

STRATEGIA
ZRÓWNOWAŻONEGO
ROZWOJU WSI,
ROLNICTWA
I RYBACTWA

RAPORT

z konsultacji publicznych

**STRATEGII ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU
WSI, ROLNICTWA I RYBACTWA 2030**

Warszawa, 2 sierpnia 2019r.

Spis treści

Wprowadzenie	4
Podstawa prawna i tryb konsultacji	6
Konferencje makroregionalne	9
Uczestnicy konsultacji publicznych	12
Omówienie wyników przeprowadzonych konsultacji publicznych i opiniowania	13

Wprowadzenie

Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030 (SZRWRI 2030) jest dokumentem określającym cele i działania rozwojowe wsi, rolnictwa i rybactwa realizowane głównie przez instytucje publiczne.

SZRWRiR 2030 jest jedną ze strategii horyzontalnych zintegrowanych realizujących nową średniookresową strategię rozwoju kraju pn. *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* przyjętą przez Radę Ministrów w 2017 r.

Głównym celem *Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030* jest wzrost dochodów mieszkańców obszarów wiejskich przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym polskiej wsi. Osiągnięcie zakładanego celu będzie możliwe dzięki realizacji działań zaprojektowanych w układzie trzech celów szczegółowych i trzech obszarów, które przekrojowo wpływają na każdy z tych celów.

Proces opracowania SZRWRiR 2030 miał charakter bardzo otwarty i partycypacyjny:

- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi organizowało warsztaty tematyczne (m.in. z udziałem przedstawicieli 16 wojewódzkich *Zespołów analizujących szanse i zagrożenia oraz potencjalne kierunki rozwoju obszarów wiejskich*¹, podczas których dokonano analizy dotychczasowego układu dokumentów strategicznych i planistycznych na poziomie województw oraz sposobu uwzględnienia w takich dokumentach zagadnień dotyczących rozwoju obszarów wiejskich),
- prowadzono w każdym z województw panele ekspertów (w ramach ww. *Zespołów wojewódzkich*),
- prowadzone były prace eksperckie instytutów podległych bądź nadzorowanych przez Ministrów odpowiedzialnych za opracowanie,
- wykonane zostały niezależne ekspertyzy,
- zbierano informacje oraz opinie pracowników instytucji publicznych i niezależnych ekspertów (np. podczas spotkań zespołu międzyresortowego oraz w ramach opiniowania dokumentu przez *Zespół doradczo-konsultacyjny o charakterze organizacji non-profit ds. aktualizacji Strategii pełniący rolę rolno-wiejskiego Think-tank*),
- opracowano ocenę ex-ante SZRWRiR 2030,
- uzgadniano treść strategii z Komisją Wspólną Rządu i Samorządu Terytorialnego oraz Radą Pożytku Publicznego,
- zorganizowano konferencje makroregionalne oraz prezentowano założenia strategii na spotkaniach branżowych,
- przeprowadzono uzgodnienia międzyresortowe,
- przeprowadzono konsultacje publiczne strategii (prowadzone w dn. 29 V 2019 r. – 2 VII 2019 r.), których podsumowanie stanowi niniejszy raport.

---

¹ Pod koniec kwietnia 2017r. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi zaprosił do współpracy Wojewodów oraz wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego, powierzając im zadanie utworzenia w każdym z województw Zespołu, który dokona analizy szans i zagrożeń jakie stoją przez sektorem żywnościowym i terenami wiejskimi na obszarze województwa oraz wyznaczy potencjalne kierunki rozwoju obszarów wiejskich w województwie (16 wojewódzkich Zespołów analizujących szanse i zagrożenia oraz potencjalne kierunki rozwoju obszarów wiejskich).

Projekt SZRWRiR 2030 zgodnie z art. 6. ust. 1. ustawy z dnia 6 grudnia 2016 r. *o zasadach prowadzenia polityki rozwoju* podlegał konsultacjom z jednostkami samorządu terytorialnego, partnerami społecznymi i gospodarczymi oraz z Komisją Wspólną Rządu i Samorządu Terytorialnego.

Zgodnie z art. 6 ust. 2. ww. ustawy **w dn. 29 maja 2019 r.** MRiRW ogłosił na swojej stronie internetowej (pod adresem <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/strategia-zrownowazonego-rozwoju-wsi-rolnictwa-i-rybactwa-2030>) informację o konsultacjach, w tym zaproszenie do uczestnictwa w procesie konsultacji, miejsce i tematy spotkań i konferencji oraz projekt strategii rozwoju. Informacja o prowadzonych konsultacjach została opublikowana również w dzienniku o zasięgu krajowym.

Zgodnie z Regulaminem prac Rady Ministrów w ogłoszenie w sprawie konsultacji publicznej zawarto informację, że *Uchwała ws. przyjęcia Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030 jest wpisana do Wykazu prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów pod nr ID233.*

Uwagi, wnioski i opinie można było składać **do 2 lipca 2019 r.** przy użyciu formularza na adres e-mail: strategia@minrol.gov.pl z dopiskiem "Konsultacje SZRWRiR 2030" lub na adres pocztowy: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Wspólna 30, Warszawa 00-930 Warszawa z dopiskiem "Konsultacje SZRWRiR 2030". Wyznaczony termin składania uwag, wniosków i opinii w ramach konsultacji publicznych Strategii spełniał wymogi określone w z art. 6 ust. 2. ustawy z dnia 6 grudnia 2016 r. *o zasadach prowadzenia polityki rozwoju*: „*Podmioty, o których mowa w ust. 1, mogą, w terminie 35 dni od dnia ogłoszenia, o którym mowa w ust. 2, wyrazić opinię do projektu. Nieprzedstawienie opinii w terminie oznacza rezygnację z prawa jej wyrażenia.*”

4 czerwca 2019 r. zaproszenie do udziału w konsultacjach publicznych strategii MRiRW wysłało do 16 wojewódzkich sekretariatów Komitetów Monitorujących Regionalne Programy Operacyjne na lata 2014-2020 z prośbą o przekazanie zaproszenia wszystkim członkom komitetów.

Na stronie MRiRW zostało opublikowane (<https://www.gov.pl/web/rolnictwo/zaproszenie-do-udzialu-w-regionalnych-spotkaniach-konsultacyjnych>) również zaproszenie do udziału w **makroregionalnych spotkaniach konsultacyjnych** *Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030*.

Informacja o przebiegu każdego ze spotkań makroregionalnych umieszczana była sukcesywnie na stronach MRiRW:

- link do informacji na temat spotkania w Piotrkowie Trybunalskim w dniu 19 czerwca br. <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/strategia-zrownowazonego-rozwoju-wsi-w-konsultacjach-publicznych>
- link do informacji na temat spotkania w Dobrczu w dniu 26 czerwca br. <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/strategia-zrownowazonego-rozwoju-wsi-w-konsultacjach-publicznych>
- link do informacji na temat spotkania w Złotowie w dniu 27 czerwca br. <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/konsultacje-strategii-zrownowazonego-rozwoju-wsi-rolnictwa-i-rybactwa-2030-w-zlotowie>
- link do informacji na temat spotkania w Bydgoszczy w dniu 1 lipca br. <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/konsultacje-w-bydgoszczy>

27 czerwca 2019 r. projekt *Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030* był omawiany podczas posiedzenia Zespołu ds. Obszarów Wiejskich, Wsi i Rolnictwa Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego, który zgodnie z decyzją KWiRST z dnia 26 czerwca 2019 r. wydał w imieniu Komisji opinię o strategii.

Przyjęty tryb konsultacji publicznych i zastosowane zróżnicowane podejście do upowszechniania informacji o strategii pozwoliło prowadzić dyskusję z przedstawicielami samorządów terytorialnych różnego szczebla oraz partnerami społecznymi, gospodarczymi i organizacjami pozarządowymi. Pozwoliło również dotrzeć do dużej liczby interesariuszy.

Dodatkowo MRiRW zorganizowało na temat strategii i jej konsultacji publicznych dwie konferencje prasowe z udziałem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi – Jana Krzysztofa Ardanowskiego i Podsekretarza stanu w MRiRW – Ryszarda Zarudzkiego, a informacje o konferencjach prasowych zostały zamieszczone na stronie internetowej MRiRW (odpowiednio pod adresem: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/strategia-zrownowazonego-rozwoju-2030>,

<https://www.gov.pl/web/rolnictwo/bardzo-wsluchujemy-sie-w-to-co-mowi-spoleczenstwo>).

Informacje o konferencjach i nagrania z ich przebiegu były publikowane również w mediach społecznościowych MRiRW.

Fot. Minister RiRW Jan Krzysztof Ardanowski podczas konferencji prasowej ws. SZRWRiR 2030

Przedstawiany Raport z konsultacji publicznych został sporządzony w ustawowym terminie 30 dni od dnia zakończenia konsultacji i zgodnie z treścią obowiązujących przepisów zawiera przede wszystkim przedstawienie i omówienie wyników przeprowadzonych konsultacji publicznych i opiniowania.

Fot. Podsekretarz stanu MRiRW Ryszard Zarudzki podczas konferencji prasowej ws. SZRWRiR 2030

Choć proces konsultacji zaplanowany był formalnie do 2 lipca 2019 r., to uwagi wpływały do MRiRW do ostatnich dni lipca br. i zostały przez ministerstwo rozpatrzone.

Raport z konsultacji publicznych został podany je do publicznej wiadomości na stronie internetowej MRiRW <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/strategia-zrownowazonego-rozwoju-wsi-rolnictwa-i-rybactwa-2030>.

Konferencje makroregionalne

W czasie trwania konsultacji publicznych przedstawiciele MRiRW wzięli udział w blisko 20 spotkaniach prezentując główne założenia *Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030*. Cztery z tych spotkań to były konferencje makroregionalne dedykowane wyłącznie omówieniu działań strategicznych dla wsi, rolnictwa i rybactwa na kolejne 10 lat, w których brał udział wiceminister rolnictwa i rozwoju wsi – Pan Ryszard Zarudzki:

- **19 czerwca w Piotrkowie Trybunalskim**
- **24 czerwca w Dobrczu**
- **27 czerwca w Złotowie**
- **1 lipca w Bydgoszczy**

Spotkania cieszyły się zainteresowaniem mediów dzięki czemu informacja o strategii i jej konsultacjach trafiała do szerokiego grona interesariuszy również za pośrednictwem artykułów, audycji i publikacji w Internecie.

Fot. Podsekretarz stanu MRiRW Ryszard Zarudzki podczas spotkania w Bydgoszczy

Pozostałe spotkania organizowane były przez poszczególne branże i środowiska uczestniczące w procesie zarządzania obszarami wiejskimi (wśród nich były m.in. spotkania z samorządem rolniczym, samorządem terytorialnym, agendami rolniczymi, organizacjami III sektora, przedstawicielami biznesu, środowiskami naukowymi, ekspertami dziedzinowymi, spółdzielczością, sektorem bankowym, radami rolnymi i doradcami rolniczymi).

Podczas spotkań MRiRW otrzymało wiele cennych uwag w zakresie propozycji doprecyzowania działań lub ich ukierunkowania. Z przebiegu spotkań można wysunąć generalny wniosek, że przy ograniczonych środkach UE 2021-2027 i ich ukierunkowaniu na cele środowiskowe dużym wyzwaniem będzie sprostanie potrzebom inwestycyjnym (głównie drogi i infrastruktura wodna), a także przekonanie do korzyści płynących ze współpracy przy realizacji wspólnych celów, tak na poziomie krajowym jak i lokalnym.

Podczas szeregu odbytych spotkań i przeprowadzonych dyskusji z mieszkańcami obszarów wiejskich MRiRW otrzymało wiele cennych uwag w zakresie propozycji doprecyzowania działań lub ich ukierunkowania.

Fot. Podsekretarz stanu MRiRW Ryszard Zarudzki z uczestnikami spotkania w Złotowie

W środowisku rolniczym założenie MRiRW, że należy wspierać zrównoważony rozwój zarówno małych, średnich jak i dużych gospodarstw rolnych spotkało się z pełną akceptacją. Istnieje również zgodność co do kwestii, że priorytetowo należy traktować cel jakim jest zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i wzrost dochodów rolników. Zarówno rolnicy jak i pozostali mieszkańcy wsi zgadzają się z planami MRiRW oraz MG MiŻŚ w zakresie konieczności inwestycji w rozwiązania techniczne i organizacyjne dotyczące wpływu klimatu na produkcję rolniczą

i jakość życia (m.in. dostęp do wody, susze, monitorowanie zmian i interwencje na rynkach w sytuacjach kryzysowych). Wszędzie obserwowane są duże zmiany w przestrzeni wiejskiej, które nie zawsze są korzystne dla prowadzenia produkcji rolniczej i inwestycji samorządów gmin wiejskich (brak wolny gruntów dla produkcji rolniczej, konflikty przestrzenne przy rozprzestrzenianiu się miast i nowych inwestycjach w towarową produkcję rolniczą zwierzęcą, niedostatecznie rozwinięta infrastruktura liniowa lub niska jej jakość). Między innymi z tego powodu, w każdym województwie sygnalizowano duże potrzeby w zakresie inwestycji infrastrukturalnych i wnioskowano o ukierunkowanie środków publicznych na potrzeby infrastrukturalne wsi (głównie drogi, infrastruktura wodna). Zdaniem uczestników spotkań dostępność i rozpoznawalność polskich produktów żywnościowych wysokiej jakości jest zbyt niska, a same produkty niedostatecznie znane konsumentom. Wiele oczekiwań co do nowej perspektywy finansowej UE było adresowanych pod kątem instrumentu Leader – z zebranych opinii i prezentowanych dobrych praktyk widać, że to rozwiązanie mogłoby przynieść jeszcze większe efekty, gdyby wszystkie regiony zdecydowały się na wielofunduszowy RLKS i zaangażowały do tej inicjatywy również środki polityki spójności. Mieszkańcy wsi sygnalizowali, że w niektórych sytuacjach występują trudności w dotarciu do rzetelnej informacji i odnalezieniu się w dużej ilości przepisów prawa oraz wymagań, jakie należy spełnić aby otrzymać wsparcie publiczne.

Zorganizowane spotkania pozwoliły zebrać uwagi i opinie, dzięki którym doprecyzowano zapisy SZRWiR 2030, a tym samym dokument ten w pełniejszy sposób prezentuje oczekiwania społeczne wobec działań publicznych kierowanych do rolnictwa, rybactwa i obszarów wiejskich.

Łącznie w spotkaniach makroregionalnych udział wzięło ok. 650 osób, a w spotkaniach branżowych, na których prezentowano strategię – ok. 1 300 osób (łącznie **prawie 2 tysiące osób**). Uczestnikami spotkań byli: przedstawiciele JST (różnego szczebla: gmin, powiatów, województw) i ich związki, przedstawiciele środowiska gospodarczego, w tym rolnicy, przetwórcy i pozostali przedsiębiorcy, przedstawiciele związków branżowych i związków zawodowych w rolnictwie, przedstawiciele partnerów społecznych, w tym organizacji pozarządowych, LGD i LGD Ryby, eksperci ze środowisk naukowych, pozostali mieszkańcy obszarów wiejskich oraz małych i średnich miast.

W trybie konsultacji publicznych opinie i uwagi do projektu *Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030* zgłosiło:

- 10 osób prywatnych (głównie zgłoszenia drogą e-mail),
- eksperci z Narodowej Rady Rozwoju,
- 6 instytucji nauki (Centrum Nowych Technologii UW, IERiGŻ, IOR-PIB, IRWiR PAN, Instytut Środowiska Rolniczego i Leśnego Polskiej Akademii Nauk, Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy w Puławach),
- dwie gminy,
- jedno starostwo powiatowe,
- 7 Urzędów Marszałkowskich województw,
- 1 Urząd Miasta,
- 2 przedstawicieli Izb Rolniczych (w tym Krajowa Rada Izb Rolniczych),
- 5 stowarzyszeń,
- 5 fundacji,
- 2 federacje,
- 6 organizacji, związków producentów i hodowców,
- 2 wojewódzkie urzędy pracy,
- Zarząd Związku Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej,
- Instytut Spraw Obywatelskich,
- Greenpeace,
- 2 przedstawiciele LGD,
- Krajowa Rada Spółdzielcza,
- Związek Zawodowy Rolników Ekologicznych św. Franciszka z Asyżu,
- Nyeleni Polska,
- Koalicja Żywa Ziemia.

W sumie **59 osób i przedstawicieli podmiotów społecznych lub gospodarczych lub naukowych.**

Żadne podmioty nie zgłosiły zainteresowania pracami nad projektem strategii w trybie przepisów o działalności lobbingskiej w procesie stanowienia prawa, nie zasięmano opinii i nie uzgadniano projektu strategii z organami i instytucjami Unii Europejskiej, w tym Europejskim Bankiem Centralnym.

W ramach konsultacji wpłynęło **ok. 560 uwag** - propozycji redakcji tekstu lub zmian projektowanych działań (głównie dotyczyły one dodania nowych działań lub rozszerzenia obecnie już przewidzianych w dokumencie). Blisko 10 podmiotów zgłosiło te same uwagi (tożsame w całości).

Wszystkie uwagi, opinie, komentarze, sugestie zmian, zostały poddane analizie MRiRW. Gros uwag miało charakter porządkujący i prawie wszystkie udało się wprowadzić do projektu strategii (uwagi dotyczących kwestii językowych, gramatycznych, stylistycznych i redakcyjnych).

Część uwag dotyczyła jeszcze większego doprecyzowania działań zaprojektowanych w strategii lub wręcz proponowała rozwiązania wdrożeniowe (np. „*wskazania instrumentu RLKS jako głównego instrumentu terytorialnego na terenach wiejskich służącego do wdrażania polityki rozwoju obszarów wiejskich do roku 2030*”) – co z uwagi na strategiczny charakter dokumentu nie było możliwe, jednak zostanie wzięte pod uwagę podczas prac nad dokumentami wdrożeniowymi nowej perspektywy finansowej UE 2021-2027.

Generalnie zgłaszane opinie zgadzały się z ukierunkowaniem celów i działań w strategii, a znaczna ich część dotyczyła wzmocnienia środowiskowego ukierunkowania projektowanych działań publicznych. Z uwagi na fakt, że SZRWRIr 2030 nie jest dedykowana wyłącznie kwestiom środowiskowym, bo te opisuje szczegółowo inna strategia horyzontalna - tylko część postulatów dotyczących rozszerzenia zapisów w tym temacie została uwzględniona.

Zainteresowanie wzbudził opis podejścia terytorialnego (w szczególności przedstawiony w części wyzwań i diagnoz) oraz próba obrazowego przedstawiania zróżnicowania struktury producentów rolnych.

Wiele z postulowanych uzupełnień listy działań wskazanych w strategii wymagałoby znacznego zwiększenia budżetu strategii, przez co konieczne było weryfikowanie stawianych oczekiwań pod kątem możliwości zapewnienia dla nich źródła finansowania.

Postulaty w zakresie zmian wskaźnika lub jego wartości bazowej albo docelowej, czy też uzupełnienie tychże wartości najczęściej zostało zrealizowane jeszcze na etapie uzgodnień międzyresortowych prowadzonych równoległe z konsultacjami publicznymi.

Wśród uwag znalazły się również opinie dotyczące sposobu prowadzenia polityki rozwoju m.in. propozycje dotyczące zmian kompetencyjnych i zadań Ministra RiRW, jak np. „*Proponuję by MRiRW przejęło kompetencje i odpowiedzialność za rozwój i nadzór nad właściwym rozwojem terenów wiejskich i mniejszych miast (np. do wielkości 20 000 mieszkańców) aby usprawnić rozwój terenów wiejskich*”.

Zgłoszone uwagi i opinie pozwoliły poprawić czytelność i spójność dokumentu oraz były cennym źródłem informacji o oczekiwaniach społecznych wobec możliwych zmian w sektorze rolno-spożywczym i rozwoju obszarów wiejskich.

Poniżej zamieszczono zbiór opinii, uwag i sugestii otrzymanych w ramach konsultacji publicznych SZRWRiR 2030.

Lp.	Treść uwagi
1.	<p>Propozycja uwzględnienia projektu pn. „Rozwój przetwórstwa produktów tradycyjnych i ekologicznych oraz wspieranie innowacyjności w ramach przedsięwzięć z zakresu przetwórstwa rolno-spożywczego realizowanych na obszarach wiejskich przez mikro/małe i średnie przedsiębiorstwa”.</p> <p>Dodatkowo, w ramach celu szczegółowego „Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybackiej” w Strategii wskazano m. in. działania horyzontalne dla poszczególnych kierunków interwencji, polegające na wspieraniu w różnych obszarach sektora rolno-spożywczego w zakresie promowania innowacyjności, produkcji żywności o wysokiej jakości, co może zostać osiągnięte w większej mierze przez przedsiębiorstwa MŚP dysponujące technologicznie zaawansowanym parkiem maszynowym, niż przez rolników wytwarzających żywność np. tradycyjnymi metodami.</p> <p>Ponadto, należy podkreślić, że z dokumentów opisujących rozwój obszarów wiejskich i rolnictwa dla poszczególnych województw można wywnioskować, że sektor przetwórstwa w wielu regionach pełni istotną rolę w gospodarce zwłaszcza w kontekście odbiorcy produktów rolnych wytworzonych przez lokalnych producentów rolnych.</p> <p>W Raporcie OECD Przeglądy Polityk Rozwoju Obszarów Wiejskich: Polska 2018 wskazano, że polską gospodarkę charakteryzuje niski poziom innowacyjności, a w eksporcie przeważają towary o stosunkowo niskiej wartości dodanej. Aby utrzymać swoją konkurencyjność Polska będzie musiała wyjść poza swoje uzależnienie się od taniej siły roboczej i odejść od obecnej produkcji towarów o niskim poziomie zaawansowania technologicznego na rzecz bardziej zaawansowanych produktów; (...) poprawić czynniki kształtujące wzrost gospodarczy, przede wszystkim umiejętności, innowacje (...). Polityki rozwoju obszarów wiejskich są kluczowym elementem tej nadrzędnej strategii. Mogą one pomóc Polsce zmodernizować sektor rolny, wykorzystać potencjalne korzyści wynikające z powiązań pomiędzy miastem a wsią, ułatwić endogenny, oddolny proces rozwoju oraz zagwarantować, że regiony wiejskie spożytkują swój potencjał wzrostu.</p> <p>Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030 wskazuje również na potrzebę wzmocnienia pozycji małych i średniej wielkości podmiotów (zarówno gospodarstw rolnych, rybackich jak i małych firm przetwórczych) o dominującym ilościowo udziale w sektorze rolno-spożywczym poprzez promowanie ich trwałej współpracy w formie, grup, organizacji, spółdzielni i zrzeszeń. Dotyczy to m.in. zakupów środków do produkcji, wspólnych inwestycji, wprowadzania nowych technologii, przygotowania odpowiednich partii produktów (np. na eksport), wspólnie prowadzonego przetwórstwa rolno-spożywczego (w tym lokalnego), partnerstwa na rzecz wzmocnienia pozycji na rynku, lepszego dostępu do informacji rynkowej, wspólnej promocji produktów. Formy współpracy powinny być otwarte na różne podmioty/interesariuszy i optymalnie dobierane do wielkości oraz rodzaju produkcji (w tym podmioty produkujące metodami tradycyjnymi czy ekologicznymi). Współpraca powinna opierać się na zasadzie partnerstwa i być ukierunkowana na osiągnięcie jak najlepszych efektów.</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>Małe i średnie przedsiębiorstwa są dynamicznie rozwijającymi się uczestnikami rynku w Polsce i to właśnie w ich potencjale widzimy możliwość rozwoju branży przetwórstwa rolno-spożywczego w kolejnych latach. Udzielanie wsparcia na rozwój przedsiębiorstw tego sektora cieszy się niezmiennie ogromnym zainteresowaniem wśród wnioskodawców, co oznacza, że istnieje duża potrzeba rynku na dalszy rozwój tej branży.</p> <p>Również w Ramowym Planie Działań dla Żywności i Rolnictwa Ekologicznego na lata 2014-2020 jednym z celów jest rozwój przetwórstwa produktów ekologicznych, kładąc nacisk na to, aby w Polsce odbywała się nie tylko produkcja pierwotna żywności ekologicznej, ale także dynamicznie rozwijała się produkcja żywności przetworzonej. Przetwórstwo produktów ekologicznych daje możliwość osiągnięcia wyższych dochodów, wpływa pozytywnie na budowanie relacji handlowych i na zwiększenie zatrudnienia na obszarach wiejskich.</p> <p>Po analizie trendów i zagrożeń zawartych w dokumentach (Strategia zrównoważonego rozwoju ..., diagnozy regionalne rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa, Raport OECD „Przeglądy Polityk Rozwoju Obszarów Wiejskich: Polska 2018”, Ramowy Plan Działań dla Żywności i Rolnictwa Ekologicznego na lata 2014-2020) ARiMR dostrzega potrzebę ukierunkowania wsparcia (poza lokalnym tzw. małym przetwórstwem oraz rolniczym handlem detalicznym) również do przedsiębiorstw MŚP celem unowocześniania zakładów produkujących przede wszystkim żywność ekologiczną, tradycyjną i regionalną.</p>
2.	<p>Wnioskujemy o dodanie do listy Działań Horyzontalnych następującego punktu: - wdrożenie systemu zarządzania działkami rolnymi. Scentralizowany, interaktywny system zarządzania działkami rolnymi, stworzony na bazie LPIS, byłby platformą, która uruchomiła by szereg synergicznych działań i korzyści w zakresie digitalizacji gospodarstw i wynikającej poprawy efektywności zarządzania ziemią uprawną zarówno po stronie Państwa, jak i indywidualnych gospodarstw. Kluczowe byłoby tu umożliwienie gospodarstwu dostępu poprzez Internet (w ramach indywidualnego konta) do scentralizowanej informacji o zarządzanych przez nie obszarach, wprowadzania/aktualizacji informacji, a także możliwość pobrania informacji (np. granice działek, sposób ich użytkowania) w formatach kompatybilnych z systemami wspomagającymi prowadzenie działalności rolniczej. Obecnie podstawową barierą dostępu do rozwiązań w zakresie rolnictwa precyzyjnego i rolnictwa 4.0. dla polskich gospodarstw rolnych jest brak dostępu do podstawowych elektronicznych zasobów, np. definicji granic pól uprawnych. Tego typu systemy są dostępne w szeregu krajów europejskich.</p>
3.	<p>Wnioskujemy o dodanie do listy Działań Horyzontalnych następującego punktu: - wprowadzenie kompleksowego systemu szybkiego ostrzegania o wystąpieniu strat w produkcji rolnej.</p> <p>Wniosek dotyczy przede wszystkim produkcji roślinnej, która jest podstawą sektora rolnego. W obliczu rosnącego ryzyka występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych oraz rosnącego niedostosowania struktury produkcji rolnej i czasu reakcji administracji państwowej do warunków środowiskowych, a także w obliczu dostępności szeregu nowych technik, w tym obrazowania satelitarnego, chmur obliczeniowych, itd., wysoce pożądane jest stworzenie adekwatnego systemu monitoringu umożliwiającego szybką reakcję i strategiczne planowanie w zakresie zarządzania ryzykiem nagłych strat w produkcji rolnej.</p>
4.	<p>Wnioskujemy o dodanie do listy Działań Horyzontalnych następującego punktu: - opracowanie strategii zapobiegania spadkowi bioróżnorodności krajobrazu rolniczego na skutek intensyfikacji rolnictwa, w tym zmiany struktury pól uprawnych”.</p> <p>Krajobraz rolniczy kraju przechodzi transformację w zakresie łączenia mniejszych pól uprawnych w większe (połączonego z likwidacją miedzy, zadrzewień śródpolnych, itd.), i chemizacji uprawy roślinnej. Oba te czynniki mają negatywny wpływ na naturalne gatunki, w tym te będące podstawą usług ekosystemowych dla gospodarki (zapylenie, oczyszczanie, itd). Ten niepoahamowany proces zasługuje na bezpośrednią interwencję ze strony Państwa, tak aby Polska mogła uniknąć szeregu błędów bardziej zaawansowanych krajów europejskich. Jest to dodatkowo ważne w kontekście szansy jaką jest coraz większe docenianie przez konsumentów produkcji zrównoważonej i ekologicznej, w tym coraz większa rola certyfikacji.</p>
5.	<p>Wnioskujemy o dodanie do listy Działań Uzupełniających następującego punktu: - ochrona drobnych biologicznie czynnych elementów krajobrazu rolniczego: oczek wodnych, strug, miedz, mokradeł i zadrzewień śródpolnych.</p> <p>J.w., przy czym obiekty wód powierzchniowych pełnią dodatkową funkcję retencji wody w krajobrazie</p>

Lp.	Treść uwagi
6.	Wnioskujemy aby w preambule do Kierunku Interwencji w zdaniu zaczynającym się „A debata publiczna na poziomie UE”, rozpocząć to zdanie „Debata publiczna na poziomie UE”.
7.	<p>Wnioskujemy o modyfikację punktu z listy Działań Horyzontalnych: „wspieranie pozyskiwania i wykorzystania energii z nowych źródeł (gaz z norweskiego szelfu kontynentalnego, LNG, stabilne OZE, energetyka jądrowa przy wykorzystaniu polskiego potencjału przemysłowego i naukowego);”, tak aby punkt brzmiał: „wspieranie pozyskiwania i wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych dostępnych w krajobrazie rolniczym”.</p> <p>Globalnie rzecz biorąc wszystkie paliwa kopalne są odpowiedzialne za zmiany klimatyczne, w związku z tym promocja wykorzystania gazu ziemnego nie jest spójna z polityką mitygacji zmian klimatycznych. Ponadto strategia rozwoju sektora rolnego nie jest bezpośrednio związana z rozwojem energetyki jądrowej i nie warto w nią włączyć jej w promocję tego sektora, którego rozwój wymaga pogłębionej analizy, która jest praktycznie bez związku z zakresem merytorycznym tego dokumentu.</p>
8.	<p>Wnioskujemy o modyfikację punktu z listy Działań Horyzontalnych: „opracowanie podstaw metodologicznych do zarządzania pochłanianiem CO₂ w leśnictwie w ramach realizacji polityki klimatycznej;”, tak aby punkt brzmiał: „opracowanie podstaw metodologicznych do zarządzania pochłanianiem CO₂ w rolnictwie i leśnictwie w ramach realizacji polityki klimatycznej;”.</p> <p>Ziemie uprawne również mają znaczący potencjał w zakresie pochłaniania dwutlenku węgla.</p>
9.	<p>Na stronie 119 wskazano zgodność Strategii z Ramową Dyrektywą Wodną, m.in: "Szczególnie istotne znaczenie w kontekście wdrażania RDW dla ichtiofauny jezior i rzek będzie miało ograniczenie negatywnych skutków eutrofizacji oraz polepszenie warunków migracji (likwidacja barier hydrotechnicznych)." W przedstawionej Strategii tymczasem, na stronach 24, 56 oraz 133 wprost proponuje się budowę zbiorników retencyjnych, które z założenia polegają na przegradzaniu cieków nowymi barierami oraz niszczeniu siedlisk od wód zależnych, co stoi w sprzeczności z zapisami Ramowej Dyrektywy Wodnej i nadrzędnym celem jakim jest osiągnięcie celów środowiskowych.</p> <p>Nie ma również mowy o działaniach ograniczających eutrofizację wód powierzchniowych np. poprzez zachowanie pasów ochronnych wzdłuż brzegów rzek, utrzymanie zakrzaczeń, oczek śródpolnych etc.</p> <p>Rzeka naturalna neutralizuje średnio 6 mg azotu na m² dna /godzinę, rzeka przekształcona 2 mg N.</p>
10.	<p>W całym dokumencie nie ma nawet jednego słowa o konieczności ochrony zapylaczy.</p> <p>W całym dokumencie nie stwierdzono, że priorytetem powinno być rozpoznanie barier prawnych hamujących wykorzystanie środków wpr przez producentów rolnych.</p> <p>W całym dokumencie nie są zaplanowane działania na terenach rolniczych w związku ze zmianami klimatycznymi. Trzeba zaadaptować rolnictwo do klimatu, którego susze są stałym elementem i to będzie najbardziej innowacyjnym elementem, bo dzięki temu jest w stanie przetrwać i zapewnić obywatelom RP bezpieczeństwo żywnościowe, o którym tak dużo w dokumencie.</p> <p>Raport IPCC z października 2018 roku.</p>
11.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Koncepcja SZRWIRR 2030 jest nieczytelna, niejasna i niezrozumiała dla przeciętnego odbiorcy, zwłaszcza rolników. 2. Niezrozumiałą pozostaje także fakt braku przyjęcia, przynajmniej dla części rolniczej i rybołówstwa podziału na cztery kategorie, tj.: <ol style="list-style-type: none"> a) Produkcja (uprawa, hodowla, chów), b) Przetwórstwo, c) Dystrybucja, d) Obrót na rynku krajowym i zagranicznym, w tym ochrona konsumenta. 3. Na możliwość zrozumienia i analizy SZRWIRR 2030 negatywnie wpływają także kwestie: <ol style="list-style-type: none"> a) Redakcyjnego ułożenia tekstu, b) Mnogości dokumentów rządowych wiążących się z niniejszą strategią, zwłaszcza, że niektóre z nich jak „Plan dla wsi” pozostają na etapie założeń, c) Posługiwanie się niepoprawną polszczyzną – błędy gramatyczne i logiczne uniemożliwiające zrozumienie sensu wypowiedzi.

Lp.	Treść uwagi
	<p>d) Posługiwanie się zwrotem „między innymi” przy przypisywaniu określonych rozwiązań do określonych problemów lub zjawisk, np. „Wzrost efektywności i wydajności gospodarstw m.in. przez modernizację i innowacje” (...). Powstaje pytanie, co jeszcze kryje się pod zwrotem „między innymi”, co może wpływać na wspomniany wzrost.</p> <p>A przede wszystkim niniejsza strategia jest jednym wielkim zbiorem ogólników, oczywistych stwierdzeń, z których nie wynikają żadne konkrety. Brak doprecyzowania pojęć, nie wiadomo co autor miał na myśli mówiąc o gospodarce w obiegu zamkniętym na terenach wiejskich (str. 72)</p> <p>4. Nie zostały podane kryteria przypisywania zjawisk do kategorii: problemy, szanse, zagrożenia. W związku z tym w tekście wielokrotnie zjawiska, w których należy zaliczać do szans zostały zakwalifikowane jako zagrożenia albo problemy.</p> <p>Konieczne jest wskazanie nazwy tej organizacji non-profit oraz nazwisk ekspertów.</p>
12.	<p>Zastąpić słowa „trwa rewolucja” słowami „trwa ewolucja”.</p> <p>Opisane w tym zdaniu procesy zachodzą wolno i przeważająca część gospodarstw nie korzysta z następujących procesów: cyfryzacja, robotyzacja, wykorzystanie danych satelitarnych, analiza dużych zbiorów danych (big data), automatyzacja. Są one wrażliwe tylko w nielicznych dużych gospodarstwach, o wysokiej dochodowości, najczęściej prowadzonych przez młodych ludzi. Jeśli około połowa gospodarstw ma powierzchnię mniejszą niż średnia krajowa powierzchnia gospodarstwa, a wdrażanie tych procesów, a wdrażanie tych procesów jest ekonomicznie uzasadnione tylko w gospodarstwach o stosunkowo dużej powierzchni, to z pewnością nie można tego określić słowem „rewolucja”.</p>
13.	<p>W zdaniu: "Wzrasta zamożność, świadomość ekologiczna i w zakresie higieny różnych aspektów życia w społeczeństwach krajów UE i innych społeczeństwach krajów wysokorozwiniętych, co przekłada się na rosnące zainteresowanie żywnością wysokiej jakości, żywnością funkcjonalną (w tym „lecniczą”), tradycyjną, produkowaną w sposób nieobciążający środowiska i klimatu." należałoby doprecyzować, że "żywność wysokiej jakości", to m.in. żywność ekologiczna.</p> <p>Na str. 53 SZRW RiR 2030 jest wskazane działanie horyzontalne "wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów o wysokiej jakości i poziomie innowacyjności, w tym m.in. tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych..", gdzie określono zakres "żywności wysokiej jakości".</p>
14.	<p>Zdanie: "Utrata konkurencyjności kosztowej wymuszać będzie poszukiwania nisz rynkowych związanych ze zmianami oczekiwań i preferencji konsumentów (np. produkcja zrównoważona środowiskowo, ekologiczna, bez pestycydów etc.)" znalazło się w trendzie, który jest określony jako niosący "zagrożenie". Należy usunąć zdanie z tej części, albo błędnie nie sugerować, że "produkcja zrównoważona środowiskowo, ekologiczna, bez pestycydów etc." jest zagrożeniem.</p> <p>Na str. 53 SZRW RiR 2030 jest wskazane działanie horyzontalne "wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów o wysokiej jakości i poziomie innowacyjności, w tym m.in. tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych.." jako kierunek interwencji: Jakość i bezpieczeństwo żywności. Dodatkowo, zgodnie z opiniowanym dokumentem "w coraz większym stopniu o jakości i wycenie rynkowej polskiej produkcji rolnej będzie decydować nie tylko wiarygodność systemów kontroli i przestrzeganie minimalnych norm prawnych ale rosnący udział produkcji ekologicznej lub innych systemów produkcji zapewniających ochronę zasobów środowiskowych (niski ślad środowiskowy)." Pozostawienie wersji pierwotnej zapisu jest niespójne z resztą dokumentu.</p>
15.	<p>Tendencja: "Rośnie znaczenie i oczekiwania społeczne w zakresie ochrony zasobów środowiska naturalnego w rolnictwie i rybactwie (gleba, woda, powietrze, różnorodność biologiczna). Obszary wiejskie z uwagi na zarządzanie przeważającą częścią zasobów przyrodniczych są jednym z głównych adresatów krajowych i wspólnotowych dążeń w zakresie ochrony zasobów środowiska. Tendencje te wzmacniają wielofunkcyjny charakter sektora rolnego, jednocześnie coraz silniej uzależniając jego konkurencyjność na globalnym rynku od przychodów pozarynkowych (transfery budżetowe za dostarczanie dóbr publicznych)" została niewłaściwie przypisana jako zagrożenie/problem.</p> <p>Przy gwałtownej zmianie klimatu, wywołanej działalnością człowieka i daleko idącymi z tego powodu konsekwencjami dla ludzi i środowiska, określenie "wzrostu znaczenia i oczekiwania społecznego w zakresie ochrony środowiska naturalnego w rolnictwie i rybactwie (gleba, woda, powietrze, różnorodność biologiczna)" jako zagrożenia jest co najmniej niewłaściwe oraz sprzeczne z innymi dokumentami krajowymi, np. projektem "Polityki ekologicznej państwa 2030", czy "Strategią na rzecz Odpowiedzialnego</p>

Lp.	Treść uwagi
	Rozwoju po 2020 (z perspektywą do 2030), gdzie zdefiniowano najważniejsze trendy w obszarze środowiska, m.in. "zwiększającą się konkurencję o zasoby, rosnącą presję na ekosystemy, nasilające się skutki zmian klimatu" i wskazano odpowiedź na nie w postaci realizacji celu głównego "Rozwój potencjału środowiska na rzecz obywateli i przedsiębiorców" i celów szczegółowych: " Poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego", "Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska" i "Łagodzenie zmian klimatu i adaptacja do nich oraz zapobieganie ryzyku klęsk żywiołowych".
16.	Przed słowem „których” dodać przecinek: „Rośnie szybko udział gospodarstw, które zaprzestały chowu zwierząt (lub w ogóle działalności rolniczej).” Zasady gramatyki języka polskiego.
17.	Brak uzasadnienia dla stwierdzenia: „W przyszłości migracja produkcji rolniczej może dotyczyć również produkcji roślinnej w przypadku rozwinięcia się światowego trendu dotyczącego „rolnictwa w miastach” (farmy wykorzystującej hydroponikę, system Sky Greens, mobilne miejskie uprawy warzyw w pojemnikach – z recyklingu, farmy na dachach budynków, uprawy wertykalne itp.)”. Zdanie to należy usunąć. Odory pochodzące z intensywnej produkcji zwierzęcej, zwłaszcza przy dużym zagęszczeniu zwierząt i intensywnym żywieniu paszami z dużym udziałem białka, stanowią zagrożenie dla zdrowia ludzi, w tym również samych producentów oraz pracowników rolnych. Tego zagrożenia nie można porównywać z produkcją rolniczą w miastach, pod warunkiem, że stosowane tam środki ochrony roślin będą stosowane zgodnie z prawem.
18.	Tendencja: "Rosnące ambicje UE w zakresie podejmowania i promowania nowych zobowiązań na forum globalnym, w tym, w zakresie ochrony klimatu i środowiska (np. Porozumienie paryskie w zakresie ochrony klimatu, energochłonność gospodarek i poszczególnych sektorów, polityki rozwojowej – m.in. zobowiązania w zakresie promowania celów zrównoważonego rozwoju ONZ oraz relacji gospodarczych m.in. propozycje reformy WTO) powodują wyprzedzające nakładanie na własną gospodarkę, w tym sektor rolno-spożywczy ambitnych celów skutkujących kosztownymi dostosowaniami. Powoduje to również ukierunkowanie unijnego budżetu (w tym WPR, WPRyb i polityki spójności) na realizację ww. celów" została błędnie przypisana jako problem. Problemem jest zmiana klimatu wywołana działalnością człowieka, albo, jeśli dobrze odczytujemy i intencje zapisu - niewystarczające środki finansowe na realizację zobowiązań klimatycznych, a nie "rosnące ambicje UE (...) w zakresie ochrony klimatu i środowiska".
19.	Należy podać jaka jest liczba oraz położenie geograficzne: 1. Gospodarstw rolnych zakwalifikowanych do gospodarstw o niskim potencjale rozwojowym, 2. Gospodarstw rolnych zakwalifikowanych do gospodarstw rozwiniętych lub w fazie rozwoju. Dokładniejsze jest podzielenie gospodarstw na trzy kategorie: - o niskim potencjale rozwojowym, - w fazie rozwoju, - gospodarstwa rozwinięte. Oprócz dokonanego w strategii opisowego zdefiniowania obu kategorii gospodarstw, nie została podana ani jedna informacja o liczbie gospodarstw z poszczególnych kategorii w Polsce, ani też ich rozmieszczenie geograficzne. W jaki sposób zatem, będą ustalane konkretne działania oraz środki finansowe dla poszczególnych kategorii gospodarstw umownie przyjętych w niniejszej strategii?
20.	Zdanie: „zmiany w modelu funkcjonowania budżetu i polityki europejskich po 2020r., powodujące większe ukierunkowanie środków na cele środowiskowe” nie może znajdować się w rubryce „Zagrożenia”, lecz powinno być przeniesione do rubryki „Szansa”. Błędne zrozumienie przez autorów ukierunkowania środków w ramach WPR na cele środowiskowe. Nie jest to zagrożenie, lecz konieczność i inwestycja w zmianę wydatkowania środków na działania niezbędne m.in. dla utrzymania żywności gleb, zmianę metod gospodarowania w warunkach zagrożeń klimatycznych, ukierunkowanie produkcji na wysoką jakość, ochrona wód przed zanieczyszczeniami ze źródeł rolniczych, co obecnie staje się koniecznością. Zmiana kierunku wydatkowania środków jest szansą dla polskiego rolnictwa

Lp.	Treść uwagi
	na zmianę produkcji nieuwzględniającej kosztów środowiskowych w kierunku produkcji uwzględniającej środowisko i oczekiwania konsumentów.
21.	<p>Jest: "duże zapóźnienia w zakresie uregulowania gospodarki przestrzennej i planowania na poziomie gmin (brak wyznaczonych stref ochrony ziemi do produkcji rolniczej, niski poziom pokrycia gmin planami zagospodarowania przestrzennego)", proponowany zapis: "duże zapóźnienia w zakresie uregulowania gospodarki przestrzennej i planowania na poziomie gmin (brak wyznaczonych stref ochrony ziemi do produkcji rolniczej, niski poziom pokrycia gmin planami zagospodarowania przestrzennego, przeznaczanie pod zabudowę terenów wielokrotnie przekraczających potrzeby mieszkaniowe gminy).</p> <p>W gminach pozamiejskich przeznacza się nawet do 70% terenów pod zabudowę, podczas gdy prognozy demograficzne dla gmin na ogół są ujemne lub prognozowany wzrost liczby ludności wynosi do kilkunastu procent. Oznacza to, że gmina potrzebuje nowych terenów pod zabudowę najwyżej na poziomie kilku procent swej powierzchni, gdyż z reguły istniejące rezerwy terenów przeznaczonych pod zabudowę są już bardzo duże. (Za: Kazimierz Walasz Jak chronić rzeki i potoki w gminach, Przegląd Przyrodniczy XXVIII, 4 (2017): 93-109).</p>
22.	<p>Błędne jest zaliczenie „zmiany w modelu funkcjonowania budżetu i polityk unijnych po 2020 r., powodując większe ukierunkowanie środków na cele środowiskowe” do kategorii zagrożenia.</p> <p>Z uwagi na kurczące się w Polsce zasoby naturalne - zbyt niski poziom wód, wyjałowienie gleb – stanowiących niezbywalną podstawę dla prowadzenia jakiegokolwiek produkcji rolnej (produkcji żywności) – i konieczność ich ochrony oraz odnowy, a także z uwagi na potrzebę zahamowania zmian klimatu stanowiących największe zagrożenie dla możliwości produkcyjnych polskiego rolnictwa NALEŻY W kierowania środków na cele środowiskowe w UE upatrywać szans dla korzystnych zmian w polskim rolnictwie.</p> <p>Jest to możliwe, jedynie w przypadku przyjęcia ekologizacji produkcji rolnej (w tym zwierzęcej) jako priorytetu działania przez władze publiczne w naszym kraju.</p>
23.	<p>Jako zagrożenie został zakwalifikowany „łatwy dostęp do doradztwa”.</p> <p>Czy „łatwy dostęp do doradztwa” jest zagrożeniem?</p> <p>Przy okazji zwracamy uwagę, że należałoby się pochylić w strategii nad analizą dotyczącą:</p> <ul style="list-style-type: none"> - do jakiego doradztwa rolnicy mają dostęp? - czego brakuje im w tym doradztwie? - jakie najczęściej informacje są przekazywane rolnikom? - jakich informacji rolnikom się nie przekazuje?
24.	<p>W zdaniu: „rosnące zapotrzebowanie na produkty lokalne, „ze znanego źródła pochodzenia”, „niskoprzetworzone lub wyrabiane systemem gospodarczym” należy dodać „oraz produkty rolnictwa ekologicznego”.</p> <p>Zapotrzebowanie na produkty rolnictwa ekologicznego rośnie w Polsce oraz na rynkach bardziej rozwiniętych, jak Niemcy, Francja, Holandia, Dania. Może to być szansa dla tej grupy gospodarstw, co z niezrozumiałych powodów pominięto.</p>
25.	<p>Zdanie: „wymagane nakłady na modernizację gospodarstwa są często wyższe od wartości samego gospodarstwa” należy usunąć.</p>
26.	<p>Nie zgadzamy się ze stwierdzeniem, że jedynie zasoby gospodarstw rozwiniętych i w fazie rozwoju dają możliwość zastosowania rozwiązań innowacyjnych.</p> <p>Odpowiednio dobrane innowacje, dające rozwiązania łączące ich stosowanie z ochroną środowiska naturalnego, ochrona zasobów wód i gleb można z powodzeniem stosować w gospodarstwach o mniejszym potencjale rozwojowym.</p> <p>Właściwie priorytetem tej strategii powinien być rozwój innowacji w małych i średnich gospodarstwach w rolnych w celu zapewnienia obywatelom RP jak największego bezpieczeństwa żywnościowego.</p>

Lp.	Treść uwagi
27.	<p>Nie zgadzamy się, że rolnictwo precyzyjne polegające głównie na podawaniu środków ochrony roślin w strefę korzeniową powinno stać się wybraną innowacją dopasowywaną do zasobów gospodarstw rozwiniętych i fazierozwoju.</p> <p>Założenia polskiej polityki rolnej powinny opierać się na stopniowym, całkowitym odchodzeniu od środków ochrony roślin w kierunku poszukiwania ich naturalnych zamienników oraz takich sposobów prowadzenia upraw, w których przyroda i wzmocnienie zasobów glebowych przyczynia się wystarczająco do ochrony upraw przed chorobami i szkodnikami.</p> <p>Takie założenie jest konieczne, jeśli priorytetem polityki żywnościowej polski jest troska o zdrowie jej obywateli.</p> <p>Ponadto doświadczenie wskazują, że stosowane do zaprawiania nasion nikotynoidy – zabronione w wielu krajach UE – powodują wysoką śmiertelność wśród zapylaczy, narażając w ten sposób możliwość produkcyjną w rolnictwie na terenie Polski.</p>
28.	<p>Możliwość prowadzenia badań i pilotażowych projektów na poziomie gospodarstwa.</p> <p>Priorytetowo powinny być wybierane projekty pilotażowe na poziomie gospodarstwa wspierające doświadczenia związane z innowacją odchodzenia od uzależnienia produkcji od nawozów sztucznych i środków ochrony roślin.</p>
29.	<p>Potrzeba elektronicznej identyfikacji leków weterynaryjnych podawanych zwierzętom JEST SZANSĄ a nie zagrożeniem.</p> <p>Jeśli występuje potrzeba, to należy ją wykorzystać, zwłaszcza z uwagi na rosnące w społeczeństwie UE obawy dotyczące rosnącej antybiotykoodporności, wywołanej sposobem przemysłowego chowu zwierząt oraz koniecznością zbyt częstego i w coraz większych dawkach leków mających zapobiec występowaniu epizootii.</p>
30.	<p>W zdaniu: „potrzeba elektronicznego systemu identyfikacji leków weterynaryjnych, aplikowanych w hodowli zwierząt” zastąpić słowo „hodowli” słowem „chowie”.</p> <p>Chów jest właściwym wyrażeniem, w odróżnieniu od hodowli.</p>
31.	<p>Zdanie to jest zbyt uogólnione: „duży dystans jaki dzieli gospodarstwa krajowe od gospodarstw „starej UE” w zakresie upowszechnienia i dostępności cenowej rozwiązań cyfrowych” i należy je zmienić następująco: „duży dystans jaki dzieli gospodarstwa polskie od gospodarstw w innych krajach UE w zakresie upowszechnienia i dostępności cenowej rozwiązań cyfrowych”.</p> <p>W niektórych „nowych” krajach poziom zastosowania rozwiązań cyfrowych jest dobry np. w Estonii.</p>
32.	<p>Umiejętności w zakresie dziedzictwa kulinarnego nie jest jedyną z umiejętności, które powinny być brane pod uwagę przy wskazywaniu szans rozwojowych polskiego rolnictwa.</p> <p>Innym dziedzictwem, które od dawna jest zaniedbywane jest tradycyjna wiedza rolnicza oraz związana z rzemiosłem wiejskim.</p>
33.	<p>Nie zgadzamy się ze stwierdzeniem, że „migracja z państw Europy Wschodniej do prac sezonowych w rolnictwie” jest szansą rozwoju polskiego rolnictwa.</p> <p>Jeżeli, także w niniejszej strategii jako problemy zostały wskazane zmiany demograficzne zachodzące na polskiej wsi polegające na odpływie osób aktywnych zawodowo do miast, to może należałoby się zastanowić nad stworzeniem programu takiej aktywizacji obszarów wiejskich oraz takich sposobach produkcji rolnej, które utrzymałyby polskich obywateli na wsi, jednocześnie zapewniając im godne warunki życia i odpowiednie wynagrodzenie.</p> <p>Wskazywanie migracyjnej siły roboczej jako rozwiązania problemu jest niezgodne z zasadami praw człowieka i powinno być przedmiotem głębokiej refleksji nad wadliwością globalnego systemu produkcji rolnej, który wymaga porzucania przez tak wielu ludzi swoich domów i rodzin by zarobić na ich utrzymanie.</p>
34.	<p>Nie wiadomo co to znaczy: „promocja regionów w oparciu o ekologiczne brandy spożywcze” toteż należy to wyjaśnić.</p> <p>Należy wskazać jakie są brandy ekologiczne i w jaki sposób łączą się one z regionami. „Ekologiczne” brandy spożywcze mogą dotyczyć tylko certyfikowanych produktów rolnictwa ekologicznego i nie ma to nic wspólnego z promocją regionu, ale może autorzy mieli coś na myśli, lecz nie wiadomo co.</p>
35.	<p>To nie są zagrożenia, lecz szanse:</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>potrzeba większej współpracy z sieciami sklepów i sklepów wielkopowierzchniowych, w tym w szczególności w zakresie żywności ekologicznej,</p> <ul style="list-style-type: none"> • potrzeba utworzenia jednolitej bazy producentów i przetwórców żywności usprawniającej system nadzoru nad żywnością, • potrzeba większego udziału rolnika w łańcuchu żywnościowym. <p>Wymienione elementy są wielką szansą dla rozwoju rynku żywności ekologicznej, usprawnienia systemu nadzoru nad żywnością oraz zwiększenia udziału rolników w łańcuchu żywnościowym.</p> <p>Rozwój produkcji ekologicznej jest warunkiem trwałości produkcji rolniczej w Polsce, a także jej możliwości konkurencyjności na rynku międzynarodowym.</p> <p>Nie należy sądzić, że w szybki sposób zmieni się struktura miejsc zakupów żywności w Polsce, zatem w zmianie rodzaju ich zaopatrzenia na żywność wysokiej jakości, w tym ekologiczną należy upatrywać szans rozwijających sposoby produkcji przyjazne zdrowiu człowieka i zasobom środowiska naturalnego.</p> <p>Produkowanie do dużych sklepów podniesie podaż i wpłynie na obniżenie ceny produktów ekologicznych, które staną się powszechne i łatwiej dostępne dla osób o niższym wynagrodzeniu.</p>
36.	<p>Nie zgadzamy się z zaliczeniem do kategorii zagrożeń „potrzeby utworzenia jednolitej bazy producentów i przetwórców żywności usprawniającej system nadzoru nad żywnością”.</p> <p>W jaki sposób usprawnienie systemu nadzoru nad żywnością może być zagrożeniem?</p> <p>Każde spójne, systemowe, prawidłowo działające narzędzie poprawiające bezpieczeństwo żywności i dające konsumentom dostęp do pełnej informacji powinno być traktowane jak SZANSA.</p>
37.	<p>Nie zgadzamy się z zaliczeniem do kategorii zagrożeń „potrzeby większego udziału rolnika w łańcuchu żywnościowym”.</p> <p>Zwiększenie udziału rolników w łańcuchu żywnościowym jest podstawą dla zbudowania krajowego bezpieczeństwa żywnościowego, ochronie wartości obszarów wiejskich oraz możliwości rozwoju suwerenności żywnościowej państwa.</p> <p>Jest to szansa.</p>
38.	<p>Mniejsza reprezentacja interesów i potrzeb małych i średnich gospodarstw w działaniach organizacji społecznych działających na rzecz rolnictwa i przetwórstwa.</p> <p>Oczekujemy, że zostanie zreformowany system reprezentacji rolników w Polsce, także dzięki wysłuchaniu głosu organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną środowiska, ekologią, energetyką, dobrostanem zwierząt w powiązaniu z produkcją rolniczą oraz rozwojem obszarów wiejskich.</p>
39.	<p>Nie zgadzamy się, że trudności rolników w przygotowaniu dużych wystandaryzowanych partii o wysokiej jakości surowców (półproduktów) rolnych są zagrożeniem.</p> <p>Standaryzacja produkcji ma niewiele wspólnego z prawdziwą, wysoką jakością żywności.</p> <p>Standaryzacja produkcji żywności jest wyrazem szkodliwego zjawiska podporządkowania produkcji rolnej, zarówno technokratycznym mechanizmom przemysłowym, jak też ogłupiającej polityce estetyzacji płodów rolnych przez odbiorców dużych sieci.</p> <p>Polski rolnik powinien produkować z myślą o zachowaniu różnorodności biologicznej w rolnictwie, a nie o spełnianiu wyśrubowanych potrzeb zmechanizowanego przetwórstwa i iluzji „pięknych” surowców rolnych upowszechnianej przez supermarkety.</p> <p>Zagrożenie stanowić może brak stworzenia miejsc sprzedaży i przetwórstwa, w których brak standaryzacji nie będzie żadnym problemem.</p>
40.	<p>Nie zgadzamy się z tym, że szybki wzrost koncentracji i umiędzynarodowienia produkcji rolnej jest szansą.</p> <p>Jest to jedno z największych zagrożeń dla produkcji rolnej opartej o wartości odnoszące się do dbałości o zdrowie obywateli, wolności od zagrożeń epidemiologicznych, dostępu do ziemi i jej zasobów, ochrony bioróżnorodności.</p> <p>Umiędzynarodowienie obrotu żywnością może stanowić szansę dla niektórych polskich gospodarstw rolnych produkujących na eksport.</p> <p>Jednakże osoby zajmujące się planowaniem polityki rolnej własnego kraju powinny traktować żywność jako zasób lokalny, a dopiero w następnej kolejności jako towar w wymianie międzynarodowej.</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>Żywność w międzynarodowych umowach handlowych powinna być traktowana ze szczególną uwagą jako dobro wspólne. Wymiana handlowa żywnością na międzynarodową skalę przyczynia się do podniesienia zanieczyszczenia środowiska na poziomie globalnym, jak w Polsce.</p> <p>Sam autor niniejszej strategii podaje już kilka linijek tekstu dalej, że dwustronne umowy handlowe UE z krajami trzecimi nakładać będą na gospodarstwa rolnej wzrost presji konkurencyjnej.</p>
41.	<p>W zdaniu: „rozwój rolnictwa zrównoważonego i ekologicznego” należy usunąć słowo „zrównoważonego”.</p> <p>Rolnictwo zrównoważone jest raczej koncepcją niż modelem rolnictwa, nie jest zdefiniowane, toteż nie wiadomo ile gospodarstw w Polsce można nazwać „zrównoważonymi”. Działanie programu rolno-środowiskowo-klimatycznego „Rolnictwo zrównoważone” w ramach PROW jest systemem wsparcia i nie wiąże się ani definicją rolnictwa zrównoważonego, ani z kontrolą gospodarstw, ani znakowaniem produktów. Wpływ tego programu na środowisko nie różni się istotnie od systemu konwencjonalnego, ponieważ stosuje się w nim nawozy syntetyczne, chociaż zgodnie z programem nawożenia, to jednak nie ma gwarancji, że nie zanieczyszczą one wód i gleb. W systemie tym nie ma również ograniczeń w stosowaniu środków chemicznej ochrony roślin.</p>
42.	<p>W części: "Uwarunkowanie środowiskowe prowadzenia działalności rolnej i rybackiej - Wyzwania horyzontalne", w części dotyczącej szans, proponowany zapis: "zachowanie unikalnych krajobrazów za sprawą rozproszenia gruntów rolnych".</p> <p>Za SOR, s. 340: "Obserwowane niekorzystne zmiany liczebności i składu gatunków roślin i zwierząt najczęściej są skutkiem wadliwego zarządzania przestrzenią: [...] unifikacji i ubożenia krajobrazów. [...] Istotne są także zmiany w rolnictwie – tak intensyfikacja upraw w kierunku rolnictwa wielkopowierzchniowego, jak i zaniechanie użytkowania rolniczego prowadzą do zaniku ekosystemów związanych z uprawami rolnymi i utraty tradycyjnych krajobrazów rolniczych, stanowiących siedlisko wielu gatunków".</p>
43.	<p>Należy zastąpić stwierdzenie: „utrzymanie korytarzy ekologicznych dzięki zrównoważonej produkcji rolniczej” zdaniem: „utrzymanie korytarzy ekologicznych dzięki celowemu planowaniu przestrzennemu”.</p> <p>Zrównoważona produkcja rolnicza, pomijając fakt, że nie wiadomo co to jest ponieważ nie jest metodą rolnictwa, lecz raczej koncepcją, nie ma nic do utrzymania korytarzy ekologicznych, które istnieją dzięki mozaice pól, użytków zielonych, lasów, zadrzewień, cieków wodnych i są one zagrożone przez scalanie pól.</p>
44.	<p>W zdaniu: „generalnie niski stopień chemizacji rolnictwa w stosunku do krajów Europy Zachodniej” słowo „generalnie” należy zastąpić słowem „średnio”.</p> <p>Słowo „generalnie” sugeruje, że we wszystkich gospodarstwach stosuje się bardzo mało środków chemicznych. Tymczasem ilość środków chemicznych na 1 ha jest bardzo wysoka w intensywnych uprawach sadowniczych i warzywniczych, a niska w małych gospodarstwach, gdzie produkcja przeznaczona jest na własne potrzeby oraz na trwałych użytkach zielonych.</p>
45.	<p>Punkt „nakładanie zobowiązań na poszczególne kraje UE na rzecz ograniczania zmian klimatu bez adekwatnego dostosowania i ukierunkowania unijnego budżetu (w tym WPR i polityki spójności) na ich realizację w sektorach, w tym w szczególności w sektorze rolno-spożywczym” nie może znajdować się w rubryce „Zagrożenia”, lecz powinno być przeniesione do rubryki „Szanse”.</p>
46.	<p>W wyzwaniach stojących przed gospodarstwami rozwiniętymi lub w fazie rozwoju w obszarze "Uwarunkowanie środowiskowe prowadzenia działalności rolnej i rybackiej" jako zagrożenie wpisano: "potrzeba bardziej efektywnego (precyzyjnego) dawkowania środków ochrony roślin i nawozów sztucznych". Prosimy o usunięcie tego zapisu z "zagrożeń".</p> <p>Potrzeba racjonalnej gospodarki nawozowej, co przekłada się na mniejszy wpływ na środowisko (mniejsza ilość zastosowanych, a niepobranych przez rośliny, substancji odżywczych przedostaje się do wód) oraz mniejsze nakłady finansowe na nawozy sztuczne (rolnicy kupują ilość nawozów adekwatną do zapotrzebowania roślin) stanowi szansę w tym przypadku, nie zagrożenie. Racjonalne gospodarowanie ŚOR albo ich ograniczenie jest szansą, a nie "zagrożeniem" dla ochrony owadów zapylających, oraz m.in. na sprostanie celowi szczegółowemu "Poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego" zawartemu w "Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju po 2020 (z perspektywą do 2030)".</p>
47.	<p>Nie zgadzamy się z zakwalifikowaniem do zagrożeń „generowania przez rosnące standardy środowiskowe i fitosanitarne produkcji relatywnie wysokich kosztów dostosowawczych na poziomie gospodarstwa”.</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>Kosztów nie tworzy podnoszenie standardów. Koszty tworzy wzrost zagrożeń środowiskowych i fitosanitarnych wywołanych wadliwym, globalnym sposobem produkcji rolnej znajdujący swoje odzwierciedlenie w warunkach produkcji krajowej/lokalnej.</p> <p>Patrząc, w uproszczony sposób na rachunek ekonomiczny, rzeczywiście coraz wyższe standardy rodzą dodatkowe koszty. Pytanie, czy w perspektywie długookresowej te właśnie standardy środowiskowe i fitosanitarne nie zapewnią ciągłości produkcji rolnej w kraju.</p>
48.	<p>Negatywne oddziaływanie zwierząt – w tym chronionych (dziki, bobry, kormorany, czaple, foki itd.) na prowadzenie produkcji rybackiej.</p> <p>Ulegamy to jakimś niczym nie popartym mitom, że zagrożenie dla naszego rolnictwa czyha, ze strony resztek dzikich zwierząt jakie jeszcze zostały w tym kraju. Foki wspólnie z kormoranami pożerają ryby, które mieliśmy złowić, dziki roznoszą ASF, a bobry zalewają nam tereny uprawne. Podczas gdy rzeczywistość jest zdecydowanie inna – ryby znikają, bo coraz większe połacie dna Morza Bałtyckiego są martwe (pozbawione tlenu), ASF roznosi głównie człowiek, ponieważ wdrażanie praktyk biosanitarnych wydaje mu się zbyt facygujące, a bobry chronią nas za darmo przed zmianami klimatycznymi tworząc małą retencję i zapobiegają suszy.</p>
49.	<p>Wzrost regionalnej koncentracji i ograniczenie produkcji zwierzęcej – jest to niezrozumiałe. Pierwsze jest zagrożeniem. Drugie jest szansą.</p>
50.	<p>„Potrzeba bardziej efektywnego (precyzyjnego) dawkowania środków ochrony roślin i nawozów sztucznych” nie jest zagrożeniem.</p> <p>Jest to szansa, ale nie w rozumieniu bardziej precyzyjnej chemii. Szansą jest ograniczanie zużycia nawozów sztucznych i środków ochrony roślin aż do stopniowego przejścia na metody agroekologiczne.</p>
51,	<p>Nie zgadzamy się z zakwalifikowaniem do zagrożeń „generowania przez rosnące standardy środowiskowe i fitosanitarne produkcji relatywnie wysokich kosztów dostosowawczych na poziomie gospodarstwa”.</p> <p>Kosztów nie tworzy podnoszenie standardów. Koszty tworzy wzrost zagrożeń środowiskowych i fitosanitarnych wywołanych wadliwym, globalnym sposobem produkcji rolnej znajdujący swoje odzwierciedlenie w warunkach produkcji krajowej/lokalnej.</p> <p>Patrząc, w uproszczony sposób na rachunek ekonomiczny, rzeczywiście coraz wyższe standardy rodzą dodatkowe koszty. Pytanie, czy w perspektywie długookresowej te właśnie standardy środowiskowe i fitosanitarne nie zapewnią ciągłości produkcji rolnej w kraju.</p>
52.	<p>W zagrożeniach i wyzwaniach w obszarze "Rozwój produktów spożywczych i przetwórstwa rolno-spożywczego" w zdaniu: "niewystarczająco rozwinięte przetwórstwo żywności wysokiej jakości oraz żywności funkcjonalnej, w tym m.in. opartej na rodzimych produktach regionalnych" należy dookreślić, że żywność wysokiej jakości to żywność ekologiczna".</p> <p>Na str. 53 SZRW RiR 2030 jest wskazane działanie horyzontalne "wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów o wysokiej jakości i poziomie innowacyjności, w tym m.in. tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych..", gdzie określono zakres "żywności wysokiej jakości".</p>
53.	<p>„Nowy model rozwoju kraju zakłada rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Zakłada również jak najpełniejsze wykorzystanie indywidualnych potencjałów terytorialnych oraz rozwój oparty o inwestycje, innowacje, eksport oraz wysoko przetworzone produkty.” – Brakuje środowiska naturalnego.</p> <p>Nowy model rozwoju kraju nie powinien być oparty o eksport oraz wysoko przetworzone produkty w dobie zagrożeń klimatycznych dla produkcji żywności. Model rozwoju kraju powinien zakładać zabezpieczenie trwałości produkcyjnej zasobów naturalnych w pierwszej kolejności na potrzeby wyżywienia ludności kraju.</p>
54.	<p>Punkt: „rozwój rolnictwa ekstensywnego (w tym ekologicznego)” należy zastąpić punktem: „rozwój rolnictwa ekstensywnego oraz rolnictwa ekologicznego”.</p> <p>Rolnictwo ekologiczne może mieć charakter intensywny, nowoczesny, prorolniczy, oczywiście przy wykorzystaniu wyłącznie dopuszczonych środków i metod produkcji i nie może być utożsamiane z rolnictwem ekstensywnym</p>
55.	<p>W części: "Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiskowymi - Wyzwania horyzontalne obszarów wiejskich rozwijających się w oparciu o endogeniczne potencjały", w części dotyczącej zagrożeń,</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>proponowany zapis: "zachowanie dobrego stanu gatunków i siedlisk związanych z ekosystemami rolniczymi".</p> <p>Za SOR, s 337: "Zachowanie dobrego stanu gatunków i siedlisk związanych z ekosystemami rolniczymi jest szczególnym wyzwaniem dla polityki rolnej, ponieważ istotną częścią zasobu są tereny o tradycyjnej strukturze rolnictwa i lasy (29,5% pow. kraju)". Wnioskujemy o dopisanie zgodnie z SOR.</p>
56.	<p>Wnioskujemy o zmianę akapitu: "Odpowiedzią na prezentowane w diagnozie wyzwania jest kontynuacja modelu rolnictwa wielofunkcyjnego i zrównoważonego³², który gwarantuje bezpieczeństwo żywnościowe (wymaga utrzymania gospodarstw zdolnych do odtwarzania potencjału produkcyjnego), dostarcza dóbr publicznych, w tym środowiskowych, sprzyja rozwojowi przedsiębiorczości związanej z sektorem rolno-spożywczym oraz pobudza rozwój społeczny i terytorialny (w tym m.in. funkcji kulturowych obszarów wiejskich)" na: Odpowiedzią na prezentowane w diagnozie wyzwania jest modyfikacja obecnego modelu rolnictwa w modelu, który gwarantuje bezpieczeństwo żywnościowe (wymaga utrzymania gospodarstw zdolnych do odtwarzania potencjału produkcyjnego), zapewnia żywność wysokiej jakości, dostarcza dóbr publicznych i rynkowych z zachowaniem unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych dla przyszłych pokoleń, sprzyja rozwojowi przedsiębiorczości związanej z sektorem rolno-spożywczym oraz pobudza rozwój społeczny i terytorialny (w tym m.in. funkcji kulturowych obszarów wiejskich).</p> <p>W SZRWRiR 2030 (s. 35) czytamy o wizji polskiej wsi 2050: "Obszary wiejskie w 2050 r. to atrakcyjne miejsce pracy, zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia działalności rolniczej lub pozarolniczej. To również obszary dostarczające dóbr publicznych i rynkowych z zachowaniem unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych dla przyszłych pokoleń, dzięki zrównoważonemu rozwojowi konkurencyjnego rolnictwa i rybactwa". Jeśli w mamy dążyć do realizacji zarysowanej wizji, model rolnictwa powinien zostać zmodyfikowany między innymi o kwestie dbałości o środowisko, krajobraz, funkcje kulturowe oraz jakość produkowanej żywności.</p> <p>Kwestia konieczności dbałości gospodarki rolnej o ochronę przyrody bardzo mocno wybrzmiewa w SOR, między innymi na s. 337: "Zachowanie dobrego stanu gatunków i siedlisk związanych z ekosystemami rolniczymi jest szczególnym wyzwaniem dla polityki rolnej, ponieważ istotną częścią zasobu są tereny o tradycyjnej strukturze rolnictwa i lasy (29,5% pow. kraju)".</p> <p>Dbałość o środowisko wpisana jest w Założenia wynikające z SOR dotyczące celu I SZRWRiR 2030 (s. 47): "Rozwój odpowiedzialny to rozwój zrównoważony i wielofunkcyjny oparty na wiedzy i innowacjach, dążący do poprawy konkurencyjności sektora rolno-spożywczego przy zachowaniu dbałości o środowisko oraz jakość życia na obszarach wiejskich".</p> <p>O jakości żywności czytamy w SZRWRiR 2030 wielokrotnie, w tym również przy opisie założeń wynikających z SOR dotyczących celu I SZRWRiR 2030 (s. 47): "Sektor żywności wysokiej jakości jest jednym z sektorów strategicznych kraju, na których skoncentrowane zostanie wsparcie w ramach poszczególnych polityk publicznych (m.in. przemysłowej, innowacyjnej, eksportowej, związanej z napływem inwestycji zagranicznych)".</p> <p>Nie tylko dbałość o środowisko, ale przede wszystkim adaptacja do zmian klimatu, zwłaszcza w perspektywie 2050.</p>
57.	<p>Należy usunąć określenie „Zdrowa polska żywność” („Zdrowa polska żywność - Zwiększenie pomocy w rozwoju produkcji żywności wysokiej jakości, szczególnie ekologicznej, tradycyjnej i regionalnej, która ma stać się rozpoznawalnym znakiem polskiego rolnictwa”) i zastąpić ją określeniem „Polska żywność”.</p> <p>Odniesienia do zdrowia mogą być rozumiane jako oświadczenie zdrowotne. Oświadczenia żywieniowe i zdrowotne są dozwolone jedynie w przypadku, gdy są wymienione w załączniku do rozporządzenia (WE) nr 1924/2006 i są zgodne z wymogami określonymi w tym rozporządzeniu.</p>
58.	<p>Należy wyjaśnić co autor miał na myśli w następującym stwierdzeniu: Wprowadzone zostanie oznakowanie produktów wolnych od GMO.</p> <p>Od co najmniej 20 lat producenci z własnej inicjatywy wprowadzają w znakowaniu produktów odniesienia do produkcji bez zastosowania GMO np. „bez GMO”, „wolne od GMO”. Toteż nie można przypisywać projektom strategicznym wynikającym z Planu dla Wsi wprowadzenie takiego oznakowania .</p>

Lp.	Treść uwagi
59.	<p>Należy wyjaśnić na czym polegać będą działania horyzontalne: wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych – stworzenie nowych możliwości zarobkowych dla mieszkańców obszarów wiejskich.</p> <p>Dotychczas nie było wsparcia do wytwarzania i dystrybucji produktów ekologicznych, toteż należy wyjaśnić jak będzie ono wyglądało i z jakich funduszy.</p>
60.	<p>Wnioskujemy o zmianę tekstu: "Osiągnięcie i utrzymanie wysokiego poziomu jakości i bezpieczeństwa produktów rolno-spożywczych opartych na krajowych surowcach i produktach wymaga utrzymania na najwyższym poziomie infrastruktury zaplecza naukowo-badawczego, systemu kontroli, rolniczej i rybackiej bazy produkcyjnej, na którą składają się użytki rolne utrzymane w dobrej kulturze rolnej, żywotne ekonomicznie gospodarstwa rolne i rybackie, baza genetyczna produkcji roślinnej i zwierzęcej, a także sprawny system przetwórstwa i handlu" na "Osiągnięcie i utrzymanie wysokiego poziomu jakości i bezpieczeństwa produktów rolno-spożywczych opartych na krajowych surowcach i produktach wymaga utrzymania na najwyższym poziomie infrastruktury zaplecza naukowo-badawczego, systemu kontroli, rolniczej i rybackiej bazy produkcyjnej, na którą składają się użytki rolne utrzymane w dobrej kulturze rolnej, żywotne ekonomicznie gospodarstwa rolne i rybackie, baza genetyczna produkcji roślinnej i zwierzęcej, wysoka jakość środowiska przyrodniczego oraz czystość wód powierzchniowych i podziemnych, a także sprawny system przetwórstwa i handlu."</p> <p>Wysoka jakość produktów rolnych wymaga odpowiedniej jakości środowiska i czystych wód, stąd wnioskujemy o uzupełnienie tekstu o kwestie środowiskowe.</p>
61.	<p>Wnioskujemy o dopisanie do listy pod "Działania horyzontalne": "- zapewnienie wysokiej jakości środowiska i czystych wód powierzchniowych i podziemnych".</p> <p>Wysoka jakość produktów rolnych wymaga odpowiedniej jakości środowiska i czystych wód, stąd wnioskujemy o uzupełnienie tekstu o kwestie środowiskowe.</p>
62.	<p>Należy wyjaśnić na czym polegać będą działania horyzontalne: wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych – stworzenie nowych możliwości zarobkowych dla mieszkańców obszarów wiejskich.</p> <p>Dotychczas nie było wsparcia do wytwarzania i dystrybucji produktów ekologicznych, toteż należy wyjaśnić jak będzie ono wyglądało i z jakich funduszy.</p>
63.	<p>Należy wyjaśnić na czym polegać będzie działanie uzupełniające: rozwój rolnictwa ekologicznego oraz prośrodowiskowych technik w produkcji rybackiej.</p> <p>Brak powiązania między działaniem „Rolnictwo ekologiczne” i „Prośrodowiskowe techniki w produkcji rybackiej” uniemożliwia zrozumienie tych działań oraz źródła finansowania.</p>
64.	<p>Jest: "wyposażenie obszarów wiejskich i rybackich w systemy ostrzegania przed zagrożeniami oraz rozwój infrastruktury technicznej ograniczającej skutki zjawisk pogodowych, np. budowa wałów przeciwpowodziowych, zbiorników retencyjnych", proponowany zapis: "wyposażenie obszarów wiejskich i rybackich w systemy ostrzegania przed zagrożeniami oraz analiza oraz przebudowa istniejących rozwiązań infrastrukturalnych ograniczających zjawiska pogodowe, w tym modyfikacja infrastruktury technicznej ograniczającej skutki zjawisk pogodowych, w tym szkody powodziowe, np. odsunięcie wałów przeciwpowodziowych od rzeki (zwiększenie retencji dolinowej i zmniejszenie zagrożenia powodziowego) i przywracanie terenów zalewowych.</p> <p>W Analizie SWOT dla województwa Mazowieckiego zapisano "Zwiększenie retencji wodnej, przywrócenie naturalnych terenów zalewowych"(Szanse, str. 79), co nie znajduje odzwierciedlenia w treści Strategii.</p> <p>W SOR, w działania o charakterze ciągłym (s. 345) założono działanie: "- Proekologiczne zarządzanie lokalnymi zasobami wodnymi, obejmujące także kształtowanie krajobrazów sprzyjających zatrzymywaniu wody."</p>
65.	<p>W "Działania horyzontalne: minimalizacja negatywnych skutków zjawisk naturalnych, w tym zapobieganie powodziom i suszy", proponujemy dodanie punktu w "Działania horyzontalne:" "- Proekologiczne zarządzanie lokalnymi zasobami wodnymi, obejmujące także kształtowanie krajobrazów sprzyjających zatrzymywaniu wody."</p> <p>Propozycja punktu pochodzi z SOR, działania o charakterze ciągłym (s. 345).</p>

Lp.	Treść uwagi
66.	<p>Sposobem na rozwój energetyki z równoczesną poprawą standardu życia na obszarach wiejskich może być rozwój energetyki prosumenckiej, w której odbiorca energii jest jednocześnie jej producentem i konsumentem. Przy czym rozwój OZE i energetyki prosumenckiej powinien następować przy jednoczesnej modernizacji i budowie linii energetycznych oraz infrastruktury magazynowania energii na obszarach wiejskich.</p> <p>Rozwój energetyki prosumenckiej wymaga przede wszystkim zmian w obowiązującym prawodawstwie, aby osobom, które podejmą się jej wdrażania, przynajmniej zwrócić nakłady. W innym wypadku zostanie to na poziomie życzeniowym, nie mającym przełożenia w rzeczywistości.</p>
67.	<p>Wnioskujemy o zmianę: "Świadomość wagi zachowania wartości produkcyjnych obszarów rolniczych i rybackich (jako ważnego elementu bezpieczeństwa żywnościowego kraju) zbiega się z wyraźnym wzrostem oczekiwań środowiskowych społeczeństwa. Stąd warunkiem zrównoważonego i trwałego rozwoju produkcji rolnej i rybackiej oraz zapewnienia wkładu tych sektorów w dostarczanie środowiskowych dóbr publicznych, jest uwzględnienie w tej produkcji wymogów związanych z ochroną za sobą środowiska." na:</p> <p>"Świadomość wagi zachowania wartości produkcyjnych obszarów rolniczych i rybackich (jako ważnego elementu bezpieczeństwa żywnościowego kraju) zbiega się z koniecznością ochrony przyrody oraz wyraźnym wzrostem poziomu świadomości ekologicznej oraz oczekiwań środowiskowych społeczeństwa. Warunkiem zrównoważonego i trwałego rozwoju produkcji rolnej i rybackiej oraz zapewnienia wkładu tych sektorów w dostarczanie środowiskowych dóbr publicznych, jest uwzględnienie w tej produkcji wymogów związanych z ochroną zasobów środowiska, w tym konieczności zachowania dobrego stanu gatunków i siedlisk związanych z ekosystemami rolniczymi."</p> <p>Kwestie ochrony przyrody wybrzmiewają w SZRWRiR 2030, gdzie czytamy o wizji polskiej wsi 2050 (s. 35): "Obszary wiejskie w 2050 r. to atrakcyjne miejsce pracy, zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia działalności rolniczej lub pozarolniczej. To również obszary dostarczające dóbr publicznych i rynkowych z zachowaniem unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych dla przyszłych pokoleń, dzięki zrównoważonemu rozwojowi konkurencyjnego rolnictwa i rybactwa".</p> <p>Kwestia konieczności dbałości gospodarki rolnej o ochronę przyrody bardzo mocno wybrzmiewa w SOR, między innymi na s. 337: "Zachowanie dobrego stanu gatunków i siedlisk związanych z ekosystemami rolniczymi jest szczególnym wyzwaniem dla polityki rolnej, ponieważ istotną częścią zasobu są tereny o tradycyjnej strukturze rolnictwa i lasy (29,5% pow. kraju)".</p> <p>Dbłość o środowisko wpisana jest w Założenia wynikające z SOR dotyczące celu I SZRWRiR 2030 (s. 47): "Rozwój odpowiedzialny to rozwój zrównoważony i wielofunkcyjny oparty na wiedzy i innowacjach, dążący do poprawy konkurencyjności sektora rolno-spożywczego przy zachowaniu dbałości o środowisko oraz jakość życia na obszarach wiejskich".</p>
68.	<p>Sektor rolny odpowiada za ok. 12% emisji gazów cieplarnianych (w tym za około połowę emisji gazów cieplarnianych innych niż CO₂ związanych głównie z produkcją zwierzęcą i gospodarką nawozową). O ile potencjał redukcji emisji w rolnictwie jest ograniczony procesami biologicznymi, to jednocześnie sektor rolny ma znaczący potencjał wiązania i magazynowania CO₂ w biomasie i w glebie. Możliwości wkładu rolnictwa w cele polityki klimatycznej związane są z: upowszechnieniem zrównoważonej struktury produkcji gospodarstw, praktykami agrotechnicznymi, gospodarką nawozami, technikami precyzyjnego rolnictwa, rozwojem biogospodarki o obiegu zamkniętym, ochroną trwałych użytków zielonych, ochroną gleb organicznych i właściwą gospodarką wodną.</p>
69.	<p>Wnioskujemy o dodanie w "Wskaźniki pomiaru celu szczegółowego II Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska SZRWRiR 2030 i ich powiązanie SOR", "Wskaźniki kluczowe przedstawiające stopień realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju" wskaźnika: "Stosunek liczby jednolitych części wód powierzchniowych o dobrym stanie do ogólnej liczby jednolitych części wód monitorowanych w ramach monitoringu diagnostycznego w ostatnich 6 latach do wszystkich jcw monitorowanych w ramach monitoringu diagnostycznego w ostatnich 6 latach w danej kategorii wód (a) dla ocenionych jednolitych części wód rzek i zbiorników zaporowych; b) dla ocenionych jednolitych części wód jezior".</p> <p>Jednostka miary: %</p> <p>Wartość bazowa (rok bazowy): a) 20% stan dobry, 80% stan zły; b) 37% stan dobry, 63% stan zły; (2015)</p> <p>Wartość w roku 2020: poprawa stanu</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>Wartość w roku 2030: poprawa stanu w odniesieniu do wartości pośredniej</p> <p>Źródło danych: GIOŚ"</p> <p>Wskaźnik przeniesiony z SOR (s. 343), wartości w roku 2020 i 2030 w SOR nie zostały sprecyzowane, zaproponowano ogólne stwierdzenie: poprawa stanu.</p> <p>Zgodnie z "Prognoza oddziaływania na środowisko dla projektu Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju" rolnictwo jest odpowiedzialne za jakość wód powierzchniowych (s. 91): "[...] najważniejszymi czynnikami powodującymi presję na wody powierzchniowe są: gospodarka komunalna, rolnictwo i hodowla oraz przemysł (zwłaszcza przemysł wydobywczy, energetyczny, rolno-spożywczy)".</p>
70.	<p>Wnioskujemy o dodanie w "Wskaźniki pomiaru celu szczegółowego II Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska SZRW RiR 2030 i ich powiązanie SOR", "Wskaźniki kluczowe przedstawiające stopień realizacji Zwiększenie celu szczegółowego II SZRW RiR 2030 Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska" wskaźnika: "wskaźnik liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego (FBI – Farmland Bird Index, rok 2000 = 100%) (PMŚ)".</p> <p>Jednostka miary: %</p> <p>Wartość bazowa (rok bazowy): 79,98 (2017)</p> <p>Wartość w roku 2020: 90</p> <p>Wartość w roku 2030: 90</p> <p>Źródło danych: GIOŚ"</p> <p>Zgodnie z "Prognoza oddziaływania na środowisko dla projektu Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju" (s. 61, 62) "Wskaźnikiem bardzo dobrze pokazującym ten problem [jakość siedlisk terenów otwartych i związanych z nimi gatunkami - przyp.] jest wskaźnik liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego (Farmland Bird Index - FBI), który jest częścią Państwowego Monitoringu Środowiska prowadzonego przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Jest to wskaźnik stanu "zdrowia" ekosystemów użytkowanych rolniczo, stanowiących ok. 60% powierzchni naszego kraju". W SZRW RiR 2030 brakuje wskaźnika pokazującego stan ekosystemów rolnych, co uniemożliwia ocenę wdrażania SZRW RiR 2030 pod względem jakości ochrony przyrody. Z tego powodu wnioskujemy o uzupełnienie wskaźników w SZRW RiR 2030.</p>
71.	<p>Jest: "Działania uzupełniające: • wsparcie dla budowy, odbudowy i prawidłowego wykorzystania urządzeń melioracyjnych oraz powiększenia retencji wodnej", proponowane zmiany: "Działania uzupełniające: wsparcie dla wykorzystania istniejącej infrastruktury liniowej (kanały, rowy) dla celów zwiększania retencji, np. poprzez gromadzenie wody opadowej.</p> <p>Zatrzymywanie wody w mądrze zagospodarowanych systemach melioracyjnych pozostaje przynajmniej tak samo ważne, jak środki techniczne zastosowane do zwiększenia retencji wody lub ograniczenia powodzi. (Wyznaczenie kluczowych stref dla poprawy retencji wody w polskiej części zlewni rzeki Odry. Analiza możliwości retencji wody w systemach melioracyjnych i ich potencjalna rola w łagodzeniu niskich przepływów zimowych rzeki Odry M.Grygoruk, P. Osuch ,P. Trandziuk Stowarzyszenie Niezależnych Inicjatyw Nasza Natura, Maj, 2018).</p> <p>Działania zapobiegające suszy.</p>
72.	<p>Zrównoważone gospodarowanie i ochrona zasobów środowiska. W działaniach horyzontalnych jest wymienione upowszechnienie gospodarki o obiegu zamkniętym. Pojęcie jest bardzo ogólne i tak naprawdę nie wiadomo co autor miał na myśli.</p> <p>Niepokojąca jest zapowiedź zmian w systemie ocen oddziaływania na środowisko. Do tej pory mamy kłopoty z dostosowaniem się do obecnego systemu, więc zmiany na lepsze mogą być kompletnie oderwane od rzeczywistości.</p> <p>W wypadku produkcji rolnej najbardziej istotne jest tworzenie obiegu zamkniętego składników odżywczych na poziomie gospodarstwa, lub na poziomie regionu. Ważne jest, aby dostarczać tyle N i P, ile potrzebne jest uprawom. W innym wypadku nadwyżki znajdą się w wodach powierzchniowych i będą przyczyną eutrofizacji.</p> <p>Innym problemem jest emisja gazów cieplarnianych, a rolnictwo w Polsce jest drugim po sektorze energetycznym źródłem emisji tych gazów. Równocześnie rolnictwo jest również tą gałęzią gospodarki, w</p>

Lp.	Treść uwagi
	której zachodzi wiązanie (sekwestracja) dwutlenku węgla przy zastosowaniu takich praktyk rolniczych jak przyorywanie nawozów organicznych i innych. Niestety nie są one powszechne i dlatego ważne jest aby było dla nich miejsce w strategii.
73.	<p>Należy wyjaśnić na czym będą polegać działania uzupełniające: rozwój rolnictwa ekologicznego, upowszechnianie prośrodowiskowych metod produkcji rolnej i rybackiej i gospodarowania produktami ubocznymi pochodzącymi z rolnictwa, rybactwa i przetwórstwa rolno-spożywczego).</p> <p>Brak powiązania między tymi działaniami uniemożliwia zrozumienie tych działań oraz źródła finansowania.</p>
74.	<p>W działaniu "upowszechnianie wiedzy nt. metod ochrony środowiska w rolnictwie i na obszarach wiejskich i rybackich np. poprzez doskonalenie i rozwijanie systemu doradztwa i promocję dobrych praktyk rolniczych" wnioskujemy o dopisanie po "dobrych praktyk rolniczych" "w tym praktyk ograniczających spływ substancji biogennej z gospodarstw do wód".</p> <p>Według raportu przygotowanego przez Komisję Helsińską aż 97 % Morza Bałtyckiego wykazywało efekty eutrofizacji [1]. Polska jest jednym z największych w zlewisku Bałtyku dostarczycieli azotu i fosforu do morza, których zbyt duża ilość w wodzie powoduje eutrofizację (tzw. przeżyźnienie wód). Za główne źródło obszarowe zanieczyszczeń substancjami biogennymi uważa się rolnictwo [HELCOM (2018): State of the Baltic Sea – Second HELCOM holistic assessment 2011-2016. Baltic Sea Environment Proceedings 155., str. 42]. Duża ilość substancji biogennej (azotu i fosforu) powoduje masowy zakwit glonów i sinic, które stanowią potencjalnie zagrożone dla zdrowia ludzi, oraz przyczynia się do zmniejszenia się przejrzystości wody morskiej i powiększania się w obszarach głębinowych tzw. martwych stref, gdzie wymierają organizmy tam bytujące. Ze względu na konieczność ochrony Morza Bałtyckiego oraz wód śródlądowych przed nadmiernym przeżyźnieniem proponujemy w upowszechnianiu wiedzy podkreślenie znaczenia stosowania praktyk ograniczających spływ substancji biogennej z gospodarstw do wód. [1] HELCOM, 2018, State of the Baltic Sea – Second HELCOM holistic assessment 2011-2016. Baltic Sea Environment Proceedings 155, http://stateofthebalticsea.helcom.fi/wp-content/uploads/2018/07/HELCOM_State-of-the-Baltic-Sea_Second-HELCOM-holistic-assessment-2011-2016.pdf, [link dostępny na dzień 26.06.2019]</p>
75.	<p>Wnioskujemy o zmianę w "Kierunek interwencji: Zrównoważone gospodarowanie i ochrona zasobów środowiska", "Działania uzupełniające:" "opracowanie i wdrożenie strategii zrównoważonego gospodarowania gatunkami zwierząt powodujących szkody w rolnictwie i rybactwie" na "opracowanie i wdrożenie strategii zrównoważonego gospodarowania gatunkami zwierząt powodujących szkody w rolnictwie i rybactwie, z wyłączeniem gatunków prawnie chronionych. Zapewnienie doradztwa oraz wsparcia finansowego w ramach WPR dla rolników, którzy mogą być narażeni na straty w gospodarce rolnej spowodowane przez gatunki prawnie chronione, w tym poprzez zabezpieczenia minimalizujące potencjalne straty oraz rekompensaty".</p>
76.	<p>Wnioskujemy o dodanie w "Kierunek interwencji: Adaptacja do zmian klimatu i przeciwdziałanie tym zmianom", "Działania horyzontalne:" działania: "- zachowanie naturalnych powierzchni wiążących CO₂ jak mokradła i torfowiska".</p> <p>Wdrożenie planów przeciwdziałania przeciwko skutkom suszy – znów hasło na wysokim stopniu ogólności, dlatego proponujemy, aby w tych planach przede wszystkim uwzględnić:</p> <p>Odbudowę naturalnej retencji poprzez niżej wymienione działania:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ochronę dolin rzecznych przed nadmierną zabudową 2. Renaturyzację rzek i potoków 3. odtwarzania obszarów kontrolowanego zalewania i odbudowy na tych obszarach siedlisk łągowych i mokradłowych 4. poddanie gruntownej weryfikacji obszaru gospodarki wodnej związanego z melioracjami na terenach rolniczych. <p>Degradacja torfowisk i mokradł powoduje murszenie torfu i uwalnianie się CO₂ do atmosfery, co przyczynia się do powiększania efektu cieplarnianego.</p> <p>Uzasadnienie:</p> <p>Polskie rzeki charakteryzują się dużą zmiennością przepływów - obserwujemy zarówno gwałtowne wezbrania, jak i długotrwałe okresy niżówek. Na skutek zachodzących zmian klimatu ekstremalne zjawiska będą coraz częstsze. Przeciwdziałanie negatywnym skutkom suszy powinno się opierać na działaniach</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>wielokierunkowych: zmniejszających ryzyko wystąpienia suszy, łagodzących jej skutki i działaniach adaptacyjnych. Musi być realizowane w skali całych zlewni rzecznych i powinno być systemowo powiązane z wysiłkami na rzecz ograniczania ryzyka wystąpienia powodzi o szkodliwych skutkach. Elementem wiążącym dwa, z perspektywy człowieka niekorzystne zjawiska - suszę i powódź, jest nierównowaga pomiędzy spływem powierzchniowym, a zdolnością obszarowej akumulacji wody pochodzącej z opadów atmosferycznych lub topnienia śniegu. Odpowiada za to przede wszystkim zespół czynników utrudniających zatrzymywanie wody (retencję krajobrazową, glebową, terenów podmokłych i dolin rzecznych) tj. wymuszających przyspieszony spływ powierzchniowy.</p>
77.	<p>Uwaga do fragmentu : "promowanie i inicjowanie lokalnych przedsięwzięć (klastry, spółdzielnie energetyczne itp.) z zakres wytwarzania energii (ze wskazaniem na rozwój OZE) oraz efektywności energetycznej w celu dążenia do samowystarczalności energetycznej gmin i powiatów (autonomiczne obszary energetyczne)".</p> <p>Postuluje się o dodanie zapisów rozwoju OZE również w sposób rozproszony, również na poziomie poszczególnych gospodarstw rolnych czy przedsiębiorstw, a niekoniecznie w skali klastrów bądź spółdzielni energetycznych. Prócz technologii opartych np. o biogaz Fundacja WWF Polska rekomenduje rozwój technologii PV, która w niektórych branżach (np. chłodnictwa przy przetwarzaniu i magazynowaniu żywności) notuje wysokie korelacje pomiędzy produkcją a zapotrzebowaniem ze strony zakładu. Również postuluje się wpisanie do strategii rozwoju farm wiatrowych na lądzie - jako elementu zwiększającego nie tylko bezpieczeństwo energetyczne (lokalne źródło), realizującego cel OZE, ale też przynoszącego dochody lokalnym społecznościom.</p>
78.	<p>Jest: "Wyposażenie obszarów wiejskich i rybackich w systemy ostrzegania przed zagrożeniami oraz rozwój infrastruktury technicznej ograniczającej skutki zjawisk pogodowych, np. budowa wałów przeciwpowodziowych, zbiorników retencyjnych", proponowany zapis: "Wyposażenie obszarów wiejskich i rybackich w systemy ostrzegania przed zagrożeniami oraz analiza oraz przebudowa istniejących rozwiązań infrastrukturalnych ograniczających zjawiska pogodowe, w tym modyfikacja infrastruktury technicznej ograniczającej skutki zjawisk pogodowych, w tym szkody powodziowe, np. odsunięcie wałów przeciwpowodziowych od rzeki (zwiększenie retencji dolinowej i zmniejszenie zagrożenia powodziowego) i przywracanie terenów zalewowych."</p> <p>W Analizie SWOT dla województwa Mazowieckiego zapisano "Zwiększenie retencji wodnej, przywrócenie naturalnych terenów zalewowych"(Szanse, str 79), co nie znajduje odzwierciedlenia w treści Strategii.</p>
79.	<p>W projekcie "upowszechnianie wiedzy nt. metod ochrony środowiska w rolnictwie i na obszarach wiejskich i rybackich np. poprzez doskonalenie i rozwijanie systemu doradztwa i promocję dobrych praktyk rolniczych" wnioskujemy o dopisanie po "dobrych praktyk rolniczych" "w tym praktyk ograniczających spływ substancji biogennej z gospodarstw do wód".</p> <p>Według raportu przygotowanego przez Komisję Helsińską aż 97 % Morza Bałtyckiego wykazywało efekty eutrofizacji [1]. Polska jest jednym z największych w zlewisku Bałtyku dostawcami azotu i fosforu do morza, których zbyt duża ilość w wodzie powoduje eutrofizację (tzw. przeżyźnienie wód). Za główne źródło obszarowe zanieczyszczeń substancjami biogennymi uważa się rolnictwo [HELCOM (2018): State of the Baltic Sea – Second HELCOM holistic assessment 2011-2016. Baltic Sea Environment Proceedings 155., str. 42]. Duża ilość substancji biogennej (azotu i fosforu) powoduje masowy zakwit glonów i sinic, które stanowią potencjalnie zagrożone dla zdrowia ludzi, oraz przyczynia się do zmniejszenia się przejrzystości wody morskiej i powiększania się w obszarach głębinowych tzw. martwych stref, gdzie wymierają organizmy tam bytujące. Ze względu na konieczność ochrony Morza Bałtyckiego oraz wód śródlądowych przed nadmiernym przeżyźnieniem proponujemy w upowszechnianiu wiedzy podkreślenie znaczenia stosowania praktyk ograniczających spływ substancji biogennej z gospodarstw do wód. [1] HELCOM, 2018, State of the Baltic Sea – Second HELCOM holistic assessment 2011-2016. Baltic Sea Environment Proceedings 155, http://stateofthebalticsea.helcom.fi/wp-content/uploads/2018/07/HELCOM_State-of-the-Baltic-Sea_Second-HELCOM-holistic-assessment-2011-2016.pdf, [link dostępny na dzień 26.06.2019]</p>
80.	<p>W następującym zdaniu po słowach "wydłużenie okresu użytkowania samic" dodać słowa "(przedłużenie długowieczności reprodukcyjnej)": "Podejmowanie działań na rzecz redukcji emisji gazów cieplarnianych z rolnictwa i łańcucha rolno-żywnościowego (np. racjonalizacja nawożenia azotowego, właściwe przechowywanie i aplikacja nawozów naturalnych, upowszechnianie uprawy roślin bobowatych, stosowanie</p>

Lp.	Treść uwagi
	inhibitorów nityfikacji, wydłużenie okresu użytkowania samic (przedłużenie długowieczności reprodukcyjnej), zakwaszanie gnojowicy, kompostowanie nawozów naturalnych)". Ułatwienie zrozumienia zdania.
81.	Dodanie do szansy w ramach wyzwań obszarów wiejskich powolnego tempa rozwoju, podmiotu jakim są organizacje pozarządowe tj. – ściślejsza współpraca samorządu z lokalnymi przedsiębiorcami i producentami rolnymi oraz organizacjami pozarządowymi w zakresie zaspokajania potrzeb dostępności do usług społecznych. Warto uwzględnić rolę organizacji pozarządowych, które coraz skuteczniej monitorują potrzeby lokalnej społeczności, w rezultacie podejmują inicjatywy zmierzające do ich zaspokojenia. Przykładowo: LGD „KORONA SĄDECKA” dzięki współpracy z samorządem lokalnym prowadzi 4 przedszkola i 3 żłobki, łącznie dla ponad 250 dzieci.
82.	W ramach działań horyzontalnych należy odnieść się do funkcji szkoły: dalszy rozwój zróżnicowanych form opieki nad dziećmi (wzrost dostępności i jakości usług opiekuńczych i wczesno-edukacyjnych; przywrócenie funkcji szkoły – centrum życia społecznego i kulturalnego wsi). Wzmocnienie roli szkoły w środowisku lokalnym jest szczególnie ważne zwłaszcza w małych miejscowościach, pozbawionych świetlic wiejskich czy innych mechanizmów kształtowania życia społecznego i kulturalnego.
83.	W ślad za uwagą nr 2 przy działaniach horyzontalnych dodać: tworzenie warunków dla rozwoju edukacji i wyrównywanie szans w dostępie do usług edukacyjnych (m.in. zwiększenie dostępności zajęć pozalekcyjnych i lepsze wykorzystanie świetlic wiejskich oraz szkół).
84.	Uwzględnienie w ramach działań uzupełniających również innych (poza środowiskiem naukowym i doradztwem rolniczym) podmiotów odgrywających istotną rolę w kształtowaniu innowacji społecznych: rozwój współpracy pomiędzy środowiskiem naukowym i doradztwem rolniczym a także lokalnymi partnerami społecznymi, gospodarczymi i publicznymi w kierunku tworzenia innowacji społecznych na obszarach wiejskich. Jeżeli zgodnie z definicją za innowacje społeczną przyjmujemy nowe działania społeczne, mające na celu polepszenie jakości życia, w naszym przypadku społeczności wiejskich, to niewystarczające wydaje się zaangażowanie tylko teoretyków do tworzenia takich innowacji.
85.	Dodanie następującego działania uzupełniającego w ramach Kierunku interwencji: rozwój ekonomii i solidarności społecznej na obszarach wiejskich: • wzmocnienie roli LGD na rzecz animowania partnerstw lokalnych ukierunkowanych tematycznie. Lokalne grupy działania same funkcjonują jako partnerstwo, stąd wiedzą, jak trudna ale jednocześnie wartościowa jest to idea. Należy wykorzystać ich potencjał (znajomość potrzeb lokalnych, bieżąca współpraca z lokalnymi instytucjami i mieszkańcami).
86.	Zintegrowanie w jednym dokumencie programowym obu funduszy WPR (EFRROW i EFOiG), wzmocnienie aspektu strategicznego i silne powiązanie z celami unijnymi przesądziło o wyłączeniu EFRROW z mechanizmu Umowy Partnerstwa w projektach aktów prawnych UE na nową perspektywę finansową 2021-2020. Jak powyższe ma się do zdefiniowanego na str. 31 zagrożenia w postaci podejścia „silosowego”, również na poziomie regionalnym w projektowaniu wsparcia ze środków publicznych (kontynuowanie ugruntowanego poglądu, że rozwój obszarów wiejskich jest tylko lub przede wszystkim w ramach działań WPR). Warto stworzyć mechanizmy zabezpieczające przed tworzeniem dwóch różnych podejść wobec rozwoju obszarów wiejskich (jedno w ramach WPR, drugie w ramach Polityki Spójności).
87.	Dodać następujące działania w: Kierunek interwencji: Zrównoważone gospodarowanie i ochrona zasobów środowiska - Odtwarzanie i rozwijanie sieci zadrzewień, w tym śródpolnych, przydrożnych i przywodnych, jako zielonej infrastruktury sprzyjającej produkcji rolnej w warunkach zmieniającego się klimatu. Propozycja jest odpowiedzią na potrzeby i zagrożenia zidentyfikowane w „Wyzwaniach strategicznych”, które nie znalazły pełnego odzwierciedlenia w wykazie działań:

Lp.	Treść uwagi
	<p>Str. 24: - ograniczone zasoby wodne, pogarszające się stosunki wodne gleb i czasowy nadmiar i niedostatek wody...; - niewystarczająco sprawna gospodarka wodna, niska pojemność retencyjna (zbiorników powierzchniowych i gleb); - wzrost ryzyka wynikającego ze zmian klimatu i gwałtownych zjawisk pogodowych</p> <p>Str. 25: -zachowywanie miedz śródpolnych, zadrzewień lub zakrzaczeń</p> <p>Zadrzewienia śródpolne i przydrożne stanowią zieloną infrastrukturę obsługującą rolnictwo: poprawiają warunki produkcji rolnej poprzez zwiększenie retencji wody, spowalnianie jej spływu powierzchniowego, jej oczyszczanie oraz hamowanie wiatrów. Obecność drzew podwyższa plony roślin uprawnych (wg różnych badań o 10-20% i więcej) dzięki temu, że utrzymują sprzyjający rolnictwu mikroklimat. Hamują o kilkadziesiąt procent siłę wiatru wysuszających i wywiewających cząstki gleby. Wyparowując z koron wodę pobieraną z głębi gleby stymulują opady i chłodzą powietrze, co staje się kluczowe wobec powtarzających się w ostatnich latach susz i fal upałów. Ponadto zapewniają schronienie owadom zapylającym uprawy i ptakom żywiącym się owadami żerującymi na uprawach, są pożytkiem dla pszczół. Drzewa w krajobrazie wiejskim, współtworząc tradycyjny polski krajobraz i tożsamość lokalną wsi, wzmacniają atrakcyjność turystyczną regionów, sprzyjając w ten sposób zwiększeniu i dywersyfikacji dochodów ludności wiejskiej. Zapewniają też siedliska i szlaki wędrowek chronionych prawem gatunków zwierząt. Dobroczynny wpływ zadrzewień na produkcję rolną był znany gen. Dezyderemu Chłapowskiemu, który już na początku XIX wieku obsadził swój majątek w Turwi istniejącymi po dziś dzień zadrzewieniami.</p>
88.	<p>Dodać następujące działanie w:</p> <p>Kierunek interwencji: Adaptacja do zmian klimatu i przeciwdziałanie tym zmianom</p> <p>- Odtwarzanie i rozwijanie sieci zadrzewień, w tym śródpolnych, przydrożnych i przywodnych, jako zielonej infrastruktury wspierającej adaptację do zmian klimatycznych i przeciwdziałającą ich przyczynom.</p> <p>Propozycja jest odpowiedzią na potrzeby i zagrożenia zidentyfikowane w „Wyzwaniach strategicznych” na stronach 24 i 33.</p> <p>Str. 24: - wzrost ryzyka wynikającego ze zmian klimatu i gwałtownych zjawisk pogodowych</p> <p>Str. 25: -zachowywanie miedz śródpolnych, zadrzewień lub zakrzaczeń</p> <p>Str. 33: - wzrost wydajności infrastruktury środowiskowej i jej rozbudowa</p> <p>- niekorzystny wpływ zmian klimatu na możliwości rozwoju obszarów wiejskich (susze, gwałtowne zjawiska pogodowe)</p> <p>Zadrzewienia stanowią zieloną infrastrukturę krajobrazu rolniczego wzmacniającą jego odporności na związane ze zmianami klimatu wydarzenia pogodowe. Drzewa retencjonują w koronach wodę deszczową, a ich strefy korzeniowe sprzyjają przesiąkaniu i retencjonowaniu wody – w ten sposób zmniejszając erozję wodną ryzyko powodzi błyskawicznych. Spowalniając silne wiatry, ograniczają erozję wietrzną. Transpirując, ochładzają otaczające powietrze i łagodzą ekstremalne upały. Drzewa także wiążą CO₂, czym przyczyniają się do przeciwdziałania zmianom klimatycznym.</p> <p>Zadrzewienia śródpolne to drzewa rosnące na miedzach, przy polnych drogach i wśród pól. Wiele z nich utraciliśmy wskutek zaniedbania oraz intensyfikacji rolnictwa. Przy odpowiednim planowaniu można kształtować te zadrzewienia w taki sposób, że nie kolidują ze współczesnymi metodami uprawy roli (np. maszynami o dużych gabarytach).</p> <p>Zadrzewienia przydrożne, czyli aleje i szpalery, rosną w pasach drogowych dróg wszystkich szczebli. Jako zielona infrastruktura, wpływają na gospodarkę wodną i mikroklimat otaczających pól. Polskie drogi obfitują w odcinki o wystarczająco szerokich pasach drogowych, aby odtwarzać i wprowadzać drzewa w sposób nie kolidujący z bezpieczeństwem ruchu. Zadrzewienia w pasach drogowych pełnią swoją funkcję nie zajmując gruntów rolnych. Ważnymi partnerami działań na rzecz alej jest Ministerstwo Infrastruktury oraz zarządcy dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych.</p> <p>Zadrzewienia przywodne są zakładane wzdłuż cieków oraz zbiorników wodnych, naturalnych i sztucznych, i mają za główny cel zwiększenie retencji, spowolnienie spływu i oczyszczanie go z biogenów pochodzących z upraw rolnych. Ważnym partnerem działań w tym zakresie jest Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej oraz podległe mu Wody Polskie.</p>

Lp.	Treść uwagi
89.	<p>Sugeruje się zmienić z „małe zainteresowanie ze strony przetwórców promocją i produkcją przetworzonych produktów o gwarantowanym pochodzeniu (w tym produktów niszowych, żywności funkcjonalnej itp.) na małą skalę”</p> <p>na:</p> <p>„małe zainteresowanie ze strony przetwórców promocją i produkcją przetworzonych produktów o gwarantowanym pochodzeniu (w tym produktów niszowych, żywności funkcjonalnej itp.) na małą skalę”.</p> <p>Produkty o gwarantowanym pochodzeniu nie muszą być produktami wytwarzanymi w małej skali – należy dążyć do tego by skala ich produkcji była jak największa.</p>
90.	<p>Wśród zagrożeń sugeruje się dodać: „brak trwałych łańcuchów produkcyjnych żywności (od pola po gotowy produkt przetworzony) gwarantujących efektywność produkcji, stałość dostaw oraz odpowiednio wysoką marżowość na każdym z ogniw łańcucha.”</p> <p>Z braku silnych i trwałych łańcuchów produkcyjnych wiążących ze sobą sektor rolny z branżą spożywczą i dystrybucją wynika wiele dzisiejszych problemów – dotkliwych zarówno dla rolników, jak i przetwórców.</p>
91.	<p>Sugeruje się uzupełnić (str.26):</p> <p>„niewystarczająco rozwinięte przetwórstwo żywności wysokiej jakości oraz żywności funkcjonalnej, w tym m.in. opartej na rodzimych produktach regionalnych”</p> <p>następująco:</p> <p>„niewystarczająco rozwinięte przetwórstwo żywności wysokiej jakości oraz żywności funkcjonalnej, w tym m.in. opartej na rodzimych produktach regionalnych (oznaczenia geograficzne i nazwy pochodzenia) pozwalających na budowanie silnych i wysokomarżowych łańcuchów produkcyjnych”</p> <p>Sugeruje się dodać (str. 53) wśród działań uzupełniających:</p> <p>„tworzenie silnych i wysokomarżowych łańcuchów produkcyjnych w oparciu o rodzime produkty regionalne (oznaczenia geograficzne i nazwy pochodzenia)”.</p> <p>Ideą oznaczeń geograficznych (nazw pochodzenia) zwanych potocznie „produktami regionalnymi” jest „przywiązanie” rolnictwa i przetwórstwa do konkretnym obszaru geograficznego, a także „wymuszanie” kooperacji w ramach całego łańcucha wytwórczego dedykowanego konkretnemu produktowi noszącemu zastrzeżoną nazwę. Oznaczenia geograficzne (nazwy pochodzenia) w swej funkcji celu mają zatem rolę integrującą i generującą zyski (wysokie marże wszystkich ogniw produkcji). W Strategii ta rola oznaczeń geograficznych (nazw pochodzenia) nie jest wyeksponowana. A powinna być jasno wskazana, a same oznaczenia geograficzne (i nazwy pochodzenia) podane jako możliwe do wykorzystania narzędzie wpływu na pożądany kształt łańcuchów produkcyjnych.</p>
92.	<p>Sugeruje się uzupełnić:</p> <p>Działania horyzontalne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wsparcie i promocja sektora żywności wysokiej jakości; <p>następująco:</p> <p>Działania horyzontalne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wsparcie i promocja sektora żywności wysokiej jakości w szczególności opartej o rodzime produkty regionalne (oznaczenia geograficzne i nazwy pochodzenia)” <p>oraz analogicznie na stronie 130 w załączniku 1. Działania i projekty strategiczne na lata 2020-2030 Cel szczegółowy I., Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybackiej, I.2. Jakość i bezpieczeństwo żywności - Wsparcie i promocja sektora żywności wysokiej jakości (SOR).</p> <p>Uwaga ma na celu stworzenie spójnej polityki dotyczącej rozwoju sektora żywności wysokiej jakości przy szczególnym podkreśleniu znaczenia produktów regionalnych (patrz uzasadnienie uwaga 3).</p>
93.	<p>W całym dokumencie nie ma ani jednego słowa o konieczności ochrony zapylaczy i zakazania w związku z tym stosowania toksycznych dla owadów zapylających pestycydów.</p> <p>Zapylacze odgrywają kluczową rolę w naszym ekosystemie. W samej Europie od zapylania przez owady uzależnione jest ponad 4000 odmian warzyw. Gdyby owady zapylające zniknęły, dla świata oznaczałoby to katastrofę nie tylko ekologiczną - załamałaby się produkcja żywności.</p>

Lp.	Treść uwagi
94.	<p>Nie zostały podane kryteria przypisywania zjawisk do kategorii: problemy, szanse, zagrożenia.</p> <p>W tekście wielokrotnie zjawiska, w których należy zaliczać do szans zostały zakwalifikowane jako zagrożenia albo problemy.</p>
95.	<p>Naszym zdaniem SZRWIR 2030 w obecnej wersji nie jest spójny z Dyrektywą Siedliskową i Ptasią. Propozycje zmian proponowane przez Fundację WWF Polska, o ile uwzględnione, pomogą osiągnąć większość spójność SZRWIR 2030 z Dyrektywami. W naszej ocenie istnieje potrzeba jeszcze większego (niż wynika z naszych komentarzy i propozycji zmian) zaakcentowania potrzeb ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory.</p> <p>W naszej opinii SZRWIR 2030 nie uwzględnia zapisów aktualnie istniejących dokumentów strategicznych, w tym brakuje spójności z rozstrzygnięciami strategicznymi podjętymi w SOR. Brak spójności wyraża się głównie w kwestiach zrównoważonego rozwoju oraz ochrony środowiska. Mamy nadzieję, że dzięki konsultacjom SZRWIR 2030 osiągnie spójność z SOR, w szczególności w kwestiach rozwoju obszarów wiejskich i ochrony środowiska.</p>
96.	<p>Dodanie fragmentu, uwaga o charakterze ogólnym do: "Trendy, zagrożenia, szanse i problemy rozwojowe obszarów wiejskich i sektora rolno-spożywczego".</p> <p>Postuluje się dodanie jako Szansy/Zagrożenia wypracowanie strategii dojścia do zeroemisyjnej gospodarki.</p> <p>Już dziś wiemy, że osiągnięcie zero emisyjności w gospodarce będzie niezwykle trudne i nie wystarczą same zmiany technologiczne. Konieczne będą również znaczące zmiany w konsumpcji (poprzez wybory konsumentów, zachęty bądź bariery fiskalne, procesy edukacyjne, zmiany prawodawstwa). Takie postawy konsumentów częściowo pokrywają się z innymi trendami dotyczącymi m. in. dostępu do ekologicznej i zdrowej żywności oraz problematyką etyczną konsumpcji mięsa i nabiału. W sektorze rolnictwa i leśnictwa proces produkcji mięsa i nabiału stanowi główną (obok sektora LULUCF) część emisji gazów cieplarnianych.</p> <p>Jednocześnie postuluje się dodanie fragmentu wprost odwołującego się do "zmiany postaw konsumenckich (spadek spożycia mięsa i nabiału) z powodu działań na rzecz powstrzymania zmiany klimatu", podkreślając jednocześnie konsekwencje jakie taka zmiana może nieść dla sektora oraz terenów wiejskich. Prócz dodania tego fragmentu w części "Trendy, zagrożenia, szanse i problemy rozwojowe obszarów wiejskich i sektora rolno-spożywczego" postuluje się też uwzględnienie tego problemu w części merytorycznej raportu ("zasady i cele rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa do 2030 r"), np. w części "Kierunek interwencji: Adaptacja do zmian klimatu i przeciwdziałanie tym zmianom".</p>
97.	<p>W zdaniu: "Wzrasta zamożność, świadomość ekologiczna i w zakresie higieny różnych aspektów życia w społeczeństwach krajów UE i innych społeczeństwach krajów wysokorozwiniętych, co przekłada się na rosnące zainteresowanie żywnością wysokiej jakości, żywnością funkcjonalną (w tym „leczniczą”), tradycyjną, produkowaną w sposób nieobciążający środowiska i klimatu." należałoby doprecyzować, że "żywność wysokiej jakości", to m.in. żywność ekologiczna.</p> <p>Na str. 53 SZRWIR 2030 jest wskazane działanie horyzontalne "wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów o wysokiej jakości i poziomie innowacyjności, w tym m.in. tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych..", gdzie określono zakres "żywności wysokiej jakości".</p>
98.	<p>Zdanie: "Utrata konkurencyjności kosztowej wymuszać będzie poszukiwania nis z rynkowych związanych ze zmianami oczekiwań i preferencji konsumentów (np. produkcja zrównoważona środowiskowo, ekologiczna, bez pestycydów etc.)" znalazło się w trendzie, który jest określony jako niosący "zagrożenie". Należy usunąć zdanie z tej części, albo błędnie nie sugerować, że "produkcja zrównoważona środowiskowo, ekologiczna, bez pestycydów etc." jest zagrożeniem.</p> <p>Na str. 53 SZRWIR 2030 jest wskazane działanie horyzontalne "wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów o wysokiej jakości i poziomie innowacyjności, w tym m.in. tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych.." jako kierunek interwencji: Jakość i bezpieczeństwo żywności. Dodatkowo, zgodnie z opiniowanym dokumentem "w coraz większym stopniu o jakości i wycenie rynkowej polskiej produkcji rolnej będzie decydować nie tylko wiarygodność systemów kontroli i przestrzeganie minimalnych norm prawnych ale rosnący udział produkcji ekologicznej lub innych systemów produkcji zapewniających ochronę zasobów środowiskowych (niski ślad środowiskowy)." Pozostawienie wersji pierwotnej zapisu jest niespójne z resztą dokumentu.</p>
99.	<p>Tendencja: "Rośnie znaczenie i oczekiwania społeczne w zakresie ochrony zasobów środowiska naturalnego w rolnictwie i rybactwie (gleba, woda, powietrze, różnorodność biologiczna). Obszary wiejskie z uwagi na</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>zarządzanie przeważającą częścią zasobów przyrodniczych są jednym z głównych adresatów krajowych i wspólnotowych dążeń w zakresie ochrony zasobów środowiska. Tendencje te wzmacniają wielofunkcyjny charakter sektora rolnego, jednocześnie coraz silniej uzależniając jego konkurencyjność na globalnym rynku od przychodów pozarynkowych (transfery budżetowe za dostarczanie dóbr publicznych)" została niewłaściwie przypisana jako zagrożenie/problem.</p> <p>Przy gwałtownej zmianie klimatu, wywołanej działalnością człowieka i daleko idącymi z tego powodu konsekwencjami dla ludzi i środowiska, określenie "wzrostu znaczenia i oczekiwania społecznego w zakresie ochrony środowiska naturalnego w rolnictwie i rybactwie (gleba, woda, powietrze, różnorodność biologiczna)" jako zagrożenia jest co najmniej niewłaściwe oraz sprzeczne z innymi dokumentami krajowymi, np. projektem "Polityki ekologicznej państwa 2030", czy "Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju po 2020 (z perspektywą do 2030), gdzie zdefiniowano najważniejsze trendy w obszarze środowiska, m.in. "zwiększającą się konkurencję o zasoby, rosnącą presję na ekosystemy, nasilające się skutki zmian klimatu" i wskazano odpowiedź na nie w postaci realizacji celu głównego "Rozwój potencjału środowiska na rzecz obywateli i przedsiębiorców" i celów szczegółowych: " Poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego", "Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska" i "Łagodzenie zmian klimatu i adaptacja do nich oraz zapobieganie ryzyku klęsk żywiołowych".</p>
100.	<p>Tendencja: "Rosnące ambicje UE w zakresie podejmowania i promowania nowych zobowiązań na forum globalnym, w tym, w zakresie ochrony klimatu i środowiska (np. Porozumienie paryskie w zakresie ochrony klimatu, energochłonność gospodarek i poszczególnych sektorów, polityki rozwojowej – m.in. zobowiązania w zakresie promowania celów zrównoważonego rozwoju ONZ oraz relacji gospodarczych m.in. propozycje reformy WTO) powodują wyprzedzające nakładanie na własną gospodarkę, w tym sektor rolno-spożywczy ambitnych celów skutkujących kosztownymi dostosowaniami. Powoduje to również ukierunkowanie unijnego budżetu (w tym WPR, WPRyB i polityki spójności) na realizację ww. celów" została błędnie przypisana jako problem.</p> <p>Problemem jest zmiana klimatu wywołana działalnością człowieka, albo, jeśli dobrze odczytujemy intencje zapisu - niewystarczające środki finansowe na realizację zobowiązań klimatycznych, a nie "rosnące ambicje UE (...) w zakresie ochrony klimatu i środowiska".</p>
101.	<p>Zdanie: "zmiany w modelu funkcjonowania budżetu i polityk europejskich po 2020r., powodujące większe ukierunkowanie środków na cele środowiskowe" nie powinno znajdować się w rubryce „Zagrożenia”, lecz powinno być przeniesione do rubryki „Szanse”.</p> <p>Nie jest to zagrożenie, lecz konieczność i inwestycja w zmianę wydatkowania środków na działania niezbędne m.in. dla utrzymania żywności gleb, zmianę metod gospodarowania w warunkach zagrożeń klimatycznych, ukierunkowanie produkcji na wysoką jakość, ochrona wód przed zanieczyszczeniami ze źródeł rolniczych, co obecnie staje się koniecznością. Zmiana kierunku wydatkowania środków jest szansą dla polskiego rolnictwa na zmianę produkcji nieuwzględniającej kosztów środowiskowych w kierunku produkcji uwzględniającej środowisko i oczekiwania konsumentów.</p>
102.	<p>Jest: "duże zapóźnienia w zakresie uregulowania gospodarki przestrzennej i planowania na poziomie gmin (brak wyznaczonych stref ochrony ziemi do produkcji rolniczej, niski poziom pokrycia gmin planami zagospodarowania przestrzennego)", proponowany zapis: "duże zapóźnienia w zakresie uregulowania gospodarki przestrzennej i planowania na poziomie gmin (brak wyznaczonych stref ochrony ziemi do produkcji rolniczej, niski poziom pokrycia gmin planami zagospodarowania przestrzennego, przeznaczanie pod zabudowę terenów wielokrotnie przekraczających potrzeby mieszkaniowe gminy).</p> <p>W gminach pozamiejskich przeznaczają się nawet do 70% terenów pod zabudowę, podczas gdy prognozy demograficzne dla gmin na ogół są ujemne lub prognozowany wzrost liczby ludności wynosi do kilkunastu procent. Oznacza to, że gmina potrzebuje nowych terenów pod zabudowę najwyżej na poziomie kilku procent swej powierzchni, gdyż z reguły istniejące rezerwy terenów przeznaczonych pod zabudowę są już bardzo duże. (Za: Kazimierz Walasz Jak chronić rzeki i potoki w gminach, Przegląd Przyrodniczy XXVIII, 4 (2017): 93-109).</p>
103.	<p>Jako zagrożenie został zakwalifikowany „łatwy dostęp do doradztwa”.</p> <p>Wydaje się, że zagrożenie zostało błędnie przypisane.</p>

Lp.	Treść uwagi
104.	<p>W części: "Uwarunkowanie środowiskowe prowadzenia działalności rolnej i rybackiej - Wyzwania horyzontalne", w części dotyczącej szans, wnioskujemy o dodanie punktu: "naturalne powierzchnie retencjonujące wodę, jak mokradła, torfowiska, starorzecza".</p> <p>Proponujemy uzupełnienie zapisów dot. wyzwań kierując się zapisami SOR. Za SOR, s 335: "Całkowity bilans wodny Polski jest zależny od wielkości opadów nad terytorium kraju, ich rozkładu w czasie oraz możliwości retencji – naturalnej i sztucznej, w tym zdolności zagospodarowania opadów w miejscu powstania. W tym kontekście problem stanowi zbyt mała retencja zlewni lokalnych, spowodowana między innymi [...] zmianami w produkcji rolnej, skutkującymi m.in. utratą oczek śródpolnych. Tym cenniejsze są wszelkie naturalne powierzchnie retencjonujące wodę, jak mokradła, torfowiska, starorzecza oraz rozwój infrastruktury zielonej (green infrastructure) i błękitnej, zdolnej do przejmowania wód opadowych w miastach i ich otoczeniu". Takie obszary naturalnie retencjonujące wodę istnieją i są magazynem wody dla rolnictwa. Wnioskujemy o dopisanie ich jako szansy zgodnie z zapisami SOR.</p>
105.	<p>W części: "Uwarunkowanie środowiskowe prowadzenia działalności rolnej i rybackiej - Wyzwania horyzontalne", w części dotyczącej zagrożeń, proponowany zapis: "Niska retencja korytowa i dolinowa i krajobrazowa w wyniku prowadzonych prac regulacyjnych i utrzymaniowych na rzekach."</p> <p>Proponujemy uzupełnienie zapisów dot. wyzwań kierując się zapisami SOR oraz analizą dla woj. Mazowieckiego.</p> <p>Za SOR, s 335: "Całkowity bilans wodny Polski jest zależny od wielkości opadów nad terytorium kraju, ich rozkładu w czasie oraz możliwości retencji – naturalnej i sztucznej, w tym zdolności zagospodarowania opadów w miejscu powstania". Prace regulacyjne i utrzymaniowe na rzekach negatywnie wpływają na możliwości retencji, przez co mają negatywny wpływ na bilans wodny.</p> <p>W Analizie dla woj. Mazowieckiego na str. 32 zapisano: "Wpływ na ryzyko suszy mają także czynniki antropogeniczne, takie jak niewłaściwa melioracja i regulacja koryt rzecznych oraz likwidacja terenów bagiennych i podmokłych." Brakuje w SZRWRiR 2030 odniesienia do antropogenicznych przyczyn niskiej retencji i występowania zjawiska suszy, wnioskujemy o uzupełnienie zgodnie z zaproponowanym tekstem.</p>
106.	<p>W części: "Uwarunkowanie środowiskowe prowadzenia działalności rolnej i rybackiej - Wyzwania horyzontalne", w części dotyczącej zagrożeń, proponujemy dodanie zapisu: "Wysoki dopływ substancji biogennych do wód śródlądowych i Morza Bałtyckiego w wyniku nieracjonalnej gospodarki nawozami oraz braku wymogu obligatoryjnego stosowania praktyk ograniczających spływ związków azotu i fosforu z gospodarstw do wód, takich jak: nasadzenie zadrzewień, zakrzaczeń czy tworzenie bagiennych stref buforowych wzdłuż cieków".</p> <p>Według raportu przygotowanego przez Komisję Helsińską aż 97 % Morza Bałtyckiego wykazywało efekty eutrofizacji[1]. Polska jest jednym z największych w zlewisku Bałtyku dostarczycieli azotu i fosforu do morza, których zbyt duża ilość w wodzie powoduje eutrofizację (tzw. przeżyźnienie wód). Za główne źródło obszarowe zanieczyszczeń substancjami biogennymi uważa się rolnictwo [HELCOM (2018): State of the Baltic Sea – Second HELCOM holistic assessment 2011-2016. Baltic Sea Environment Proceedings 155., str. 42]. Duża ilość substancji biogennych (azotu i fosforu) powoduje masowy zakwit glonów i sinic, które stanowią potencjalnie zagrożone dla zdrowia ludzi, oraz przyczynia się do zmniejszenia się przejrzystości wody morskiej i powiększenia się w obszarach głębinowych tzw. martwych stref, gdzie wymierają organizmy tam bytujące. Ze względu na powyższe nie należy pomijać w SZRWRiR jednego z kluczowych zagadnień, którego skutki doświadczyli np. przebywający w tym roku nad Bałtykiem plażowicze. [1] HELCOM, 2018, State of the Baltic Sea – Second HELCOM holistic assessment 2011-2016. Baltic Sea Environment Proceedings 155, http://stateofthebalticsea.helcom.fi/wp-content/uploads/2018/07/HELCOM_State-of-the-Baltic-Sea_Second-HELCOM-holistic-assessment-2011-2016.pdf, [link dostępny na dzień 26.06.2019]</p>
107.	<p>W części: "Uwarunkowanie środowiskowe prowadzenia działalności rolnej i rybackiej - Wyzwania horyzontalne", w części dotyczącej zagrożeń, proponowany zapis: zbyt mała retencja zlewni lokalnych, spowodowana między innymi zmianami w produkcji rolnej, skutkującymi m.in. utratą oczek śródpolnych.</p> <p>Za SOR, s 335: "Całkowity bilans wodny Polski jest zależny od wielkości opadów nad terytorium kraju, ich rozkładu w czasie oraz możliwości retencji – naturalnej i sztucznej, w tym zdolności zagospodarowania opadów w miejscu powstania. W tym kontekście problem stanowi zbyt mała retencja zlewni lokalnych, spowodowana między innymi [...] zmianami w produkcji rolnej, skutkującymi m.in. utratą oczek śródpolnych". Wnioskujemy o dopisanie zgodnie z SOR.</p>

Lp.	Treść uwagi
108.	<p>W części: "Uwarunkowanie środowiskowe prowadzenia działalności rolnej i rybackiej - Wyzwania horyzontalne", w części dotyczącej zagrożeń, proponowany zapis: "zachowanie dobrego stanu gatunków i siedlisk związanych z ekosystemami rolniczymi".</p> <p>1) Za SOR, s 337: "Zachowanie dobrego stanu gatunków i siedlisk związanych z ekosystemami rolniczymi jest szczególnym wyzwaniem dla polityki rolnej, ponieważ istotną częścią zasobu są tereny o tradycyjnej strukturze rolnictwa i lasy (29,5% pow. kraju)".</p> <p>Wnioskujemy o dopisanie zgodnie z SOR.</p> <p>2) W SZRWRiR 2030 (s. 35) czytamy: Wizja polskiej wsi 2050: "Obszary wiejskie w 2050 r. to atrakcyjne miejsce pracy, zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia działalności rolniczej lub pozarolniczej. To również obszary dostarczające dóbr publicznych i rynkowych z zachowaniem unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych dla przyszłych pokoleń, dzięki zrównoważonemu rozwojowi konkurencyjnego rolnictwa i rybactwa". Bez ochrony siedlisk i gatunków związanych z ekosystemami rolniczymi nie mamy szansy realizacji wyżej wymienionej wizji.</p>
109.	<p>W części: "Uwarunkowanie środowiskowe prowadzenia działalności rolnej i rybackiej - wyzwania horyzontalne" należy usunąć " zrównoważone" ze zdania: "rozwój rolnictwa zrównoważonego i ekologicznego".</p> <p>Rolnictwo zrównoważone jest raczej koncepcją niż modelem rolnictwa, nie jest zdefiniowane, toteż nie wiadomo ile gospodarstw w Polsce można nazwać „zrównoważonymi”. Działanie programu rolno-środowiskowo-klimatycznego „Rolnictwo zrównoważone” w ramach PROW jest systemem wsparcia i nie wiąże się ani definicją rolnictwa zrównoważonego, ani z kontrolą gospodarstw, ani znakowaniem produktów. Wpływ tego programu na środowisko nie różni się istotnie od systemu konwencjonalnego, ponieważ stosuje się w nim nawozy syntetyczne, chociaż zgodnie z programem nawożenia, to jedna k nie ma gwarancji, że nie zanieczyszczą one wód i gleb. W systemie tym nie ma również ograniczeń w stosowaniu środków chemicznej ochrony roślin.</p>
110.	<p>W części: "Uwarunkowanie środowiskowe prowadzenia działalności rolnej i rybackiej - Wyzwania horyzontalne", w części dotyczącej szans, proponowany zapis: "zachowanie unikalnych krajobrazów za sprawą rozproszenia gruntów rolnych".</p> <p>Za SOR, s. 340: "Obserwowane niekorzystne zmiany liczebności i składu gatunków roślin i zwierząt najczęściej są skutkiem wadliwego zarządzania przestrzenią: [...] unifikacji i ubożenia krajobrazów. [...] Istotne są także zmiany w rolnictwie – tak intensyfikacja upraw w kierunku rolnictwa wielkopowierzchniowego, jak i zaniechanie użytkowania rolniczego prowadzą do zaniku ekosystemów związanych z uprawami rolnymi i utraty tradycyjnych krajobrazów rolniczych, stanowiących siedlisko wielu gatunków".</p>
111	<p>W wyzwaniach stojących przed gospodarstwami rozwiniętymi lub w fazie rozwoju w obszarze "Uwarunkowanie środowiskowe prowadzenia działalności rolnej i rybackiej" jako zagrożenie wpisano: "potrzeba bardziej efektywnego (precyzyjnego) dawkowania środków ochrony roślin i nawozów sztucznych". Prosimy o usunięcie tego zapisu z "zagrożeń".</p> <p>Potrzeba racjonalnej gospodarki nawozowej, co przekłada się na mniejszy wpływ na środowisko (mniejsza ilość zastosowanych, a niepobranych przez rośliny, substancji odżywczych przedostaje się do wód) oraz mniejsze nakłady finansowe na nawozy sztuczne (rolnicy kupują ilość nawozów adekwatną do zapotrzebowania roślin) stanowi szansę w tym przypadku, nie zagrożenie. Racjonalne gospodarowanie ŚOR albo ich ograniczenie jest szansą, a nie "zagrożeniem" dla ochrony owadów zapylających, oraz m.in. na sprostanie celowi szczegółowemu "Poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego" zawartemu w "Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju po 2020 (z perspektywą do 2030)".</p>
112.	<p>W zagrożeniach i wyzwaniach w obszarze "Rozwój produktów spożywczych i przetwórstwa rolno-spożywczego" w zdaniu: "niewystarczająco rozwinięte przetwórstwo żywności wysokiej jakości oraz żywności funkcjonalnej, w tym m.in. opartej na rodzimych produktach regionalnych" należy dookreślić, że żywność wysokiej jakości to żywność ekologiczna".</p> <p>Na str. 53 SZRWRiR 2030 jest wskazane działanie horyzontalne "wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów o wysokiej jakości i poziomie innowacyjności, w tym m.in. tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych..", gdzie określono zakres "żywności wysokiej jakości".</p>

Lp.	Treść uwagi
113.	<p>W części: "Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiskowymi - Wyzwania horyzontalne obszarów wiejskich rozwijających się w oparciu o endogeniczne potencjały", w części dotyczącej zagrożeń, proponowany zapis: "zachowanie dobrego stanu gatunków i siedlisk związanych z ekosystemami rolniczymi".</p> <p>Za SOR, s 337: "Zachowanie dobrego stanu gatunków i siedlisk związanych z ekosystemami rolniczymi jest szczególnym wyzwaniem dla polityki rolnej, ponieważ istotną częścią zasobu są tereny o tradycyjnej strukturze rolnictwa i lasy (29,5% pow. kraju)". Wnioskujemy o dopisanie zgodnie z SOR.</p>
114.	<p>Wnioskujemy o zmianę akapitu: "Odpowiedzią na prezentowane w diagnozie wyzwania jest kontynuacja modelu rolnictwa wielofunkcyjnego i zrównoważonego³², który gwarantuje bezpieczeństwo żywnościowe (wymaga utrzymania gospodarstw zdolnych do odtwarzania potencjału produkcyjnego), dostarcza dóbr publicznych, w tym środowiskowych, sprzyja rozwojowi przedsiębiorczości związanej z sektorem rolno-spożywczym oraz pobudza rozwój społeczny i terytorialny (w tym m.in. funkcji kulturowych obszarów wiejskich)". na:</p> <p>Odpowiedzią na prezentowane w diagnozie wyzwania jest modyfikacja obecnego modelu rolnictwa do modelu, który gwarantuje bezpieczeństwo żywnościowe (wymaga utrzymania gospodarstw zdolnych do odtwarzania potencjału produkcyjnego), zapewnia produkcję żywności wysokiej jakości, dostarcza dóbr publicznych, w tym środowiskowych, gwarantuje zachowanie unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych dla przyszłych pokoleń, wzmacnia działania adaptacyjne, zmniejszające skutki zmian klimatu, sprzyja rozwojowi przedsiębiorczości związanej z sektorem rolno-spożywczym oraz pobudza rozwój społeczny i terytorialny (w tym m.in. funkcji kulturowych obszarów wiejskich).</p> <p>W SZRWRiR 2030 (s. 35) czytamy o wizji polskiej wsi 2050: "Obszary wiejskie w 2050 r. to atrakcyjne miejsce pracy, zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia działalności rolniczej lub pozarolniczej. To również obszary dostarczające dóbr publicznych i rynkowych z zachowaniem unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych dla przyszłych pokoleń, dzięki zrównoważonemu rozwojowi konkurencyjnego rolnictwa i rybactwa". Jeśli w mamy dążyć do realizacji zarysowanej wizji, model rolnictwa powinien zostać zmodyfikowany między innymi o kwestie dbałości o środowisko, krajobraz, funkcje kulturowe oraz jakość produkowanej żywności.</p> <p>Kwestia konieczności dbałości gospodarki rolnej o ochronę przyrody bardzo mocno wybrzmiewa w SOR, między innymi na s. 337: "Zachowanie dobrego stanu gatunków i siedlisk związanych z ekosystemami rolniczymi jest szczególnym wyzwaniem dla polityki rolnej, ponieważ istotną częścią zasobu są tereny o tradycyjnej strukturze rolnictwa i lasy (29,5% pow. kraju)".</p> <p>Dbałość o środowisko wpisana jest w Założenia wynikające z SOR dotyczące celu I SZRWRiR 2030 (s. 47): "Rozwój odpowiedzialny to rozwój zrównoważony i wielofunkcyjny oparty na wiedzy i innowacjach, dążący do poprawy konkurencyjności sektora rolno-spożywczego przy zachowaniu dbałości o środowisko oraz jakość życia na obszarach wiejskich".</p> <p>O jakości żywności czytamy w SZRWRiR 2030 wielokrotnie, w tym również przy opisie założeń wynikających z SOR dotyczących celu I SZRWRiR 2030 (s. 47): "Sektor żywności wysokiej jakości jest jednym z sektorów strategicznych kraju, na których skoncentrowane zostanie wsparcie w ramach poszczególnych polityk publicznych (m.in. przemysłowej, innowacyjnej, eksportowej, związanej z napływem inwestycji zagranicznych)".</p> <p>O powiązaniu wymogów ochrony środowiska z rozwojem zapisane jest w SOR (s. 333): "We współczesnym świecie wymogi ochrony środowiska przyrodniczego stały się jednym z ważniejszych warunków rozwoju społeczno-gospodarczego, a globalne zmiany klimatyczne oraz rosnąca presja związana z rozwojem ekonomicznym i społecznym uwypukliły znaczenie polityki państwa w zarządzaniu zasobami środowiska przyrodniczego i prowadzeniu działań adaptacyjnych, zmniejszających skutki zmian klimatu".</p> <p>O zmianach w modelu rolnictwa zapisano również w SOR (s. 10, 11), gdzie czytamy "Specyficzną interwencją państwa będzie wsparcie dalszych przekształceń sektora rolno-spożywczego, w szczególności działań stymulujących wzrost jego konkurencyjności, przy zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego kraju oraz uwzględnieniu wymogów środowiskowych".</p> <p>Propozycja zmiany tekstu spowoduje spójność z SOR.</p>
115.	<p>Wnioskujemy o zmianę tekstu: "Osiągnięcie i utrzymanie wysokiego poziomu jakości i bezpieczeństwa produktów rolno-spożywczych opartych na krajowych surowcach i produktach wymaga utrzymania na</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>najwyższym poziomie infrastruktury zaplecza naukowo-badawczego, systemu kontroli, rolniczej i rybackiej bazy produkcyjnej, na którą składają się użytki rolne utrzymane w dobrej kulturze rolnej, żywotne ekonomicznie gospodarstwa rolne i rybackie, baza genetyczna produkcji roślinnej i zwierzęcej, a także sprawny system przetwórstwa i handlu" na "Osiągnięcie i utrzymanie wysokiego poziomu jakości i bezpieczeństwa produktów rolno-spożywczych opartych na krajowych surowcach i produktach wymaga utrzymania na najwyższym poziomie infrastruktury zaplecza naukowo-badawczego, systemu kontroli, rolniczej i rybackiej bazy produkcyjnej, na którą składają się użytki rolne utrzymane w dobrej kulturze rolnej, żywotne ekonomicznie gospodarstwa rolne i rybackie, baza genetyczna produkcji roślinnej i zwierzęcej, wysoka jakość środowiska przyrodniczego oraz czystość wód powierzchniowych i podziemnych, a także sprawny system przetwórstwa i handlu."</p> <p>Wysoka jakość produktów rolnych wymaga odpowiedniej jakości środowiska i czystych wód, stąd wnioskujemy o uzupełnienie tekstu o kwestie środowiskowe.</p>
116.	<p>Wnioskujemy o dopisanie do listy pod "Działania horyzontalne": "- zapewnienie wysokiej jakości środowiska i czystych wód powierzchniowych i podziemnych".</p> <p>Wysoka jakość produktów rolnych wymaga odpowiedniej jakości środowiska i czystych wód, stąd wnioskujemy o uzupełnienie tekstu o kwestie środowiskowe.</p>
117.	<p>Jest: "Działania horyzontalne: minimalizacja negatywnych skutków zjawisk naturalnych, w tym zapobieganie powodziom i suszy", proponowany zapis: "Działania horyzontalne: minimalizacja negatywnych skutków zjawisk naturalnych, w tym zapobieganie szkodom powodziowym i suszy.</p> <p>Należy skupić się na ograniczeniu szkód powodziowych (np. racjonalne planowanie przestrzenne, odsuwanie wałów przeciwpowodziowych, zwiększanie naturalnych terenów zalewowych chroniących tereny silnie zurbanizowane).</p>
118.	<p>W "Działania horyzontalne: minimalizacja negatywnych skutków zjawisk naturalnych, w tym zapobieganie powodziom i suszy", proponujemy dodanie punktu w "Działania horyzontalne":</p> <p>"- Proekologiczne zarządzanie lokalnymi zasobami wodnymi, obejmujące także kształtowanie krajobrazów sprzyjających zatrzymywaniu wody."</p> <p>Propozycja punktu pochodzi z SOR, działania o charakterze ciągłym (s. 345).</p>
119.	<p>Jest: "wyposażenie obszarów wiejskich i rybackich w systemy ostrzegania przed zagrożeniami oraz rozwój infrastruktury technicznej ograniczającej skutki zjawisk pogodowych, np. budowa wałów przeciwpowodziowych, zbiorników retencyjnych", proponowany zapis: "wyposażenie obszarów wiejskich i rybackich w systemy ostrzegania przed zagrożeniami oraz analiza oraz przebudowa istniejących rozwiązań infrastrukturalnych ograniczających zjawiska pogodowe, w tym modyfikacja infrastruktury technicznej ograniczającej skutki zjawisk pogodowych, w tym szkody powodziowe, np. odsunięcie wałów przeciwpowodziowych od rzeki (zwiększenie retencji dolinowej i zmniejszenie zagrożenia powodziowego) i przywracanie terenów zalewowych.</p> <p>W Analizie SWOT dla województwa Mazowieckiego zapisano "Zwiększenie retencji wodnej, przywrócenie naturalnych terenów zalewowych"(Szanse, str. 79), co nie znajduje odzwierciedlenia w treści Strategii.</p> <p>W SOR, w działania o charakterze ciągłym (s. 345) założono działanie: "- Proekologiczne zarządzanie lokalnymi zasobami wodnymi, obejmujące także kształtowanie krajobrazów sprzyjających zatrzymywaniu wody."</p>
120.	<p>Sposobem na rozwój energetyki z równoczesną poprawą standardu życia na obszarach wiejskich może być rozwój energetyki prosumenckiej, w której odbiorca energii jest jednocześnie jej producentem i konsumentem. Przy czym rozwój OZE i energetyki prosumenckiej powinien następować przy jednoczesnej modernizacji i budowie linii energetycznych oraz infrastruktury magazynowania energii na obszarach wiejskich.</p> <p>Fundacja WWF Polska silnie popiera rozwój energetyki prosumenckiej w technologiach OZE. Obszar wsi i gospodarstw rolnych tworzy szczególnie korzystne uwarunkowania do rozwoju tej technologii. Technologia ta pozwoli też na stworzenie wysokopłatnych miejsc pracy (technicy, monterzy) rozproszonych w całym kraju.</p>
121.	<p>Sektor rolny odpowiada za ok. 12% emisji gazów cieplarnianych (w tym za około połowę emisji gazów cieplarnianych innych niż CO2 związanych głównie z produkcją zwierzęcą i gospodarką nawozową). O ile</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>potencjał redukcji emisji w rolnictwie jest ograniczony procesami biologicznymi, to jednocześnie sektor rolny ma znaczący potencjał wiązania i magazynowania CO₂ w biomasie i w glebie. Możliwości wkładu rolnictwa w cele polityki klimatycznej związane są z: upowszechnieniem zrównoważonej struktury produkcji gospodarstw, praktykami agrotechnicznymi, gospodarką nawozami, technikami precyzyjnego rolnictwa, rozwojem biogospodarki o obiegu zamkniętym, ochroną trwałych użytków zielonych, ochroną gleb organicznych i właściwą gospodarką wodną.</p> <p>Należy również wskazać, że prawdopodobny wpływ na emisyjność sektora rolnictwa będzie miał trend ograniczania spożycia mięsa (z powodów ochrony klimatu, zdrowia bądź etycznych). Tym samym zmniejszy się jego produkcja.</p> <p>Postuluje się dodanie: "wybory konsumentów dot. konsumpcji mięsa będą potencjalnie miały wpływ na charakterystykę produkcji rolnej i, tym samym, zmianę emisyjności sektora."</p> <p>Uwaga o charakterze ogólnym: Fundacja WWF Polska dostrzega potencjał redukcyjny w sektorze rolnictwa i postuluje o opracowanie dokładnego modelowania potencjału w tym obszarze.</p>
122.	<p>Wnoskujemy o zmianę: "Świadomość wagi zachowania wartości produkcyjnych obszarów rolniczych i rybackich (jako ważnego elementu bezpieczeństwa żywnościowego kraju) zbiega się z wyraźnym wzrostem oczekiwań środowiskowych społeczeństwa. Stąd warunkiem zrównoważonego i trwałego rozwoju produkcji rolnej i rybackiej oraz zapewnienia wkładu tych sektorów w dostarczanie środowiskowych dóbr publicznych, jest uwzględnienie w tej produkcji wymogów związanych z ochroną zasobów środowiska." na:</p> <p>"Świadomość wagi zachowania wartości produkcyjnych obszarów rolniczych i rybackich (jako ważnego elementu bezpieczeństwa żywnościowego kraju) zbiega się z koniecznością ochrony przyrody oraz wyraźnym wzrostem poziomu świadomości ekologicznej oraz oczekiwań środowiskowych społeczeństwa. Warunkiem zrównoważonego i trwałego rozwoju produkcji rolnej i rybackiej oraz zapewnienia wkładu tych sektorów w dostarczanie środowiskowych dóbr publicznych, jest uwzględnienie w tej produkcji wymogów związanych z ochroną zasobów środowiska, w tym konieczności zachowania dobrego stanu gatunków i siedlisk związanych z ekosystemami rolniczymi."</p> <p>Kwestie ochrony przyrody wybrzmiewają w SZRW RiR 2030, gdzie czytamy o wizji polskiej ws i 2050 (s. 35): "Obszary wiejskie w 2050 r. to atrakcyjne miejsce pracy, zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia działalności rolniczej lub pozarolniczej. To również obszary dostarczające dóbr publicznych i rynkowych z zachowaniem unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych dla przyszłych pokoleń, dzięki zrównoważonemu rozwojowi konkurencyjnego rolnictwa i rybactwa".</p> <p>Kwestia konieczności dbałości gospodarki rolnej o ochronę przyrody bardzo mocno wybrzmiewa w SOR, między innymi na s. 337: "Zachowanie dobrego stanu gatunków i siedlisk związanych z ekosystemami rolniczymi jest szczególnym wyzwaniem dla polityki rolnej, ponieważ istotną częścią zasobu są tereny o tradycyjnej strukturze rolnictwa i lasy (29,5% pow. kraju)".</p> <p>Dbłość o środowisko wpisana jest w Założenia wynikające z SOR dotyczące celu I SZRW RiR 2030 (s. 47): "Rozwój odpowiedzialny to rozwój zrównoważony i wielofunkcyjny oparty na wiedzy i innowacjach, dążący do poprawy konkurencyjności sektora rolno-spożywczego przy zachowaniu dbałości o środowisko oraz jakość życia na obszarach wiejskich".</p>
123.	<p>Zbyt restrykcyjne wymogi i zbyt ambitne cele redukcji emisji w rolnictwie europejskim, w tym polskim mogłyby szybko prowadzić do zjawisk jej przenoszenia do regionów świata o niższych standardach produkcji i wysokim śladzie środowiskowym i klimatycznym (zjawisko ucieczki emisji).</p> <p>W kontekście niezwykle prawdopodobnego celu zeroemisyjnej gospodarki do 2050 roku (na którego akceptację pośrednio wskazywał Minister Dąbrowski 27 czerwca 2019 roku: https://www.cire.pl/item,182722,1,0,0,0,0,dabrowski-polska-sygnalizuje-prawdopodobne-wsparcie-neutralnoscii-klimatyczne.html) należy raczej przygotować gospodarke (w tym sektor rolnictwa) na nieuchronną zmianę i pracować nad stworzeniem przewag konkurencyjnych. Pytanie nie brzmi "czy" zaostrenie polityki klimatycznej nastąpi, tylko raczej: "jak najlepiej wykorzystać szanse w tym obszarze".</p> <p>Postuluje się usunięcie tego fragmentu, bądź zmianę w kierunku dostrzeżenia koniecznych kierunków zmian, niż postrzeganie procesu czysto jako zagrożenie. Podobnie, można zaproponować ochronę Unijnego rynku przed produkcją z obszarów świata o "wysokim śladzie środowiskowym i klimatycznym", podobnie jak postuluje się w obszarze przemysłu.</p>

Lp.	Treść uwagi
124.	<p>Wnioskujemy o dodanie w "Wskaźniki pomiaru celu szczegółowego II Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska SZRWRiR 2030 i ich powiązanie SOR", "Wskaźniki kluczowe przedstawiające stopień realizacji Zwiększenie celu szczegółowego II SZRWRiR 2030 Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska" wskaźnika:</p> <p>"wskaźnik liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego (FBI – Farmland Bird Index, rok 2000 = 100%) (PMŚ)"</p> <p>Jednostka miary: %</p> <p>Wartość bazowa (rok bazowy): 79,98 (2017)</p> <p>Wartość w roku 2020: 90</p> <p>Wartość w roku 2030: 100</p> <p>Źródło danych: GIOŚ"</p> <p>Zgodnie z "Prognoza oddziaływania na środowisko dla projektu Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju" (s. 61, 62) "Wskaźnikiem bardzo dobrze pokazującym ten problem [jakość siedlisk terenów otwartych i związanych z nimi gatunkami - przyp.] jest wskaźnik liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego (Farmland Bird Index - FBI), który jest częścią Państwowego Monitoringu Środowiska prowadzonego przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Jest to wskaźnik stanu "zdrowia" ekosystemów użytkowanych rolniczo, stanowiących ok. 60% powierzchni naszego kraju". W SZRWRiR 2030 brakuje wskaźnika pokazującego stan ekosystemów rolnych, co uniemożliwia ocenę wdrażania SZRWRiR 2030 pod względem jakości ochrony przyrody, w tym spójności z Dyrektywą Siedliskową i Ptasią. Z tego powodu wnioskujemy o uzupełnienie wskaźników w SZRWRiR 2030.</p>
125.	<p>Wnioskujemy o dodanie w "Wskaźniki pomiaru celu szczegółowego II Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska SZRWRiR 2030 i ich powiązanie SOR", "Wskaźniki kluczowe przedstawiające stopień realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju" wskaźnika: "Stosunek liczby jednolitych części wód powierzchniowych o dobrym stanie do ogólnej liczby jednolitych części wód monitorowanych w ramach monitoringu diagnostycznego w ostatnich 6 latach do wszystkich jcw monitorowanych w ramach monitoringu diagnostycznego w ostatnich 6 latach w danej kategorii wód (a) dla ocenionych jednolitych części wód rzek i zbiorników zaporowych; b) dla ocenionych jednolitych części wód jezior".</p> <p>Jednostka miary: %</p> <p>Wartość bazowa (rok bazowy): a) 20% stan dobry, 80% stan zły; b) 37% stan dobry, 63% stan zły; (2015)</p> <p>Wartość w roku 2020: poprawa stanu</p> <p>Wartość w roku 2030: poprawa stanu w odniesieniu do wartości pośredniej</p> <p>Źródło danych: GIOŚ"</p> <p>Wskaźnik przeniesiony z SOR (s. 343), wartości w roku 2020 i 2030 w SOR nie zostały sprecyzowane, zaproponowano ogólne stwierdzenie: poprawa stanu.</p> <p>Zgodnie z "Prognoza oddziaływania na środowisko dla projektu Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju" rolnictwo jest odpowiedzialne za jakość wód powierzchniowych (s. 91): "[...] najważniejszymi czynnikami powodującymi presję na wody powierzchniowe są: gospodarka komunalna, rolnictwo i hodowla oraz przemysł (zwłaszcza przemysł wydobywczy, energetyczny, rolno-spożywczy)".</p>
126.	<p>Jest: "Działania uzupełniające: • wsparcie dla budowy, odbudowy i prawidłowego wykorzystania urządzeń melioracyjnych oraz powiększenia retencji wodnej", proponowane zmiany: "Działania uzupełniające: wsparcie dla wykorzystania istniejącej infrastruktury liniowej (kanały, rowy) dla celów zwiększania retencji, np. poprzez gromadzenie wody opadowej.</p> <p>Zatrzymywanie wody w mądrze zagospodarowanych systemach melioracyjnych pozostaje przynajmniej tak samo ważne, jak środki techniczne zastosowane do zwiększenia retencji wody lub ograniczenia powodzi. (Wyznaczenie kluczowych stref dla poprawy retencji wody w polskiej części zlewni rzeki Odry. Analiza możliwości retencji wody w systemach melioracyjnych i ich potencjalna rola w łagodzeniu niskich przepływów zimowych rzeki Odry M.Grygoruk, P. Osuch ,P. Trandziuk Stowarzyszenie Niezależnych Inicjatyw Nasza Natura, Maj, 2018).</p> <p>Działania zapobiegające suszy.</p>

Lp.	Treść uwagi
127.	<p>W działaniu "upowszechnianie wiedzy nt. metod ochrony środowiska w rolnictwie i na obszarach wiejskich i rybackich np. poprzez doskonalenie i rozwijanie systemu doradztwa i promocję dobrych praktyk rolniczych" wnioskujemy o dopisanie po "dobrych praktyk rolniczych" "w tym praktyk ograniczających spływ substancji biogennej z gospodarstw do wód".</p> <p>Według raportu przygotowanego przez Komisję Helsińską aż 97 % Morza Bałtyckiego wykazywało efekty eutrofizacji [1]. Polska jest jednym z największych w zlewisku Bałtyku dostarczycieli azotu i fosforu do morza, których zbyt duża ilość w wodzie powoduje eutrofizację (tzw. przeżyźnienie wód). Za główne źródło obszarowe zanieczyszczeń substancjami biogennymi uważa się rolnictwo [HELCOM (2018): State of the Baltic Sea – Second HELCOM holistic assessment 2011-2016. Baltic Sea Environment Proceedings 155., str. 42]. Duża ilość substancji biogennej (azotu i fosforu) powoduje masowy zakwit glonów i sinic, które stanowią potencjalnie zagrożone dla zdrowia ludzi, oraz przyczynia się do zmniejszenia się przejrzystości wody morskiej i powiększania się w obszarach głębinowych tzw. martwych stref, gdzie wymierają organizmy tam bytujące. Ze względu na konieczność ochrony Morza Bałtyckiego oraz wód śródlądowych przed nadmiernym przeżyźnieniem proponujemy w upowszechnianiu wiedzy podkreślenie znaczenia stosowania praktyk ograniczających spływ substancji biogennej z gospodarstw do wód. [1] HELCOM, 2018, State of the Baltic Sea – Second HELCOM holistic assessment 2011-2016. Baltic Sea Environment Proceedings 155, http://stateofthebalticsea.helcom.fi/wp-content/uploads/2018/07/HELCOM_State-of-the-Baltic-Sea_Second-HELCOM-holistic-assessment-2011-2016.pdf, [link dostępny na dzień 26.06.2019]</p>
128.	<p>Jest: "Programy racjonalnego korzystania z zasobów wodnych na potrzeby rolnictwa i rybactwa oraz zwiększania retencji wodnej, w tym glebowej", Podmiot odpowiedzialny: MRiRW/MG MiŻŚ" Proponowany zapis: "Programy racjonalnego korzystania z zasobów wodnych na potrzeby rolnictwa i rybactwa oraz zwiększania retencji wodnej, w tym glebowej i krajobrazowej. Podmiot odpowiedzialny: MRiRW/MG MiŻŚ/MŚ/PGW WP".</p>
129.	<p>UWAGA do fragmentu: "W warunkach Polski pilnie potrzebne są kompleksowe działania w zakresie gospodarki wodą, silniejsze włączenie sektora rolno-spożywczego w rozwój niskoemisyjnej gospodarki (w tym m.in. większe wykorzystanie OZE)".</p> <p>Fundacja WWF Polska popiera dążenia w tym kierunku.</p>
130.	<p>Uwaga do fragmentu: "wspieranie pozyskiwania i wykorzystania energii z nowych źródeł (gaz z norweskiego szelfu kontynentalnego, LNG, stabilne OZE, energetyka jądrowa przy wykorzystaniu polskiego potencjału przemysłowego i naukowego);".</p> <p>W kontekście dążeń Unijnej gospodarki w kierunku zero emisyjności (potencjalnie do 2050 roku) oraz braku finansowania przez środki Unijne rozwoju technologii opartych o paliwa kopalne za pis ten (jako część polityk horyzontalnych, tj. energetycznych) jest kontrowersyjny. Nie wskazuje się tu jednoznacznie na potencjał np. technologii PV bądź energetyki wiatrowej (na lądzie oraz na morzu). W kontekście aktualnych prac i ostatnich deklaracji politycznych wprost odwołujących się do transferu technologii zupełnie nierealistyczne jest oparcie energetyki jądrowej na polskim potencjale przemysłowym i naukowym (zob. m. in. : https://biznesalert.pl/atom-polska-usa-kapital-energetyka/).</p> <p>Postuluje się zmianę tekstu na "wspieranie pozyskiwania i wykorzystania energii z odnawialnych źródeł energii - energetyki wiatrowej na lądzie, fotowoltaiki oraz biogazu."</p>
131.	<p>Wnioskujemy o zmianę w "Kierunek interwencji: Zrównoważone gospodarowanie i ochrona zasobów środowiska", "Działania uzupełniające:" "opracowanie i wdrożenie strategii zrównoważonego gospodarowania gatunkami zwierząt powodujących szkody w rolnictwie i rybactwie" na "opracowanie i wdrożenie strategii zrównoważonego gospodarowania gatunkami zwierząt powodujących szkody w rolnictwie i rybactwie, z wyłączeniem gatunków prawnie chronionych. Zapewnienie doradztwa oraz wsparcia finansowego w ramach WPR dla rolników, którzy mogą być narażeni na straty w gospodarce rolnej spowodowane przez gatunki prawnie chronione, w tym poprzez zabezpieczenia minimalizujące potencjalne straty oraz rekompensaty".</p> <p>Dla gatunków chronionych przygotowuje się plany ochrony. Środki zapobiegawcze stratom w rolnictwie powodowane przez gatunki chronione mogą być finansowane z środków WPR (PROW), co potwierdza pismo komisarzy KE ds. rolnictwa i środowiska z 11 lutego 2019 r. nr ARES(2019)935037 (http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/190211LETTER%20VELLA-HOGAN%20to%20ENV-AGRI%20Ministers.pdf). Stąd wnioskujemy aby taka możliwość została dopisana.</p>

Lp.	Treść uwagi
132.	<p>Wnioskujemy o zmianę w "Kierunek interwencji: Zrównoważone gospodarowanie i ochrona zasobów środowiska", "Działania uzupełniające:" "ochrona rybostanu i budowli hydrotechnicznych przed szkodliwym działaniem nadmiernie rozwiniętych populacji zwierząt (w tym zwierząt chronionych)" na "ochrona rybostanu i budowli hydrotechnicznych przed niekorzystnym działaniem zwierząt (w tym zwierząt chronionych) poprzez zapewnienie doradztwa i wsparcia finansowego w ramach WPR na zabezpieczenia minimalizujące potencjalne straty oraz rekompensaty".</p> <p>Wsparcie związane z minimalizacją strat i ich rekompensatą powinno być szerokie. Środki zapobiegawcze stratom w rolnictwie powodowane przez gatunki chronione mogą być finansowane z środków WPR (PROW), co potwierdza pismo komisarzy KE ds. rolnictwa i środowiska z 11 lutego 2019 r. nr ARES(2019)935037 (http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/190211LETTER%20VELLA-HOGAN%20to%20ENV-AGRI%20Ministers.pdf)</p>
133.	<p>Wnioskujemy o dodanie w "Kierunek interwencji: Adaptacja do zmian klimatu i przeciwdziałanie tym zmianom", "Działania horyzontalne:" działania:</p> <p>"- zachowanie naturalnych powierzchni wiążących CO2 jak mokradła i torfowiska".</p> <p>Degradacja torfowisk i mokradeł powoduje murszenie torfu i uwalnianie się CO2 do atmosfery, co przyczynia się do powiększania efektu cieplarnianego.</p>
134.	<p>Uwaga do fragmentu : "promowanie i inicjowanie lokalnych przedsięwzięć (klastry, spółdzielnie energetyczne itp.) z zakres wytwarzania energii (ze wskazaniem na rozwój OZE) oraz efektywności energetycznej w celu dążenia do samowystarczalności energetycznej gmin i powiatów (autonomiczne obszary energetyczne)".</p> <p>Postuluje się o dodanie zapisów rozwoju OZE również w sposób rozproszony, również na poziomie poszczególnych gospodarstw rolnych czy przedsiębiorstw, a niekoniecznie w skali klastrów bądź spółdzielni energetycznych. Prócz technologii opartych np. o biogaz Fundacja WWF Polska rekomenduje rozwój technologii PV, która w niektórych branżach (np. chłodnictwa przy przetwarzaniu i magazynowaniu żywności) notuje wysokie korelacje pomiędzy produkcją a zapotrzebowaniem ze strony zakładu. Również postuluje się wpisanie do strategii rozwoju farm wiatrowych na lądzie - jako elementu zwiększającego nie tylko bezpieczeństwo energetyczne (lokalne źródło), realizującego cel OZE, ale też przynoszącego dochody lokalnym społecznościom.</p>
135.	<p>Wnioskujemy o zmianę w "Obszar: Stabilne finansowanie rozwoju" z "Finanse zapewniając zaspokojenie bieżących potrzeb społeczności wiejskich w zakresie podstawowych usług publicznych, powinny jednocześnie stwarzać możliwości zwiększenia wydatków rozwojowych..." na "Finanse zapewniając zaspokojenie bieżących potrzeb społeczności wiejskich w zakresie podstawowych usług publicznych, powinny jednocześnie stwarzać możliwości zwiększenia wydatków rozwojowych, w tym środowiskowych,..."</p> <p>Widzimy potrzebę uwzględnienia potrzeb środowiskowych w kwestiach rozwojowych ze względu na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zapewnienie odpowiednich warunków życia dla mieszkańców obszarów wiejskich, w tym również dla przyszłych pokoleń, - uwzględnienie potrzeb zachowania usług ekosystemowych i dostarczania dóbr publicznych, - zachowanie krajobrazu i różnorodności biologicznej. <p>Bez uwzględnienia potrzeb środowiskowych trudno będzie dojść do zapisanej w SZRW RiR 2030 wizji polskiej wsi 2050 (s. 35): "Obszary wiejskie w 2050 r. to atrakcyjne miejsce pracy, zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia działalności rolniczej lub pozarolniczej. To również obszary dostarczające dóbr publicznych i rynkowych z zachowaniem unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych dla przyszłych pokoleń, dzięki zrównoważonemu rozwojowi konkurencyjnego rolnictwa i rybactwa".</p> <p>W SOR (s. 49) czytamy: "Celem głównym projektowanych działań rozwojowych jest stworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym".</p> <p>W SOR (s. 15) czytamy: "Wzrost efektywności środowiskowego potencjału rozwoju pozwoli na użytkowanie go dla zaspokojenia aktualnych potrzeb rozwojowych i wzrostu jakości życia oraz zachowania zasobów rozwojowych dla przyszłych pokoleń".</p>

Lp.	Treść uwagi
136.	<p>Wnioskujemy o zmianę w "Obszar: Stabilne finansowanie rozwoju" "Działania horyzontalne" z "prace analityczne i koncepcyjne dotyczące stworzenia systemu finansowania, ze środków krajowych i zagranicznych publicznych, rozwoju sektora rolno-spożywczego;" na "prace analityczne i koncepcyjne dotyczące stworzenia systemu finansowania, ze środków krajowych i zagranicznych publicznych, rozwoju sektora rolno-spożywczego oraz wzrostu efektywności środowiskowego potencjału rozwoju i spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowymi i terytorialnym".</p> <p>Rozwój sektora rolno-spożywczego bazuje na efektywności środowiskowego potencjału rozwoju, stąd wnioskujemy o dopisanie tej kwestii istotnej dla całego sektora. W SOR (s. 15) czytamy: "Wzrost efektywności środowiskowego potencjału rozwoju pozwoli na użytkowanie go dla zaspokojenia aktualnych potrzeb rozwojowych i wzrostu jakości życia oraz zachowania zasobów rozwojowych dla przyszłych pokoleń".</p> <p>W SOR (s. 49) czytamy: "Celem głównym projektowanych działań rozwojowych jest stworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym".</p>
137.	<p>Wnioskujemy o zmianę w "Obszar: Stabilne finansowanie rozwoju" "Działania horyzontalne" z "wdrożenie mechanizmów likwidujących luki finansowania dla przedsięwzięć rozwojowych na poziomie lokalnym i regionalnym dzięki wykorzystaniu potencjału Grupy PFR oraz lokalnych i regionalnych instytucji finansowych (w tym banków spółdzielczych);" na "wdrożenie mechanizmów likwidujących luki finansowania dla przedsięwzięć rozwojowych, w tym środowiskowych, na poziomie lokalnym i regionalnym dzięki wykorzystaniu potencjału Grupy PFR oraz lokalnych i regionalnych instytucji finansowych (w tym banków spółdzielczych);".</p> <p>Rozwój sektora rolno-spożywczego bazuje na efektywności środowiskowego potencjału rozwoju, stąd wnioskujemy o dopisanie tej kwestii istotnej dla całego sektora. W SOR (s. 15) czytamy: "Wzrost efektywności środowiskowego potencjału rozwoju pozwoli na użytkowanie go dla zaspokojenia aktualnych potrzeb rozwojowych i wzrostu jakości życia oraz zachowania zasobów rozwojowych dla przyszłych pokoleń".</p>
138.	<p>Wnioskujemy o zmianę w "Obszar: Stabilne finansowanie rozwoju" "Działania horyzontalne" z "wprowadzenie mechanizmów służących aktywizacji samorządów do pozyskiwania wyższych dochodów własnych przeznaczonych na finansowanie zadań własnych, w tym rozwojowych;" na "wprowadzenie mechanizmów służących aktywizacji samorządów do pozyskiwania wyższych dochodów własnych przeznaczonych na finansowanie zadań własnych, w tym rozwojowych i środowiskowych;".</p> <p>Rozwój sektora rolno-spożywczego bazuje na efektywności środowiskowego potencjału rozwoju, stąd wnioskujemy o dopisanie tej kwestii istotnej dla całego sektora. Proponowana zmiana spowoduje spójność z SOR, gdzie (s. 15) czytamy: "Wzrost efektywności środowiskowego potencjału rozwoju pozwoli na użytkowanie go dla zaspokojenia aktualnych potrzeb rozwojowych i wzrostu jakości życia oraz zachowania zasobów rozwojowych dla przyszłych pokoleń".</p> <p>W SOR (s. 49) również zapisano: "Celem głównym projektowanych działań rozwojowych jest stworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowymi i terytorialnym".</p>
139.	<p>Wnioskujemy o zmianę w "Obszar: Stabilne finansowanie rozwoju" "Działania uzupełniające" z "poszerzenie źródeł finansowania inwestycji rozwoju obszarów wiejskich ze środków krajowych oraz z instytucji międzynarodowych (EBI, EFI, EBOIR);" na "poszerzenie źródeł finansowania inwestycji rozwoju obszarów wiejskich oraz środowiskowych ze środków krajowych oraz z instytucji międzynarodowych (EBI, EFI, EBOIR);".</p> <p>Widzimy potrzebę uwzględnienia potrzeb środowiskowych w kwestiach rozwojowych, w tym w jego finansowaniu, ze względu na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zapewnienie odpowiednich warunków życia dla mieszkańców obszarów wiejskich, w tym również dla przyszłych pokoleń, - uwzględnienie potrzeb zachowania usług ekosystemowych i dostarczania dóbr publicznych, - zachowanie krajobrazu i różnorodności biologicznej.

Lp.	Treść uwagi
	<p>Bez uwzględnienia potrzeb środowiskowych trudno będzie dojść do zapisanej w SZRWRiR 2030 wizji polskiej wsi 2050 (s. 35): "Obszary wiejskie w 2050 r. to atrakcyjne miejsce pracy, zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia działalności rolniczej lub pozarolniczej. To również obszary dostarczające dóbr publicznych i rynkowych z zachowaniem unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych dla przyszłych pokoleń, dzięki zrównoważonemu rozwojowi konkurencyjnego rolnictwa i rybactwa".</p> <p>W SOR (s. 15) czytamy: "Wzrost efektywności środowiskowego potencjału rozwoju pozwoli na użytkowanie go dla zaspokojenia aktualnych potrzeb rozwojowych i wzrostu jakości życia oraz zachowania zasobów rozwojowych dla przyszłych pokoleń".</p>
140.	<p>Wnoskujemy o zmianę w "Obszar: Stabilne finansowanie rozwoju" "Działania uzupełniające" z "wspieranie zaangażowania spółek Skarbu Państwa w inwestycje rozwojowe." na "wspieranie zaangażowania spółek Skarbu Państwa w inwestycje rozwojowe oraz środowiskowe."</p> <p>Widzimy potrzebę uwzględnienia potrzeb środowiskowych w kwestiach rozwojowych, w tym w jego finansowaniu, ze względu na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zapewnienie odpowiednich warunków życia dla mieszkańców obszarów wiejskich, w tym również dla przyszłych pokoleń, - uwzględnienie potrzeb zachowania usług ekosystemowych i dostarczania dóbr publicznych, - zachowanie krajobrazu i różnorodności biologicznej. <p>Bez uwzględnienia potrzeb środowiskowych trudno będzie dojść do zapisanej w SZRWRiR 2030 wizji polskiej wsi 2050 (s. 35): "Obszary wiejskie w 2050 r. to atrakcyjne miejsce pracy, zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia działalności rolniczej lub pozarolniczej. To również obszary dostarczające dóbr publicznych i rynkowych z zachowaniem unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych dla przyszłych pokoleń, dzięki zrównoważonemu rozwojowi konkurencyjnego rolnictwa i rybactwa".</p> <p>W SOR (s. 15) czytamy: "Wzrost efektywności środowiskowego potencjału rozwoju pozwoli na użytkowanie go dla zaspokojenia aktualnych potrzeb rozwojowych i wzrostu jakości życia oraz zachowania zasobów rozwojowych dla przyszłych pokoleń".</p>
141.	<p>Wnoskujemy o dodanie w "Obszar: Stabilne finansowanie rozwoju" "Działania uzupełniające" punktu "zwiększenie zaangażowania środków UE w ochronę środowiska, w tym wzrost efektywności środowiskowego potencjału rozwoju, zapewnienie środowiskowych dóbr publicznych oraz zachowanie unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych dla przyszłych pokoleń."</p> <p>Widzimy potrzebę uwzględnienia potrzeb środowiskowych w kwestiach rozwojowych, w tym w jego finansowaniu, ze względu na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zapewnienie odpowiednich warunków życia dla mieszkańców obszarów wiejskich, w tym również dla przyszłych pokoleń, - uwzględnienie potrzeb zachowania usług ekosystemowych i dostarczania dóbr publicznych, - zachowanie krajobrazu i różnorodności biologicznej. <p>Bez uwzględnienia potrzeb środowiskowych trudno będzie dojść do zapisanej w SZRWRiR 2030 wizji polskiej wsi 2050 (s. 35): "Obszary wiejskie w 2050 r. to atrakcyjne miejsce pracy, zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia działalności rolniczej lub pozarolniczej. To również obszary dostarczające dóbr publicznych i rynkowych z zachowaniem unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych dla przyszłych pokoleń, dzięki zrównoważonemu rozwojowi konkurencyjnego rolnictwa i rybactwa".</p> <p>Proponowana zmiana spowoduje spójność z SOR, gdzie (s. 15) czytamy: "Wzrost efektywności środowiskowego potencjału rozwoju pozwoli na użytkowanie go dla zaspokojenia aktualnych potrzeb rozwojowych i wzrostu jakości życia oraz zachowania zasobów rozwojowych dla przyszłych pokoleń".</p> <p>W SOR (s. 49) również zapisano: "Celem głównym projektowanych działań rozwojowych jest stworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym".</p>
142.	<p>Wnoskujemy o zmianę w "Spójność SZRWRiR z SOR" z "SZRWRiR 2030 uwzględnia kontekst aktualnie istniejących dokumentów strategicznych, zarówno międzynarodowych jak i krajowych, które mają wpływ na jej treść i realizację. W szczególności, jak wskazano we wcześniejszych częściach dokumentu, SZRWRiR 2030 zachowuje spójność z rozstrzygnięciami strategicznymi podjętymi w SOR który zawiera szereg</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>wyborów strategicznych polityki Państwa (szczegółowa prezentacja powiązań SZRWiR 2030 z SOR znajduje się w Załączniku Nr 2),." na: "SZRWiR 2030 nie w pełni uwzględnia kontekst aktualnie istniejących dokumentów strategicznych, zarówno międzynarodowych jak i krajowych, które mają wpływ na jej treść i realizację. W szczególności, jak wskazano we wcześniejszych częściach dokumentu, SZRWiR 2030 brakuje spójności z rozstrzygnięciami strategicznymi podjętymi w SOR, który zawiera szereg wyborów strategicznych polityki Państwa (szczegółowa prezentacja powiązań SZRWiR 2030 z SOR znajduje się w Załączniku Nr 2). Brak spójności wyraża się głównie w kwestiach zrównoważonego rozwoju oraz ochrony środowiska."</p> <p>W naszej opinii SZRWiR 2030 nie uwzględnia zapisów aktualnie istniejących dokumentów strategicznych, w tym brakuje spójności z rozstrzygnięciami strategicznymi podjętymi w SOR. Brak spójności wyraża się głównie w kwestiach zrównoważonego rozwoju oraz ochrony środowiska. Mamy nadzieję, że dzięki konsultacjom SZRWiR 2030 osiągnie spójność z SOR, w szczególności w kwestiach rozwoju obszarów wiejskich i ochrony środowiska.</p> <p>Głównym celem Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR s. 49) jest "tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym". W naszej opinii osiągnięcie spójności w wymiarze środowiskowym wymaga modyfikacji tekstu projektu SZRWiR 2030, tak aby aspekty ochrony środowiska mocniej wybrzmiały i były wyraźną częścią SZRWiR 2030.</p> <p>SOR koncentruje się na rozwoju odpowiedzialnym, który zdefiniowany jest (s. 35) jako: "rozwój, w którym potrzeby obecnego pokolenia mogą być realizowane bez umniejszania szans przyszłych pokoleń. Istotne jest odpowiednie kształtowanie relacji pomiędzy konkurencyjnością gospodarki, dbałością o środowisko oraz jakością życia. Odpowiedzialny rozwój odnosi się więc zarówno do kwestii gospodarczych, społecznych, środowiskowych, terytorialnych, jak i instytucjonalnych. Oznacza rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej". W naszej opinii w SZRWiR 2030 wyraźnie brakuje procesu "integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej".</p> <p>Naszym zdaniem dbałość o środowisko powinna być traktowana jako szansa dla rozwoju obszarów wiejskich. SOR wskazuje na to jasno (s. 57): "unikatowy charakter polskich zasobów przyrodniczych jest szansą dla zrównoważonego rozwoju kraju. Odpowiednie zarządzanie środowiskiem będzie sprzyjać przeciwdziałaniu procesom depopulacji poprzez poprawę stanu środowiska, regenerację systemów przyrodniczych i tworzenie miejsc pracy na terenach nieurbanizowanych".</p> <p>Warto aby podejście do kwestii środowiskowych w SZRWiR 2030 było spójne z SOR, również ze względu na rozwój społeczno-gospodarczy. SOR wskazuje (s. 333), że "We współczesnym świecie wymogi ochrony środowiska przyrodniczego stały się jednym z ważniejszych uwarunkowań rozwoju społeczno-gospodarczego, a globalne zmiany klimatyczne oraz rosnąca presja związana z rozwojem ekonomicznym i społecznym uwypukliły znaczenie polityki państwa w zarządzaniu zasobami środowiska przyrodniczego i prowadzeniu działań adaptacyjnych, zmniejszających skutki zmian klimatu".</p> <p>Naszym zdaniem uwagi Fundacji WWF Polska, o ile uwzględnione, pomogą osiągnąć większość spójność z SOR. W naszej ocenie istnieje potrzeba jeszcze większego (niż wynika z naszych komentarzy) zaakcentowania potrzeb przyszłych pokoleń, w szczególności związanych z dbałością o środowisko.</p>
143.	<p>Wnioskujemy o zmianę z "SZRWiR jest główną strategią w oparciu o którą będzie realizowany Cel 2 Agendy 2030 Wyeliminować głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i lepsze odżywianie oraz promować zrównoważone rolnictwo. Kluczowe wyzwania w ramach tego Celu koncentrują się wokół zapewnienia dostępu do bezpiecznej i pożywnej żywności, a także eliminacji wszystkich form niedożywienia." na "SZRWiR jest główną strategią w oparciu o którą będzie realizowany Cel 2 Agendy 2030 Wyeliminować głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i lepsze odżywianie oraz promować zrównoważone rolnictwo. Kluczowe wyzwania w ramach tego Celu koncentrują się wokół zapewnienia dostępu do bezpiecznej i pożywnej żywności o wysokiej jakości, eliminacji wszystkich form niedożywienia, a także rozwoju i ochrony środowiska obszarów wiejskich".</p> <p>Propozycja zmiany doprecyzowuje rolę SZRWiR 2030 w realizacji Celu 2 Agendy 2030, który związany jest z rozwojem obszarów wiejskich i ochroną środowiska. Dodatkowo, wnioskujemy o dodanie w celu zapewnienia żywności o wysokiej jakości, co jest związane z jakością życia.</p>

Lp.	Treść uwagi
144.	<p>Celem RDW jest m.in. zapobieganie dalszemu pogarszaniu oraz ochrona i poprawa stanu ekosystemów wodnych oraz, w odniesieniu do ich potrzeb wodnych, ekosystemów lądowych i terenów podmokłych bezpośrednio uzależnionych od ekosystemów wodnych. Na stronie 119 wskazano zgodność Strategii z Ramową Dyrektywą Wodną, m.in: "Szczególnie istotne znaczenie w kontekście wdrażania RDW dla ichtiofauny jezior i rzek będzie miało ograniczenie negatywnych skutków eutrofizacji oraz polepszenie warunków migracji (likwidacja barier hydrotechnicznych)." W przedstawionej Strategii tymczasem, na stronach 24, 56 oraz 133 wprost proponuje się budowę zbiorników retencyjnych, które z założenia polegają na przegradzaniu cieków nowymi barierami oraz niszczeniu siedlisk od wód zależnych, co stoi w sprzeczności z zapisami Ramowej Dyrektywy Wodnej i nadrzędnym celem jakim jest osiągnięcie celów środowiskowych. Co więcej, zapisane w dokumencie idee zwiększenia retencji i zwiększenia znaczenia melioracji, wykorzystywania oraz budowy nowych urządzeń melioracyjnych, same w sobie nie gwarantują wypełnienia zapisów RDW w zakresie ochrony wód i osiągania celów środowiskowych, a realizacja tego typu działań z pominięciem aspektów środowiskowych i ochrony przyrody, wprost może prowadzić do działań sprzecznych z RDW.</p>
145.	<p>Wnioskujemy o zmianę z "Natura 2000" (tytuł części dotyczącej spójności) na "Dyrektywa "Siedliskowa" i "Ptasia".</p> <p>Prawo UE, które związane jest z ochroną przyrody, to Dyrektywy Siedliskowa i Ptasia. Dyrektywy te mają dużo szersze ramy niż wyznaczenie obszarów Natura 2000, stąd tytuł "Natura 2000" znacząco zawęża tematykę.</p>
146.	<p>Wnioskujemy o zmianę z "Te dwie dyrektywy przewidują stworzenie systemu obszarów stanowiących spójną funkcjonalnie sieć - Europejską Sieć Ekologiczną Natura 2000, umożliwiającą realizację spójnej polityki ochrony zasobów przyrodniczych na obszarze Unii Europejskiej, tworzoną przez wyznaczone w ramach dyrektyw: ptasiej i siedliskowej obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) oraz specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO)." na "Te dwie dyrektywy przewidują stworzenie systemu ochrony przyrody w krajach Unii Europejskiej, w tym obszarów stanowiących spójną funkcjonalnie sieć - Europejską Sieć Ekologiczną Natura 2000, tworzoną przez wyznaczone obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) oraz specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO). Dyrektywy mają na celu zapewnienie różnorodności biologicznej poprzez ochronę siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, przez co umożliwiają realizację spójnej polityki ochrony zasobów przyrodniczych na obszarze Unii Europejskiej."</p> <p>Dyrektywy Siedliskowa i Ptasia określają dużo szerszy zakres regulacji niż wyznaczenie obszarów Natura 2000. Dyrektywa Siedliskowa w art. 12 określa zakazy w stosunku do gatunków wymagających ścisłej ochrony, na obszarze całej UE, na obszarach Natura 2000 oraz poza ich granicami, w tym zakaz "celowego niepokojenia tych gatunków, w szczególności podczas okresu rozrodu, wychowu młodych, snu zimowego i migracji", "pogarszania stanu lub niszczenia terenów rozrodu lub odpoczynku". Dyrektywa Ptasia w art. 4 wskazuje, że "Gatunki wymienione w załączniku I podlegają specjalnym środkom ochrony dotyczącym ich naturalnego siedliska w celu zapewnienia im przetrwania oraz reprodukcji na obszarze ich występowania". Dla obu Dyrektyw istotne jest miejsce występowania chronionego gatunku lub siedliska i nie jest zawężone do obszarów Natura 2000. Propozycja zmiany tekstu precyzuje rolę tych Dyrektyw.</p>
147.	<p>Wnioskujemy o dopisanie akapitu, między akapitami zaczynającym się od "Te dwie dyrektywy..." oraz "Ustanowienie sieci morskich..." o treści: „Dyrektywa Siedliskowa i Ptasia nakładają obowiązek ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory w miejscu ich występowania oraz poza miejscem występowania, o ile działania tam występujące mogą mieć na nie negatywny wpływ. Wśród 45 gatunków roślin, wymienionych w Dyrektywie Siedliskowej i występujących w Polsce, 25 gatunków związana jest z ekosystemami występującymi powszechnie na obszarach wiejskich. Wśród 123 gatunków ptaków znajdujących się w załączniku I Dyrektywy Ptasiej i występujących w Polsce, 34 można uznać za ściśle związane z terenami użytkowanymi rolniczo. W związku z tym, oraz w związku z realizacją SOR i koniecznością spójności z Dyrektywami Siedliskową i Ptasią, zachowanie dobrego stanu gatunków i siedlisk związanych z ekosystemami rolniczymi jest szczególnym wyzwaniem dla polityki rolnej. SZRWIR 2030 powinien odnieść się do tego wyzwania. Wskaźnikiem, który będzie pomocny przy ocenie spójności SZRWIR 2030 z Dyrektywą Siedliskową i Ptasią jest wskaźnik liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego (Farmland Bird Index - FBI), który jest częścią Państwowego Monitoringu Środowiska prowadzonego przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Jest to wskaźnik stanu "zdrowia" ekosystemów użytkowanych rolniczo, stanowiących ok. 60% powierzchni naszego kraju”.</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>1) Za SOR, s 337: "Zachowanie dobrego stanu gatunków i siedlisk związanych z ekosystemami rolniczymi jest szczególnym wyzwaniem dla polityki rolnej, ponieważ istotną częścią zasobu są tereny o tradycyjnej strukturze rolnictwa i lasy (29,5% pow. kraju)". Wnoskujemy o dopisanie zgodnie z SOR.</p> <p>2) Zgodnie z "Prognoza oddziaływania na środowisko dla projektu Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju" (s. 61): "Wśród 45 gatunków roślin, wymienionych w Dyrektywie Siedliskowej i występujących w Polsce, 25 gatunków związana jest z ekosystemami występującymi powszechnie na obszarach wiejskich. Wśród 123 gatunków ptaków znajdujących się w załączniku I Dyrektywy Ptasiej i występujących w Polsce, 34 można uznać za ściśle związane z terenami użytkowymi rolniczo". Wnoskujemy o przepisanie informacji.</p> <p>3) W SZRWRiR 2030 (s. 35) czytamy: Wizja polskiej wsi 2050: "Obszary wiejskie w 2050 r. to atrakcyjne miejsce pracy, zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia działalności rolniczej lub pozarolniczej. To również obszary dostarczające dóbr publicznych i rynkowych z zachowaniem unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych dla przyszłych pokoleń, dzięki zrównoważonemu rozwojowi konkurencyjnego rolnictwa i rybactwa". Bez ochrony siedlisk i gatunków związanych z ekosystemami rolniczymi nie mamy szansy realizacji wyżej wymienionej wizji.</p> <p>4) Zgodnie z "Prognoza oddziaływania na środowisko dla projektu Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju" (s. 61, 62) "Wskaźnikiem bardzo dobrze pokazującym ten problem [jakość siedlisk terenów otwartych i związanych z nimi gatunkami - przyp.] jest wskaźnik liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego (Farmland Bird Index - FBI), który jest częścią Państwowego Monitoringu Środowiska prowadzonego przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Jest to wskaźnik stanu "zdrowia" ekosystemów użytkowanych rolniczo, stanowiących ok. 60% powierzchni naszego kraju". W SZRWRiR 2030 brakuje wskaźnika pokazującego stan ekosystemów rolnych, co uniemożliwia ocenę wdrażania SZRWRiR 2030 pod względem jakości ochrony przyrody, w tym Dyrektyw Siedliskowej i Ptasiej. Z tego powodu wnoskujemy o dodanie zaproponowanego akapitu oraz uzupełnienie wskaźników w SZRWRiR 2030.</p>
148.	<p>Komentarz do tekstu pod nagłówkiem "Natura 2000". Naszym zdaniem SZRWRiR 2030 w obecnej wersji nie jest spójny z Dyrektywą Siedliskową i Ptasią. Propozycje zmian zaproponowanych przez Fundację WWF Polska, o ile uwzględnione, pomogą osiągnąć większość spójność SZRWRiR 2030 z Dyrektywami. W naszej ocenie istnieje potrzeba jeszcze większego (niż wynika z naszych komentarzy i propozycji zmian) zaakcentowania potrzeb ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory. Potrzeba wzmocnienia ochrony różnorodności biologicznej wybrzmiewa również w "Prognoza oddziaływania na środowisko dla projektu Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju" (s. 67), która wskazuje, że "Do głównych czynników odpowiedzialnych za spadek różnorodności biologicznej" należy "intensyfikacja i chemizacja wielkoobszarowego rolnictwa".</p>
149.	<p>Jest: "Wyposażenie obszarów wiejskich i rybackich w systemy ostrzegania przed zagrożeniami oraz rozwój infrastruktury technicznej ograniczającej skutki zjawisk pogodowych, np. budowa wałów przeciwpowodziowych, zbiorników retencyjnych", proponowany zapis: "Wyposażenie obszarów wiejskich i rybackich w systemy ostrzegania przed zagrożeniami oraz analiza oraz przebudowa istniejących rozwiązań infrastrukturalnych ograniczających zjawiska pogodowe, w tym modyfikacja infrastruktury technicznej ograniczającej skutki zjawisk pogodowych, w tym szkody powodziowe, np. odsunięcie wałów przeciwpowodziowych od rzeki (zwiększenie retencji dolinowej i zmniejszenie zagrożenia powodziowego) i przywracanie terenów zalewowych." W Analizie SWOT dla województwa Mazowieckiego zapisano "Zwiększenie retencji wodnej, przywrócenie naturalnych terenów zalewowych"(Szanse, str 79), co nie znajduje odzwierciedlenia w treści Strategii.</p>
150.	<p>W projekcie "upowszechnianie wiedzy nt. metod ochrony środowiska w rolnictwie i na obszarach wiejskich i rybackich np. poprzez doskonalenie i rozwijanie systemu doradztwa i promocję dobrych praktyk rolniczych" wnoskujemy o dopisanie po "dobrych praktyk rolniczych" "w tym praktyk ograniczających wpływ substancji biogenych z gospodarstw do wód".</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>Według raportu przygotowanego przez Komisję Helsińską aż 97 % Morza Bałtyckiego wykazywało efekty eutrofizacji [1]. Polska jest jednym z największych w zlewisku Bałtyku dostarczycieli azotu i fosforu do morza, których zbyt duża ilość w wodzie powoduje eutrofizację (tzw. przeżyźnienie wód). Za główne źródło obszarowe zanieczyszczeń substancjami biogennymi uważa się rolnictwo [HELCOM (2018): State of the Baltic Sea – Second HELCOM holistic assessment 2011-2016. Baltic Sea Environment Proceedings 155., str. 42]. Duża ilość substancji biogennych (azotu i fosforu) powoduje masowy zakwit glonów i sinic, które stanowią potencjalnie zagrożone dla zdrowia ludzi, oraz przyczynia się do zmniejszenia się przejrzystości wody morskiej i powiększania się w obszarach głębinowych tzw. martwych stref, gdzie wymierają organizmy tam bytujące. Ze względu na konieczność ochrony Morza Bałtyckiego oraz wód śródlądowych przed nadmiernym przeżyźnieniem proponujemy w upowszechnianiu wiedzy podkreślenie znaczenia stosowania praktyk ograniczających spływ substancji biogennych z gospodarstw do wód. [1] HELCOM, 2018, State of the Baltic Sea – Second HELCOM holistic assessment 2011-2016. Baltic Sea Environment Proceedings 155, http://stateofthebalticsea.helcom.fi/wp-content/uploads/2018/07/HELCOM_State-of-the-Baltic-Sea_Second-HELCOM-holistic-assessment-2011-2016.pdf, [link dostępny na dzień 26.06.2019]</p>
151.	<p>Jest: Utworzenie i rozwój jednolitej struktury zarządzania gospodarką wodną w układzie zlewniowym, odpowiedzialnej za wszystkie działania związane z wodą, w tym przede wszystkim w zakresie ochrony przed powodzią i suszą (SOR), proponujemy: „Utworzenie i rozwój jednolitej struktury zarządzania gospodarką wodną w układzie zlewniowym, odpowiedzialnej za wszystkie działania związane z wodą, w tym przede wszystkim w zakresie ochrony przed skutkami powodzi i suszy”.</p> <p>Zgodnie z Ramową Dyrektywą Wodną, należy wypracować ramy ochrony wód skierowane na ograniczenie skutków powodzi i susz, nie samego zjawiska występowania powodzi i susz</p>
152.	<p>Uzupełnienie wykazu działań horyzontalnych o: wsparcie budowy, rozbudowy i modernizacji dróg rowerowych i ciągów pieszych bezpiecznie łączących węzły komunikacyjne i ośrodki lokalne.</p> <p>Analiza zagrożeń w obszarze infrastruktury technicznej (str. 29 projektu Strategii...) jednoznacznie wykazuje deficyt infrastruktury rowerowej. W tej sytuacji założone działanie horyzontalne polegające na promocji ruchu rowerowego i pieszego jest niewystarczające bez wsparcia rozwoju przedmiotowej infrastruktury. Rozwój ten z kolei wzmacnia potencjał obszarów wiejskich zarówno w aspekcie społecznym (bezpieczeństwo, zdrowie, ekonomika transportu), gospodarczym (turystyka) jak i środowiskowym (ograniczenie emisji).</p>
153.	<p>Uzupełnienie wykazu działań horyzontalnych o: wsparcie budowy, rozbudowy i modernizacji obiektów infrastruktury sportowej i rekreacyjnej.</p> <p>Analiza zagrożeń w obszarze usług publicznych (str. 30 projektu Strategii...) jednoznacznie wykazuje deficyt infrastruktury sportowej, które obniżają poziom kapitału społecznego obszarów wiejskich w aspekcie zarówno ilościowym, jak i jakościowym, co szczegółowo opisano w podsumowaniu wyników diagnozy na str. 77-78. W tej sytuacji słusznie założono działania horyzontalne polegające na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zwiększeniu partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne (w tym m.in. wspieranie inicjatyw i sportowych) - str. 88 - Kierunek interwencji: Budowa i rozwój zdolności do współpracy w wymiarze społecznym i terytorialnym <p>oraz</p> <ul style="list-style-type: none"> - wykorzystaniu sportu i aktywności fizycznej jako narzędzia budowy kapitału społecznego (wolontariat sportowy, lokalne inicjatywy sportowe, włączanie społeczne poprzez sport grup defaworyzowanych – np. osoby niepełnosprawne, ubogie) – str. 89 Kierunek interwencji: Rozwój ekonomii i solidarności społecznej na obszarach wiejskich. <p>Należy jednak zauważyć, że aby skutecznie realizować powyższe działania, konieczne jest zapewnienie odpowiedniej infrastruktury. Wsparcie budowy, rozbudowy i modernizacji obiektów infrastruktury sportowej i rekreacyjnej na obszarach wiejskich pozwoli na poprawę warunków wzrostu kapitału społecznego, a także na wzmocnienie rozwoju gospodarczego tych obszarów (turystyka).</p>
154.	<p>Cel II strategii, tj. Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska jest szczególnie istotna i wymaga największego zaangażowania środków ze względu na występujące w dalszym ciągu braki w dostępie do podstawowej infrastruktury na terenach wiejskich.</p> <p>Rozwój infrastruktury technicznej stanowi bazę dla wszelkich dalszych działań na terenach wiejskich.</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>Tereny wiejskie stają się coraz bardziej atrakcyjne pod względem rozwoju zabudowy. Natomiast brak podstawowej infrastruktury wod. – kan. oraz sieci dróg pogłębia marginalizację tych obszarów.</p> <p>Szczególnie istotne jest premiowanie wsparcia dla działań na terenach o niskiej gęstości zaludnienia. Obszary o rozproszonej zabudowie – głównie gospodarstwa funkcjonujące od dziesięcioleci, skazane są na postępującą marginalizację gdyż wielu samorządów nie stać na zapewnienie podstawowej infrastruktury na terenach o niskiej gęstości zaludnienia.</p> <p>Wskazane jest określenie iż priorytetowe są projekty dot. np. budowy lub wymiany wyeksploatowanych sieci wodociągowych czy stacji uzdatniania wody, rozwoju OZE, czy budowy sieci gazowych aby zapewnić poprawę jakości powietrza.</p> <p>Ponadto tereny wiejskie, w tym o rozproszonej zabudowie wymagają ciągłego wsparcia w celu uzupełnienia połączeń drogowych wsi z miejscowościami gminnymi, drogami powiatowymi i wojewódzkimi. Brak rozbudowanej i będącej w dobrym stanie sieci drogowej hamuje rozwój terenów wiejskich, poprzez brak możliwości rozwoju przedsiębiorczości.</p>
155.	<p>Zapewnienie regularnego wsparcia o wysokim poziomie dofinansowania.</p> <p>Realizacja projektów przy wsparciu zewnętrznym w wysokości 20-50% często jest niemożliwa ze względu na trudności w zapewnieniu wkładu własnego. Istotne z punktu widzenia samorządów jest również zapewnienie cyklicznego wsparcia, organizowanie corocznych naborów, zgodnie z ustalonym wcześniej harmonogramem. Jeden nabór w perspektywie finansowej często skutkuje koniecznością rezygnacji z realizacji innych przygotowanych formalnie projektów. Ponadto zaplanowanie cyklicznego wsparcia daje możliwość zaplanowania harmonogramu realizacji projektów i podejmowania działań przygotowawczych.</p>
156.	<p>Należałoby może dodać akapit związany z Przemysłem 4.0 - będącym wynikiem postępującej cyfryzacji gospodarki. Czwarta rewolucja przemysłowa wykracza poza zmiany związane wyłącznie z usprawnieniami w procesach produkcji. Pozwala na monitorowanie i uzyskiwanie wglądu zarówno w systemy produkcyjne, jak i otoczenie tych systemów. Dzięki systemom cyberfizycznym możliwa jest m.in. szybsza identyfikacja potrzeb rynku, a także dopasowywanie i różnicowanie produktów oraz usług w zależności od indywidualnych potrzeb i preferencji konsumentów. W rezultacie obecna rewolucja przemysłowa prowadzi zarówno do automatyzacji produkcji, jak i do jej personalizacji.</p> <p>W związku z postępującą cyfryzacją życia społeczno-gospodarczego zmieniają się warunki konkurencji przedsiębiorstw w różnych sektorach i branżach, w tym również w przemyśle spożywczym. Rewolucję 4.0 napędzają rozwijające się w szybkim tempie technologie informacyjno-komunikacyjne oraz systemy cyberfizyczne, które łączą świat cyfrowy ze światem realnym. Internet i media społecznościowe, które od ponad dekady mają globalny zasięg, zrewolucjonizowały świat marketingu i relacje z konsumentami.</p>
157.	<p>Należałoby dodać akapit związany z innowacyjnością w sektorze przemysłu spożywczego.</p> <p>Przemysł spożywczy w Polsce zaliczany jest do sektorów o stosunkowo niskim poziomie innowacyjności. W ostatnim okresie głównym źródłem przewag konkurencyjnych przedsiębiorstw tego sektora były niskie ceny i niskie koszty produkcji. Wysoka skuteczność strategii cenowo-kosztowych, zarówno na rynku krajowym, jak i w handlu zagranicznym, sprawiła, że działalność innowacyjna większości firm zajmujących się produkcją i przetwórstwem żywności była ograniczona. Zasadnicza część innowacji technologicznych, związanych głównie z modernizacją zakładów i zakupem nowoczesnych parków maszynowych, zrealizowana została w okresie przygotowań do członkostwa w UE oraz w pierwszych latach po przystąpieniu do UE. Dzięki tym inwestycjom poziom technologiczny przetwórstwa żywności w Polsce nie odbiega obecnie od poziomu przetwórstwa w najbardziej zaawansowanych gospodarkach UE.</p>
158.	<p>„Uwarunkowania środowiskowe prowadzenia działalności rolnej i rybackiej” (szanse) – proponuje się dopisać informacje o uprawach małoobszarowych. Wg przepisów UE oraz legislacji w Polsce do upraw małoobszarowych zalicza się zasiewy, których powierzchnia w całym kraju jest mniejsza niż 1% gruntów ornych. W warunkach Polski do upraw małoobszarowych zalicza się: wszystkie zioła, warzywa, uprawy sadownicze (z wyjątkiem jabłoni), rośliny ozdobne, szkółkarskie, energetyczne (np. wierzby, miskantus) i niektóre rolnicze (np. chmiel, facelia, gorczyca, bobowate np. łupiny, soja).</p> <p>Uprawy małoobszarowe powinny zostać specjalnością Polski i szczególnie powinny być wykorzystywane przez rolnictwo na terenach, gdzie występuje silne rozdrobnienie powierzchni gruntów rolnych.</p> <p>Uprawy małoobszarowe wymagają opracowania nowoczesnych technologii uprawy w tym integrowanej ochrony roślin przed agrofagami (szkodniki, chwasty, choroby). Należy także monitorować poziom</p>

Lp.	Treść uwagi
	pozostałości środków ochrony roślin oraz zawartość mikrotoksyn w tych roślinach uprawnych. Takie badania powinny prowadzić tylko laboratoria posiadające certyfikat PCA.
159.	„Kierunek interwencji: Jakość i bezpieczeństwo żywności” – należy dopisać, że krajowe surowce roślinne powinny być kontrolowane na określenie poziomu pozostałości środków ochrony roślin oraz mikrotoksyn. Badania takie powinny prowadzić tylko laboratoria referencyjne oraz akredytowane przez PCA.
160.	Dokument Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030, jako dokument rządowy, w niewielkim stopniu ma „cechy strategiczne”, czyli opracowania prezentującego najważniejsze priorytety, cele i narzędzia działania władzy publicznej, zwłaszcza rządu i odpowiednich ministerstw, w odniesieniu do ważnej części gospodarki i społeczeństwa, jakim jest rolnictwo, rybactwo i obszary wiejskie. Jest on obszernym zbiorem (166 stron) na ogół bardzo szczegółowych informacji, diagnoz, identyfikacji zagrożeń, kierunków interwencji, oczekiwanych efektów, wskaźników itp. w większości podporządkowanych realizacji celów zawartych w innym (traktowanym jako nadrzędny) dokumencie strategicznym, jakim jest „Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)” (dalej SOR) przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 14 lutego 2017 roku. Brak w nim jednak wyraźnie zaznaczonych priorytetów.
161.	Wbrew tytułowi dokument nie jest strategią rozwoju WSi, rolnictwa i rybactwa, ale rolnictwa, rybactwa i (traktowanej drugorzędnie) wsi. Obecnie wieś to w większości osoby utrzymujące się z pozarolniczych źródeł, udział rolnictwa w strukturze gospodarczej i społecznej wsi (mierzony np. przez udział rolnictwa w strukturze źródeł utrzymania ludności wiejskiej, w udziale gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego w ogólnej liczbie gospodarstw domowych) maleje.
162.	SOR jest najważniejszym dokumentem strategicznym rządu w sprawach gospodarczych, mającym jednocześnie bardzo silne cechy manifestu dotyczącego reform państwa o charakterze strukturalnym. Składają się na nie między innymi: dążenie do zwiększenia roli państwa w rozwoju gospodarczym, pogłębienia centralizacji kompetencji, procesu decyzyjnego i funduszy związanych z rozwojem i funkcjonowaniem różnych części gospodarki i życia społecznego, niedocenywanie roli samorządów regionalnych i lokalnych (a nawet próba ich ograniczenia) oraz marginalizacja znaczenia integracji europejskiej w rozwoju naszego kraju. Te tendencje są widoczne w omawianej Strategii SZRWRiR i należy je traktować jako zagrożenie zarówno dla rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, jak i dla realności wdrożenia tej Strategii.
163.	Największą wadą tego dokumentu jest podejście do konstruowania strategii rozwoju wsi i rolnictwa jakby Polska nie była członkiem Unii Europejskiej, albo nie zamierzała w niej być w okresie ujętym w Strategii. W części wstępnej dokumentu znajduje się co prawda stwierdzenie: „Ważnym punktem odniesienia w pracach nad aktualizacją niniejszej strategii były kierunki zmian polityk wspólnotowych, w tym przede wszystkim Wspólnej Polityki Rolnej, wspólnej polityki rybołówstwa i polityki spójności zarysowane w propozycjach legislacyjnych przedstawionych przez służby KE w 2019 r.” (str. 9), ale jest to w większym stopniu deklaracja niż podstawa tworzenia SZRWRiR. Strategia ta nie jest zharmonizowana i skoordynowana z celami WPR na lata 2021-2027, a przecież z budżetu unijnego pochodzi większość środków na realizację polityki rolnej w naszym kraju i duża część funduszy służących wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich. Gdy tworzona była omawiana tutaj wersja SZRWRiR, to znane już były główne założenia, cele i podstawy finansowania WPR i najważniejszych polityk unijnych, ale nie zostały one uwzględnione w tej strategii.
164.	W koncepcji WPR na następne siedmioletnie przewiduje się uproszczenie i uelastyczenie doboru i wykorzystania narzędzi realizacji celów WPR (dziewięciu głównych celów) przez kraje członkowskie, aby lepiej dostosować tę politykę do bardzo zróżnicowanych potrzeb i warunków rolnictwa oraz obszarów wiejskich w UE, ale jednocześnie władze unijne przewidują ściślejszą kontrolę realizacji przyjętych celów, w tym coroczne sprawozdania z działalności oraz efektów (performance reports) implementacji WPR w poszczególnych krajach UE.
165.	Nastąpi wydatne zwiększenie w ramach WPR i nie tylko (celach, kryteriach oceny, narzędziach i funduszach) zagadnień związanych z ochroną klimatu i środowiska naturalnego. Około 40% budżetu WPR będzie powiązanych z tym ważnym celem. Niedostateczny postęp w jego realizacji będzie skutkować wstrzymaniem płatności z budżetu unijnego. W SZRWRiR tej sprawie poświęcono zbyt mało uwagi.
166.	W owej Strategii również niedostatecznie uwzględniono problem badań, transferu wiedzy i wzmacniania innowacyjności w rozwoju rolnictwa, rybołówstwa i obszarów wiejskich, w tym realizację koncepcji smart agriculture i smart village (w dokumencie nie pojawia się ani razu „smart village = inteligentna wieś”, zaś

Lp.	Treść uwagi
	<p>inteligentne specjalizacje pojawiają się 22 razy (i raz inteligentne miasto oraz raz inteligentny samorząd)). W nowej perspektywie programowej i finansowej UE tym sprawom poświęcono dużo uwagi i znaczne fundusze (w tym 10 mld euro na badania Horizon Europe Programme, dotyczące wsi i rolnictwa).</p>
167.	<p>Obszary wiejskie w Polsce, a także rolnictwo, są silnie zróżnicowane terytorialnie, co sprawia, że polityki wspierające rozwój wsi i rolnictwa muszą w dużym zakresie uwzględniać to zróżnicowanie. Wielką słabością SZRWRiR jest brak należytego uwzględnienia roli samorządów regionalnych (w tym marszałków) w konstruowaniu i implementacji tej strategii. To te samorzady odgrywały dotychczas najważniejszą rolę w programowaniu rozwoju regionalnego. UE przewiduje zwiększenie kompetencji samorządów terytorialnych i NGOs w realizacji celów rozwoju przyjętych w dokumentach strategicznych Unii. W przygotowywaniu SZRWRiR miejsce samorządów regionalnych (marszałków) zajęli wojewodowie i powołane przez nich zespoły (str. 8). To również wojewodowie, a nie marszałkowie opracowywali diagnozy obszarów wiejskich w danym województwie. Są one przygotowane niespójnie, o bardzo różnym poziomie szczegółowości, aktualności i logiki wyводу. Odnosi się wrażenie, że przygotowywały je podmioty „zewnętrzne”, które nie są/były odpowiedzialne za rozwój (zarówno społeczny, gospodarczy i terytorialny).</p>
168.	<p>W nowej perspektywie finansowej Plan strategiczny WPR przygotowywały będą kraje (rządy krajowe) mając dużo większą swobodę i możliwości wybierania instrumentów i narzędzi niż dotychczas. W związku z tym, należy już uwzględnić stałą debatę z regionami (marszałkami), bowiem ich głos powinien być wsparciem dla ministerstwa w uzasadnieniu, dlaczego takie a nie inne kierunki interwencji są wybrane (nowy model wdrażania to przede wszystkim pogłębienie subsydiarności i dodatkowości w procesie programowania oraz zmiana podejścia do wsparcia z płatania za przestrzeganie zasad na wynagradzanie za osiągnięcie konkretnych wyników na poziomie gospodarstw/beneficjentów. Obie te kwestie zostały lekko zarysowane i np. trudno znaleźć wyraźne wskazanie na udział marszałków województw w pracach nad strategiami dla województw, czy też odniesienia do wskaźników monitorowania na poziomie beneficjentów). W związku z powyższym istnieje potrzeba oparcia procesu programowania rozwoju na podejściu oddolnym (bottom-up), wykorzystując w znacznie większym stopniu niż do tej pory zasady subsydiarności i dodatkowości. Ma to na celu lepsze dostosowanie projektowanych instrumentów do najpilniejszych endogennych potrzeb lokalnych i regionalnych oraz uruchamianie zamrożonych potencjałów rozwojowych społeczności lokalnych i regionów. Stąd zwraca uwagę fakt niewykorzystania dotychczasowych doświadczeń regionów w realizacji RLKS (dobre praktyki woj. podlaskiego oraz kujawsko-pomorskiego) czy kontraktu samorządowego (woj. zachodniopomorskie). Ujęcie powyższego w strategii, mogłoby wesprzeć proces negocjowania kształtu planu strategicznego WPR w KE.</p>
169.	<p>Podkreślamy, że na str. 121 zaznaczono, że „Zgodnie z prezentowanym na etapie wyzwań zróżnicowanym podejściem do obszarów wiejskich zakłada się, że na etapie projektowania rozwiązań wdrożeniowych (np. w dokumencie programowym lub na poziomie rozporządzeń) zostanie wskazana ew. delimitacja obszarów, które będą objęte wsparciem w ramach wybranego instrumentu pomocowego. Delimitacja jest możliwa zarówno na poziomie krajowym jak i regionalnym – w zależności od rodzaju interwencji”. Zapis ten należy uznać za odpowiadający potrzebie pogłębienia regionalizacji polityki rozwoju obszarów wiejskich współfinansowanej ze środków unijnych.</p>
170.	<p>W tym miejscu nawiązać należy do kwestii przedstawiania zróżnicowania terytorialnego rozwoju obszarów wiejskich w Strategii. Jest to słaba strona tej strategii. Nie znając dokładnej metodologii zasad delimitacji (np. jak definiowany jest rozwój obszarów wiejskich? - nawet brak jest odwołania do literatury przedmiotu, a mogłoby to pomóc w zrozumieniu), trudno podejmować się oceny. Opiniując jednak to, co jest dostępne zwrócić należy uwagę na:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dobór zmiennych o nieznanym logice procedury, np. brak wykorzystania informacji o regionach wyludniających się, starych demograficznie, takich, w których głównym pozarolniczym rynkiem pracy są instytucje świadczące usługi publiczne, o wysokim udziale osób (rodzin) uzależnionych od pomocy społecznej itp.; • nieczytelność rozkładów trendów przestrzennych, w tym różną ilość klas, nieuzasadnioną rozpiętość przedziałów (bądź liczebność), występowanie klas tzw. pustych, brak podanych źródeł danych, nieczytelność podziałów administracyjnych, (np. osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – nie wiadomo czy jest to informacja ze źródeł związanych z systemem podatkowym POLTAX /MF czy z systemem REGON);

Lp.	Treść uwagi
	<ul style="list-style-type: none"> • przy wskaźnikach finansowych, podobnie jak przy współczynnikach demograficznych przyjmowanie wartości jednorocznych naraża na błędy interpretacyjne spowodowane incydentalnością zjawisk (mierzonych dla jednego roku). <p>Uwagi te składają się na negatywną recenzję nie tylko estetyki prezentacji, ale i błędy metodyczne w konstruowaniu kartogramów właściwych.</p>
171.	<p>Strategia posługuje się trzema kategoriami obszarów wiejskich: 1) rozwijające się w oparciu o endogeniczne potencjały, 2) obszarów wiejskich powolnego tempa rozwoju, 3) obszary wiejskie zamkniętego rozwoju. Zwracamy uwagę, że wszystkie obszary powinny rozwijać się o endogeniczne potencjały, a polityka powinna sprzyjać ich uruchamianiu. Brak uzasadnienia takiej delimitacji i potrzebę objaśnienia metodyki, na pewno nie wyczerpuje komentarz przedstawiony na str. 27 i w załączniku 3. Brak kryteriów i zasad delimitacji, która to ma być podstawą do kwalifikacji gminy do danej grupy, do danego wsparcia.</p>
172.	<p>Przyjmując uwagę z przypisu 9 na str. 16 – trudno ustalić co jest „wyzwaniem strategicznym”, a więc pewną nową, trudną sytuacją, z jaką trzeba się będzie zmierzyć. W Strategii są grupy cech różnicujących OW = płaszczyzny (?), rodzaje wyzwań i trzy grupy obszarów. Domyślamy się, że zawartość tabel ze stron 17 i 27 to 24 (sic!) wyzwania strategiczne (proponujemy poddać je ponownie krytycznej analizie, czytając zawartość tabeli (czy wyzwaniem jest np. „dotyczące wszystkich obszarów wiejskich niezależnie od stanu ich ładu przestrzennego” lub „wszystkie gospodarstwa rolne i rybactwie niezależnie od ich zasobów ziemi”). To jest nieczytelne (!) Tym bardziej, że na dalszych stronach jest po kilka zagrożeń i szans dla każdej z tych trzech grup obszarów. Budzi niepokój, że dobór szans i zagrożeń do danej grupy wydaje się być NIESPECYFICZNY, bowiem pasuje generalnie do każdej grupy. Dla przykładu przywołajmy ostatni tiret na str. 29 „liczne dzikie wysypiska” - są one zagrożeniem w każdym obszarze, szczególnie jeżeli są liczne. I tak każdy tiret można kwestionować, bo nie wskazują na specyfikę, typowość danego obszaru.</p>
173.	<p>Problem dezagrarnizacji struktury gospodarczej wsi jest złożony i niejednoznaczny. O ile w większości obszarów wiejskich kraju wiąże się jednoznacznie ze wzrostem wielofunkcyjności wsi (dywersyfikacją źródeł utrzymania z pracy) to na terenach o bardzo rozdrobnionej strukturze gospodarstw rolnych prowadzi do zanikania funkcji rolniczej. To bardzo wrażliwa terytorialnie kwestia. Na str. 13 wskazano postępującą dezagrarnizację jako PROBLEM (Zmniejsza się udział dochodów z działalności rolniczej i postępuje dezagrarnizacja wsi ...), podczas gdy jest to generalnie obiektywny, w polskich uwarunkowaniach korzystny i nieuchronny proces, hamowany krajową polityką obrotu ziemią. Skutkuje to niskimi i bardzo niskimi dochodami z rolnictwa dla statystycznie ujmując około 1 mln „formalnie” funkcjonujących gospodarstw. W efekcie czego polityka krajowa WPR staje się w coraz większym stopniu politykami socjalnymi.</p>
174.	<p>Cel szczegółowy I – tak sformułowany nie jest w stanie zapewnić chociażby dochodów parytetowych dla wszystkich pełnozatrudnionych w rolnictwie. Po pierwsze opłacalność produkcji przy jej małej skali nie pozwala osiągać parytetowych dochodów. Po drugie miara makro dla całego sektora nie jest tożsama z tymi na poziomie poszczególnych gospodarstw. Zgodnie z danymi FADN w Polsce zaledwie w około 150 tys. gospodarstwach osiągnęte dochody parytetowe na pełnozatrudnionego (w stosunku do zatrudnionych poza rolnictwem w firmach zatrudniających powyżej 9 osób).</p> <p>Podniesienie parytetu dochodów rolniczych jest możliwe wówczas, gdy wzrasta wolumen produkcji, wzrastają ceny produktu lub zmniejsza się liczba zatrudnionych wytwarzających tę produkcję. Skoro 1/5 rolników UE to rolnicy polscy (str. 41), to znaczy, że zatrudnienie w rolnictwie jest w dalszym ciągu bardzo wysokie (mimo, że się zmniejsza). Jest ono wysokie zarówno liczone jako udział pracujących w rolnictwie w stosunku do ogółu pracujących, jak i zatrudnienie rolnicze na ha. Brak zasobów pracy w gospodarstwach do prac sezonowych (str. 41) nie jest przekonującym argumentem na rzecz ograniczania odpływu pracowników z rolnictwa.</p> <p>Poprawa parytetu dochodów rolniczych wymaga zmian strukturalnych w rolnictwie, zwłaszcza procesu koncentracji ziemi, ale ten temat nie jest podejmowany w dokumencie.</p>
175.	<p>Cel szczegółowy III – proponujemy następująco przeformułować: Aktywizacja społeczności wiejskich (= lokalnych) w celu zdynamizowania rozwoju przedsiębiorczości oraz tworzenia pozarolniczych miejsc pracy.</p>
176.	<p>W całym dokumencie trudno jest znaleźć nawiązanie do korzystania ze zwrotnych instrumentów finansowych silnie propagowanych przez Komisję Europejską, możliwych do stosowania nawet w aktualnym PROW. W sytuacji ograniczenia budżetu WPR i istnieniu luki finansowej mogłoby to być skuteczne narzędzie wsparcia finansowego dla wielu aktywnych rolników, a w przypadku drobnych przedsiębiorców w wiejskich</p>

Lp.	Treść uwagi
	nie mających płynności finansowej skutecznym instrumentem pobudzającym ich aktywność (wskutek reasekuracji pożyczek i kredytów oraz niższej od rynkowej stopie oprocentowania).
177.	Na str. 16 wśród wyzwań strategicznych wymieniono m. in. „dostępność zasobów ziemi i ich wykorzystanie oraz wiedza, umiejętności i skłonność do ciągłej nauki”. Są to słusznie zdefiniowane wyzwania kontynuujące zapisy z poprzedniej wersji strategii. Jak się okazało problemy te nie były doceniane w realizowanej polityce. W obu kwestiach zanotowano negatywne skutki. Zarówno w obrocie ziemią, jak i w funkcjonowaniu dramatycznie niedofinansowanego państwowego doradztwa rolniczego (ODR-y).
178.	Trudno odnosić się do uwag, bowiem w dokumencie jest bardzo dużo tabel, są wykresy, czy mapy i żadnej numeracji przy nich nie ma. Każda z tego typu form prezentacji wiedzy/informacji powinna być ujęta w wykazie na końcu dokumentu.
179.	Jest IRWiRa powinno być IRWiR PAN. Określenie IRWiR jest niepoprawne. Analogicznie jak I GiPZ PAN, IRWiR jest także PAN czyli Polskiej Akademii Nauk.
180.	Pomimo tego, że już w pierwszym akapicie Wprowadzenia do SZRWiR stwierdza się, że: „Rozwój obszarów wiejskich w wymiarze terytorialnym nieodłącznie wiąże się z rozwojem rolnictwa i całego sektora rolno-spożywczego, który obok czynników środowiskowych i struktury osadniczej w największym stopniu kształtuje wykorzystanie przestrzeni wiejskiej...”, to Strategia de facto praktycznie wyłącza ze swojego zakresu przedmiotowego branżę spożywczą nie proponując dla tej ostatniej ani kompleksowej i spójnej linii rozwoju, ani wizji tego, jak powinny zostać docelowo ułożone relacje między sektorem rolnictwa i branżą spożywczą, a także jaką rolę przemysł spożywczy ma odgrywać w rozwoju obszarów wiejskich i całej polskiej gospodarki. Wartość dodana w produkcji rolno-spożywczej spoczywa zdecydowanie w większej mierze na branży spożywczej niż rolnej. Ponadto od właściwego ułożenia relacji między rolnictwem i przetwórstwem zależy odpowiednia marżowość całego łańcucha produkcyjnego, jak też potencjalne godne zyski na poziomie wszystkich jego ogniw (co jest tak bardzo potrzebne polskim rolnikom otrzymującym bardzo niskie stawki za swoje produkty). Z tego względu pominięcie w Strategii kwestii tak ważnej, jak spójna polityka żywnościowa koncentrująca się na całym łańcuchu produkcyjnym – od środków ochrony roślin, przez uprawy i hodowle, na przetwórstwie, logistyce i dystrybucji kończąc - jest kompletnie niezrozumiałe. Jest jednocześnie dobrowolnym wyzbyciem się przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi instrumentarium mogącego realnie oddziaływać na rozwój wsi, dochody rolników i gospodarkę państwa.
181.	Sugeruje się zamienić: „W tym kontekście projektowanie rozwoju rolnictwa powinno być elementem projektowania rozwoju obszarów wiejskich” na: „W tym kontekście projektowanie rozwoju sektora żywnościowego (rolnictwa i przetwórstwa) powinno być elementem projektowania rozwoju obszarów wiejskich”. Nie można abstrahować od branży przetwórczej/spożywczej w kontekście kompleksowego rozwoju obszarów wiejskich i chęci zwiększania opłacalności produkcji rolnej (najmniej marżowego łańcucha produkcji żywności). Z drugiej strony, należy pamiętać, że w wytwarzaniu żywności uczestniczy duża część gospodarki narodowej, a nie tylko rolnictwo.
182.	Wspomniano o dokonaniu oceny ex-ante Strategii, co wydaje się nie stosowne przed rozpoczęciem powszechnych konsultacji.
183.	Dwa razy odniesiono się do dokumentu pt. Pakt dla rozwoju obszarów wiejskich. Na str. 9 jego okres obowiązywania wskazano na lata 2017-2020 (2030), natomiast na str. 125 na lata (2018-2022). Czy to oznacza, że obowiązują dwa odrębne dokumenty rządowe pod tym samym tytułem, ale obejmujące różne okresy? To wymaga wyjaśnienia chociażby w przypisach.
184.	Zapisano „Potrzebne są wyprzedzające działania analityczne, programowe oraz systemowe, w tym w sferze organizacyjno-instytucjonalnej przygotowujące do wdrażania programów UE w perspektywie finansowej na lata 2021-2027”. Taki zapis jest wielce niestosowny, bo przygotowania do wdrażania powinny być już daleko zaawansowane chociażby z powodu wyzwań stojących przed systemem informatycznym w ARiMR, który będzie musiał być ponownie przebudowany.

Lp.	Treść uwagi
185.	W części PUŁAPKA BRAKU RÓWNOWAGI posłużono się miernikiem liczby sklepów ilustrując w ten sposób relacje kapitału zagranicznego i polskiego. Wydaje się że o wiele skuteczniejszym i oddającym rzeczywistość byłby wskaźnik udziału w rynku np. różnych produktów żywnościowych sieci o kapitale polskim i zagranicznym.
186.	Wyzwania strategiczne - OBSZAR I: wyzwania i potrzeby sektora rolno-spożywczego W tej sekcji Strategia (pomimo tytułu Obszaru I) koncentruje się wyłącznie na wyzwaniach i problemach rolnictwa, pomijając zagadnienia związane z sektorem spożywczym. Nie można abstrahować od branży przetwórczej/społywczej w kontekście kompleksowego rozwoju obszarów wiejskich i chęci zwiększania opłacalności produkcji rolnej (najmniej marżowego łańcucha produkcji żywności).
187.	Przypis dolny nr 11 powołuje się na raport bez podania źródła. Każde odwołanie się do źródeł i literatury powinno być opracowane i podane zgodnie ze sztuką. W Strategii występują w tym zakresie znaczne niedobory.
188.	Sugeruje się zmienić z „małe zainteresowanie ze strony przetwórców promocją i produkcją przetworzonych produktów o gwarantowanym pochodzeniu (w tym produktów niszowych, żywności funkcjonalnej itp.) na małą skalę” na: „małe zainteresowanie ze strony przetwórców promocją i produkcją przetworzonych produktów o gwarantowanym pochodzeniu (w tym produktów niszowych, żywności funkcjonalnej itp.) na małą skalę”. Produkty o gwarantowanym pochodzeniu nie muszą być produktami wytwarzanymi w małej skali – należy dążyć do tego by skala ich produkcji była jak największa.
189.	Wśród zagrożeń sugeruje się dodać: „brak trwałych łańcuchów produkcyjnych żywności (od pola po gotowy produkt przetworzony) gwarantujących efektywność produkcji, stałość dostaw oraz odpowiednio wysoką marżowość na każdym z ogniw łańcucha.” Z braku silnych i trwałych łańcuchów produkcyjnych wiążących ze sobą sektor rolny z branżą spożywczą i dystrybucją wynika wiele dzisiejszych problemów – dotkliwych zarówno dla rolników, jak i przetwórców.
190.	Sugeruje się uzupełnić (str. 26): „niewystarczająco rozwinięte przetwórstwo żywności wysokiej jakości oraz żywności funkcjonalnej, w tym m.in. opartej na rodzimych produktach regionalnych” następująco: „niewystarczająco rozwinięte przetwórstwo żywności wysokiej jakości oraz żywności funkcjonalnej, w tym m.in. opartej na rodzimych produktach regionalnych (oznaczenia geograficzne i nazwy pochodzenia) pozwalających na budowanie silnych i wysokomarżowych łańcuchów produkcyjnych”. Sugeruje się dodać (str. 53) wśród działań uzupełniających: „tworzenie silnych i wysokomarżowych łańcuchów produkcyjnych w oparciu o rodzime produkty regionalne (oznaczenia geograficzne i nazwy pochodzenia)”. Ideą oznaczeń geograficznych (nazw pochodzenia) zwanych potocznie „produktami regionalnymi” jest „przywiązanie” rolnictwa i przetwórstwa do konkretnym obszaru geograficznego, a także „wymuszanie” kooperacji w ramach całego łańcucha wytwórczego dedykowanego konkretnemu produktowi noszącemu zastrzeżoną nazwę. Oznaczenia geograficzne (nazwy pochodzenia) w swej funkcji celu mają zatem rolę integrującą i generującą zyski (wysokie marże wszystkich ogniw produkcji). W Strategii ta rola oznaczeń geograficznych (nazw pochodzenia) nie jest wyeksponowana. A powinna być jasno wskazana, a same oznaczenia geograficzne (i nazwy pochodzenia) podane jako możliwe do wykorzystania narzędzie wpływu na pożądany kształt łańcuchów produkcyjnych.
191.	Dlaczego Strategia w tytule ma horyzont 2030, zaś wizja 2050. Jest to wątpliwe metodycznie.
192.	Głównym celem Strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030 jest wzrost dochodów mieszkańców obszarów wiejskich przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym polskiej wsi. W zdaniu tym należy się zastanowić czy potrzebne jest „polskiej wsi”. Bowiem spójność terytorialna dotyczy Polski/kraju, a nie polskiej wsi jako autarkii.
193.	Wśród obszarów wpływa na możliwość realizacji celu głównego SZRWRR 2030 są także migracje. W dokumencie Polityka migracyjna Polski wyraźnie wskazuje się na przeciwnie działające które wskazuje SZRWRR jak: „Wykorzystanie procesu migracji wewnętrznych polskich obywateli poprzez tworzenie zachęt

Lp.	Treść uwagi
	<p>dla mieszkańców tych regionów wiejskich, gdzie istnieje nadwyżka siły roboczej, do migracji od pracy w obszarach zurbanizowanych”.</p> <p>Polityka migracyjna polski, Projekt z dnia 10 czerwca 2019 r., Zespół do Spraw Migracji Redakcja: Departament Analiz i Polityki Migracyjnej MSWiA, str. 11 i 14.</p> <p>Należy skonfrontować dokumenty pod kątem zgodności działań polityk krajowych.</p>
194.	<p>Jest: wyniki III etapu MROW Fundacji Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej.</p> <p>Powinno być: wyniki III etapu MROW Fundacji EFRWP i IRWiR PAN.</p> <p>Autorzy raportów wnoszą o poprawne dodanie przypisów do źródła.</p> <p>Proponują by w wykazie skrótów pojawił się skrót MROW z opisem Monitoring rozwoju obszarów wiejskich (pisane z małej litery jest pełny tytuł badania).</p>
195.	<p>30-40 procent żywności i na każdym etapie cyklu żywnościowego jest marnotrawiona (wyniki III etapu MROW Fundacji Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej).</p> <p>Jako autorzy raportów MROW zwracamy uwagę na błąd i wnosimy o usunięcie przypisu do MROW do tego stwierdzenia, bowiem takowe nie występuje.</p>
196.	<p>Raport IoT. Przywołany jest stary dokument. Jest już nowy.</p>
197.	<p>Wielokrotnie mowa jest o gospodarstwach o powierzchni co najmniej 1 ha.</p> <p>To jest dokument oficjalny, powinien zatem posługiwać się krajową definicją gospodarstwa, to znaczy : gospodarstwa to co najmniej 1 ha uż. rolnych. Mniejsze, to działki rolne. Używanie określenia „gospodarstwa 1 ha i większe” jest zbędne, co wynika z definicji pojęcia gospodarstwo.</p> <p>„...Największy odsetek najmniejszych gospodarstw rolnych (do 1 ha)...” (str. 40). Chyba chodzi o działki rolne.</p>
198.	<p>W różnych miejscach dokumentu mowa jest o wzroście roli cyfryzacji, rozwoju systemów informatycznych itp. Jednocześnie nie wspomina się o konieczności budowy infrastruktury w tym zakresie. Bardzo wiele obszarów wiejskich jest w niewystarczającym stopniu pokrytych zasięgiem telefonii komórkowej, dostęp do Internetu jeśli jest możliwy, to bardzo zawodny i awaryjny.</p> <p>Jeśli w dokumencie wspomina się o tak szczegółowych kwestiach infrastruktury jak wymiana taboru transportu lokalnych przewozów pasażerskich, to nie można pominąć tak ważnych dla rozwoju elementów infrastruktury technicznej jak telefonia czy internet.</p>
199.	<p>Przykłady usterek redakcyjnych:</p> <p>str. 43. Okno niebieskie: prosumenci z dużej litery,</p> <p>str. 38 na wykresie „III.5 Rozwój ekonomii ... „, Ekonomia to dyscyplina naukowa, chodzi chyba o rozwój ekonomiczny.</p> <p>Przedstawiony projekt dokumentu wykazuje usterki redakcyjne (skrót myślowe, literówki itp.).</p>
200.	<p>Silnie niedoceniony jest problem malejącej różnorodności biologicznej. Działania na rzecz powstrzymania tego trendu, a następnie – znacznego zwiększenia różnorodności biologicznej powinny być spójnym (i jednym z celów wspólnych, przecież zapisanych w Konstytucji RP jako Artykuł 5, dotyczący zrównoważonego rozwoju) dla wszystkich działań opisanych w Strategii, stanowiąc dla nich swoiste „cross compliance”.</p> <p>Termin różnorodność biologiczna pojawia się w Strategii kilkunastokrotnie, ale prawie wyłącznie w kontekście tego, że problem ten jest ważny i że trzeba go rozwiązać. Strategia zauważa zatem problem, a le prawie nie określa jak to robić. Prawie, bo z konkretnych działań promuje tylko wzrost użytków ekologicznych (ale b. mały, bo z 64 do 80 000 ha). Jest to jedyny wskaźnik ilościowy realizacji celu szczegółowego „Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska”. Różnorodność biologiczna – podstawa naszego bytu, jakości życia i stanu środowiska została zatem potraktowana zupełnie marginalnie, rażąco pobieżnie w porównaniu do wielu innych działań opisanych w Strategii. Jest to niezgodne ze stanem wiedzy naukowej, dotyczącej roli różnorodności biologicznej, w tym wiążącej się z nią silnie roli usług ekosystemowych, a także różnych inicjatyw politycznych i deklaracji UE. Pobieżność, marginalizacja problemu ochrony/zwiększenia różnorodności biologicznej uwidoczniła jest w wyrazisty sposób w zestawieniu „Wskaźniki kluczowe przedstawiające stopień realizacji Zwiększenie celu szczegółowego II SZRWIR 2030 Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska” (zob. punkt następny).</p>

Lp.	Treść uwagi
201.	<p>W poniższym zdaniu należy usunąć „dziki” „...negatywne oddziaływanie zwierząt – w tym chronionych (dziki, bobry, kormorany, czaple, foki itd.) na prowadzenie produkcji rybackiej”.</p> <p>Dziki nie należą do zwierząt konfliktowych względem produkcji rybackiej.</p>
202.	<p>W zestawieniu „Wskaźniki kluczowe przedstawiające stopień realizacji Zwiększenie celu szczegółowego II SZRWRiR 2030 Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska” powinny się znaleźć także inne wskaźniki odzwierciedlające stan różnorodności biologicznej, a nie tylko ilość użytków ekologicznych”. Mogą to być na przykład:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wskaźnik liczebności ptaków krajobrazu rolniczego oparty ma Monitoringu Pospolitych Ptaków Lęgowych (i zadeklarować jego średni wzrost o pewną wartość, konsultowaną z kierownictwem MPPL, np. o 20% ?) - wskaźnik nasycenia krajobrazu rolniczego w liniowe zadrzewienia śródpolne (i wśród łąk lub pstawisk), np. jego wzrost o 20-30%. <p>Użycie tylko użytków ekologicznych i brak innych jest zaskakujący, ponieważ znanych jest obecnie wiele wskaźników monitorowania różnych aspektów różnorodności biologicznej. Procent powierzchni użytków ekologicznych jest wskaźnikiem wycinkowym, dalece nieadekwatnym, o marginalnej roli w Polsce (80000 ha to 0,4% użytków rolnych, czyli bardzo mało). Zatem np. czy jeśli powierzchnia użytków ekologicznych typu np. podmokłych łąk zwiększy się do 80 000 ha, a wskaźnik ptaków krajobrazu rolniczego MPPL znowu się obniży, to będzie można uznać, że stan środowiska poprawił się? Przecież nie.</p> <p>Zatem obok powierzchni użytków ekologicznych trzeba użyć innych wskaźników integrujących stan różnorodności biologicznej terenów rolniczych. Do takich należy liczebność i różnorodność gatunkowa ptaków krajobrazu rolniczego oraz zagęszczenie i różnorodność liniowych pasm roślinności nieużytkowanych rolniczo, jak zakrzewień i zadrzewień, zwłaszcza na gruntach ornych. Nasycenie krajobrazu rolniczego (zwłaszcza z dominacją pól uprawnych) w zadrzewienia stanowi najważniejszy czynnik różnorodności biologicznej. Pomijanie zadrzewień śródpolnych w Strategii to rezygnacja z najlepszego sposobu podnoszenia różnorodności biologicznej, a przy tym – sposobu poprawy bilansu wodnego i oczyszczania wód w krajobrazie, oraz łagodzenia skutków zmiany klimatu.</p>
203.	<p>Obszar zarządzanie zmianą w sektorze rolno-spożywczym. Trwa rewolucja technologiczna w rolnictwie.</p> <p>W pierwszym zdaniu brak jest odwołania do terminów „eko-technologie” lub „agroekologiczne innowacje”.</p> <p>Brak jest odwołania do innowacji, których podstawą jest rozwój odnawialnych źródeł energii lub bio-produktów/bio-procesów związanych ze zrównoważonym wykorzystaniem zasobów naturalnych i biogospodarką. Proponujemy dodać termin eko-technologie.</p> <p>Ponadto, sugerujemy dodanie „agro-ekologicznych innowacji”. Termin agroekologii jest szeroko dyskutowany na forum międzynarodowym (FAO, ONZ, Międzynarodowy Panel Ekspertów ds. Zrównoważonych Systemów Żywności) i promowany przez specjalnego sprawozdawcę ONZ ds. Prawa do Żywności Oliviera de Schuttera. W rozumieniu naukowym, agroekologię definiuje się jako praktykę rolną, wykorzystującą odnawialne źródła energii, lokalną wiedzę rolników i ich preferencje, szerokie wykorzystanie bioróżnorodności w celu dostarczenia usług ekosystemowych i odporności oraz przynoszącą wiele korzyści (ekonomicznych, środowiskowych i społecznych) poczynając od skali lokalnej aż do skali globalnej (European Association for Agroecology, http://www.agroecology-europe.org). Agroekologiczna innowacja angażuje rolników w proces projektowania systemu i pod tym względem posiada wyjątkowe cechy innowacji.</p> <p>Źródła:</p> <p>http://www.ipes-food.org/</p> <p>http://www.fao.org/agroecology/knowledge/10-elements/en/</p> <p>Lacombe C., Couix N, Hazard L. 2018. Designing agroecological farming systems with farmers: A review. <i>Agricultural Systems</i> 165 (208-220).</p>
204.	<p>Zdanie:</p> <p>Nowe technologie charakteryzuje bardzo szybki rozwój i wzrost i ułatwienia w dostępie, przez co stosunkowo szybko są absorbowane w różnych sferach życia gospodarczego (również w gospodarkach rozwijanych na obszarach wiejskich) i coraz silniej determinują przewagi konkurencyjne podmiotów, regionów i państw.</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>Należy uzupełnić o uwagę na temat słabości adaptacji technologii, np.: „Z drugiej strony obserwuje się duży opór społeczny przed wdrażaniem innowacyjnych technologii oraz wykazywane są liczne bariery ich rozwoju”</p> <p>Jest wiele badań potwierdzających tę tezę. Na przykład wdrażanie innowacyjnych praktyk pro-klimatycznych niesie ze sobą znaczne ryzyko. Analizy dotyczące barier hamujących wdrażanie niskoemisyjnych technologii wskazują, że występują zarówno po stronie producentów jak i odbiorców. Niedostosowanie rozwiązań do potrzeb użytkownika, trudności w dostępie do klientów i w demonstracji przydatności technologii, wysoki koszt efektywnie działających innowacji, brak zaangażowania odbiorców w proces projektowania i rozwoju technologii, brak wsparcia i ułatwień dla producentów na poziomie krajowym, także w kontekście występowania niskoemisyjnych systemów certyfikacji i etykietowania to tylko niektóre z problemów.</p> <p>Źródło: Long T. B., Blok V., Coninx I.: Barriers to the adoption and diffusion of technological innovations for climate-smart agriculture in Europe: evidence from the Netherlands, France, Switzerland and Italy. J. Cleaner Production, 2016, 112: 9-16.</p>
205.	<p>Obszar: Środowisko i zmiany klimatu.</p> <p>W zdaniu: „W warunkach polskich wzrasta znaczenie gospodarki zasobami wody (retencja, melioracja, nawodnienia)” należy dodać: „racjonalnej gospodarki” oraz „zoptymalizowane melioracje i nawodnienia”.</p> <p>Znaczenie racjonalnej gospodarki wzrasta, a nie samo zarządzanie tym zasobem.</p>
206.	<p>Obszar: Uwarunkowania międzynarodowe, w tym związane z członkostwem w UE</p> <p>Do zdania: „Rosnące ambicje UE w zakresie podejmowania i promowania nowych zobowiązań na forum globalnym, w tym, w zakresie ochrony klimatu i środowiska (np. Porozumienie paryskie w zakresie ochrony klimatu, energochłonność gospodarek i poszczególnych sektorów, polityki rozwojowej – m.in. zobowiązania w zakresie promowania celów zrównoważonego rozwoju ONZ oraz relacji gospodarczych m.in. propozycje reformy WTO) powodują wyprzedzające nakładanie na własną gospodarkę, w tym sektor rolno-spożywczy ambitnych celów skutkujących kosztownymi dostosowaniami” należy dodać: „Oczekuje się, że w dłuższym okresie, realizacja polityki klimatycznej przyniesie rolnictwu wymierne korzyści”.</p> <p>Realizacja celów klimatycznych jest związana z przeciwdziałaniem zmian klimatu zagrażających rolnictwu i podnosi jego odporność na zmiany klimatu. Wykorzystanie potencjału nisko-emisyjnych technologii w Polskim rolnictwie w dłuższym okresie czasu zwiększy efektywność gospodarowania i ograniczy straty produkcji.</p>
207.	<p>Tabela do opisu wyzwań.</p> <p>Dostępność zasobów ziemi i sposobów ich wykorzystania. Do zdania „użytki rolne lub grunty pod stawami (w całości lub w zdecydowanej większości) permanentnie przez kilka lat nie są wykorzystywane w produkcji lub są wykorzystywane przez innych producentów (np. w ramach użyczenia, dzierżawy);” proponuje się dodać „ograniczony dostęp do użytków zielonych w małych gospodarstwach prowadzących wypas (np. na obszarach górskich i podgórszych).”</p> <p>Informacja IUNG-PIB uzyskana z na podstawie wywiadów z rolnikami, prowadzących wypas bydła w Sudetach oraz na Podkarpaciu. Ograniczone zasoby produkcji paszy w gospodarstwie zmuszają rolników do zakupu i transportu zielonki/kiszonki z odległych miejsc, często w okresie zimy.</p>
208.	<p>Pozyskiwanie i zwiększanie wydajności zasobów ziemi</p> <p>Wyzwania horyzontalne:</p> <p>Do zagrożeń proponuje się dodać: Zagrożenia środowiskowe na intensywnie użytkowanych polach (np. erozja wietrzna, wodna) zwiększają ryzyko produkcji na skutek strat gleby.</p> <p>Źródła:</p> <p>Orlik T., 1991. Plonowanie roślin w czteropolowym płodozmianie na erodowanej glebie lessowej. W: Erozja gleb i jej zapobieganie (red. Z. Mazur, S. Pałys, W. Grodzieński). Wyd. AR, Lublin, 205-215.</p> <p>Panagos et al. 2015. The new assessment of soil loss by water erosion in Europe. Environmental Science & Policy, Volume 54, December 2015, Pages 438-447.</p>
209.	<p>Organizacja sprzedaży, współpraca i podział korzyści w łańcuchu żywnościowym</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>Zdanie „promocja regionów w oparciu o ekologiczne brandy spożywcze”, zamienić na „promocja regionów przy wykorzystaniu marketingu ekologicznych oraz tradycyjnych produktów spożywczych o wysokiej jakości”</p> <p>Zmiana nazwy na język Polski</p> <p>Sprecyzowanie produktów o wysokiej jakości dostępnych na rynku</p>
210.	<p>Wyzwania gospodarstw o ograniczonym potencjale rozwojowym.</p> <p>Zagrożenia – dodać: „- usuwanie miedz śródpolnych, zadrzewień i zakrzaczeń w obawie przed utratą lub ograniczeniem kwoty płatności obszarowej”.</p> <p>Po „zaniechanie gospodarowania na glebach słabszych oraz użytkach zielonych” dodać zdanie:” - brak wsparcia dla ekstensywnego wykorzystania nieużytkowanych użytków rolnych (hodowla bydła mięsnego, owiec)”.</p> <p>Utrata elementów zielonej infrastruktury na obszarach rolnych zagraża bioróżnorodności, erozji gleby i zwiększa wymywanie składników pokarmowych do wód.</p> <p>Zakładanie i/lub utrzymywanie zadrzewień oraz systemów rolno-leśnych zapobiega tym zagrożeniom.</p> <p>Obszarom na glebach słabszych można przywrócić potencjał produkcyjny poprzez rozwój ekstensywnej produkcji zwierzęcej oraz promocję systemów leśno-pastwiskowych</p> <p>http://drzewa.org.pl/publikacja/1655-2</p> <p>Kujawa A., Kujawa K., Zajączkowski J., Borek R., Tyszko-Chmielowiec P. i inni. 2019. Zadrzewienia na obszarach wiejskich – dobre praktyki i rekomendacje. Fundacja EkoRozwoju, Wrocław.</p>
211.	<p>Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiskowymi.</p> <p>Wyzwania horyzontalne obszarów wiejskich rozwijających się w oparciu o endogeniczne potencjały.</p> <p>Zagrożenia:</p> <p>Rozważyć zasadność zdania: „Realizacja celów polityki przestrzennej (ład przestrzenny) bez uszczerbku dla realizacji celów w zakresie rozwoju gospodarstw”</p> <p>Zdanie jest niejasne w aspekcie zagrożenia, zmienić lub przesunąć do szans.</p>
212.	<p>Cel szczegółowy I Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybackiej</p> <p>Podsumowanie wyników diagnozy dotyczącej produkcji rolnej ze strategicznymi rozstrzygnięciami</p> <p>Zdanie „Najmniej korzystne warunki dla prowadzenia produkcji roślinnej występują w województwach: podkarpackim, śląskim, lubuskim i zachodniopomorskim”</p> <p>Zamienić na: „Najmniej korzystne warunki dla prowadzenia produkcji roślinnej występują w województwach: podlaskim, mazowieckim i pomorskim”.</p> <p>Wg "Charakterystyki rolniczej obszaru Polski" autorstwa S. Krasowicz, T. Górski, K. Budzyńska, J. Kopiński. (W:) Udział polskiego rolnictwa w emisji związków azotu i fosforu do Bałtyku Janusz Igras i Marianna Pastuszek (red.). Wyd. IUNG-PIB Puławy, MIR w Gdyni, Puławy 2009 - największe skupiska terenów mało przydatnych dla rolnictwa występują w województwach podlaskim, mazowieckim i pomorskim. Województwo podlaskie posiada najniższy wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (WRPP) w Polsce wynoszący 55 pkt.</p>
213.	<p>Malejący udział gospodarstw zajmujących się chowem zwierząt w skali kraju, przy generalnie powolnych zmianach struktury agrarnej gospodarstw i tendencji do regionalnej specjalizacji, prowadzi do sytuacji w której rośnie powierzchnia użytków rolnych, w tym trwałych użytków zielonych, znajdujących się w gospodarstwach bez zwierząt, natomiast w gospodarstwach zwiększających skalę chowu trzody chlewniej (wielkość stad) mamy do czynienia ze wzrostem obsady oraz tendencją do upraszczania struktury zasiewów.</p> <p>Wątpliwe jest stwierdzenie, że zmiany te zachodzą powoli, jeżeli w roku 2017 liczba gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha UR wynosiła 1385 tys. szt. i w odniesieniu do 2002 roku uległa zmniejszeniu o ok. 30%" (Kopiński J.: Kierunki rozwoju różnych systemów produkcji roślinnej w regionach Polski. Studia i Raporty IUNG-PIB, 2019 w druku). Ponadto zdecydowanie najwięcej gospodarstw bezinwentarzowych jest w województwach w których dominują gospodarstwa większe obszarowo, tj. dolnośląskie, zachodniopomorskie, lubuskie.</p>

Lp.	Treść uwagi
214.	<p>Gospodarstwa o pow. 5-10 ha na ogół położone są w bezpośrednim sąsiedztwie ośrodków miejskich. Natomiast gospodarstwa większe obszarowo położone są głównie na obszarach oddalonych od ośrodków miejskich, gdzie występują korzystne warunki agrotechniczne (Kotlina Warszawska, Polesie Lubelskie) lub istnieje rozbudowany łańcuch produkcji (przetwórstwo i handel) i dostępu do wielkomiejskich rynków zbytu (Warszawa).</p> <p>Zdecydowanie bardziej istotnym czynnikiem są w tym przypadku (organizacja i wielkość gospodarstw) uwarunkowania historyczne (Krasowicz S.: Wpływ uwarunkowań historycznych na regionalne zróżnicowanie produkcji roślinnej w Polsce. Roczn. Nauk. SERiA, 2013, 15(3): 175-180).</p>
215.	<p>Wskaźniki pomiaru celu szczegółowego I Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybnej SZRWRI 2030 i ich powiązanie SOR.</p> <p>Wiersz: Wskaźnik Powierzchnia użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze rolnej – Kolumna: wartość w roku 2030; Wartość komórki: „nie mniej niż 14 mln ha” zamienić na „nie więcej niż 14 mln ha”</p> <p>Raczej nie więcej niż 14 mln ha UR w dkr (Kopiński J.: Stan aktualny oraz prognoza zmian różnych kierunków produkcji rolniczej w Polsce. Studia i Raporty IUNG-PIB, 2018, 55(9): 47-75).</p>
216.	<p>Kierunek interwencji: Zarządzanie ryzykiem w sektorze rolno-spożywczym</p> <p>Działania uzupełniające:</p> <p>Po "inwestycje w nawadnianie użytków rolnych, systemy przeciwpromrozkowe" należy dodać „działania poprawiające mikroklimat pola (żywoploty, pasy wiatrochronne)”.</p> <p>Ryszkowski L., Bałazy S., Kędzióra A., 2003: Kształtowanie i ochrona zasobów wodnych na obszarach wiejskich. ZBŚRiLPAN, Poznań</p>
217.	<p>Przypis: Ważnym elementem GOZ jest biogospodarka...</p> <p>Dodać na końcu przypisu: „Należy wykorzystywać zasoby biomasy oraz wprowadzać innowacyjne metody jej produkcji (np. systemy rolno-leśne) które nie konkurują z produkcją żywności na gruntach rolnych.”</p> <p>Dauber J., Miyake S. 2016. To integrate or to segregate food crop and energy crop cultivation at the landscape scale? Perspectives on biodiversity conservation in agriculture in Europe. Energy, Sustainability and Society, 6:25.</p>
218.	<p>Rozstrzygnięcie strategiczne</p> <p>Dodać; „Zachowanie zasobów środowiska, w tym krajobrazu rolniczego, (i) lasów i zadrzewień, jest ważnym czynnikiem kształtującym jakość życia i potencjał rozwojowy obszarów wiejskich i rybackich”</p> <p>Ostatnie zdanie:</p> <p>Możliwości wkładu rolnictwa w cele polityki klimatycznej związane są z: upowszechnieniem zrównoważonej struktury produkcji gospodarstw, praktykami agrotechnicznymi, gospodarką nawozami, technikami precyzyjnego rolnictwa, rozwojem biogospodarki o obiegu zamkniętym, ochroną trwałych użytków zielonych, ochroną gleb organicznych i właściwą gospodarką wodną...</p> <p>Dodać: ...oraz zadrzewieniami na obszarach wiejskich.</p> <p>Zadrzewienia są odrębną formą użytkowania gruntów od lasów i użytków rolnych i pełnią ważną rolę w rozwoju obszarów wiejskich.</p>
219.	<p>Projekty strategiczne wynikające z Planu dla Wsi służące realizacji celu I SZRWRI 2030</p> <p>Wsparcie rolnictwa na terenach górskich –Wsparcie hodowli bydła mięsnego, kóz i owiec w celu lepszego i zrównoważonego wykorzystania użytków zielonych, w ramach wdrożenia dla terenów górskich polityki górskiej.</p> <p>Wykorzystanie użytków zielonych z pewnością powinno być lepsze, ale powinno być jednocześnie zrównoważone, zwłaszcza w górskim terenie.</p>
220.	<p>Zarządzanie wodami opadowymi na obszarach zurbanizowanych poprzez różne formy retencji i rozwój infrastruktury zieleni</p> <p>Dodać: „ze szczególnym uwzględnieniem zadrzewień i pasów buforowych”.</p> <p>Po: " utrzymanie, a w miarę dostępności gruntów do zalesienia, zwiększenie ogólnej lesistości kraju oraz zwartości kompleksów leśnych i powierzchni zalesianych" dodać: utrzymanie zadrzewień w krajobrazie rolnym.</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>http://drzewa.org.pl/publikacja/1655-2</p> <p>Kujawa A., Kujawa K., Zajączkowski J., Borek R., Tyszko-Chmielowiec P. i inni. 2019. Zadrzewienia na obszarach wiejskich – dobre praktyki i rekomendacje. Fundacja EkoRozwoju, Wrocław.</p>
221.	<p>Po: „utworzenie i rozwój jednolitej struktury zarządzania gospodarką wodną w układzie zlewniowym, odpowiedzialnej za wszystkie działania związane z wodą, w tym przede wszystkim w zakresie ochrony przed powodzią i suszą;” dodać racjonalizacja nawodnień upraw polowych.</p> <p>Po: „proekologiczne zarządzanie lokalnymi zasobami wodnymi, obejmujące także kształtowanie krajobrazów sprzyjających zatrzymywaniu wody;” dodać promocja zadrzewień śródpolnych oraz zakładanie systemów rolno-leśnych.</p> <p>http://ksow.pl/uploads/tx_library/files/Woda.pdf</p> <p>Bugajski P., Kozyra J., Krzyszoforski M., Wawer R. Metody ochrony i racjonalnej gospodarki wodnej w rolnictwie i na obszarach wiejskich. FDPA.</p>
222.	<p>Po: „rozwój działania doradztwa rolniczego w Polsce pod kątem stworzenia instrumentów realizujących politykę państwa w zakresie nowych wymagań dla rolników związanych z przeciwdziałaniem zmian klimatu” dodać: „Planowanie działań adaptacyjnych na poziomie gospodarstwa rolnego przy wykorzystaniu danych satelitarnych”.</p> <p>81 zamienić na indeks górny</p> <p>Kalkulator KE - FAST Tool - https://ec.europa.eu/info/news/new-tool-increase-sustainable-use-nutrients-across-eu-2019-feb-19_en</p>
223.	<p>Obszary wpływające na osiągnięcie celów strategii</p> <p>Podsumowanie wyników diagnozy ze strategicznymi rozstrzygnięciami</p> <p>Box: „Pogłębiający się dysparytet między wzrostem PKB i wzrostem wydajności a wzrostem płac wymaga wzmocnienia komponentu społecznej solidarności i zrównoważonego rozwoju, tak by równomiernie dzielić korzyści płynące ze wzrostu gospodarczego.”</p> <p>Rozważyć zmianę tekstu.</p> <p>Dobrobyt ludzi bierze się z pracy, a nie ze świadczeń socjalnych, które osłabiają przedsiębiorczość.</p>
224.	<p>Strategia zawiera dużo ciekawych analiz, ale jest zbyt obszerna i nie zawiera hierarchizacji celów (kierunków interwencji). Będzie to stwarzać problemy w określeniu najważniejszych priorytetów i ich finansowaniu.</p> <p>Pomija także pogłębioną analizę skutków wielu słabości obecnego stanu polskiego rolnictwa i polskiej wsi wynikających z wieloletniej dyskryminacji finansowej Polski w podziale unijnego budżetu rolnego.</p>
225.	<p>W trzecim akapicie omawiającym „Strategię zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020 z 25.04.2012 r.” proponuję dodać (tekst kursywą) po ostatnim zdaniu akapitu „Jej zapisy znalazły swoje odzwierciedlenie w Umowie Partnerstwa - najważniejszym dokumencie projektującym sposób wykorzystania przez Polskę środków unijnych”.</p> <p>W strategii tej nie uwzględniono w pełni skutków dyskryminacji polskiego rolnictwa w podziale unijnego wsparcia już od początku przystąpienia Polski do UE. Dotyczyła ona m.in. 10-cio letniego okresu przejściowego dla uzyskania pełnych płatności bezpośrednich i zaniżonych kwot produkcyjnych.</p> <p>Wiem, że taka ocena tej strategii jest politycznie trudna. Byłaby jednak uczciwa. Przykładowo, 10-cio letni okres przejściowy dyskryminował polskich rolników w podziale głównego instrumentu unijnego wsparcia jakim są płatności bezpośrednie (PB) – np. w 2009 r. 80,6% polskich rolników otrzymało średnio po 433 euro! Z pewnością był to jeden z głównych powodów porzucenia działalności rolniczej przez 665 tys. gospodarstw w Polsce w latach 2002-2010. Jednocześnie podział ten był niezgodny z literą i duchem pierwotnego prawa unijnego (Traktaty), Europejskiego Modelu Rolnictwa czy późniejszą Strategią Europa 2020. Obecny projekt SZRWRiR 2030 także pomija skutki dyskryminacji polskiego rolnictwa w podziale unijnego budżetu rolnego między państwa członkowskie jako istotnego powodu słabych stron polskiego rolnictwa opisanych w wielu miejscach prezentowanej Strategii.</p>
226.	<p>Do wymienionych założeń SZRWRiR 2030 na początku strony 8 proponuję dodać uwzględnienie podziału unijnych środków kierowanych do rolnictwa i rozwoju wsi w oparciu o obiektywne kryteria.</p> <p>Natomiast w ostatnim akapicie na str. 8 po „wykonane zostały niezależne ekspertyzy” proponuję dodać „ekspertyzy opracowane dla Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi Sejmu RP: „Rola korporacji międzynarodowych</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>w rolnictwie oraz sektorze rolno-spożywcym” (BAS-1175/17A/UM/1 z 21.06.2017r.), „Propozycje zmian podziału środków unijnych w związku ze średniookresowym przeglądem Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2014-2020” (BAS-1176/17A/UM/1 z 07.07.2017r.) oraz „Propozycje podziału unijnych środków na rolnictwo na lata 2021-2027” (BAS-1177/17A/UM/1 z 09.08.2017r.)”.</p> <p>Podział unijnego budżetu rolnego nie był i nadal nie jest oparty na obiektywnych kryteriach, a na ustaleniach politycznych. Dlatego w założeniach istotny jest zapis o postulacie podziału w/w budżetu wg obiektywnych kryteriów. W proponowanych ekspertyzach opracowanych dla Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi Sejmu RP przedstawiono szczegółowo metodykę podziału unijnego podziału budżetu rolnego w oparciu o obiektywne kryteria i skutki finansowe tego podziału dla Polski i innych państw członkowskich UE. Brak takiego podziału naraził w latach 2014-2020 polskie rolnictwo na łączne straty w wysokości ok. 27 mld euro(!) w porównaniu do kwot rzeczywiście otrzymanych przez Polskę. Przy opcji przyjęcia obiektywnych kryteriów podziału na lata 2021-2027 i przy założeniu niższego budżetu rolnego o 10% od obecnego (z tytułu Brexitu) Polska powinna otrzymać 49,7 mld euro (36,2 mld EUR na PB i 13,5 mld EUR na ROW) tj. o 22,5 mld EUR więcej od kwoty otrzymanej w bieżącej perspektywie! Są to poważne kwoty, których otrzymanie z pewnością przyczyniłoby się do obniżenia wielu zagrożeń dla polskiego rolnictwa i polskiej wsi.</p>
227.	<p>W trzecim akapicie po słowach...w tym przede wszystkim Wspólnej Polityki Rolnej, wspólnej polityki rybołówstwa i polityki spójności zarysowane w propozycjach legislacyjnych przedstawionych przez służby KE w 2018 r. proponuję dodać od nowego wiersza: „Proponowany przez KE podział unijnego wsparcia między państwa członkowskie na płatności bezpośrednie i rozwój obszarów wiejskich jest dla Polski nie do przyjęcia”.</p> <p>Podział ten jest próbą dalszej dyskryminacji Polski. Jego przyjęcie naraziłoby Polskę na łączne straty w wysokości ok. 19 mld euro (14,8 mld euro na płatności bezpośrednie i 4,3 mld euro na rozwój obszarów wiejskich). W wyliczeniach tych przyjęto trzy obiektywne kryteria podziału tj. dochody rolników, liczba użytkowników rolnych i zatrudnienie w rolnictwie.</p>
228.	<p>W zagrożeniach w Obszarze: Zmiany struktury gospodarki rolno-żywnościowej proponuję dodać pod ostatnim z zagrożeń syntetyczny komentarz „W dużym stopniu powyższe zagrożenia wynikają z dotychczasowej dyskryminacji finansowej Polski przez WPR oraz błędów popełnionych w zmianie ustawy o spółdzielczości jaką przyjęły polskie władze w 1990 r.”</p> <p>Teza o rozdrobnieniu polskiego rolnictwa jako zagrożenia jest w dużym stopniu nadużywana. W UE są państwa o gorszej strukturze gospodarstw rolnych od Polski (np. Włochy, Cypr, Malta), a jednak rolnicy mają w tych państwach zdecydowanie wyższe dochody od polskich rolników. Ponadto, na świecie są państwa o zdecydowanie gorszej strukturze gospodarstw od Polski (np. Japonia), a kondycja rolnictwa japońskiego jest lepsza od rolnictwa polskiego - wynika to z polityki rolnej dostosowanej do posiadanych zasobów i potrzeb społeczeństwa. Należy też pamiętać, że mniejsze gospodarstwa lepiej są przystosowane do nasilających się zmian klimatycznych.</p> <p>Natomiast Ustawa o spółdzielczości z 1990 r. doprowadziła do rozpadu spółdzielczej dystrybucji płodów rolnych oraz spółdzielczego przetwórstwa rolno-spożywczego. Umożliwiło to opanowanie w Polsce przetwórstwa rolno-spożywczego oraz handlu żywnością przez podmioty zagraniczne, które stosują wobec polskich rolników dyktat cenowy. Jeśli jest możliwa repolonizacja banków to krajowa polityka powinna także dążyć do repolonizacji przetwórstwa spożywczego i sieci handlowych.</p>
229.	<p>W zagrożeniach w Obszarze: Zmiany demograficzne i społeczne (w tym modele konsumpcji) proponuję dodać po pierwszym zagrożeniu jako syntetyczny komentarz „W dużym stopniu powyższe zagrożenia wynikają z dyskryminacji finansowej Polski przez WPR oraz zbyt niskiego wsparcia finansowego rolnictwa i wsi z krajowego budżetu”.</p> <p>Jedną z głównych przyczyn „ucieczki” najcenniejszych zasobów pracy ze wsi do miast oraz emigracji szczególnie młodych osób oraz braku rąk do pracy w niektórych regionach są niskie dochody i brak opłacalności działalności rolniczej, szczególnie w mniejszych gospodarstwach. Na niskie dochody rolników w dużym stopniu wpływa dyskryminujący Polskę podział unijnego budżetu rolnego oraz zbyt niskie wsparcie z krajowego budżetu.</p>
230.	<p>W zagrożeniach w Obszarze: Środowisko i zmiany klimatu proponuję dodać po drugim z zagrożeń: „Wiele z tych zagrożeń wynika z preferencyjnego wsparcia finansowego UE dla tzw. modelu konwencjonalnego modelu rolnictwa”.</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>Mechanizmy unijnych polityk (np. swobodny przepływ kapitału, towarów i usług), w tym WPR, przez wiele lat wymuszały i nadal (choć w mniejszym stopniu) wymuszają intensywne metody w działalności rolniczej takie jak np. przemysłowy chów zwierząt oraz koncentrację produkcji (wysokie wystandaryzowane dostawy) ze szkodą dla przyrodniczego środowiska. Dlatego mechanizmy tych polityk muszą ulec istotnym zmianom po 2020 r. Dotychczasowe reformy miały jedynie kosmetyczny charakter i nie osiągały celów środowiskowych.</p>
231.	<p>W zagrożeniach w Obszarze Uwarunkowania międzynarodowe, w tym związane z członkostwem w UE proponuję dodać zapis pod pierwszym z zagrożeń „Polska będzie domagać się sprawiedliwego podziału unijnego budżetu rolnego, który uwzględni specyfikę polskiego rolnictwa i polskiej wsi. Jednym z najważniejszych postulatów będzie podział tego budżetu między państwa członkowskie wg obiektywnych kryteriów”.</p> <p>Polskie władze nie mogą się zgodzić na dalszą dyskryminację finansową polskiego rolnictwa i polskiej wsi po 2020 r.. Szczególnie ważną rolę ma do spełnienia Premier RP, który w przypadku prób dalszej dyskryminacji polskiego rolnictwa musi użyć prawa weta przy ustalaniu Ram Finansowych na lata 2021-2027! Obowiązkiem MRiRW jest jednak dostarczyć mu stosowne argumenty merytoryczne, m.in. wymienione w uzasadnieniach zamieszczonych powyżej, szczególnie w pkt. 3.</p>
232.	<p>Określenie wyzwań strategicznych jest wg mnie zbyt rozbudowane i brak im hierarchizacji.</p> <p>Szczegółowość w określeniu wyzwań strategicznych ma dużą wartość poznawczą, ale będzie stwarzała ogromną trudność w określeniu priorytetów do realizacji i tym samym w racjonalnym podziale finansowego wsparcia.</p>
233.	<p>Proponuję umieszczenie dodatkowo za wizją polskiej wsi 2050 także: Wizja polskiego rolnictwa 2050</p> <p>Rolnictwo polskie w 2050 roku zapewnia mieszkańcom Polski wystarczającą ilość żywności o wysokiej jakości w oparciu o prawdziwy model zrównoważonego rolnictwa i wykorzystanie potencjału mniejszych gospodarstw. Zapewnia tym samym polskim rolnikom dochody umożliwiające utrzymanie rodzin i rozwój działalności rolniczej oraz ochronę środowiska naturalnego na terenach obszarów wiejskich, w tym bogactwa krajobrazu. Wnosi jednocześnie istotny wkład w rozwój gospodarczy kraju poprzez duży eksport artykułów rolno-spożywczych oraz dostarczanie surowców dla wielu gałęzi przemysłowych.</p> <p>Dobra kondycja rolnictwa jest niezbędnym elementem kondycji polskiej wsi. Dlatego też wymaga odrębnego potraktowania. Dominujący obecnie w UE i w coraz większym stopniu także w Polsce, tzw. konwencjonalny model rolnictwa przynosi liczne i negatywne skutki społeczne, środowiskowe i maskowane skutki zdrowotne . W 2050 r. model ten nie będzie już realizowany w Polsce</p>
234.	<p>Proponuję umieszczenie za Wizją polskiego rolnictwa 2050 zapisu: „Ze względu na istotną rolę gospodarczą, społeczną, środowiskową i zdrowie mieszkańców Polski rolnictwo będzie uznane za strategiczną gałąź gospodarki w odrębnej ustawie, a w przyszłości w Konstytucji”.</p> <p>Rolnictwo nie może być przedmiotem tzw. wolnej gry rynkowej, bo zapewnia przede wszystkim suwerenność żywnościową, bezpieczeństwo oraz wysoką jakość żywności, która pozytywnie wpływa na zdrowie konsumentów. Jest także istotną działalnością wpływającą na środowisko naturalne, jego różnorodność oraz zachowanie „wymierających” gatunków zarówno fauny jak i flory w Polsce. Ma również istotny udział w saldzie handlu zagranicznego Polski i jest ważnym źródłem surowców dla wielu gałęzi przemysłu jak i poważnym odbiorcą produktów przemysłowych. Spełnianie tak ważnych funkcji uzasadnia uznanie rolnictwa za strategiczną gałąź gospodarki. Nie może więc być traktowane jako obszar zainteresowania wyłącznie jednego z resortów. Wręcz przeciwnie ma wybitnie charakter międzyresortowy obejmujący zagadnienia znajdujące się nie tylko w gestii ministerstwa rolnictwa i rozwoju wsi, ale także ministerstw środowiska, zdrowia, rodziny, pracy i polityki społecznej, energii i rozwoju.</p>
235.	<p>Proponuję uzupełnienie akapitu pierwszego o: „Powyższa analiza znaczenia płatności bezpośrednich pomija jednak ich olbrzymie zróżnicowanie, zarówno między państwami członkowskim, jak też wewnątrz państw członkowskich. W efekcie b. niskie wartości tych płatności dla większości unijnych gospodarstw powodują brak opłacalności działalności rolniczej i porzucanie tej działalności przez mniejsze gospodarstwa rolne. Z pewnością był to jeden z głównych powodów porzucenia działalności rolniczej przez 665 tys. gospodarstw w Polsce w latach 2002-2010”.</p> <p>Od wielu lat płatności bezpośrednie stanowią ok.70% unijnych subsydiów rolniczych. Ich dystrybucja nie opiera się jednak na obiektywnych kryteriach i preferuje duże gospodarstwa, bądź gospodarstwa</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>prowadzące intensywną produkcję rolniczą. W obu przypadkach jest to niezgodne z zasadami i celami funkcjonowania UE , szczególnie zrównoważonym rozwojem.</p>
236.	<p>Proponuję w projektach strategicznych po Krajowa Grupa Spożywcza umieścić zapis: „Repolonizacja zakładów przetwórczych i innych podmiotów związanych z rolnictwem”.</p> <p>Jeśli jest możliwa repolonizacja banków i elektrowni to nie ma powodów, by nie uregulować prawnie repolonizacji jednostek przetwórstwa spożywczego i innych podmiotów powiązanych z rolnictwem. Szczególnie dotyczy to podmiotów co do których istnieją podejrzenia o ich nabyciu niezgodnie z polskim prawem. Uzupełnieniem w stosunku do pozostałych podmiotów, których właścicielem jest kapitał zagraniczny, winno być wprowadzenie regulacji prawnych wymuszających uczciwe transakcje z rolnikami tj. zakaz skupu produktów rolnych poniżej kosztów produkcji. Krajowa Grupa Spożywcza, choć potrzebna, nie rozwiąże dyktatu cenowego stosowanego przez podmioty zagraniczne.</p>
237.	<p>Proponuję umieścić na pierwszym miejscu w działaniach horyzontalnych dotyczących Nowych modeli organizacji produkcji i rynków...: „Stopniowa repolonizacja przede wszystkim dużych zakładów przetwórczych i sieci handlowych”.</p> <p>O wielu już lat tajemnicą poliszynela jest wiedza o dyktacie cenowym sieci handlowych i dużych zakładów przemysłu spożywczego posiadanych przez kapitał zagraniczny. Nie rozwiązują tego problemu spotkania kolejnych ministrów rolnictwa z przedstawicielami tych podmiotów i rolników.</p>
238.	<p>Proponuję umieścić na drugim miejscu w w/w działaniach horyzontalnych: „Sprzeciw polskich władz wobec podpisywania umów handlowych zagrażających zdrowiu mieszkańców Polski i fundamentalnym interesom polskich rolników”.</p> <p>Umowy międzynarodowe, jak uczy historia (m.in. umowa NAFTA między Kanadą, USA i Meksykiem), zawsze przynoszą korzyści silniejszym partnerom. Tracą na nich przede wszystkim rolnicy. Szczególnym zagrożeniem są umowy umożliwiające „zalew” polskiego rynku masową żywnością o gorszej jakości , w tym przede wszystkim produktami pochodzącymi z upraw GMO, czy produktami zwierzęcymi wspomaganymi hormonami. Stanowią one nie tylko zagrożenia dla produkcji rolniczej w Polsce, ale także dla zdrowia obywateli.</p>
239.	<p>Proponuję umieścić w działaniach horyzontalnych na pierwszym miejscu w Jakości i bezpieczeństwie żywności: „Wprowadzenie i egzekwowanie krajowych standardów żywności zapewniających jej wysoką jakość i ochronę zdrowia mieszkańców Polski. Wymaga to szczegółowego przeglądu istniejących przepisów i opracowania wyższych standardów”.</p> <p>Ustawa implementująca unijne prawo żywnościowe oraz standardy bezpieczeństwa żywności (z 25.09.2006 r.) wprowadziła do naszego prawodawstwa ponad 80 unijnych rozporządzeń i dyrektyw. Regulacje te dotyczą głównie bezpieczeństwa żywności i są standardami minimum w obrocie żywności. Spełnianie wymogów bezpieczeństwa nie oznacza jednak wysokiej jakości produktu żywnościowego . Zgodnie z regulacjami dopuszcza się w uprawie roślin ponad 2000 środków ochrony roślin, z czego w produktach pochodzenia roślinnego występuje około 100 substancji czynnych, a w różnych produktach żywnościowych znajduje się około 300 syntetycznych substancji.</p>
240.	<p>Proponuję umieścić w działaniach uzupełniających zapis - kontrola i nadzór nad krajowym obrotem produktami rolno-spożywczym: poprzez konsolidację inspekcji zaangażowanych w nadzór nad żywnością.</p> <p>Rozproszenie zadań między kilka inspekcji o nakładających się kompetencjach jest ekonomicznie nieuzasadnione.</p>
241.	<p>Proponuję uzupełnienie akapitu pierwszego o: „Szczególnie ważne będzie ustalenie obiektywnych kryteriów podziału unijnych środków dla I-go i II-go filaru WPR”.</p> <p>Kontynuacja podziału unijnych subsydiów rolniczych w oparciu o kosmetykę płatności historycznych i uzgodnienia polityczne, a nie merytoryczne, doprowadzi do dalszej dyskryminacji finansowej biedniejszych państw i mniejszych gospodarstw. Tym samym dojdzie do złamania zasad i celów funkcjonowania UE, politycznych celów Strategii Europa2020. W efekcie powody istnienia UE staną się wątpliwe!</p>
242.	<p>Proponuje uzupełnić akapit pod tabelą o: „Polskie władze będą postulowały zwiększenie budżetu rolnego na lata 2021-2027 w stosunku do propozycji KE z 2018 r. Jednocześnie będą domagały się podziału unijnych wydatków na rolnictwo i rozwój wsi w oparciu o obiektywne kryteria”.</p>

Lp.	Treść uwagi
243.	<p>Jestem rolnikiem 8 ha gospodarstwo w roku bieżącym przepisuje grunty synowi, Syn pracuje w Firmie budowlanej jeżdżąc po całej Polsce, wraca po 7 dniach lub 14 dniach jest to bardzo uciążliwe dla niego jak również dla jego rodziny. W związku z nowymi możliwościami jakie Rząd umożliwia dla młodych mieszkańców wsi, syn podjął decyzję o budowie małego zakładu masarskiego „MOL” nasza tradycja rodzinna której początek dał Dziadek, zawsze robiliśmy i robimy na potrzeby 18 osobowej rodziny, wyroby o dobrej jakości bez udziału substancji chemicznych. Syn złożył wniosek o dofinansowanie z ARiMR, jeśli wniosek zostanie pozytywnie rozpatrzony, przystępujemy do jego realizacji, niestety syn nie ma własnych środków musi zaciągnąć kredyt, co stanowi ryzyko biznesowe.</p> <p>W roku 2017 będąc rolnikiem chciałem produkować małe ilości przetworów mięsnych na lokalny rynek i skorzystać z możliwości jakie stworzył Rząd dla rolników RHD. Przebudowałem dwa pomieszczenia pod domem mieszkalnym ściany zmywalne, kupiłem mały sprzęt masarski z kwasówki, pobrałem pozwolenie na dopuszczenie do obrotu przetworów mięsnych, jeśli spełni Pan te warunki, oprócz planu technologicznego wszystkie inne przepisy sanitarne takie same jak w dużych zakładach masarskich, oczywiście są ograniczenia produkcyjne ok 1400 kg gotowego wyrobu w ciągu całego roku, to przypada ok 6 kg dziennie, to nie pokryje kosztów produkcji, a za co spłacić kredyt poczułem się zawiedziony, Ta ustawa to błąd wprowadzający ludzi w błąd mam nadzieję że Rząd to naprawi. Doskonale wiem jakie są przeszkody i problemy w chwili obecnej, mam nadzieję że one będą brane pod uwagę. Postaram się niektóre z nich przedstawić</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Kredyty o minimalnym oprocentowaniu z karencją spłaty, zabezpieczenie kredytu wyłącznie hipotecznie, lub z gwarancją Państwa, na przetwórstwo i zakup ziemi 2) Bezpłatne szkolenia i warsztaty przygotowujące do nowych zadań 3) Dopłaty Państwa dla producentów żywności ekologicznej i małych firm przetwarzających żywność bez udziału chemii, żeby ceny produktu gotowego nie były wysokie 4) Likwidacja działów specjalnych lub podniesienie ilości do takiej wysokości z której rolnik utrzyma rodzinę na poziomie dochodów w mieście 5) przygotowanie doradców którzy będą doradzać w tworzeniu i prowadzeniu firm w Gminach i Powiatach 6) Zniesienie wiele barier sanitarnych które są zbędne, lecz są dużym utrudnieniem, największym zagrożeniem dla konsumenta jest każda zawartość chemii w żywności <p>Jest wiele innych przeszkód stanowiących wiele utrudnień dla małych firm.</p>
244.	<p>Przed wszystkim trzeba usunąć z 90% ustaw które są związane z rolnictwem takie jak azotanowa, smogowa, odorowa itp. Tereny wiejskie powinny być rolne więc jak jakiś miastowy się buduje powinien wszystko akceptować a jak nie z powrotem do miasta. Trzeba wyjść z UE i nałożyć cła na produkty rolne z UE, Ukrainy i inne kraje. Wspierać gospodarstwa rodzinne takie do 150 ha.</p>
245.	<p>Zarząd Krajowej Rady Izb Rolniczych docenia stworzenie przez resort rolnictwa i rozwoju wsi całościowego dokumentu dotyczącego wieloletniej strategii rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa. Niemniej jednak z punktu widzenia samorządu rolniczego dokument zbyt ogólnikowo i bardziej jako diagnoza traktuje sprawy dotyczące rolnictwa. Potwierdzeniem tego twierdzenia jest np. na str. 35 tekst w ramce dotyczący Wizji polskiej wsi 2050, gdzie planuje się, że w 2050 r. obszary wiejskie to atrakcyjne miejsca pracy, zamieszkania, wypoczynku a dopiero w czwartym miejscu podaje się prowadzenie działalności rolniczej. Działalność rolnicza tu powinna być wymieniona na pierwszym miejscu, bo wiadomo jest że produkcji rolniczej na obszarach miejskich się nie przeniesie, a światowe zapotrzebowanie na żywność wzrośnie o 2 mld ludzi będzie więcej. Ponadto ludność miejska przeprowadzając się na obszary wiejskie powinna mieć świadomość że tam jest prowadzona produkcja rolnicza. Podane na str. 40-46 rozstrzygnięcia strategiczne raczej postawioną diagnozą a nie rozstrzygnięciem i tak np. podane na str. 40 rozstrzygnięcie strategiczne „Celem przekrojowym działań powinno być zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i wzrost dochodów rolników.” – brakuje w tych rozstrzygnięciach jak planuje się to zrealizować. Podane poszczególne kierunki interwencji przedstawione są również skrótowo. Na przykład tak ważne zarządzanie ryzykiem w sektorze rolno-spożywczym opisano na 1,5 strony zbyt mało podając szczegóły.</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>Przedstawiając powyższe, Zarząd KRIR uważa, że omawiany dokument należy uzupełnić doprecyzowując szczegóły planowanych rozwiązań mając na celu wizję jak powinno wyglądać rolnictwo polskie w 2030 roku.</p>
246.	<p>W części - Obszar: Zmiany struktury gospodarki rolno-żywnościowej</p> <p>W akapicie „Rozdrobnienie sektora rolnego ... po słowach: w formule spółdzielni, grup producentów wstawienie przecinka i dopisanie, organizacji producentów, organizacji międzybranżowych oraz (procesy integracji pionowej) w formule związku spółdzielni, związku grup producentów, zrzeszenia organizacji producentów i zrzeszenia organizacji międzybranżowych. (dalej bez zmian).</p> <p>Zgodnie z projektowanym wsparciem rynkowym w ramach WPR po 2020 roku, głównymi odbiorcami pomocy będą organizacje producentów. Kluczowymi podmiotami na rynkach rolnych krajów Zachodniej Europy są organizacje producentów i ich zrzeszenia oraz organizacje międzybranżowe, które głównie występują w formie spółdzielni. Jednocześnie związki grup producentów oraz zrzeszenia organizacji producentów mogą skoncentrować odpowiednią ilość produktów rolnych w ilości i parametrach jakościowych oczekiwanych przez odbiorców produktów. Dlatego też wskazanie tych podmiotów w dokumencie Strategii jest bardzo potrzebne.</p>
247.	<p>Proponujemy następujące brzmienie Rozstrzygnięcia strategicznego:</p> <p>Celem przekrojowym działań rozwojowych powinno być zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i wzrost dochodów rolników poprzez rozwój zorganizowanych form współpracy, w szczególności spółdzielni, grup producentów i organizacji producentów oraz ich związków i zrzeszeń, oraz organizacji międzybranżowych.</p> <p>Proponujemy następujące brzmienie dolnego akapitu:</p> <p>Następuje systematyczny wzrost ryzyka rynkowego, w tym duża zmienność cen i presja na dochody, co jest związane m.in. z rosnącą otwartością unijnego rynku rolno-spożywczego i deregulacją w ramach kolejnych reform WPR (m.in. odejście od kwotowania produkcji mleka i cukru) oraz bardzo niski stopień gospodarczego zorganizowania polskich rolników we wspólne formy działania na rynku, co szczególnie negatywnie wpływa na dochody rolników w naszym kraju.</p> <p>Większa opłacalność produkcji rolnej w Krajach Zachodnich UE zbudowana została głównie poprzez rozwój spółdzielczości rolniczej. Obecnie spółdzielnie rolnicze tam działające mają zazwyczaj status organizacji producentów oraz powołane zrzeszenia tych organizacji, aby móc w pełni korzystać z możliwości wsparcia rynkowego UE, w tym w sytuacjach kryzysowych oraz być partnerem na rynku, mającym większy potencjał gospodarczy. Przynależność zdecydowanej większości rolników do spółdzielni, stanowi podstawę stabilności prowadzonej przez nich produkcji rolnej oraz możliwość uzyskania korzystniejszych warunków zbywania produktów oraz zaopatrzenia w środki produkcji i usługi. Liczne występują również organizacje międzybranżowe. Polskie ustawodawstwo począwszy od 2000 roku promowało tworzenie i rozwój grup producentów rolnych i ich związków. Ważne jest, aby grupy producentów rolnych łączyły swoje siły i uzyskiwały status organizacji producentów, aby móc być w głównym nurcie wsparcia z środków UE po 2020 roku i przetrwać na rynku.</p> <p>Niski stopień gospodarczego zorganizowania polskich rolników we wspólne formy działania na rynku jest jedną z głównych przyczyn niskich dochodów z ich działalności rolniczej. Jednocześnie taki stan powoduje znacznie większe ryzyko w działalności rolniczej na otwartym rynku UE (będącego częścią rynku globalnego) aniżeli rolników zorganizowanych. Zwracanie uwagi na ten aspekt jest bardzo istotne przy opracowywaniu aktualizacji i wdrażaniu Strategii.</p>
248.	<p>W części Kierunek interwencji: Nowe modele organizacji produkcji i rynków, krótkie łańcuchy rynkowe i uczciwa konkurencja</p> <p>Proponujemy następujące brzmienie górnego akapitu:</p> <p>Trwały długoterminowy rozwój krajowego sektora rolno-spożywczego powinien być oparty na sprawiedliwym podziale tworzonej wartości dodanej zawartej w cenie płaconej przez końcowego konsumenta (powstającej pomiędzy poszczególnymi uczestnikami łańcucha dostaw: rolnik, handel hurtowy, przetwórstwo, handel detaliczny żywnością) tj. zasadzie uczciwej konkurencji. (dalej bez zmian) oraz uzupełnienie w treści:</p> <p>Działania horyzontalne:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozwój spółdzielczości rolniczej i wiejskiej – wdrożenie działań legislacyjnych oraz promocyjnych realizowanych zarówno przez ministerstwa jak również partnerów społeczno-gospodarczych,

Lp.	Treść uwagi
	<p>- rozwój grup producentów i organizacji producentów oraz ich związków i zrzeszeń oraz organizacji międzybranżowych, ze szczególnym uwzględnieniem formy spółdzielni,</p> <p>- modernizacja gospodarstw rolnych,</p> <p>- (dalej bez zmian)</p> <p>Doprecyzowanie zapisu.</p> <p>W Polsce jak i innych krajach funkcjonuje zarówno spółdzielczość rolnicza jak i wiejska. Uzupelnienie zapisów o spółdzielczość wiejską będzie odzwierciedleniem stanu faktycznego i potrzeb rozwojowych, jak również korespondować będzie z samą nazwą Strategii.</p> <p>Uzupelnienie zapisów Strategii o rozwój grup producentów i organizacji producentów oraz ich związków i zrzeszeń oraz organizacji międzybranżowych wpisuje się w projektowane wsparcie w ramach WPR UE po 2020 roku. Główne wsparcie rynkowe, projektowane przez KE, kierowane będzie do organizacji producentów (OP), uznanych na mocy Rozporządzenia PEiR (UE) nr 1308/2013. Poza sektorem owoców i warzyw w Polsce brak jest w/w organizacji producentów. Dlatego też tak potrzebne są działania wspierające rozwój organizacji producentów, którymi są w krajach zachodnich UE głównie spółdzielnie. Wspierane będą również formy wspólnego działania na rynku, jak spółdzielnie bez statusu OP. Jednocześnie funkcjonujące w kraju grupy producentów rolnych, w których duża część to spółdzielnie, w naszej ocenie powinny również znaleźć się w planowanych działaniach horyzontalnych, celem umożliwienia tym podmiotom dalszego funkcjonowania i przekształcania się w formy bardziej trwałe, w szczególności w organizacje producentów.</p>
249.	<p>W części Kierunek interwencji: Rozwój przedsiębiorczości i nowych miejsc pracy</p> <p>Uzupelnienie zapisu Działania horyzontalne:</p> <p>- wsparcie okołorolniczej i pozarolniczej przedsiębiorczości, w tym z wykorzystaniem różnych form wspólnotowego działania (m.in. spółdzielni istniejących jak i tworzonych w nowych formach jak grupy producentów i organizacje producentów oraz ich zrzeszenia i związki, organizacje międzybranżowe);</p> <p>- (dalej bez zmian)</p> <p>Wspieranie formy spółdzielni w jej istniejących jak i nowych formach, w tym promowanych przez Komisję Europejską w szczególności po 2020 roku organizacji producentów i ich zrzeszeń oraz organizacji międzybranżowych, jest bardzo ważne dla rozwoju spółdzielczości.</p> <p>W warunkach polskich należy zwrócić również uwagę na grupy producentów rolnych i ich związki, będące początkiem organizowania się rolników po transformacji gospodarczej Polski rozpoczętej w 1989 r. Spółdzielnie w rolnictwie oraz na obszarach wiejskich są główną formą wspólnego gospodarczego działania. Rozwijają przedsiębiorczość i nowe miejsca pracy.</p>
250.	<p>Dodanie do szansy w ramach wyzwań obszarów wiejskich powolnego tempa rozwoju, podmiotu jakim są organizacje pozarządowe tj. – ściślejsza współpraca samorządu z lokalnymi przedsiębiorcami i producentami rolnymi oraz organizacjami pozarządowymi w zakresie zaspokajania potrzeb dostępności do usług społecznych.</p> <p>Warto uwzględnić rolę organizacji pozarządowych, które coraz skuteczniej monitorują potrzeby lokalnej społeczności, w rezultacie podejmują inicjatywy zmierzające do ich zaspokojenia. Przykładowo: LGD „KORONA SĄDECKA” dzięki współpracy z samorządem lokalnym prowadzi 4 przedszkola i 3 żłobki, łącznie dla ponad 250 dzieci.</p>
251.	<p>W ramach działań horyzontalnych należy odnieść się do funkcji szkoły: dalszy rozwój zróżnicowanych form opieki nad dziećmi (wzrost dostępności i jakości usług opiekuńczych i wczesno-edukacyjnych; przywrócenie funkcji szkoły – centrum życia społecznego i kulturalnego wsi).</p> <p>Wzmocnienie roli szkoły w środowisku lokalnym jest szczególnie ważne zwłaszcza w małych miejscowościach, pozbawionych świetlic wiejskich czy innych mechanizmów kształtowania życia społecznego i kulturalnego.</p>
252.	<p>W ślad za uwagą nr 2 przy działaniach horyzontalnych dodać: tworzenie warunków dla rozwoju edukacji i wyrównywanie szans w dostępie do usług edukacyjnych (m.in. zwiększenie dostępności zajęć pozalekcyjnych i lepsze wykorzystanie świetlic wiejskich oraz szkół).</p>
253.	<p>Uwzględnienie w ramach działań uzupełniających również innych (poza środowiskiem naukowym i doradztwem rolniczym) podmiotów odgrywających istotną rolę w kształtowaniu innowacji społecznych:</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>rozwój współpracy pomiędzy środowiskiem naukowym i doradztwem rolniczym a także lokalnymi partnerami społecznymi, gospodarczymi i publicznymi w kierunku tworzenia innowacji społecznych na obszarach wiejskich.</p> <p>Jeżeli zgodnie z definicją za innowację społeczną przyjmujemy nowe działania społeczne, mające na celu polepszenie jakości życia, w naszym przypadku społeczności wiejskich, to niewystarczające wydaje się zaangażowanie tylko teoretyków do tworzenia tychże innowacji.</p>
254.	<p>Dodanie następującego działania uzupełniającego w ramach Kierunku interwencji: rozwój ekonomii i solidarności społecznej na obszarach wiejskich:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wzmocnienie roli LGD na rzecz animowania partnerstw lokalnych ukierunkowanych tematycznie. <p>Lokalne grupy działania same funkcjonują jako partnerstwo, stąd wiedzą, jak trudna ale jednocześnie wartościowa jest to idea. Należy wykorzystać ich potencjał (znajomość potrzeb lokalnych, bieżąca współpraca z lokalnymi instytucjami i mieszkańcami).</p>
255.	<p>Zintegrowanie w jednym dokumencie programowym obu funduszy WPR (EFRROW i EFOiG), wzmocnienie aspektu strategicznego i silne powiązanie z celami unijnymi przesądziło o wyłączeniu EFRROW z mechanizmu Umowy Partnerstwa w projektach aktów prawnych UE na nową perspektywę finansową 2021-2020. Jak powyższe ma się do zdefiniowanego na str. 31 zagrożenia w postaci podejścia „silosowego”, również na poziomie regionalnym w projektowaniu wsparcia ze środków publicznych (kontynuowanie ugruntowanego poglądu, że rozwój obszarów wiejskich jest tylko lub przede wszystkim w ramach działań WPR).</p> <p>Warto stworzyć mechanizmy zabezpieczające przed tworzeniem dwóch różnych podejść wobec rozwoju obszarów wiejskich (jedno w ramach WPR, drugie w ramach Polityki Spójności).</p>
256.	<p>Wnoszę o zlikwidowanie progu długości prowadzenia gospodarstwa w programach „Ułatwienie startu młodym rolnikom”.</p> <p>Wspólnie z małżonką rozpoczęliśmy prowadzenie gospodarstwa rolnego na przełomie 2011/2012 r. nie załapaliśmy się na program 2011. Kupiliśmy grunty których nikt nie chciał ponieważ były zarośnięte. Własnymi rękami i prostymi narzędziami zaczęliśmy przywracać grunty do użytku. Nie załapaliśmy się na żaden z programów Ułatwienie startu młodym rolnikom, ponieważ blokował nas okres od kiedy „zaczęliśmy” prowadzenie gospodarstwa, mimo że wtedy nie było tak naprawdę ani gospodarstwa, ani dochodów z działalności rolniczej. W tym roku żona ma lat 29, ja mam 34. Nadal dużo nam jeszcze do progu 40, nadal przydałaby się nam pomoc w formie premii na rozpoczęcie czy też rozwinięcie działalności rolniczej. Wiem, że jest wiele form pomocy w formie dotacji, ale przy całym czasie pełzającym gospodarstwie ciężko startować i mieć z czego zainwestować. Sądzę, że takich jak my nie ma zbyt wiele, którzy z różnych przyczyn nie załapali się na premie na start, a są w wieku poniżej 40, więc nie będzie to kosztowne dla ARIMR ale taki program bardzo by nam pomógł.</p>
257.	<p>Jak ma wyglądać polska wieś i rolnictwo w 2030 roku, to możemy przewidzieć po minionych trzech dekadach - historyczne lata 1989- 2019 roku na polskiej wsi i rolniczego bytu znamy owoce. Owoce, które na polskiej wsi wyrosły z obietnic i populizmu kolejnych rządów RP. Owoce tej pracy przez kolejne rządy tak smakują jak wyglądają. 1989-1992 to lata bezwartościowych pieniędzy, dużo nie znaczy wiele. W latach 1992 - 3 polski rolnik uprawiając pszenicę otrzymywał 700 zł za tonę, w tym czasie 1 kg chleba kosztował 1 zł. W 2019 roku rolnik za pszenicę otrzymuje podobną cenę do lat 1993, ale za to 1 kg chleba podstawowego dla zwykłego śmiertelnika kosztuje już 4 zł z tendencją w górę. Jak może żyć rolnik w tym kraju, w państwie RP gdzie praca rolnika jest tak źle opłacana. W tym kraju jest tak, że wszyscy oprócz rolnika napętniają pieniędzmi kieszenie, a rolnik otrzymuje okruchy z pańskiego stołu. W południowo- wschodniej Polsce jest jeszcze gorzej od reszty kraju pod względem cen za płody rolne co zostało spowodowane bezcłowym importem zbóż z Ukrainy, z państwa spoza unijnego. Tak złemu stanowi rzeczy w polskim rolnictwie w południowo- wschodniej Polsce są winni rząd koalicyjny PO-PSL jak i obecny rząd PIS, ponieważ w 2014 roku wszyscy europosłowie z Polski w Europarlamentcie nie broniąc polskiego rolnictwa zagłosowali za bezcłowym importem zbóż z Ukrainy.</p> <p>Dobrze jest pomagać innym i za tym są polscy rolnicy, ale nie grzebiąc w cudzej kieszeni, tą kieszenią jest kieszeń polskiego chłopca. Europosłowie z Polski robiąc tak wielki uczynek, z własnej kieszeni nie dając ani centa, pokazują jak się nieuczciwie zachowują wobec własnego narodu, to zachowanie nie wygląda, że to byli europarlamentarzyści, to byli... resztę sobie dopiszcie albo się domyślcie.</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>Zdrowo rozsądkowy Europarlamentarzysta cokolwiek podpisywał to by się trzy razy zastanowił, jak pomóc żeby nie zaszkodzić własnemu narodowi. Każde działanie nawet to najlepsze jest zawsze w małym procencie skutkiem ujemnym, o którym powinni wiedzieć Europosłowie i odpowiednio zrekompensować wyrządzoną szkodę.</p> <p>Praworządność, konkurencyjność, demokracja to wartości, na których powstała Unia Europejska. W ramach tych wartości i z tych wartości powinni korzystać Europosłowie dla dobra UE i ich obywateli, ale w dotychczasowych uwagach tego najważniejszego zabrakło, Europosłowie z Polski w 2014 roku wykluczyli rolników z konkurencyjności w południowo-wschodniej Polsce, a powodem jest bezcłowy import zbóż z Ukrainy. Według fałszywych i nieprawdziwych informacji podawanych przez GUS, który podaje absurdalny dochód z 1 ha przeliczeniowego w kwocie 3400 zł, informacja dotycząca bezcłowego importu zbóż z Ukrainy do Polski jest mało prawdziwa, fałszywa lub zafałszowana, albo ten Rząd nie panuje nad sytuacją. Wartości kontyngentu zbóż z Ukrainy, które podaje GUS też szkodzą, dlatego że powiedzenie „łyżka dziegciu do beczki miodu” jest znane Panu Premierowi Mateuszowi Morawieckiemu, ponieważ oglądając program telewizyjny, w którym występował Premier używał tego przysłowia. Przykład idzie z góry, jak obywatele widzą, słyszą, że można kłamać, oszukiwać to to robią. Rząd RP i jemu podległe urzędy powinny być bez rządnych podejrzeń, jak żona Cezara, i od tego momentu powinniśmy wspólnie tworzyć dobro narodowe. Złym przykładem jest to, że powszechne słowo „władza” w naszym codziennym życiu pokazuje te niedoskonałości. Przykładem jest Europejskie Forum Rolnicze w Jasionce w 2019 roku, gdzie sprytna władza podczas dwugodzinnego dialogu dała możliwość wypowiedzenia się stronie społecznej w 15 sekund, gdzie tylko tej możliwości skorzystało siedem osób. W 15 sekund pełnej wypowiedzi to tylko można dojść do książki Guinnessa, żaden z uczestniczących rolników nie był w stanie jednego tematu doprowadzić do końca, ja mając wiele tematów nie spełniłem żadnego, bo czas dla jednego tematu to 5 minut. Podczas dialogu stronę rządową reprezentował Premier Mateusz Morawiecki, gość komisarz ds. rolnictwa UE Phil Hogan oraz przewodniczący PSL Władysław Kosiniak-Kamysz. Panowie z Polski pomiędzy sobą prowadzili dialog, kampanię wyborczą, te wypowiedzi któreśmy słuchali są w codziennej prasie i w codziennej telewizji, która od rana do wieczora powtarza się wielokrotnie. Ten jeden dzień w roku i te dwie godziny dialogu miały być przyczynkiem do rozwiązywania nabrzmiałych problemów w rolnictwie, a stały się porażką dla polskiego rolnictwa. Obecny minister rolnictwa Jan Krzysztof Ardanowski próbuje naprawiać ten stan rzeczy w polskim rolnictwie i dla wyższego przykładu, który potwierdza się przysłowiem biorąc prosto z Europejskiego Forum Rolniczego w Jasionce: „mówił chłop do obrazu, a obraz do niego ani razu”. Nie pomógł ani okrągły stół ani porozumienie w bibliotece, które być może odbywały się w taki sam sposób jak na Europejskim Forum Rolniczym. Ja osobiście z moimi kolegami rolnikami interesowaliśmy się rolniczym okrągłym stołem, gdzie zostało złożone stosowne pismo i przeprowadzana rozmowa z przedstawicielami Lubelskich Izb Rolniczych z przewodniczącym Piotrem Burkiem i Gustawem Jędrejkiem. Prawdopodobnie z informacji telefonicznej do kolegi, który był obecny przy rozmowach pismo trafiło do Krajowej Izby Rolniczej, ale bez nas, bo byliśmy „niewygodni”, przy nas byłoby trudniej zamieść to pod dywan. Nowelizacja prawa energetycznego tego Rządu stała się porażką, najtańsza i najczystsza energia pochodzi ze źródeł odnawialnych, dla przykładu 1 megawat pozyskany z wiatraka to koszt 105 euro, 1 megawat pozyskany z energii jądrowej 164 euro, 1 megawat energii konwencjonalnej 202 euro. Energia prosumencka miała za zadanie dofinansować polskiego rolnika z powodu małych dochodów w rolnictwie, uprawy rolne - zboża. Nowelizacja prawa energetycznego stworzona przez ten Rząd RP zabrała pieniądze i nadzieję na dalszy rozwój gospodarstw rolnych. Nowelizacja prawa wodnego krótko ujmując „prawo wodne bez wody”. Woda w rolnictwie to dobro nieskończone, dobrze by było żeby ten Rząd i przyszły miał to na uwadze. Wiele rzeczy jest do poruszenia, trudno to opisać w jednym piśmie, dla szerszego działania i poprawiania kolejnych błędów i złych decyzji przez rządzących i urzędy należałoby, aby Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybołówstwa do 2030 roku jak najszybciej stworzyła możliwości rolnikom w wypowiedziach stworzonych i przygotowanych przez Strategię Zrównoważoną.</p> <p>Proszę nie bać się zapraszać rolników do dyskusji, a jeżeli już ich zaprosicie to pozwólcie się im wypowiedzieć, tematów związanych z rolnictwem na pewno nie zabraknie stronie społecznej do czego gorąco zapraszam.</p>
258.	<p>Bardzo szeroki zakres poruszanych tematów; trendów, pułapek rozwojowych, wyzwań strategicznych, zagrożeń, szans, problemów rozwojowych, celów i obszarów działania oraz kierunków interwencji to pozornie mocna, ale zarazem słaba strona Strategii. Jeżeli „cele, szanse, pułapki, zagrożenia, wyzwania, kierunki interwencji” są zbyt liczne, to czytelnik zastanawia się, które są kluczowe, a które od tych kluczowych uzależnione. Innymi słowy, oczekuje hierarchii celów oraz oceny znaczenia poszczególnych</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>zagrożeń. Pozornie, na stronie 16 znajduje odpowiedź; „Dla wszystkich prezentowanych poniżej wyzwań przekrojowym wyzwaniem jest opłacalność produkcji, wzrost dochodów rodzin rolniczych i rybackich oraz zagwarantowanie zrównoważonego rozwoju”. I dalej, na str. 35; „Głównym celem strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030 jest wzrost dochodów mieszkańców obszarów wiejskich przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym polskiej wsi”. A poniżej otrzymuje (str. 35) dodatkową informację; „SZRWRiR 2030 będzie realizowała założenia SOR wskazane w jej trzech celach szczegółowych; 1. Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybackiej, 2. Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska. 3. Rozwój przedsiębiorczości pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa.</p> <p>W praktyce jednak rozdział „Zasady i cele rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa rybactwa do 2013 roku” nie zawiera hierarchii i wagi poszczególnych celów, proponując i instrumentarium o „kierunkowym charakterze”. W miejsce konkretnych działań, czy metod uniknięcia konsekwencji kluczowych zagrożeń (str. 34 – 99) analizowane są „kierunki interwencji”, oraz „obszary wpływające na osiągnięcie celów strategicznych”. Tym samym część zaleceń ma charakter dość ogólnikowy; „rozwój”, lub „modernizacja infrastruktury”, „wspomaganie rozwoju i modernizacji infrastruktury teleinformatycznej”, „wsparcie inwestycji”, „wyeliminowanie terytorialnych różnic w możliwości dostępu do szerokopasmowego internetu o wysokiej przepustowości” (s. 68). Jako remedium na liczne zagrożenia i pułapki rozwoju wsi i rolnictwa zbyt często proponuje się; „promować dalszy rozwój, wzmacniać, wspierać, stabilizować, monitorować”. Przykładowo (str. 11); „w rozwoju i adaptacji nowych technologii można upatrywać szans na częściowe choćby (podkr.BFR) pokonanie ograniczeń związanych z dużym rozproszeniem podmiotów sektora rolno – spożywczego”. „Upatrywanie szans na choćby częściowe rozwiązanie problemu” to niewiele. Znacznie bardziej przekonują propozycje działań na rzecz rozwoju infrastruktury transportowej o charakterze regionalnym; „modernizacja gminnej i powiatowej sieci drogowej, zachęcanie do korzystania z transportu publicznego, wsparcie dla systemu współdzielenia pojazdów na obszarach wiejskich etc. (str.68).</p>
259.	<p>Struktura Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa oraz sposób formułowania problemów wyraźnie nawiązuje do SOR do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). To zapewne ważki argument na rzecz zaangażowania w jej realizację nie tylko MRiRWi KOWR, lecz także MEN, MNiSW, MPiT, MI, MliR. Jednakże w podkreślaniu podobieństwa obu strategii tkwi pewne niebezpieczeństwo, a mianowicie niedoceniaenie kwestii specyfiki rolnictwa, produkcji rolnej i rozwoju wsi.</p> <p>Przykładowo, (str. 14) autorzy uznają, że „wzrasta rola efektywnego i społecznie odpowiedzialnego zaangażowania środków publicznych w politykę rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa”. Jednak uzasadnienie jest mało przekonujące; cyt. „jest to związane z jednej strony ze złożonością i wzajemnym powiązaniem zadań w zakresie rozwoju wsi i rolnictwa, a z drugiej ze zmianami wspólnotowych zasad zarządzania środkami UE”. Zwracam uwagę, że w sondażu opublikowanym w Dzienniku Gazeta Prawna 25.VI.2018 roku aż 74,3% respondentów opowiedziało się za zagwarantowaniem w Konstytucji RP „szczególnej ochrony polskiego rolnictwa i bezpieczeństwa żywnościowego Polski”. Jeśli opinia publiczna dostrzega i akceptuje specyfikę rolnictwa, to zarówno „bezpieczeństwo żywnościowe kraju”, „wysoka jakość polskiej żywności” jak i uznanie wsi i rolnictwa za ważny i trwałe element życia społecznego, gospodarczego, kulturowego naszego kraju będą bardziej przekonującym uzasadnieniem celowości zaangażowania środków publicznych w politykę rozwoju wsi i rolnictwa, niż ogólnikowa „złożoność wzajemnych powiązań”.</p>
260.	<p>Terminologia w której „zagrożenia i pułapki” zdają się dominować nad „szansami” sugeruje, że sytuacja wsi i rolnictwa jest tak trudna, że prawie „bezwycięsowa”. Zbyt często odpowiedzią na „zagrożenie” jest tylko „szansa” rozwiązania problemu. Przykładowo; „szansą” rozwoju produktów spożywczych i przetwórstwa rolno – spożywczego (str. 26) jest to, że „polska branża przetwórstwa spożywczego ma ugruntowaną pozycję, a jej zasięg staje się coraz bardziej międzynarodowy”. A zarazem, (str. 26) zagrożeniem (!) jest „niewystarczająco rozwinięte przetwórstwo żywności wysokiej jakości oraz żywności funkcjonalnej”. Czy więc szansa jest tylko iluzją? Podobnie, jeżeli (str. 21) szansą są „relatywnie duże zasoby pracy w rolnictwie i rybactwie oraz generalnie korzystna struktura wiekowa właścicieli gospodarstw rolnych w porównaniu do średniej UE”, a zagrożeniem – „starzenie się społeczności producentów rolnych i trudności w zapewnieniu wymiany pokoleń w sektorze” to także ta szansa zdaje się iluzją. Może warto rozważyć inną terminologię, przykładowo; w miejsce „zagrożeń i pułapek” pokazywać problemy i trudności. A w miejsce mało konkretnych „szans” - działania, które pozwolą ograniczyć skalę zagrożeń i niebezpieczeństwo pułapek.</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>Przykładowo, czy (str. 15) niskie dochody z gospodarstw indywidualnych, wyższa umieralność na wsi, różnice w poziomie wykształcenia to naprawdę „pułapki”, a nie zjawiska charakterystyczne dla obszarów wiejskich, nie tylko w Polsce? Wymagają racjonalnej polityki państwa; gospodarczej, społecznej, edukacyjnej, która stworzy realne możliwości poprawy sytuacji. Wszak poziom wykształcenia mieszkańców wsi po 1999 roku oraz poziom dochodów rolniczych po 2004 roku uległy pewnej (znacząc ej?) poprawie.</p> <p>Podobnie, problem „niechęci rolników do realizacji wspólnych przedsięwzięć gospodarczych, zrzeszania się, tworzenia organizacji” (str. 23) ma swoje realne przyczyny osadzone w historycznych doświadczeniach nie tylko mieszkańców wsi. Niski poziom kapitału społecznego, w tym niski poziom „zaufania społecznego” jest obecny także w miastach. Wciąż daleko nam – mieszkańcom Polski – do poziomu kapitału społecznego np. w krajach skandynawskich. Ale nie jest to „pułapka” bez wyjścia i są już widoczne symptomy zmian, zarówno w wiejskich, jak i miejskich społecznościach.</p>
261.	<p>Przedstawiony do zaopiniowania dokument w bardzo znikomym stopniu odnosi się do poprzedniej strategii wyznaczającej kierunki rozwoju w okresie 2012-2020. Nie wiadomo, w jakim stopniu planowana strategia będzie kontynuacją udanych pomysłów sprzed kilku lat; jakie rozwiązania wykorzysta ona w zmodyfikowanej formie, a z których pomysłów zrezygnuje bo nie zdały one egzaminu.</p>
262.	<p>Recenzowana strategia jest bardzo mało precyzyjna gdy chodzi o wskazanie konkretnych instrumentów polityki, które miałyby służyć realizacji wyznaczonych celów.</p>
263.	<p>W części poświęconej ‘trendom, pułapkom, wyzwaniom’ zwrócono przede wszystkim uwagę na zagrożenia i problemy. W dużo mniejszym stopniu część ta pozwala ustalić, jakie kierunki mogą stanowić szanse rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa w nadchodzącym okresie i jakie przewagi można w tym celu wykorzystać. Notabene, nie zawsze jasne jest dlaczego omawiane zagadnienie powinniśmy widzieć jako zagrożenie, a nie jako szansę bądź na odwrót.</p>
264.	<p>Strategia zawiera w sobie pewne sprzeczności. Przykładowo, raz pisze się o zbyt wolnym odpływie osób z rolnictwa przedstawiając to jako problem, innym razem pisze się o peryferyzacji obszarów wiejskich w związku z procesami dezagrarnymi i wyludnianiem się tych terenów ponownie wskazując, iż jest to problem.</p>
265.	<p>Czy terminy ‘pułapka braku równowagi’, ‘pułapka średniego dochodu’ etc. rzeczywiście dobrze opisują to co ma miejsce na obszarach wiejskich w Polsce? Wydaje mi się to wątpliwe.</p>
266.	<p>Mimo iż w tytule strategia wymienia rybactwo, w samym dokumencie temu obszarowi poświęcono bardzo niewiele uwagi.</p>
267.	<p>Rozstrzygnięcia strategiczne wymienione począwszy od strony 39 nie zawsze można odnieść do analizy trendów/pułapek etc. (często w tych rozstrzygnięciach występują odwołania do kwestii, które wcześniej w ogóle nie były poruszone).</p>
268.	<p>Nawiązanie w strategii do Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju wydaje się bardzo sensowne. Nie zmienia to jednak faktu, że w wielu wypadkach jest ono bardzo enigmatyczne. Podobnie wskaźniki pomiaru, choć w zamyśle miały odpowiadać wskaźnikom z SOR nie zawsze są zrozumiałe w kontekście rozwoju obszarów wiejskich/rybactwa – zwłaszcza jeśli weźmiemy pod uwagę instrumenty, jakimi może dysponować w tym względzie Ministerstwo Rolnictwa (żeby było jasne: dostrzeżenie faktu, że szereg kwestii będzie leżało w gestii innych podmiotów jest jak najbardziej w porządku; jest natomiast zupełnie niejasne, w jakim stopniu między te różne podmioty dzielone będą kompetencje i odpowiedzialność).</p>
269.	<p>W strategii zaniedbano część analityczną, która wsparłaby część diagnostyczną i w znacznej mierze pozwoliła lepiej określić wskaźniki pomiaru realizacji poszczególnych celów.</p>
270.	<p>Zwiększenie wartości dodanej wytwarzanej na obszarach wiejskich jest, w moim przekonaniu, dobrze postawionym wyzwaniem. Strategia jednak nie dostarcza odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób można by temu wyzwaniu sprostać.</p>
271.	<p>W wersji, którą czytałem było sporo ‘literówek’.</p>
272.	<p>„Powolny odpływ zatrudnionych w rolnictwie, zbyt powolne zmiany struktury agrarnej rolnictwa...”. Dostrzegam w tym sformułowaniu sprzeczność z realizowaną obecnie krajową polityką rolną. Jest ona ukierunkowana na podtrzymanie egzystencji drobnych gospodarstw rolnych, co utrudnia odpływ zatrudnionych z rolnictwa i ogranicza zmiany jego struktury.</p>

Lp.	Treść uwagi
273.	Zagrożenie drugie. Napisano „Rosnąca koncentracja kapitału ... na „wyższych” poziomach łańcuchów rynkowych... W powiązaniu z raczej powolnym wzrostem koncentracji zasobów ziemi i kapitału w rolnictwie sprzyja... tendencji do nierównego podziału wartości dodanej w łańcuchu rynkowym”. Przecież realizowana obecnie krajowa polityka rolna do tego prowadzi, o czym świadczy regresja stawek dopłat bezpośrednich dla większych gospodarstw rolnych i wypowiedzenie umów na część dzierżawionej ziemi państwowej, bo tylko one tę ziemię dzierżawią. Rozwiązaniem w tej sytuacji jest jedynie dalszy wzrost dopłat dla małych gospodarstw rolnych.
274.	Szansa. Napisano „W rozwoju i adaptacji nowych technologii można upatrywać szans na częściowe choćby pokonanie ograniczeń związanych z dużym rozproszeniem podmiotów sektora rolno-spożywczego, a także możliwości godzenia sprzecznych celów ekonomicznych... środowiskowych i społecznych”. Szkopuł w tym, że innowacje są wdrażane głównie w podmiotach gospodarczych średniej wielkości. W rolnictwie są one wdrażane w zasadzie jedynie w gospodarstwach rolnych z roczną wartością produkcji powyżej 60 tys. zł. Oszacowano natomiast, że po 2004 roku innowacje wdrożyło jedynie około 0,14 % gospodarstw z powierzchnią do 5 ha użytków rolnych, roczną wartością produkcji do 60 tys. zł. i z posiadaczami wyróżniającymi się formalnym przygotowaniem rolniczym oraz stosownym doświadczeniem zawodowym.
275.	W zagrożeniu ostatnim wspomniano o retencji. Warto byłoby to poszerzyć do sformułowania „retencja mała i duża”. Wspomniano też o melioracji, a to budzi sprzeciw. Żle projektowane w Polsce melioracje stały się istotną przyczyną spadku krajowych zasobów wody słodkiej. Ostatnie zdanie brzmi „Jednocześnie pojawiają się w Polsce możliwości rozwoju nowych upraw...”. To nie jest zagrożenie, a szansa.
276.	Szanse na początku strony. Napisano „... (V) gospodarka doświadczeń (wolnego czasu)”. Chodzi zapewne o leisure farming, czyli rolnictwo hobbistyczne, to jest prowadzenie niewielkiego gospodarstwa rolnego jako rodzaj hobby.
277.	Problem pierwszy w obszarze „Wykorzystanie przestrzeni...”. Napisano „Zmniejsza się udział dochodów z działalności rolniczej i postępuje dezagryzacja wsi, czego następstwem jest spadek pełnozatrudnionych... a także ... udziału dochodów z rolnictwa w strukturę dochodów gospodarstw domowych użytkujących gospodarstwo rolne... Rośnie szybko udział gospodarstw, które zaprzestały chowu zwierząt (lub... działalności rolniczej)”. Jestem przekonany, że zjawiska te będą występować nadal w polskim rolnictwie, jeśli będzie realizowana nadal obecna polityka rolna. Należy zatem wspierać tylko te małe gospodarstwa rolne, których posiadacze mają co najmniej dostateczne kwalifikacje wynikające z formalnego wykształcenia i zdobytego doświadczenia zawodowego. Przede wszystkim trzeba jednak wspierać gospodarstwa z roczną wartością produkcji 60-100 tys. zł. One podejmują działania inwestycyjne, wdrażają innowacje i rzadko rezygnują z prowadzenia produkcji zwierzęcej.
278.	Ostatni problem na stronie. Napisano „Od... lat wzrastało zróżnicowanie przestrzenne rozwoju obszarów wiejskich oraz narastały nierówności społeczne w rozwoju regionalnym i układzie miasto/wieś... następuje dalsza marginalizacja obszarów o niskim poziomie dochodów własnych per capita... słabo skomunikowanych [z większymi miastami] i o niskim poziomie rozwoju infrastrukturalnego lub społecznego”. Nie ulega dla mnie wątpliwości, że kontynuacja tego niekorzystnego zjawiska jest wynikiem realizowanej polityki rolnej bardzo ujednoczonej w skali kraju. Na terenach oddalonych od miejskich centrów powinny obowiązywać warunki sprzyjające umacnianiu się gospodarstw rolnych co najmniej średniej wielkości, czyli tych z wartością rocznej produkcji 60-100 tys. zł.
279.	Uważam, że część ocenianego tekstu nosząca wspólną nazwę „Pułapki rozwojowe” zawiera nie dość trafnie dobrane nazewnictwo. <ul style="list-style-type: none"> • Pułapka średniego rozwoju ma związek z nie dość rozwiniętą innowatyką i z wykorzystywaniem taniej siły roboczej, a nie z relacją między miesięcznym dochodem na osobę z rolnego gospodarstwa rodzinnego a tak samo liczonym średnim krajowym dochodem z pracy na własny rachunek. • Pułapka braku równowagi nie jest taką pułapką, a chodzi o zróżnicowanie w polskich miastach różnej wielkości dużych przedsiębiorstw handlu zagranicznego z dominacją polskiego kapitału. • Pułapka przeciętnego produktu. Tu chodzi po prostu o to, że polski sektor rolno-żywnościowy jest niestety w dużym stopniu sektorem surowcowym, a więc przynosi ograniczoną wartość dodaną.

Lp.	Treść uwagi
	<ul style="list-style-type: none"> • To co nazwano „Pułapką demograficzną”, nie musi być pułapką a nadzieją, jeśli wśród osób w wieku poprodukcyjnym przeważają osoby liczące do siedemnastu lat.
280.	<p>Sama koncepcja kompleksowego potraktowania obszarów wiejskich, w powiązaniu z rolnictwem i w odniesieniu do innych polityk horyzontalnych i sektorowych jest słuszna. Zwrócenie szczególnej uwagi na obszary zapóźnione w rozwoju także. Uwzględnienie takich obszarów jak gospodarka, społeczeństwo, środowisko, jakość sprawowania władzy jest tyleż normalne w przypadku wsi i rolnictwa, co właściwe.</p> <p>Niestety dokument ma również szereg niedomagań o charakterze merytorycznym, faktycznym, formalnym i redakcyjnym. Z różnych powodów nie sposób się odnieść do nich wszystkich, ale na niektóre chcę wskazać.</p> <p>Strategia ma niejednorodny charakter, w wielu fragmentach ma charakter „zlepka” treści, jak można sądzić opracowanych przez różne osoby bądź instytucje. Zabrakło redaktora Strategii. Dokument czyta się źle, co sprawi że nie będzie on spełniał roli busoli, którą powinna stanowić każda strategia i która powinna stanowić kierunkową wytyczną dla wszystkich których dotyczy, a w omawianym przypadku powinna stanowić wytyczną i odwołanie dla wszystkich osób, które na różnych poziomach decyzyjnych, w różnych obszarach swojej działalności zajmują się problemami rolnictwa, wsi i rybactwa, ale powinna też być dokumentem dostępnym i znanym, nie tylko formalnie, rolnikom czy rybakom.</p> <p>Dużą wadą Strategii jest brak części analitycznej, stanowiącej właściwą diagnozę. Nie zastąpi tego np. wymienianie dziesiątek zagrożeń (ważnych, mniej ważnych i nieważnych; rzeczywistych i wynikających z obiegowych opinii). W wielu miejscach w Strategii występują wewnętrzne sprzeczności.</p>
281.	<p>Słusznie w Strategii wskazuje się na „... wolniejsze tempa wzrostu produktywności pracy w rolnictwie w stosunku do sektorów pozarolniczych”, i że „taka sytuacja prowadzi do utrzymywania się, a nawet pogarszania dysparytetu dochodowego w rolnictwie”. Tempo wzrostu wartości dodanej w rolnictwie w latach 2004-2017 wyniosło tylko 1% i cechowało się wysoką niestabilnością wzrostu. To musi powodować trudności dochodowe rolnictwa. Niestety w dalszej części Strategii ta kluczowa kwestia wydajności pracy jest pomijana, zapominana lub traktowana zdawkowo.</p>
282.	<p>Twierdzenie o „... nierównym podziale wartości dodanej w łańcuchach rynkowych” jest słusznie podnoszone, ale nie zawsze prawdziwe, brakuje wskazanej wcześniej diagnozy tego zjawiska (np. pomiaru poziomu rentowności na poszczególnych etapach łańcucha).</p>
283.	<p>W pełni zasadny jest pogląd, że „trwa rewolucja technologiczna w rolnictwie”, ale brakuje podkreślenia że jest to tożsame z nowoczesną, „inteligentną” intensyfikacją rolnictwa, a miast tego wskazując się, że szansą jest ekstensywne rolnictwo (czyli rolnictwo prowadzone przy niskich nakładach pracy, niskich nakładach kapitału, w tym rzeczowego, finansowego i ludzkiego, intelektualnego) (s. 18). Pozostaje to w sprzeczności także chociażby ze słusznym wskazaniem na kolejnej s. 12, że szansą jest „rosnące zainteresowanie żywnością wysokiej jakości, żywnością funkcjonalną (w tym „leczniczą”), tradycyjną, produkowaną w sposób nieobciążający środowiska i klimatu”. Aby tak produkować potrzeba niemałych „nowocześnie” rozumianych nakładów, wysokiego kapitału społecznego i intelektualnego.</p>
284.	<p>Trafnie uznaje się za problem „rosnący szybko udział gospodarstw które zaprzestały chowu zwierząt (lub w ogóle działalności rolniczej)”, czyli ekstensyfikację rolnictwa, którą jednocześnie pochwała się i uznaje za szansę w innym miejscu Strategii.</p>
285.	<p>Stwierdzenie, że „przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie stanowi niecałe 40% przeciętnego miesięcznego dochodu na 1 osobę z pracy na własny rachunek”, należałoby odnieść do osób pełnozatrudnionych (np. w przeliczeniu na 1 AWU). Tym niemniej w dalszej części Strategii powinna być z całą mocą wskazywana konieczność i działania prowadzące do wzrostu społecznej wydajności pracy w rolnictwie (wartości dodanej brutto na pracującego) oraz uzyskiwania dochodów z pracy poza gospodarstwem i/lub poza rolnictwem. Szczególnie podkreślam oparcie wzrostu dochodów ludności rolniczej o źródło jakim jest efektywna praca. Słusznie w Strategii wskazuje się, że dużym problemem jest fakt, że „ponad 1/5 mieszkańców obszarów wiejskich to osoby żyjące poniżej relatywnej granicy ubóstwa”, ale to nie jest pułapka średniego dochodu. Przyczyną pułapki średniego dochodu jest niska wydajność pracy. Az kolei podstawową przyczyną niskiej wydajności pracy jest wadliwość strukturalna gospodarki i jej niska innowacyjność.</p>
286.	<p>Zupełnie nie akceptowalne jest określenie w Strategii pułapki braku równowagi przejawiającej się tym, że „tylko w miejscowościach do 10 tys. mieszkańców i na wsiach ekspansja sklepów sieciowych zachodzi głównie za sprawą sieci sklepów z polskim kapitałem, w miastach pow. 200 tys. mieszkańców 35% sklepów</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>sprzedających żywność to sklepy z udziałem kapitału zagranicznego, w miastach z 50-200 tys. mieszkańców – 25%, w miastach 10-50 tys. mieszkańców – 27%”. To nie jest pułapka braku równowagi. Uważam, że można wskazać że w sektorze rolno-żywnościowym pułapka braku równowagi ma dwuwymiarowy charakter odnoszący się do pułapki braku równowagi:</p> <p>a) horyzontalnej – w której tworzą się wyraźne dysproporcje regionalne rozwoju agrobiznesu. Samo ich zróżnicowanie nie jest zjawiskiem nowym, jednak negatywnym skutkiem jest niewykorzystanie potencjału gospodarczego i społecznego, a w skrajnych przypadkach dochodzi nawet do tworzenia rolniczych regionów wykluczenia;</p> <p>b) wertykalnej – w której tworzą się dysproporcje w tempie przemian poszczególnych członów agrobiznesu (zwłaszcza przemysłu rolno-spożywczego względem rolnictwa), gdzie rolnictwo ma zazwyczaj mniejszy udział w tworzeniu i podziale wartości dodanej, a w efekcie szansa na czerpanie korzyści wynikających z ewolucji agrobiznesu.</p>
287.	<p>Zasadnie wskazuje się, że „różnice w poziomie wykształcenia mieszkańców miast i wsi w Polsce pozostają bardzo duże”. Wskazywane na s. 61 środki zaradcze nie wydają się być wystarczające. Tzw. reforma oświaty, czyli m.in. likwidacja gimnazjów i podniesienie obowiązkowego wieku szkolnego z 6 na 7 lat bez radykalnych i pilnych działań może pogorszyć sytuację wykształcenia mieszkańców wsi i opieki nad dziećmi małymi (od 3 lat). Gimnazja były w wielu przypadkach szansą dostępu do dobrej i dobrze wyposażonej szkoły w ośrodku gminnym lub małym mieście, natomiast podniesienie wieku obowiązku szkolnego zwiększyło liczbę tzw. dzieci małych na wsi o około 150 tysięcy. W Strategii nie odnajduję środków likwidujących skutki wprowadzonych zmian, a oczekiwany jest przecież postęp w tym niezwykle wrażliwym i ważnym obszarze.</p>
288.	<p>Zestawienie opisujące wyzwania stojące przed wyodrębnionymi typami gospodarstw rolnych (o ograniczonym potencjale rozwojowym i rozwiniętymi lub w fazie rozwoju) nie poprzedzono żadną analizą, stąd nie wiadomo jaki jest zakres ich występowania, jakie absorbują zasoby, jaką tworzą produkcję. Ponadto niezrozumiałe są stwierdzenia: „prowadzenie produkcji rolnej lub rybackiej jest pokrywane w 50% lub więcej z przychodów uzyskiwanych z pozarolniczych źródeł i udział ten nie zmniejsza się” oraz „prowadzenie produkcji rolnej lub rybackiej jest pokrywane w nie więcej niż 50% lub więcej z przychodów uzyskiwanych z pozarolniczych źródeł i udział ten stale zmniejsza się”.</p>
289.	<p>Uważam, że błędnie sformułowany jest „Cel szczegółowy I. Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybackiej.” Opłacalność to jest wskaźnik, który mówi jaka jest relacja uzyskanego efektu do poniesionego nakładu. Wskaźnik może być bardzo różny i jest uzależniony od wielu czynników, m.in. od technicznej efektywności wytwarzania i od relacji cenowych, a ponadto zwykle jest różny w przypadku różnych kierunków produkcji. Rolnicy prowadząc działalność gospodarczą dążą nie do maksymalizacji wielkości wskaźnika, a do maksymalizacji wolumenu dochodu. Myślę, że autorom Strategii chodziło o dochody rolników i rybaków, a zatem cel I mógłby np. brzmieć „Uzyskiwanie przez pracujących w rolnictwie i rybactwie parytetowych dochodów przeznaczonych na konsumpcję w przeliczeniu na pełnozatrudnionego oraz nadwyżki dochodów zapewniających rozwój gospodarstw”. Natomiast wyższa opłacalność może być jedną z dróg uzyskiwania wyższych dochodów np. poprzez zmianę struktury produkcji i wytwarzanie produktów innowacyjnych o wyższej wartości dodanej. Jednak w przeważającej części produkcji rolnej należy spodziewać się spadku opłacalności produkcji (wynikającej z pogorszenia relacji cenowych dla rolnictwa), a wzrost dochodu musi zapewnić poprawa technicznej efektywności wytwarzania i wzrost skali produkcji.</p>
290.	<p>Uważam, że mało ambitny jest cel akceptujący dysparytet dochodów ludności wiejskiej na poziomie 75% (tylko 3 p.p. lepiej niż w roku 2020), a w przypadku rolników tylko 68% (s.48), ale może być on realny jeśli w Strategii i wynikających z niej działaniach nie położą się nacisku na wzrost wydajności pracy.</p>
291.	<p>Uważam, że miara wskazująca jaki ma być udział gospodarstw 1-5 ha w ogólnej liczbie gospodarstw nie jest istotna, ważną byłaby miara pokazująca jaki udział będą mieć gospodarstwa rozwojowe w zasobach czynników produkcji, a głównie w zasobach ziemi.</p>
292.	<p>Wskazanie wielkości eksportu rolnego w 2030 roku na poziomie 800 euro na 1 mieszkańca (wobec wymienionych w Strategii 725 euro obecnie; według mnie poziom ponad 800 euro został osiągnięty już w 2018 roku) świadczyłoby o przyjęciu w Strategii założenia o całkowitej stagnacji eksportowej. Uważam, że w przypadku polskiego sektora rolno-żywnościowego istnieje duża możliwość ekspansji eksportowej, a jego wielkość w roku 2030 powinna sięgać nawet 1500 euro na mieszkańca.</p>

Lp.	Treść uwagi
293.	Za wielce wskazane uważam wymienione w Strategii „Wsparcie hodowli bydła mięsnego, kóz i owiec w celu lepszego wykorzystania użytków zielonych, w ramach wdrożenia dla terenów górskich polityki górskiej”, ale polityka rozwoju chowu przeżuwaczy na TUZ powinna objąć cały kraj (niekoniecznie to musi być zawsze wsparcie finansowe).
294.	Niestety nie jest prawdziwe stwierdzenie, że „w okresie 2016-2018” nastąpił znaczny spadek zasięgu ubóstwa skrajnego i relatywnego ...” Spadek ubóstwa postępował od roku 2014 do roku 2017, ale w roku 2018 zasięg ubóstwa, niestety też skrajnego, wzrósł (por. Komunikat GUS z 28.06.2019 r.). Dotyczy on w największym wymiarze gospodarstw utrzymujących się z innych (poza emeryturami i rentami) niezarobkowych źródeł dochodów, gospodarstw domowych na wsi i gospodarstw z co najmniej 3 dzieci. Badania te wskazują, że tylko dochody z pracy trwale chronią przed ubóstwem, a wsparcie społeczne może i powinno być ukierunkowanym uzupełnieniem dochodów z pracy.
295.	<p>Wielokrotnie wspomniana została potrzeba umocnienia powiązań pomiędzy rolnictwem i przetwórstwem, ale w dość niejasny sposób określono, jakiego charakteru mają być to powiązania. W strategii ani razu nie pada słowo AGROBIZNES (tylko w cytowanym artykule SERiA). Nie wskazano roli dużych firm przetwórczych i małych zakładów rzemieślniczych. Formy kooperacji w obu przypadkach będą inne.</p> <p>Relatywnie niewiele uwagi poświęcono działaniom na rzecz poprawy struktury agrarnej, ograniczając się zazwyczaj do stwierdzenia, że przemiany zachodzą wolno. To prawda, ale rozdrobniona struktura siłą rzeczy musi prowadzić do niedostatku na wsi, a zaklinanie rzeczywistości stwierdzeniami o roli i znaczeniu małych i dużych podmiotów tego nie zmieni. Tak – 1/5 mieszkańców wsi żyje poniżej poziomu ubóstwa – pytanie dlaczego i jak to zmienić?</p> <p>Ogólnie nie wskazano na to, że wielofunkcyjny rozwój zmniejsza znaczenie rolnictwa i ogólnie agrobiznesu, ale mimo tego ten sektor będzie zawsze związany z wsią i będzie kształtował jej gospodarczy (i społeczny?) krajobraz.</p> <p>Dość słabo wskazano pożądany docelowy kształt rolnictwa i przemysłu rolno-spożywczego. Czy mają to być gospodarstwa duże, małe, zakłady głównie przemysłowe czy bardziej rzemieślnicze.</p>
296.	<p>Zwrócenie szczególnej uwagi na wyzwania cywilizacyjne w postaci rolnictwa i przemysłu 4.0, cyfryzacji, e-usług itd. jest podejściem jak najbardziej słusznym. W działaniach mających sprostać tym wyzwaniom mają zasadniczo uczestniczyć trzy rodzaje podmiotów: ośrodki naukowe, szkoły, ośrodki doradztwa rolniczego (wymienione enumeratywnie jako państwowe ODR-y):</p> <p>Ośrodki naukowe - utrudnione jest aplikowanie o granty, wchodzi w życie nowa ustawa, wymuszające nowe rozwiązania organizacyjne, i ogólnie działalność badawcza poddawana jest rosnącej presji administracyjnej. Systemy ewaluacji działalności naukowej nie sprzyjają działalności na rzecz praktyki i w powiązaniu z praktyką.</p> <p>Szkoły – podobnie – zmiany organizacyjne nie sprzyjają efektywnej edukacji. Co więcej (ośrodków naukowych też to dotyczy) – niskie płace raczej sprzyjają odchodzeniu najlepszych nauczycieli z zawodu, a pozyskanie twórczych pracowników naukowych nie jest łatwe.</p> <p>Doradztwo – prawdopodobna porażka dotyczy też wdrożenia rozwiązań do praktyki gospodarczej, co szczególnie odnosi się do rolnictwa. Państwowe doradztwo (tu analogia ze szkołami) jest permanentnie niedofinansowane, a rozwój idzie bardziej w kierunku magicznego „pozyskiwania środków” (czyli po prostu przetrwania) a nie klasycznego doradztwa, czyli rzeczowego transferu nowoczesnych rozwiązań do praktyki. Deprecjonowanie zawodu doradcy to kolejna rzecz – on nie jest już lokalnym mentorem i autorytetem. Stał się osobą, do której przychodzi się w celu wypełnienia wniosku. Sam często nie ma pojęcia o rolnictwie 4.0 i nikt do niego nie przyjdzie po poradę w tej sprawie.</p> <p>Kolejna rzecz dotycząca wyzwań technologicznych dotyczy ich potencjalnych odbiorców. Po pierwsze (co słusznie wskazano w strategii), istnieje znaczna luka w umiejętnościach cyfrowych (i nie tylko) pomiędzy miastem i wsią. Pytanie więc, w jaki sposób poszczególne rozwiązania mają być implementowane? Po drugie, czy będzie to opłacalne i w ogóle możliwe w małych gospodarstwach rolnych?</p>
297.	Chyba niezbyt uwypuklone zostały wyzwania stojące przed gospodarką wodną. Odbudowa sieci melioracyjnych i budowa zbiorników retencyjnych to zadanie dla władz tak centralnych jak i samorządu lokalnego. Mało uwagi poświęcono też małej retencji, na poziomie gospodarstw rolnych.

Lp.	Treść uwagi
298.	<p>Wyzwania cywilizacyjne wymagać będą wysokiej jakości kapitału społecznego, który ma niewielkie szanse na ukształtowanie się w warunkach kreowania postawy raczej podporządkowania (centralizmu) a nie kreatywności.</p> <p>Znaczna część sukcesu Polski w ostatnich latach to sukces na poziomie lokalnym, wykreowany przez samorządy. Ani razu nie pada słowo „samorządność”, rozumiana jako pewna idea i chyba ani razu samorząd nie jest traktowany jako wspólnota lokalna. Raczej jest rozumiany jako jednostka administracyjna.</p>
299.	<p>Może pora w końcu zmienić narrację z: produkcji na skalę przemysłową na: produkcja metodami konwencjonalnymi, w głównej mierze na potrzeby przemysłu przetwórczego, bo przecież znakomita większość surowców wymaga dalszego przetworzenia właśnie przez przemysły przetwórcze (spożywcze), a dla ciągle rosnącej grupy społecznej niemającej pojęcia o jakiegokolwiek specyfice sektora rolnego jest wyłącznie źródłem pożywki do negatywnych konotacji, która pomimo tego najczęściej nie kupuje i nie spożywa produktów pochodzenia ekologicznego.</p> <p>Warto nie wprowadzać w błąd odbiorców/społeczeństwa przez wskazywanie, że produkcją „przemysłową” nie zajmują się – a przynajmniej zmniejsza się rola gospodarstw rodzinnych w globalnej produkcji żywności – tak nie jest, bo przecież z mocy ustawy – obowiązującego porządku prawnego jest tak, że do 300 ha UR to gospodarstwo rodzinne i one zajmują około 90% użytków rolnych.</p> <p>Gdybym po lekturze tego tekstu miał określić jaki jest oczekiwany model gospodarstwa rolnego w Polsce w 2030 roku, to miałbym trudności z klarownym zdefiniowaniem.</p> <p>Z racji dokumentu ministerialnego dużo jest mowy o możliwościach i formach interwencji, ale zabrakło jasnego wskazania jak wzmocnić rynkowy i indywidualny potencjał drzemący w gospodarstwach rolnych i jego otoczeniu. Mamy w Polsce relatywnie młodych rolników i to już jest potencjał sam w sobie.</p>
300.	<p>Uwagi dotyczą ujęcia w dokumencie problematyki „energii i środowiska”</p> <p>SZRWRiR’2030 jest opracowaniem kompleksowym, z wieloma cennymi propozycjami. Wyszło o należy ocenić próbę jak najpełniejszego zintegrowania strategii wsi i rolnictwa z SOR i innymi politykami szczegółowymi. Niestety kompleksowość i szerokość ujęcia powoduje również, że w dokumencie pojawiają się niespójności oraz elementy, które, choć dla rolnictwa istotne, powinny jednak zostać uwzględnione w innych dokumentach strategicznych, których opracowanie i wdrażanie nie leży w gestii Ministra Rolnictwa (lub nie zawsze służy uzasadnionym interesom rolnictwa i interesem społeczności wiejskich). Uwzględnianie interakcji ze wszystkimi (bez wyjątku) rekomendacjami z innych strategii i wcześniej opracowanych polityk (np. energetyczna, ekologiczna) dotyczących rolnictwa pogłębia też wewnętrzne niespójności i utrudnia uwzględnienie nowych trendów w gospodarce rolnej. Ewentualne wykorzystanie niniejszej opinii (autor starał się formułować ją w sposób konstruktywny, akceptując generalną koncepcję dokumentu opiniowanego i zdefiniowanych w nim kierunków) wymaga, z uwagi na spójność łącznego rozpatrzenia poniższych uwag i propozycji.</p>
301.	<p>Podsumowanie wyników diagnozy ze strategicznymi rozstrzygnięciami, jeśli chodzi o cel szczegółowy II „Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska” słusznie wskazuje na znaczenie jakie dla rozwoju wsi ma rozwój infrastruktury energetycznej (również w zakresie dywersyfikacji źródeł energii oraz rozwoju energetyki prosumenckiej). Ale nie zawiera konstatacji, że kluczowe znacznie dla międzynarodowej konkurencyjności rolnictwa oraz dochodów rozporządzalnych gospodarstw wiejskich mają ceny energii, zwłaszcza energii elektrycznej. Infrastruktura (nawet budowana ze środków UE, czy z dofinansowaniem z budżetu krajowego) nie może być drogą eksploatacyjnie (a koszty eksploatacyjne nie powinny rosnąć).</p> <p>Propozycja: w części diagnostycznej dopisać następujące problemy:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Relatywnie bardzo wysokie ceny energii elektrycznej i paliw dla gospodarstw rolnych w stosunku do obszarów miejskich i przemysłowych oraz w stosunku do innych krajów UE, 2) Przy rosnących kosztach produkcji rolnej, niewłaściwy system taryfowania energii (brak taryfy dla rolników, na wzór rozwiązań dla firm energochłonnych) 3) Niedostateczna jakość energii elektrycznej na obszarach wiejskich (zaniżone napięcie, znacznej częstotliwości przerwy w dostawach energii, mające konsekwencje dla produkcji rolnej, np. hodowli zwierząt) 4) Zbyt wolny, w stosunku do możliwości, potrzeb oraz oczekiwań rolników i gmin wiejskich rozwój energetyki odnawialnej, w tym najbardziej innowacyjnych i najtańszych źródeł w rolnictwie,

Lp.	Treść uwagi
	5) Zbyt niski udział OZE w wytwarzaniu energii elektrycznej (a jednocześnie zbyt wysoki źródeł wysokoemisyjnych), co - w „dobie certyfikacji żywności” i wzrostu świadomości konsumentów - może być zagrożeniem dla gospodarstw rolnych zorientowanych na produkcję ekologicznej żywności, w tym przeznaczonej na eksport.
302.	<p>„Zagrożenie klimatyczne” jest w projekcie dokumentu za słabo wyeksponowane lub nieprecyzyjnie je zdiagnozowano.</p> <p>Propozycja: usunąć takie elementy diagnozy jak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sektor rolny ma znaczący potencjał wiązania i magazynowania CO2 w biomasie • Zbyt restrykcyjne wymogi i zbyt ambitne cele redukcji emisji w rolnictwie europejskim, w tym polskim mogłyby szybko prowadzić do zjawisk jej przenoszenia do regionów świata o niższych standardach produkcji i wysokim śladzie środowiskowym i klimatycznym (zjawisko ucieczki emisji). <p>Nie ma bowiem żadnych dowodów na poparcie ww. tez. Bez dodatkowych unijnych dopłat do upraw energetycznych wieloletnich (a takich nie będzie) i wobec niskiej konkurencyjności rolnictwa w tym zakresie w stosunku do leśnictwa, biomasa w rolnictwie nie zapewni magazynowania CO2. Z kolei ambitne cele redukcji emisji w rolnictwie europejskim raczej poprawią konkurencyjność polskiego (bardziej ekstensywnego) rolnictwa na tle UE. Nie ma powodu aby akurat w krajowym SZRWRI'2030 zbyttno się martwić np. o intensywne rolnictwo holenderskie czy duńskie i akurat te aspekty można rozważyć na poziomie polityk będących w gestii resortów odpowiedzialnych za klimat. Ambitniejsze cele redukcji emisji w rolnictwie europejskim służyć będą za to np. produkcji w Polsce certyfikowanej żywności ekologicznej (bez ambitniejszych celów polskie gospodarstwa ekologiczne przegrają z zagranicznymi). Poza tym przyjęcie ambitnych celów zwiększa szanse na pozyskanie przez polskie rolnictwo funduszy UE na ich realizację.</p>
303.	<p>W obszarze: „Środowisko i zmiany klimatu” można dostrzec pomylenie zagrożeń i szans. Projekt SZRWRI'2030 za zagrożenie uznaje taki problem:</p> <p>Rośnie znaczenie i oczekiwania społeczne w zakresie ochrony zasobów środowiska naturalnego w rolnictwie i rybactwie (gleba, woda, powietrze, różnorodność biologiczna).</p> <p>To nie jest zagrożenie (byłoby, gdyby świadomość rosła zbyt wolno) czy problem lecz szansa, o ile ten rosnący kapitał społeczny potrafimy w SZRWRI'2030 wykorzystać na rzecz mitygacji zagrożeń klimatycznych i poprawy konkurencyjności rolnictwa.</p> <p>Propozycja: przenieść powyższy fragment do „szans”.</p>
304.	<p>W kategorii Zagrożenie/Szansę znalazło się stwierdzenie: W warunkach polskich wzrasta znaczenie gospodarki zasobami wody (retencja, melioracja, nawodnienia).</p> <p>Niestety nie da się połączyć wszystkich funkcji rzek oraz gospodarowania zasobami wody w dużej i małej skali. Niekorzystnie na sytuację rolnictwa działa też fakt zbyt dużego zużycia wody przez energetykę węglową (a w przyszłości ew. jądrową) za co energetyka nie ponosi pełnych opłat (a wodociągi i rolnictwo owszem). Ponadto w takim brzmieniu zagadnienie to powinno zostać wprowadzone do dokumentów strategicznych pozostających w gestii resortu odpowiedzialnego za gospodarkę wodną.</p> <p>Propozycja: dążenie do kapitałochłonnej wielkoskalowej kaskadyzacji rzek przenieść do „zagrożeń” dla rolnictwa; równocześnie jako szansę przedstawić aktywne włączenie się rolników w prace Programu Rozwoju Retencji i uwzględnieniem w nim rzeczywistych interesów sektora rolniczego (mała retencja, wsparcie dla zastawek, jazów, śluz, rowów, kanałów i małych zbiorników wodnych, dostęp do własnej taniej energii na potrzeby pompowania wody i nawadniania).</p>
305.	<p>W propozycji działań należy docenić nadanie priorytetu różnym formom promocji i wsparcia OZE, co zostało w szczególności wyartykułowane w Kierunku interwencji: „Adaptacja do zmian klimatu i przeciwdziałanie tym zmianom”. Jest tam mowa o: promowaniu i inicjowaniu lokalnych przedsięwzięć (klastry, spółdzielnie energetyczne itp.) oraz o „inwestycjach w celu wykorzystania lokalnie dostępnych surowców energetycznych i innych zasobów, zgodnie z terytorialnym potencjałem (np. elektrownie wodne, biomasa, biogaz i biogaz rolniczy, odpady, instalacje geotermalne)”. W innym punkcie tego kierunku interwencji (przypisanym Ministerstwu Energii) jest mowa wyłącznie o „stabilnych OZE”. Jest to ograniczenie szkodliwe dla interesów ekonomicznych wsi i rolnictwa oraz ignorowanie ogromnego potencjału obszarów wiejskich w zakresie energetyki słonecznej i wiatrowej. Uwzględnienie jedynie promocji źródeł „stabilnych” OZE (choć zgodne z interesami resortu energii) bardzo ogranicza liczbę beneficjentów SZRWRI'2030 wśród</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>mieszkańców wsi i rolników. W szczególności tylko znikomy odsetek (w praktyce ułamek promila) rolników i mieszkańców wsi mogłoby skorzystać na promocji energetyki wodnej i geotermalnej. Ponadto są to źródła energii droższe od energii słonecznej</p> <p>i wiatrowej, a więc ich wykorzystanie będzie nieoptymalne i pochłonie nadmierne środki w stosunku do efektów dla rolnictwa. Warto też zauważyć że systemy fotowoltaiczne i elektrownie wiatrowe pozwalają na dywersyfikację przychodów gospodarstw rolnych wielofunkcyjne użytkowanie gruntów rolnych i (np. agrofotowoltaika z panelami pod którymi jest możliwość uprawy roślin).</p> <p>Propozycja nowe brzmienie działania horyzontalnego na stronie 75: inwestycje w celu wykorzystania dostępnych zasobów energetycznych, w tym przede wszystkim powszechnie dostępnych i najtańszych w wykorzystaniu technologii energii słonecznej (fotowoltaika i kolektory słoneczne), energii wiatrowej (grupy nowoczesnych elektrowni o mocach do 5 MW), biomasy i biogazu - zgodnie z ich terytorialnym potencjałem oraz małych elektrowni wodnych i instalacji geotermalnych – tam gdzie na to pozwoli lokalny potencjał.</p>
306.	<p>W obszarze monitorowania oraz realizacji celów szczegółowych w zakresie energii i środowiska SZRWRI'R'2030 bazuje na ogólnych wskaźnikach, nie zaś na wskaźnikach specyficznych dla rolnictwa. Propozycja: wprowadzenie nowego prostego i łatwego do monitorowania celu „udział energii elektrycznej z OZE w zużyciu energii elektrycznej w rolnictwie w 2030 roku wyższy od wartości dla całego kraju o 10%”. Umożliwi on także zwiększenie absorpcji środków UE przez sektor rolnictwa oraz wartość dodaną w postaci zmniejszenia śladu węglowego polskiej żywności oraz większe niż w całym kraju obniżenia kosztów energii dla gospodarstw rolnych oraz poprawę stanu powietrza na obszarach wiejskich.</p>
307.	<p>Proponuje się usunąć, wszystkie działania proponowane przez inne resorty, które nie mają bezpośredniego związku z rozwojem wsi i rolnictwa, gdyż w efekcie końcowym ich obecność w SZRWRI'R 2030 generuje koszty i spowoduje nieuzasadniony wypływ środków z rolnictwa na rzecz innych resortów. Warto np. zauważyć, że obszar „Energia” nie jest spójny wewnętrznie i nie jest w pełni spójny z SOR, a w tym z potrzebami wsi i rolnictwa (por. opinia NRR o SOR z września 2016 roku)</p> <p>Usunięcia proponowane (także z uwagi na niepotrzebne powtórzenia) w dwu częściach SZRWRI'R 2030: Kierunek interwencji: Adaptacja do zmian klimatu i przeciwdziałanie tym zmianom oraz Załącznik 1 pn. Działania i projekty strategiczne na lata 2020-2030, Cel szczegółowy II. Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska oraz „Kierunek interwencji: II.5. Adaptacja do zmian klimatu i przeciwdziałanie tym zmianom”:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie pozyskiwania i wykorzystania energii z nowych źródeł (gaz z norweskiego szelfu kontynentalnego, LNG, stabilne OZE, energetyka jądrowa przy wykorzystaniu polskiego potencjału przemysłowego i naukowego) (SOR) <p>Uzasadnienie: brak związku z rozwojem wsi i rolnictwa, negatywny wpływ energetyki jądrowej na koszty energii dla rolnictwa, niepotrzebne i niekorzystne dla rolnictwa ograniczanie OZE do „stabilnych”</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwiększanie efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej i mieszkalnych oraz w przedsiębiorstwach (SOR) <p>Uzasadnienie: brak związku z rozwojem wsi i rolnictwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie produkcji energii elektrycznej i ciepła w skojarzeniu (kogeneracja) (SOR) <p>Uzasadnienie: Wspieranie kogeneracji innej niż OZE (biomasa) może być korzystne tylko dla obszarów miejskich (skoncentrowane odbiory ciepła), ale jednocześnie podwyższa koszty energii elektrycznej (w tym dla rolnictwa i mieszkańców wsi) i ogranicza możliwości wykorzystania lokalnych odnawialnych zasobów energii w rolnictwie. Poza tym nie ma związku z „adaptacją do zmian klimatu i przeciwdziałaniem tym zmianom” (przeciwnie -zwiększa emisje w stosunku do działań na rzecz efektywności energetycznej i wykorzystania OZE).</p>
308.	<p>Dokument przedstawia szeroką diagnozę stanu wsi w wielu istotnych dziedzinach oraz wykorzystuje oceny i rekomendacje wskazane na posiedzeniach NRR, w tym szczególnie na jej sesji plenarnej w dniu 6 kwietnia 2016r. Ponadto wskazane kierunki interwencji mogą realnie prowadzić do likwidacji problemów i wykorzystania przewag.</p>
309.	<p>Strukturę projektu oceniam pozytywnie. Przeprowadzona analiza SWOT wydaje się uwzględniać istotniejsze przewagi i słabości oraz szanse i zagrożenia. Jest dobrym punktem wyjścia do wyznaczenia celu głównego i celów szczegółowych.</p>

Lp.	Treść uwagi
310.	Tekst wymaga uporządkowania, w tym eliminacji powtórzeń oraz korekty formy opisu działań i projektów strategicznych (str. 128 – 155). Ponadto ich wykaz jest w dużej części oparty na tekście Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju, bez konkretyzacji działań i projektów strategicznych. Wykaz jest niejednorodny pod względem określania przedmiotu działań i projektów. Niektóre są opisane dość szczegółowo, a inne bardzo ogólnie (np. zdrowie, edukacja). Należałoby poprawić spójność tekstu i w dziedzinie zdrowia i edukacji wyznaczyć działania i projekty.
311.	Pokazana w kilku miejscach sytuacja w zakresie objęcia obszarów wsi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego wydaje się zbyt optymistyczna. W mojej ocenie MPZP jest objętych jedynie kilka procent obszaru wiejskiego Polski, a nie kilkadziesiąt jak wskazuje projekt (tabela na str. 94 ze wskaźnikiem wg roku 2017 – 28,6 %).
312.	<p>Niezbędne, oczywiste korekty treści:</p> <ul style="list-style-type: none"> • na str. 57 należy zmienić formę drugiego działania horyzontalnego na: „- rozwój innowacyjnych działań promocyjnych artykułów rolnych będących wsparciem bezpieczeństwa żywności i jej jakości oraz rynkowego ukierunkowania produkcji;”. Obecna forma (skutkowa) jest niespójna z pozostałymi, • na str. 60 ocena OECD winna brzmieć: „Polska wieś zmagająca się z poważnymi dysproporcjami w zakresie dostępu ludzi do infrastruktury transportowej, edukacji i usług wyższego rzędu.”, • na str. 66 należy uzupełnić i skorygować tabelę wskaźników dot. trwania życia w zdrowiu i udziału energii ze źródeł odnawialnych (2030). Należy ponadto wprowadzić wskaźniki dot. kanalizacji, dostępu do przedszkoli i żłobków, usług zdrowotnych POZ i aptek oraz uzupełnić wskaźniki pośrednie dot. dostępu do internetu, • na str. 113 w akapicie ostatnim po cyfrze 9 dodać słowo „celów”, • na str. 123 w akapicie drugim występuje „ARR”. Należy zamienić na KOWR. • Na str. 136 w projekcie „Optymalizacja wykorzystania .....” dodać FDS (Fundusz Dróg Samorządowych).
313.	W tabeli w części „transport” brak wskazania bardzo ważnego funduszu – Funduszu Dróg Samorządowych.
314.	Akapit piąty przedstawia kierunki wsparcia obszarów wiejskich z EFRROW i polityki spójności. Uważam, że należy przedstawić w projekcie, w tym miejscu obecny stan realizacji wymienionych tam alokacji.
315.	Należałoby dodać projekt o treści „Skablowanie linii energetycznych przebiegających przez tereny rolne”.
316.	Wykaz działań i projektów strategicznych na str. 128 – 155 wskazuje jedynie na kierunki i podmioty odpowiedzialne, bez wskazania skali potrzeb finansowych i źródeł finansowania. Wskazanie jedynie globalnych wielkości finansowych w innej części strategii nie pozwala na ocenę jej realności. Moim zdaniem winno być to uzupełnione chyba, że jest przewidziany dodatkowy dokument zawierający te dane, powiązany ze Strategią.
317.	Godny uznania jest sposób monitorowania Strategii, który zapewnia okresową i końcową kontrolę jej realizacji.
318.	<p>W tym roku zakupiłam gospodarstwo i miałam zamiar starać się o dotację na Młodego Rolnika - spełniałam wszystkie wymogi jakie Państwo wymagali, niestety moje starania zablokował fakt, że mąż przejął jakiś czas temu gospodarstwo od rodziców i pobierał dopłaty bezpośrednio.</p> <p>Uważam to za dość niesprawiedliwe.. Mąż zajmuje się swoim gospodarstwem, ja na moje nowo zakupione mam całkiem inny pomysł, jest to gospodarstwo w innej miejscowości i robiłabym tam zupełnie inne uprawy niż mąż.</p> <p>Zakupione stare gospodarstwo idealnie nadaje się na pomysł jaki miałam, jednak bez wsparcia finansowego nic tam nie zdołałam. Jestem matką trójki malutkich dzieci i bardzo chciałabym zajmować się nimi a przy okazji realizować moje marzenia, stąd zdecydowałam się na zakup tegoż gospodarstwa.. nie spodziewałam się że przeszkodą w uzyskaniu dotacji będzie fakt że rodzice przekazali mężowi ziemię kilka lat przed naszym ślubem.</p> <p>Wiem, że ten przepis dawniej nie obowiązywał- żona nie była stopowana z dotacją jeżeli odrębne gospodarstwo prowadził mąż.. Może mogli by Państwo to zweryfikować.. Uważam że jest to niesprawiedliwe i krzywdzące dla wielu młodych osób, które chcą działać w obszarze rolnictwa i które</p>

Lp.	Treść uwagi
	potrzebują wsparcia finansowego żeby wystartować chociaż ze swoimi dobrymi i innowacyjnymi pomysłami i zagospodarować niszę...
319.	<p>Zmianę zapisu na: Zdrowa polska żywność – Zwiększenie pomocy w rozwoju produkcji żywności wysokiej jakości, szczególnie ekologicznej, integrowanej, tradycyjnej i regionalnej, która ma stać się rozpoznawalnym znakiem polskiego rolnictwa. Wprowadzone oznakowanie produktów wolnych od GMO, oraz produktów wolnych od WWA.</p> <p>Podstawą systemu IP są prawidłowo dobrane elementy takie jak: poprawny płodozmian i agrotechnika, racjonalne nawożenie oparte na rzeczywistym zapotrzebowaniu roślin oraz stosowanie w uzasadnionych sytuacjach środków ochrony roślin jak najmniej zagrażających zdrowiu ludzi i zwierząt oraz środowisku naturalnemu. IP jest alternatywą dla gospodarstw, które ze względu na koszty produkcji oraz pracochłonność nie mogą pozwolić sobie na przestawienie na produkcję ekologiczną. WWA - wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne pochodzące z oleju kreozotowego służącego do impregnacji drewna (podkładów kolejowych, słupów energetycznych, konstrukcji nośnej) Od kwietnia 2018 roku, olej kreozotowy zakazany jest w Unii Europejskiej do impregnacji drewna z powodu silnie rakotwórczego działania. (DYREKTYWA KOMISJI 2011/71/UE z dnia 26 lipca 2011 r. zmieniająca dyrektywę 98/8/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w celu włączenia kreozotu jako substancji czynnej do załącznika I do tej dyrektywy.</p>
320.	<p>Dopisanie kolejnego podpunktu - Wsparcie remediacji gruntów skażonych</p> <p>DYREKTYWA KOMISJI 2011/71/UE z dnia 26 lipca 2011 r. zmieniająca dyrektywę 98/8/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w celu włączenia kreozotu jako substancji czynnej do załącznika I do tej dyrektywy zakazuje stosowanie oleju kreozotowego w Unii Europejskiej do impregnacji drewna z powodu silnie rakotwórczego działania, przeprowadzone badania wskazują, że grunt który miał styczność np. ze słupami powlekanymi tą substancją, takimi jak plantacje chmielu, został skażony, co przekłada się bezpośrednio na jakość wytwarzanego produktu oraz zanieczyszczenie gleby WWA przekraczające dopuszczalne stężenia dla uprawy rolnej i produkcji żywności.</p>
321.	<p>Dopisanie kolejnego podpunktu – Cyfryzacja, autonomiczne procesy produkcji</p> <p>Wsparcie plantacji najnowocześniejszymi technologiami pomiaru parametrów środowiskowych upraw i zaawansowanej analizy obrazu, które poprzez Internet Rzeczy (IoT) pozwalają analizować wzrost roślin i przewidywać np. pojawienie się szkodników lub chorób. Wprowadzenie również autonomicznego systemu nawadniania i nawożenia, by optymalizować koszty oraz obniżyć do minimum udział chemikaliów w procesie uprawy.</p>
322.	<p>Zmianę zapisu na: opracowanie i wdrożenie systemów pomocy dla gospodarstw dotkniętych niekorzystnymi zjawiskami atmosferycznymi, skażeniem gleby, bądź okolicznościami nadzwyczajnymi uniemożliwiającymi lub utrudniającymi działalność rolniczą i rybacką. W tym zakresie dużą rolę mogą odegrać instrumenty finansowe (wdrażanych na poziomie lokalnym i regionalnym), jako dopełnienia wsparcia o charakterze bezwrotnym;</p> <p>Na chwilę obecną skażenie gleby poprzez błędne decyzje wcześniejszych pokoleń bądź też brak wiedzy na temat używanych środków czy też konstrukcji, doprowadziły do skażeń gleby, które nie kwalifikują się ani jako zjawiska atmosferyczne, ani jako okoliczności nadzwyczajne, przez co powoduje dyskwalifikację z pozyskania pomocy finansowej.</p>
323.	<p>Ogólna uwaga do Strategii – brak podkreślenia znaczenia hodowli zwierząt gospodarskich dla rozwoju wsi, rolnictwa i obszarów wiejskich oraz zupełne pominięcie hodowli i różnorodnych form użytkowania koni, podobnie jak w większości diagnoz regionalnych rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa.</p> <p>Np. na stronie 50 Strategii wymienia się projekty strategiczne wynikające z Planu dla Wsi – dopłaty do paliwa rolniczego – brak koni, wsparcie rolnictwa na terenach górskich (również strona 67) – brak koni, a przecież w Polsce jest największa w UE populacja koni huculskich - typowych koni górskich.</p> <p>Polski Związek Hodowców koni uważa, że w Strategii należy podkreślać wielofunkcyjność konia i jego niepodważalny wpływ na tworzenie miejsc pracy w tzw. biznesie końskim („horse industry”) w ramach wszelkich działań rolniczych oraz pozarolniczych na obszarach wiejskich związanych z turystyką, agroturystyką, promocją, edukacją, wskazując dzięki temu na nowe możliwości wykorzystania przestrzeni wiejskiej, zasobów gospodarstw lokalnej infrastruktury, z uwzględnieniem atrakcyjności przyrodniczej, krajobrazowej i kulturowej obszarów wiejskich.</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>Niestety konie jako gatunek zwierząt gospodarskich są od dłuższego czasu pomijane na poziomie UE i krajowym. Jest to o tyle dziwne, że jak podkreślają decydenci koń to zwierzę wielofunkcyjne w przeciwieństwie do innych gatunków zwierząt gospodarskich. Konie są wykorzystywane w rekreacji, turystyce nizinnej i górskiej, agroturystyce, hipoterapii, leczeniu uzależnień, pracach na roli i w lasach, szczególnie na terenach ONW, w kierunku mięsnym.</p> <p>Pogłowie koni w Polsce wg PZH to ok. 280.000 szt., w tym ok. 140.000 koni zimnokrwistych użytkowanych głównie w kierunku mięsnym /jesteśmy jednym z największych producentów koniny w UE, ale już nie największym tak jak 20 lat temu). Według danych PZH w kraju ok. 40.000 gospodarstw rolnych utrzymuje konie.</p> <p>Konie tworzą miejsca pracy w tzw. biznesie końskim („horse industry”). Według badań niemieckich 4-5 koni to jedno miejsce pracy. Dzięki hodowli i użytkowaniu koni powstaje szeroki rynek usług (w tym na obszarach wiejskich) - podkuwaczy, kowali, rymarzy, lekarzy weterynarii, ujeżdźaczy, szkótek oraz ośrodków jeździeckich i agroturystycznych, producentów pojazdów konnych i do transportu koni, stajni, hal, wyposażenia stajennego, pastwiskowego, podłóży, odzieży, akcesoriów jeździeckich itp.</p> <p>W aktualnej perspektywie konie nie są objęte krajowym systemem płatności bezpośrednich tak jak bydło, owce i kozy, co wynika niestety z przepisów unijnych/w poprzedniej perspektywie konie były objęte tzw. płatnościami uzupełniającymi). W ramach PROW 2014-2020 wybrane rasy koni objęte są programami ochrony zasobów genetycznych, a w pakiecie ekologicznym wymagane jest posiadanie minimalnej obsady zwierząt, w tym koni. W żadnych innych działaniach PROW-u nie ma programów, które preferowałyby hodowców i użytkowników koni.</p>
324.	<p>Tekst oryginalny: „W coraz większym stopniu o jakości i wycenie rynkowej polskiej produkcji rolnej będzie decydować nie tylko wiarygodność systemów kontroli i przestrzeganie minimalnych norm prawnych ale rosnący udział produkcji ekologicznej lub innych systemów produkcji zapewniających ochronę zasobów środowiskowych (niski ślad środowiskowy).”</p> <p>Tekst zmieniony: „W coraz większym stopniu o jakości i wycenie rynkowej polskiej produkcji rolnej będzie decydować nie tylko wiarygodność systemów kontroli i przestrzeganie minimalnych norm prawnych ale rosnący udział rolnictwa zrównoważonego - zapewniającego ochronę zasobów środowiskowych (niski ślad środowiskowy).”</p> <p>W świetle danych naukowych rolnictwo ekologiczne nie obciąża środowiska w stopniu mniejszym niż nowoczesne rolnictwo konwencjonalne. Rolnictwo ekologiczne wymaga o 84% więcej powierzchni niż rolnictwo konwencjonalne do uzyskania takich samych plonów. Jednocześnie uprawy ekologiczne uwalniają o 49% więcej substancji azotowych do środowiska niż uprawy konwencjonalne (w przeliczeniu na kilogram wyprodukowanej żywności).</p> <p>W naszej opinii aby rolnictwo mogło sprostać stojącym przed nim wyzwaniom (tj. zapewnić dużą ilość żywności wysokiej jakości po przystępnych cenach, z minimalnym wykorzystaniem niezbędnych zasobów, optymalizując produkcję i opierając ją na poprawie żyzności gleby), powinno być ono zrównoważone - łącząc najlepsze cechy systemów konwencjonalnego i ekologicznego.</p>
325.	<p>Tekst oryginalny: „- upowszechnianie w społeczeństwie wiedzy w zakresie zasad żywienia, tradycji żywnościowych kraju i regionu oraz jakości artykułów rolno-spożywczych i promowanie zdrowych wzorców konsumpcji, m.in. poprzez włączenie producentów do systemów edukacji”.</p> <p>Tekst zmieniony: „- upowszechnianie w społeczeństwie wiedzy w zakresie zasad żywienia, tradycji żywnościowych kraju i regionu oraz jakości artykułów rolno-spożywczych i promowanie zdrowych wzorców konsumpcji, m.in. poprzez włączenie do systemów edukacji zarówno producentów żywności jak i innych uczestników łańcucha dostaw żywności od pola do stołu (od producentów zaopatrujących rolnictwo, poprzez ośrodki naukowo-badawcze do odbiorców i przetwórców płodów rolnych po instytucje kontrolne)”.</p> <p>Współczesne społeczeństwo z rosnącą uwagą podchodzi do kwestii zdrowego odżywiania, składu kupowanych produktów oraz ich pochodzenia. Niestety, wokół produkcji żywności narosło wiele mitów, a</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>sami rolnicy często nie mają okazji przedstawić własnego stanowiska w tym temacie, dlatego zaangażowanie producentów żywności w działania edukacyjne skierowane do ogółu społeczeństwa jest w pełni uzasadnione i potrzebne.</p> <p>W naszej opinii potrzebne jest zaangażowanie także innych uczestników łańcucha dostaw, takich jak przetwórcy czy producenci zaopatrujący rolnictwo. Jesteśmy otwarci na współpracę w tym zakresie - Polskie Stowarzyszenie Ochrony Roślin od wielu lat bezpłatnie edukuje społeczeństwo na temat nowoczesnego rolnictwa oraz roli środków ochrony roślin (śor) w produkcji żywności poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kampanię Pryskać? Nie szkodzi! skierowaną do konsumentów żywności, • akcję Pomagamy pszczołom bez lipy, która zachęca rolników do współpracy z pszczelarzami a całe społeczeństwo – do wysiewania roślin miododajnych i tworzenia przestrzeni przyjaznych zapylaczom, • kampanię Nie tylko plony potrzebują ochrony (propagowanie bezpiecznego i odpowiedzialnego stosowania śor), • walkę z podrabianymi śor poprzez akcję Bezpieczna uprawa, • koordynowanie zbiórki opakowań po śor w ramach Systemu Zbiórki Opakowań PSOR i kampanię Liczy się każde opakowanie.
326.	<p>Obecne brzmienie: Działania horyzontalne: wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych – stworzenie nowych możliwości zarobkowych dla mieszkańców obszarów wiejskich.</p> <p>Proponowane brzmienie: Działania horyzontalne: wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych oraz wyprodukowanych w ramach krajowych systemów jakości żywności – stworzenie nowych możliwości zarobkowych dla mieszkańców obszarów wiejskich.</p> <p>Działania uzupełniające: Proponowane brzmienie dodatkowego punktu: Badania oczekiwań odbiorców na rynkach docelowych dot. zapotrzebowania i wymagań dot. certyfikatów (np. dobrostanu, zrównoważonego rozwoju, ekologii, ochrony klimatu), poprzez m.in. warsztaty z głównymi uczestnikami rynku oraz badania preferencji odbiorców.</p> <p>Działania uzupełniające: Proponowane brzmienie dodatkowego punktu: Opracowanie planu wdrożenia, implementacja mechanizmów wspierających rozwój systemów, certyfikacji dot. dobrostanu, ochrony klimatu, zrównoważonego rozwoju i innych certyfikatów w Polsce wystawianych przez niezależne akredytowane jednostki certyfikujące zgodnego z wymaganiami UE dla dobrowolnych systemów zapewniania jakości.</p> <p>Działania uzupełniające: Proponowane brzmienie dodatkowego punktu: Zbudowanie systemu zachęt finansowych, np. dla producentów refundacja kosztów uczestnictwa w systemach jakości oraz pozostałych uczestników łańcucha dostaw inne zachęty do uczestnictwa w systemie zapewniania jakości.</p> <p>Działania uzupełniające: Obecne brzmienie: rozwój spółdzielczości rolniczej – wdrożenie działań legislacyjnych oraz promocyjnych realizowanych zarówno przez ministerstwa jak również partnerów społeczno-gospodarczych; Proponowane brzmienie: rozwój spółdzielczości rolniczej – wdrożenie działań legislacyjnych oraz promocyjnych realizowanych zarówno przez ministerstwa jak również partnerów społeczno-gospodarczych oraz wsparcie dla tworzenia sojuszy producencko-przetwórczych.</p>
327.	<p>Działania horyzontalne: Obecne brzmienie: wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów o wysokiej jakości i poziomie innowacyjności, w tym m.in. tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych – wdrażane również poprzez projekty rozwoju branż;</p> <p>Proponowane brzmienie: wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów o wysokiej jakości i poziomie innowacyjności, wyprodukowanych w systemach produkcji zrównoważonej, w tym m.in. tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych – wdrażane również poprzez projekty rozwoju branż.</p>
328.	<p>Działania uzupełniające: Proponowane brzmienie dodatkowego punktu: Wdrożenie i upowszechnienie innowacyjnych narzędzi zapewniania jakości kulinarnego mięsa.</p> <p>Działania uzupełniające: Proponowane brzmienie dodatkowego punktu: Opracowane bazy danych i mechanizmu gromadzenia danych rzeczywistych dot. jakości tusz wołowych wg EUROP, warunków chowu, genotypów w celach porównywania się z innymi producentami oraz porównywania buhajów używanych w rozrodzie, a także jego popularyzacja.</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>Działania uzupełniające: Proponowane brzmienie dodatkowego punktu: Opracowane systemu gromadzenia danych rzeczywistych dot. cen transakcyjnych cieląt, bydła, tusz, mięsa z wykorzystaniem nowych technologii i zapewnieniem poufności danych oraz jego popularyzację.</p> <p>Działania uzupełniające: Proponowane brzmienie dodatkowego punktu: Wdrożenie bazy danych rejestrującej zużycie antybiotyków na zwierzę duże np. bydło, oraz na partię zwierząt mniejszych, zasilaną obowiązkowo przez lekarzy weterynarii przepisujących antybiotyki i wsparcie dla programów motywujących rolników do obniżania zużycia antybiotyków.</p> <p>Działania uzupełniające: Proponowane brzmienie dodatkowego punktu: Wsparcie dla wdrożenia narzędzi do wspomagających księgowość zarządczą w gospodarstwie rolnym.</p> <p>Działania uzupełniające: Proponowane brzmienie dodatkowego punktu: Wsparcie dla wdrożenia narzędzi do monitorowania emisji gazów cieplarnianych w gospodarstwie i wdrożenie systemu zachęt dla obniżania emisji.</p> <p>Działania uzupełniające: Proponowane brzmienie dodatkowego punktu: Wdrożenie bazy danych rejestrującej zużycie antybiotyków na zwierzę duże np. bydło, oraz na partię zwierząt mniejszych, zasilaną obowiązkowo przez lekarzy weterynarii przepisujących antybiotyki.</p> <p>Działania uzupełniające: Proponowane brzmienie dodatkowego punktu: Wdrożenie systemu wsparcia dla liderów zmian w zakresie specjalizacji i profesjonalizacji.</p>
329.	<p>Uważam że w programie „Premia na rozpoczęcie działalności poza rolniczej w rolnictwie' 'nie jest uwzględniane ,jaki jest koszt zakupu maszyn ,ile rolnik-przyszły przedsiębiorca będzie ponosił kosztów, takich jak-kredyty, ubezpieczenia, szkolenia - BHP, obsługa ładowarek hds, rachunkowości itp. Uważam że premia w tej wysokości jest nie wystarczająca i powinna zostać podwojona, zwłaszcza przy samo zatrudnieniu. Proszę wziąć pod uwagę, że przy tego typu działalności eliminuje się szarą strefę, zachęcając do samozatrudnienia w rolnictwie.</p>
330.	<p>Aby opracowanie strategiczne stało się dokumentem określającym pektrem rozwiązań w perspektywie nie tylko najbliższych dziesięciu , ale także dwudziestu , a nawet trzydziestu lat , winna opierać się na obiektywnej ocenie istniejącej rzeczywistości:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opartej o solidny remanent materialny dotyczący wszystkich aspektów dotyczących funkcjonowania społeczności wiejskich zarówno sferze bytowej , kulturowej i infrastrukturalnej ; - ingerencji w przestrzeń przyrodniczą leżącą w strefie ingerencji produkcji rolniczej , rybackiej i leśnej - ewentualne prognozy co do jej dalszego funkcjonowania ; - zaspokajania potrzeb łańcucha żywnościowego , jako najbardziej istotnego elementu funkcjonowania społeczeństw w aspekcie technicznym , technologicznym i społecznym ; - zagospodarowania ziemi jako podstawy produkcji rolniczej z jednej strony , przestrzeni życiowej dla społeczeństwa z drugiej , i płaszczyzny dla rozwoju aktywności przemysłowej z trzeciej ; - podnoszenia poziomu przygotowania zawodowego i świadomości społecznej w aspekcie zrównoważonego korzystania z zasobów przyrodniczych ziemi rolniczej ; - racjonalizacji gospodarowania odpadami jako potencjalnym źródłem surowców i energii z jednej strony . oraz realnym zagrożeniem chemicznym , mikrobiologicznym i bytowym dla ludzi i przyrody ; <p>Określenie stanu posiadania w powyższych kwestiach , pozwoli nam na sformułowanie zagrożeń i szans płynących z proponowanych rozwiązań , a w efekcie na sformułowanie optymalnych recept na rozwój technik i technologii rolniczych , kierunków rozwoju społeczności wiejskich , płaszczyzn wzajemnego przenikania kierunków rozwoju poszczególnych aspektów życia społecznego , zagospodarowania efektów materialnych i niematerialnych płynących z produkcji rolniczej , rybackiej i leśnej , ograniczenia negatywnego oddziaływania działalności produkcyjnej , zdolności odtworzeniowej przestrzeni przyrodniczej do warunków optymalnego funkcjonowania ludzi i otaczającego ich świata.</p> <p>Planowane rozwiązania winny dotyczyć :</p> <ul style="list-style-type: none"> - określenia parametrów granicznych i optymalnych obejmujących wszystkie aspekty życia społeczności ludzkiej i świata przyrody oraz zasad wzajemnej koegzystencji w warunkach optymalnego wzajemnego rozwoju;

Lp.	Treść uwagi
	<ul style="list-style-type: none"> - sformułowania optymalnych norm i rozwiązań legislacyjnych, określających precyzyjne zasady funkcjonowania społecznego; - określenia materialnych kosztów planowanych rozwiązań, źródeł pochodzenia środków z których będą one pokrywane; - opracowania instytucjonalnych zasad wzajemnego funkcjonowania, zakresu i poziomu odpowiedzialności za istniejący stan rzeczy, - stworzenia płaszczyzny bieżącego monitorowania parametrów przestrzeni przyrodniczej i produkcyjnej, poziomu wzajemnego oddziaływania wynikających z zagrożeń cywilizacyjnych, stanu poziomu satysfakcji społecznej, poziomu równego dostępu do dóbr cywilizacyjnych dla wszystkich grup społecznych i zawodowych. <p>Powyższe opracowanie winno być wolne od wszystkich elementów gry politycznej, stać się elementem konsensusu społecznego i kursorem określającym strategiczne rozwiązania dla kolejnych ekip rządzących. Winno być także kompatybilne z systemem rozwiązań międzynarodowych odnoszących się do przestrzeni globalnych.</p>
331.	<p>Dotyczy: Rozstrzygnięcie strategiczne: "Warunkiem zrównoważonej produkcji rybackiej jest ochrona zasobów wody i cennych gatunków ryb".</p> <p>Należy wyłączyć z produkcji rybackiej system wód płynących w Polsce, który jest w złym i pogarszającym się stanie ekologicznym. System ten w ramach dojścia do i osiągnięcia dobrego stanu wód powinien być gospodarowany dla realizacji celów środowiskowych - a nie produkcyjno-towarowych.</p> <p>Stowarzyszenie uważa, że racjonalnym byłoby wyłączenie z pod zarządzenia MGMIŻŚ/KZGW całej sieci wód płynących w Polsce, uznanie ich za zasób środowiska i poddanie jej w zarząd Agencji Środowiska podległej bezpośrednio Ministerstwu Środowiska. Majątek trwały zainwestowany w tych wodach powinien być przekazany do samorządów, które z pewnością gospodarowałyby nim lepiej i bardziej ekonomicznie niż MGMIŻŚ/KZGW.</p> <p>Wyłączenie to powinno obejmować także wolno żyjące ryby, które nie podlegałyby w wodach płynących celom rybactwa czy akwakultury, ale traktowane byłyby jako taki sam zasób środowiska jak woda czy zwierzęta łowne, co oczywiście oznaczałoby, że chroniona byłaby różnorodność biologiczna i samodzielnie rozmnażające się populacje ryb, w efekcie czego zarybienia uważane byłyby za szkodliwe a możliwość ich stosowania ograniczono by do egzemplarzy bezpłodnych. Nie wykluczone byłyby celowe i dobrze uzasadnione reintrodukcje rodzimych gatunków i ras ryb.</p> <p>Wypełnia dwa cele szczegółowe wymienione na stronie 35:</p> <p>Cel szczegółowy I. Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybackiej.</p> <p>Cel szczegółowy II. Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska.</p> <p>MGMIŻŚ/KZGW systematycznie zaniedbuje renaturyzację wód płynących, co więcej, planuje dalsze ich pogorszenie, co wraz z innymi czynnikami zewnętrznymi może doprowadzić do katastrofy ekologicznej. Stąd konieczność wdrożenia programu ratowania zasobów środowiska pod kierunkiem Ministerstwa Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa przez wyspecjalizowaną agendę, za pomocą osobnego planu powiązanego z obszarami wiejskimi i rolnictwem. Program wdrożenia w wodach płynących należy skonsultować z aktywnymi realizatorami i profesjonalistami z Polski i z zagranicy, a zakres tego programu powinno się dostosować do celów i efektów renaturyzacji na świecie oraz doświadczeń z projektów implementowanych przez RDOŚ, niektóre RZGW czy organizacje pozarządowe w Polsce.</p> <p>Rybactwo morskie i w jeziorach nieprzepływowych różni się ponadto od akwakultury - które ma charakter intensywnego rolnictwa, toteż powinno się wyraźnie rozróżnić cele tych działań jako:</p> <p>Akwakultura - produkcja rolnicza, ukierunkowana na intensyfikację produkcji rybnej i zamknięte obiegi wody;</p> <p>Rybactwo morskie i w jeziorach nie przepływowych: rybactwo towarowe ograniczone w celu zachowania populacji naturalnych ryb;</p> <p>Rybactwo w wodach płynących: dostosowane do roli "kręgosłupa" systemu wodnego w Polsce w celu zachowania bioróżnorodności naturalnie rozmnażających się populacji ryb słodkowodnych i dwuśrodowiskowych, podległe Ministerstwu Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa;</p>

Lp.	Treść uwagi
	Przetwórstwo rybne: dział rolnictwa zależny od popytu na spożycie ryb, niezależny od rybactwa, mogący przetwarzać oprócz surowca krajowego także surowiec importowany.
332.	<p>Podsumowanie wyników diagnozy ze strategicznymi rozstrzygnięciami</p> <p>Rozstrzygnięcie strategiczne: Zachowanie zasobów środowiska, w tym krajobrazu rolniczego i lasów, jest ważnym czynnikiem kształtującym jakość życia i potencjał rozwojowy obszarów wiejskich i rybackich.</p> <p>Rozstrzygnięcie strategiczne: Rolnicze użytkowanie gruntów i stosowanie w gospodarstwach rolniczych i rybackich praktyk służących środowisku wnosi znaczący wkład w ochronę bioróżnorodności oraz przeciwdziałanie niekorzystnym zmianom klimatycznym.</p> <p>Rozstrzygnięcie strategiczne: Zmiany klimatu są poważnym wyzwaniem dla prowadzenia produkcji rolnej i rybackiej, które wymagają dostosowań technicznych i organizacyjnych z wykorzystaniem nowych technologii.</p> <p>Nawiązując do powyższych rozstrzygnięć warto zauważyć, że tysiące hektarów terenów zalewowych będących w posiadaniu MG MiŻŚ/KZGW i sprawiają one wrażenie całkowicie porzuconych. Z racji swojego położenia i dawnych wartości są olbrzymim zasobem środowiska pod warunkiem rewitalizacji siedlisk od wód zależnych, oraz terenów nadających się do zalesień oraz ekstensywnego użytkowania rolniczego, w tym pasterstwa na terenach podmokłych i w świetlistych dąbrowach.</p> <p>MG MiŻŚ/KZGW będąc właścicielem tych terenów nie ma dla nich jakiegokolwiek przeznaczenia ani jednostki odpowiedzialnej za ich zagospodarowanie w planie ogólnym ani w planach szczegółowych, a tym bardziej w realizacji faktycznej rewitalizacji. Zagospodarowanie terenów nadbrzeżnych w miastach faktycznie jest realizowane przez samorządy, to samo dotyczy utrzymania nadbrzeżnych terenów zielonych w miastach, mimo że formalnie utrzymanie wód (w tym zapewne działek "wody płynące") należy do obowiązków właściciela wód. Bez przekazania terenów nadbrzeżnych do samorządów zachowanie zasobów środowiska, wkład w ochronę bioróżnorodności i reakcje na zmiany klimatu, w tym dedykowana retencja oraz nawadnianie terenów rolnych nie mają szans na realizację z budżetu MG MiŻŚ/KZGW.</p>
333.	<p>Kierunek interwencji: Rozwój liniowej i infrastruktury technicznej</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozwój lub modernizacja infrastruktury niezbędnej do prowadzenia działalności gospodarczej (w tym w szczególności: infrastruktury energetycznej, transportowej i infrastruktury w zakresie szeroko pojętej gospodarki wodnej); • wsparcie dla budowy, odbudowy i prawidłowego wykorzystania urządzeń melioracyjnych oraz powiększenia retencji wodnej <p>Działania te powinny należeć do samorządów i być wspierane przez ministerstwo rolnictwa.</p> <p>Centralne programy rozwoju retencji i zwalczania suszy są nieprzystające do potrzeb i warunków wykazanych w Strategii rozwoju wsi. Rolnictwo potrzebuje nawodnień - a nie odwodnień, a więc adresowanej retencji w miejscu zużycia wody a nie dla samego wykazania objętości zretencjonowanej wody gdzieś tam w zbiornikach zaporowych, z której akwakultura i rolnictwo nie ma możliwości skorzystania.</p> <p>"Założenia do programu rozwoju retencji na lata 2021–2027" wskazują, że MG MiŻŚ/KZGW jest jednostką scentralizowaną w nadmiernym stopniu i nie jest w stanie ogarnąć perspektyw rozwojowych zgodnych z Planami Gospodarowania Wodami i Ramową Dyrektywą Wodną zaimplementowaną do Prawa wodnego. Napisane założenia określające potrzebne aspekty retencji wskazują także na to, że nie jest to zakres znany Ministerstwu Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej merytorycznie i wykracza poza zasięg terytorialny działania Ministerstwa, a wielkość retencji w zbiornikach zaporowych rzek wykonana przez KZGW stanowi raczej problem do rozwiązania niż zapas wody możliwy do spożytkowania.</p>
334.	<p>a) brak kontroli prawidłowości stosowania środków ochrony roślin (mepikwatu i chloromekwatu w zbożach – słoma zbóż) przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa</p> <p>b) brak informacji w kartach charakterystyki jak i etykietach o ograniczeniach w stosowaniu słomy traktowanej preparatami zawierającymi mepikwatu i chloromekwat, poza jednym wyjątkiem.</p> <p>BASF SE w 2013 r. wystąpiła do MRiRW z wnioskiem o zmianę treści etykiety rejestracyjnej Medax Top 350SC w ten sposób by dodać zdanie: „nie stosować słomy z traktowanych preparatem roślin jako podłoża do uprawy roślin oraz do ściółkowania”.</p> <p>Zezwolenie MRiRW nr R-213/2016 z dnia 4.11.2016 r.</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>c) brak powszechnie dostępnych informacji o najwyższych dopuszczalnych poziomach pozostałości NDP środków ochrony roślin w produktach rolnych, jakie pozostałości mg/kg są bezpieczne a jakie szkodliwe dla zdrowia konsumentów</p> <p>Słoma jako plon uboczny uprawy zbóż jest bardzo przydatna w łańcuchu pokarmowym, chowu i hodowli zwierząt jako pasza, a także służy jako podściółka w branży drobiarskiej, chowie zwierząt i do ściółkowania roślin jagodowych.</p> <p>Jest głównym składnikiem podłoża do uprawy grzybów takich jak pieczarka i boczniak.</p> <p>Bardzo trudno jest prowadzić uprawę grzybów boczniaka przy częstych zmianach NDP bez uzasadnienia w odniesieniu do zdrowia konsumentów, np. od dnia 03.11.2017 r. została wprowadzona nowa norma europejska dla zawartości pozostałości chloromekwatu w boczniakach. Dopuszczalny poziom tych pozostałości został obniżony z 10,0 mg/kg do 0,9 mg/kg czyli aż 11-krotnie. Jeśli chodzi o zawartość pozostałości tego środka w zbożach, poziom normatywny został podwyższony z 0,5mg/kg do 4mg/kg, z propozycją zwiększenia do 7mg/kg.</p> <p>Dopuszczalna wielkość zawartości chloromekwatu w owsie wynosi 15 mg/kg.</p> <p>Proszę o uwzględnienie możliwości podawania NDP najwyższych dopuszczalnych poziomów pozostałości używanych środków ochrony roślin w produktach spożywczych jak i w słomie, która uczestniczy w łańcuchu pokarmowym.</p> <p>Prośba aby stały przedstawiciel Polski przy Stałym Komitecie ds. Roślin, Zwierząt, Żywności i Pasz (SCPAFF): sekcja fitofarmaceutyki – pozostałości pestycydów w Brukseli, na bieżąco informował o propozycjach zmian dotyczących zainteresowane branże, o zamiarze zmian NDP, wraz z uzasadnieniem wartości NDP w mg/kg, bezpiecznych i szkodliwych dla każdego produktu</p> <p>Przy wydawaniu pozwoleń na stosowanie środków ochrony roślin jak i instrukcji ich stosowania uwzględniać rozporządzenie (WE) nr 396/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 lutego 2005 r. łącznie z zmieniającymi załącznikami w sprawie najwyższych dopuszczalnych pozostałości NDP pestycydów w żywności i paszach pochodzenia roślinnego i zwierzęcego.</p> <p>Proponuję wprowadzić na szeroką skalę akcję informacyjną dotyczącą NDP w produktach rolnych, aby uniknąć pretekstów do „wojny handlowej”, w której bezpodstawnie zaniżone normy są wykorzystywane.</p>
335.	<p>Brak konkretnych rozwiązań ochrony dochodów rolniczych.</p> <p>Uważam, że najlepszym rozwiązaniem byłoby wprowadzić dobrowolne ubezpieczenie ochrony dochodów rolniczych.</p> <p>Nie wracać do projektów ustaw z 22.06.2016 r. i 29.11.2017 r. o funduszu ochrony dochodów rolniczych.</p> <p>Propozycje rozwiązań ustaw doprowadzą powszechnie do zmniejszenia dochodów rolniczych a nie ochrony.</p>
336.	<p>Brak czytelnych powiązań zaplecza naukowo badawczego z bezpośrednią produkcją rolniczą.</p> <p>Od kilku lat obserwujemy bardzo duży wzrost zainteresowania w Europie i na świecie wykorzystaniem grzybów jadalnych jako żywności prozdrowotnej, funkcjonalnej i suplementów diety.</p> <p>Polska jako lider Europy w uprawie grzybów posiadająca zaplecze naukowe, produkcyjne, liczne grono specjalistów w połączeniu z większym naciskiem na poszerzone badania połączone z bezpośrednią produkcją może stać się liderem innowacyjności i nowych technologii prozdrowotnych związanych z grzybami.</p>
337.	<p>Brak konkretnych zapisów dotyczących wykorzystania biomasy roślinnej.</p> <p>Uważam, że powinna być tylko wykorzystywana biomasa z drewna.</p> <p>Dotychczasowe wykorzystanie biomasy roślinnej przyniosło nieobliczalne skutki w postaci degradacji środowiska, zubożenie gleb w próchnicę, a co za tym idzie degradację gleby.</p> <p>Wysokie koszty zużycia i naprawy instalacji spalających biomasę roślinną.</p> <p>Przeznaczone miliardy złotych na zielone certyfikaty, spalania i współspalania biomasy roślinnej, mogłyby być przeznaczone na fotowoltaikę – przyniosłyby i przynosiłyby w przyszłości wymierne efekty.</p>
338.	<p>Pozostawienie tak rozdrobnionego rolnictwa oraz bardzo niski odsetek doksztalcania się rolników nie przyczyni się do umocnienia konkurencyjności naszego rolnictwa w Europie.</p>

Lp.	Treść uwagi
339.	<p>Brak diagnozy na początku dokumentu.</p> <p>Diagnoza jest jedną z zasadniczych części każdej dobrze wykonanej strategii. Nie mogą jej zastąpić diagnozy regionalne, dla których też nie znalazło się żadne podsumowanie.</p> <p>„Podsumowanie wyników diagnozy” pokazano przy opisie celów szczegółowych, a to diagnoza i wybór celów powinny wskazywać na wybór kierunków interwencji (nie odwrotnie).</p>
340.	<p>Brak podsumowania realizacji poprzedniego dokumentu strategicznego.</p> <p>Taki dokument był i podsumowanie (ocena) realizacji poprzedniej strategii przyniosłoby zapewne wiele uwag, które pozwoliłyby lepiej opracować obecny dokument.</p>
341.	<p>Analizowanie całości obszarów wiejskich zgodnie z ich definicją administracyjną nie wydaje się poprawne.</p> <p>W samym dokumencie strategii w różnych miejscach wskazuje się na zróżnicowanie charakterystyki obszarów podmiejskich i obszarów oddalonych od miast. I są to charakterystyki całkowicie odmienne (przeciwstawne), dlatego cele strategii dla tych obszarów będą odmienne.</p>
342.	<p>Stosuje się określenia: szansa, zagrożenie, problem. Jest to odmienne podejście niż do analizy SWOT.</p> <p>Analiza SWOT jest dość zasadniczym elementem dokumentów planistycznych. Zwłaszcza krótka i treściwa jest bardzo pomocna w zrozumieniu złożonej sytuacji. Elementy Analizy SWOT są przedmiotem dalszych analiz (jak TOWS) co pozwala na prawidłowe wskazanie celów i ich ważności. Zastosowane tu podejście może prowadzić do mniejszego zrozumienia dla odbiorcy, zwłaszcza że na poziomie diagnoz regionalnych zastosowano Analizę SWOT.</p>
343.	<p>Tezy w rozdziale „Trendy, pułapki ...” nie poparto żadnymi danymi liczbowymi. Wiele też budzi wątpliwości (szereg uwag poniżej).</p> <p>Dane liczbowe pozwoliłyby potwierdzić prawdziwość tezy (i interpretacji) o sytuacji obszarów wiejskich. Błędna interpretacja (ocena) sytuacji prowadzi do złych decyzji rozwojowych.</p>
344.	<p>Budzi wątpliwość czy „Powolny odpływ zatrudnionych w rolnictwie do sektorów pozarolniczych” jest zagrożeniem?</p> <p>W polskim rolnictwie jest prawdopodobnie za dużo zatrudnionych osób, na co wskazałby wskaźnik produktywności polskiego rolnictwa. Wiele osób stanowi ukryte bezrobocie – one na pewno powinny odejść z rolnictwa.</p>
345.	<p>Warto dodać do uwagi „zmniejszaniem się udziału mieszkańców w wieku produkcyjnym w ogóle mieszkańców na terenach wiejskich. Niektóre regiony dotyka również problem depopulacji”, że są obszary kraju jak woj. małopolskie, gdzie w znacznej części mamy do czynienia z rosnącą liczbą ludności.</p> <p>Rosnąca liczba ludności powoduje inne potrzeby (priorytety) rozwojowe.</p>
346.	<p>„Generalny wzrost poziomu dochodów (i standardów jakości życia)” nie powinien być traktowany jak zagrożenie.</p> <p>To w dalszej części wzrost dochodów został określony jako cel główny strategii.</p>
347.	<p>Teza „Rośnie znaczenie i oczekiwania społeczne w zakresie ochrony zasobów środowiska naturalnego w rolnictwie i rybactwie (gleba, woda, powietrze, różnorodność biologiczna).” powinna być zastąpiona mocnym stwierdzeniem o potrzebie ochrony środowiska i przeciwdziałaniu się szczególnie już widocznym zmianom klimatu.</p> <p>Trudno mówić czy rzeczywiście rosną oczekiwania społeczne w zakresie ochrony środowiska (niską świadomość można by wskazać jako zagrożenie), natomiast z twardych danych o zanieczyszczeniu środowiska i dowodów na zmiany klimatu powinny wynikać mocne tezy o potrzebie działań, przez wielu np. Papieża Franciszka, określanych jako stan alarmowy.</p>
348.	<p>Wskazane problemy z wodą są ważnym zagrożeniem. Wskazuje na to dobitnie tegoroczna sytuacja w niektórych rejonach Polski.</p>
349.	<p>Teza „energetyka rozproszona oparta na OZE” winna być mocno uwypuklona. OZE to szansa na tanią, czystą i własną (niezależną) energię, poprawę stanu środowiska, rozwój gospodarki – wiele korzyści. Na potrzeby odejścia od paliw kopalnych i rozwój OZE wskazuje m.in. Papież Franciszek w encyklice „Laudate Si”.</p>
350.	<p>Budzi wątpliwość teza o spadku pełnozatrudnionych w rolnictwie jako problemie.</p>

Lp.	Treść uwagi
351.	Jak się wydaje słuszna (brak danych liczbowych) teza „Pogłębia się polaryzacja wewnątrz województw i następuje dalsza marginalizacja obszarów o niskim poziomie dochodów własnych per capita, peryferyjnych, słabo skomunikowanych, o niskim poziomie rozwoju infrastrukturalnego lub społecznego. nie znajduje w strategii zdecydowanych rozwiązań (brak w działaniach odniesień do likwidowania różnicowań regionalnych i wewnątrzregionalnych”.
352.	Nie jest zrozumiała (uzasadniona) teza „Następują duże zmiany w modelu funkcjonowania budżetu i polityk europejskich po 2020 r” i dlaczego stanowi to zagrożenie. Może to odbiór subiektywny, ale nie dostrzegamy „dużych zmian” ani tym bardziej zagrożenia z tego tytułu. Przeciwnie widać wyraźnie działania UE np. na rzecz uproszczeń funkcjonowania polityk, które warto zastosować także w kraju.
353.	„Rosnące ambicje UE w zakresie podejmowania i promowania nowych zobowiązań na forum globalnym, w tym, w zakresie ochrony klimatu i środowiska” wskazano jako problem podczas, gdy my oceniamy to jako szansę.
354.	„Występują tendencje protekcyjnistyczne” wskazano jako zagrożenie ze strony innych państw, podczas gdy w Polsce robimy podobnie. Liczne są apele o spożywanie polskiej żywności. Dla konsumenta zawsze najważniejsza będzie jakość w stosunku do ceny i o to należy zabiegać.
355.	Wskazanie na „niski poziom umiejętności cyfrowych wśród rolników i rybaków” jest bardzo ważne w kontekście cyfryzacji wsi. Mocniej należy wskazać na potrzebę rozwoju sieci Internetu. Polska ma niski poziom infrastruktury w zakresie internetu (mniejszy chyba niż Rumunia czy Węgry). Rozwój tej infrastruktury wspierać będzie świadomość korzyści z jej stosowania np. telepraca.
356.	W tym miejscu wskazuje się na problemy i szanse związane z rozwojem OZE i jest to bardzo ważne zagadnienie.
357.	Wskazuje się na „niepełne pokrycie gmin dostępem do Internetu o wysokiej przepustowości”, co jest ważnym zagadnieniem.
358.	„konieczność dojazdu do siedziby organu JST w celu odebrania dokumentów niebędących decyzjami administracyjnymi, zezwoleniami, koncesjami” – przykład zagadnienia o b. niskiej randze zagrożenia. Generalnie brak jest zróżnicowania rangi szans i zagrożeń. Zróżnicowanie pozwoliłoby na wskazanie najważniejszych celów i priorytetów – ich zróżnicowania pod względem ważności dla wizji i celu głównego Strategii.
359.	W punkcie „szanse” pierwszych wyzwań wskazano na kilka najważniejszych jak się wydaje zagadnień w zakresie „Rozwój gospodarczy społeczny”: <ul style="list-style-type: none"> • potencjał przedsiębiorczości opartej na produkcji i przetwórstwie rolno-spożywczym na poziomie gospodarstwa domowego, • wykorzystanie nowoczesnych technologii i nowych gałęzi gospodarki na obszarach wiejskich (np. w zakresie OZE), • przyspieszenie rozwoju gospodarczego dzięki rozwiązaniom cyfrowym, • budowa i rozwój infrastruktury zwiększającej dostępność terytorialną i podnoszącą standard infrastruktury bytowej na obszarach wiejskich, • rozwój centrów aktywności gospodarczej (strefy inwestycyjne, klastry, HUB-y, itp.). Na podstawie analizy różnych szans, biorąc pod uwagę nasze doświadczenia i wiedzę.
360.	W celu głównym - być może zamiast wzrostu dochodu lepszym byłby wzrost dobrobytu. Dobrobyt to więcej niż tylko dobre dochody. W ciągu najbliższych kilkunastu lat o dobrobycie mogą decydować mocno czynniki środowiskowe. „Pieniądze to nie wszystko”.
361.	Cele szczegółowe najprawdopodobniej nie są elementem gradacji, a wynikają ze struktury strategii zrównoważonego rozwoju, które wyodrębniają do osobnych grup zagadnień - sprawy gospodarcze, środowiskowe i społeczne. Przy czym o ile cel I można w pełni przypisać do „gospodarki”, to pozostałe cele nie są takie oczywiste - cel II to „środowisko” i „sprawy społeczne” oraz cel III to „gospodarka” i „sprawy społeczne”. Kierunki interwencji występują zapewne w jakiejś zaplanowanej kolejności i tu wydaje się, że

Lp.	Treść uwagi
	<p>sprawy środowiska i zmiany klimat powinny być wyżej eksponowane w celu II. W zapisie o infrastrukturze technicznej warto podkreślić rozwój szerokopasmowego Internetu.</p> <p>Sprawy związane z kierunkiem „Zrównoważone gospodarowanie i ochrona zasobów środowiska wydają się że w UE są wyżej cenione (może to mieć znaczenie przy negocjacjach budżetowych). Wskazywaliśmy wcześniej na liczne szanse związane z rozwojem OZE (środowiskowe, ale i gospodarcze). Kwestie klimatu wpływają na susze i brak wody, co może być dużym problemem na obszarach wsi w Polsce. Podobnie sprawy dotyczące Internetu. Przy decyzjach o rozwoju innej infrastruktury trzeba pamiętać o zagrożeniu wyludniania się wsi.</p>
362.	<p>Lokalnym Grupom Działania (i mechanizmowi RLKS) „przydziela się zadania” tylko w kierunku interwencji „Budowa i rozwój zdolności do współpracy w wymiarze społecznym i terytorialnym w celu II. Tymczasem LGD mają swoje sukcesy i doświadczenia w realizacji wielu zadań w celach II i III.</p> <p>LGD skutecznie aktywizują gospodarczo i społecznie społeczność wiejską m.in. tworzą ważne miejsca pracy. LGD mają duże zasługi w promocji i wsparciu produkcji żywnościowych produktów lokalnych. W Niemczech LGD wspierają inicjatywy samodzielnych energetycznie wiosek. W działaniach typu „Smart Villages” ważną rolę odgrywa budowanie partnerstw w zakresie różnych kierunków interwencji.</p>
363.	<p>LGD są partnerstwami międzysektorowymi, skupiającymi najważniejszych aktorów danego obszaru – stąd powinny być wskazane jako ważny element „sprawnego zarządzania rozwojem na poziomie lokalnym.</p> <p>Poprawa zarządzania rozwojem na poziomie lokalnym to jeden z celów funkcjonowania LGD.</p>
364.	<p>Dla „stabilnego finansowania rozwoju” proponuje się mocno podkreślić wykorzystanie wszystkich funduszy w Lokalnych Strategiach Rozwoju.</p> <p>Wykorzystanie wszystkich funduszy jest mocno postulowane, ponieważ dotychczasowe doświadczenia w tym zakresie, zarówno na poziomie europejskim, jak i krajowym są pozytywne. Szczególnie jest to zasadne, jeśli w przypadku LGD dotyczyłoby to w pełni potrzebnej współpracy obszarów wiejskich i miejskich w ramach obszarów funkcjonalnych.</p>
365.	<p>Nie ma już chyba programów Comenius, Leonardo. Zastąpił je Program Erasmus+.</p>
366.	<p>Nie wskazano na związki Strategii (choćby kierunku interwencji „Rozwój inicjatyw oddolnych na rzecz tworzenia kapitału społecznego”), a powinno się także w zakresie „Sprawnego zarządzania rozwojem (uwaga 25) z celem 17.</p> <p>W celu 17 znajduje się działanie „17.17 Zachęcać do tworzenia i promować efektywne partnerstwa publiczne, publiczno-prywatne i partnerstwa z udziałem społeczeństwa obywatelskiego, budowane na doświadczeniu i strategiach pozyskiwania zasobów w ramach partnerstwa”.</p>
367.	<p>W pełni popieramy działania i projekty strategiczne dla kierunku interwencji „Budowa i rozwój zdolności do współpracy w wymiarze społecznym i terytorialnym”. Liczymy na rzeczywiste zaangażowanie MliR w te zadania.</p> <p>Są dobrze sformułowane i są ważne dla realizacji celów Strategii.</p>
368.	<p>Wydałeś się w Strategii brak jest odniesień do prezentowanych na mapach zróżnicowań terytorialnych. Brak komentarzy (wniosków) dla prezentowanych map.</p>
369.	<p>Zobowiązania gmin, gdy są nadmierne mogą być przeszkodą w rozwoju, ale niskie zadłużenie może być po prostu dowodem braku aktywności samorządów lokalnych.</p>
370.	<p>Brak w <i>Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030</i> tematu dotyczących szans (m.in. efektywne zapylanie) i zagrożeń (rozwój chorób obecnie zwalczanych, ale również chyba niestety przyszłych) wynikających z hodowli pasiecznej.</p> <p>Pszczoła jako jeden z ważniejszych przyrodniczo, ale również ekonomicznie zwierząt gospodarskich przynosząca niesamowite dochody na świecie i w Polsce, powinna być objętym szczególnym dążeniem do poprawy jej warunków bytowania.</p> <p>Napływ nowych gatunków (obecnie na szczęście w Polsce nieznanymi), które są już w Europie w przypadku możliwej ekspansji np. żuczka ulowego, (ogniska znajdują się w granicach Europy), którego bytowanie może spowodować znaczące straty ekonomiczne gospodarki, oczywiście jego rozwój nie będzie następował z dnia na dzień lecz przyczyni się (co możemy wysunąć z historii) do spadku zainteresowania hobbystycznym i</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>wysokoprodukcyjnym pszczelarstwem, gdyż jego sposoby żerowania są niestety odmienne od znanej nam już warrozy.</p> <p>Uważam ,że treść tej uwagi jest potwierdzona dość głębokimi przemyśleniami i poparta aktualnym stanem zmian na kontynencie europejskim. Wiemy już jakie gatunki nieznane dotychczas w Europie aktualnie są już obecne (m.in. komar tygrysi, szerszeń azjatycki).</p>
371.	<p>Słaby dostęp do wiedzy „wyższej” w znaczeniu naukowym dla osób nie mających należytego obeznania z środkami internetowymi. Bądź informacja porozrzucana po różnych miejscach.</p> <p>Przeglądając strony instytutów rolniczych lub Odr-ów, jak co roku można dotrzeć do ciekawych informacji na tematy aktualnej problematyki i rozwiązań technologiczno-innowacyjnych, jest to naturalne dla ludzi znających doskonale erę cyfryzacji jednak starsze osoby nie są należycie jeszcze przekonane do tych „nowości” i w ogóle nie wiedzą o odbywających się m.in o seminariach , wykładach tematycznych, sposobach zmian w swoim gospodarstwie itp.</p> <p>Związku z tym należało by utworzyć nośnik informacyjny (myślę że mogłoby to być adres strony internetowej, bądź przesyłanie informacji na skrzynki pocztowe) aby informacja ta mogła by dotrzeć do jak największej ilości osób, bowiem bez zmiany nawyków oraz dawnych zwyczajów w rolnictwie, efekty tejże pracy nie będą powodować jej pełnego wykorzystania.</p> <p>Rzeczą oczywistą również jest na pewno mniej skłonny stosunek osób starszych do nowości jednak powinni i oni mieć dostęp do wiarygodnej wiedzy branżowej.</p>
372.	<p>Bardziej widoczne prace badaczy.</p> <p>Przeglądając informacje o dofinansowaniach różnych szczebli m.in. europejskich i krajowych na badania danych problemów w zakresie szeroko rozumianego rolnictwa możemy przeczytać nie raz o ciekawych wnioskach wynikających z danego problemu badawczego jednak informacja ta nie raz ukryta jest dla osób , które nie mają dostępu do tych nośników. Problem się zapętla, bo badacz mający wole przekazania tej wiedzy jak najszerszemu ogółu społeczeństwa nie może szerzej poinformować o swych wynikach co wykazano w punkcie 2.</p>
373.	<p>Mało wymagające prawo ochrony zdrowia i kontroli rodzin pszczelich, jak czytamy w raporcie „NIK o wsparciu pszczelarstwa” z lipca 2017 roku w uwagach i wnioskach NiK.</p>
374.	<p>„Rewolucja technologiczna w rolnictwie...”</p> <p>Wskazana szansa dotyczyć będzie tylko dużych gospodarstw rolnych.</p>
375.	<p>Propozycja uzupełnienia tekstu o następujący zapis: „Rozwój produktów spożywczych i przetwórstwa rolno-spożywczego: - przetwórstwo w małych gospodarstwach rolnych” (szanse).</p> <p>Małe przetwórstwo w gospodarstwie – wspieranie przetwórstwa niszowych produktów, produktów regionalnych i ekologicznych poprzez promocję, zakup maszyn i technologii (skrócenie łańcucha żywnościowego).</p>
376.	<p>Obszary wiejskie w 2050 r. to atrakcyjne miejsce pracy, zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia działalności rolniczej lub pozarolniczej, z odpowiednią infrastrukturą.</p> <p>Proponuje się dopisać taki zapis, zgodny z celem szczegółowym.</p>
377.	<p>Użytki rolne w Polsce zajmują ponad połowę powierzchni kraju.</p> <p>Warto dodać, że UR zajmują nieco ponad 60% powierzchni kraju - (60,2% w 2017 r.), a obszary wiejskie niemal 93% ogólnej powierzchni Polski.</p>
378.	<p>Natomiast gospodarstwa większe obszarowo położone są głównie na obszarach oddalonych od ośrodków miejskich, gdzie występują korzystne warunki agrotechniczne (Kotlina Warszawska, Polesie Lubelskie).</p> <p>Polesie Lubelskie nie posiada korzystnych warunków agrotechnicznych, jeżeli rozumie się przez to warunki przyrodnicze do rozwoju produkcji rolnej.</p>
379.	<p>Kierunek interwencji: Nowe modele organizacji produkcji i rynków, krótkie łańcuchy rynkowe i uczciwa konkurencja: - wsparcie rozwoju lokalnych rynków rolno-spożywczych, w tym rynku rybnego - lokalne przetwórstwo, handel detaliczny prowadzony przez rolników, sprzedaż i dostawy bezpośrednie do konsumentów (również z wykorzystaniem potencjału Internetu)”.</p>

Lp.	Treść uwagi
	Wsparcie lokalnych rynków rybnych, hodowli w akwakulturach i stawach wpisujących się w czynnik „Slow Food”.
380.	Kierunek interwencji: Zarządzanie ryzykiem w sektorze rolno-spożywcym – uzupełnienie tekstu o zapis: „Modernizacja i rekultywacja stawów karpiowych”. Gospodarstwa rybackie oprócz produkcji ryb, realizują również małą retencję, przeciwdziałając powodziom, spełniają rolę ekologiczną i przyrodniczą, dlatego powinny mieć możliwość uzyskania wsparcia na takie działania.
381.	Uzupełnienie tekstu o następujący zapis: „Pełna kontrola produktów rolnych przywożonych z Ukrainy objętych bezcłowym importem. Kontrola prowadzona przez Polskie instytucje winna być w całości finansowana z budżetu UE”. O wielkości importu bezcłowego stanowi Umowa pomiędzy UE a Ukrainą. Prowadzona kontrola stanowić będzie ochronę wschodniej granicy UE przed napływem produktów nie spełniających norm bezpieczeństwa.
382.	Projekty strategiczne wynikające z Planu dla Wsi służące realizacji celu I SZRWRiR 2030. Powinno być celu II.
383.	Uzupełnienie tekstu o następujący zapis: „Wprowadzenie nowych rozwiązań zachęcających do podejmowania działalności pozarolniczej”. Należy umożliwić pozostanie w systemie KRUS dla osób podejmujących działalność poza -rolniczą do określonej kwoty przychodu, podwójonej stawki KRUS do ustalonej kwoty przychodu, po przekroczeniu której byłby obowiązek przejście do systemu ZUS.
384.	Wskazane i konieczne jest znaczne podniesienie wskaźnika udziału wydatków na rolnictwo i łowiectwo w budżecie państwa. Przyjęcie wskaźnika na następne lata na poziomie nie mniej niż 1,2%, przy założeniu że rokiem bazowym jest 2019 ze wskaźnikiem 1,18%, jest za niskie.
385.	Należy dokładnie wskazać elementy synergii między krajowymi dokumentami strategicznymi. Trudno jest ocenić wzajemną synergię działań z różnych horyzontalnych strategii krajowych, kiedy nie znana jest treść Strategii Produktyności czy nowej Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego.
386.	Cele ogólne przyszłej 2021-2027. Powinno być: Cele ogólne przyszłej WPR 2021-2027
387.	Uzupełnienie tekstu. Jest „Działaniami Marii Skłodowskiej-Curie”, winno być: „Działaniami Programu Marii Skłodowskiej-Curie”.
388.	Wymiar terytorialny nie został zdefiniowany w części projekcyjnej czyli w celach szczegółowych czy kierunkach interwencji. Terytorializacja jest założeniem planowania strategicznego wyraźnie wybrzmiewającym w SOR. Przesunięcie obowiązku określenia wymiaru terytorialnego z poziomu strategicznego na operacyjny (instrumentu pomocowego) nie jest właściwym podejściem. Strategiczny charakter dokumentu SZRWRiR nie jest przesłanką do rezygnacji z opisu terytorializacji działań. Nie jest to spójne z potrzebą większej terytorializacji i operacjonalizacji wyrażoną wprost w SOR.
389.	Uzupełnienie tekstu o następujący zapis: „Podano propozycje KE dotyczące wieloletnich ram finansowych na WPR na lata 2021-2027, z podziałem na oba filary. Brakuje takiej informacji za lata 2014-2020”. Ważne dane porównawcze w sytuacji nieustannych dyskusji o skali zmian i możliwych kwotach podziału na poszczególne kraje członkowskie w nowej perspektywie.
390.	Należy doprecyzować funkcję i rolę w systemie realizacji SZRWRiR instrumentu w postaci Paktu dla obszarów wiejskich. Wskazuje się na Pakt dla obszarów wiejskich (2018-2022) jako komponent strategiczny systemu realizacji Strategii. Jest to projekt strategiczny wynikający z SOR. W czasie prac nad SZRWRiR zakładano, że Pakt będzie zbiorem projektów strategicznych niewpisanych do SOR. Jaka jest rola tego dokumentu obecnie skoro listę projektów stanowi Plan dla wsi oraz załącznik nr 1 do SZRWRiR. W tym kontekście uzasadnione jest pytanie jaki będzie status prawny Planu dla wsi oraz Paktu dla obszarów wiejskich w świetle projektu nowelizacji uzppr.

Lp.	Treść uwagi
391.	Prezentowane dane o liczbie gmin są częściowo nieaktualne. Od 2018 roku zmieniła się liczba gmin wiejskich i miejsko-wiejskich. Przedmiotowa zmiana dotyczy zarówno kraju jak i województwa mazowieckiego Aktualne dane w tym zakresie (stan na 01.01.2019 r.) dostępne są na stronie administracja.mswia.gov.pl lub w BDL GUS.
392.	Zapisy odnoszą się do sytuacji w kraju, w znikomym stopniu uwzględniając specyfikę terytorialną poszczególnych regionów. W strategii należy w szerszym stopniu uwzględnić specyfikę poszczególnych województw opierając się na 16 regionalnych diagnozach społeczno-gospodarczych obszarów wiejskich i rolnictwa sporządzonych do strategii. W chwili obecnej w projekcie strategii zawarte są jedynie bardzo ogólne odwołania do powyższych diagnoz.
393.	Jako szansę potraktowano „wzrost wydajności infrastruktury środowiskowej i jej rozbudowa (w tym m.in. infrastruktury wodnej)”. Powolny, nie nadążający za potrzebami rozwój infrastruktury wodnej, zwłaszcza małej retencji oraz liczne zaniedbania w tym zakresie, stanowią raczej zagrożenie niż szansę rozwoju.
394.	Aktualizacji wymagają dane dotyczące infrastruktury wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej. Aktualizacja danych wydaje się konieczna ze względu na szybki rozwój tego typu infrastruktury. Najnowsze dane w tym zakresie za 2017 rok dostępne są w BDL GUS.
395.	Dane w zakresie instytucji kultury (centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic) odniesiono do roku 2016. Są one nieaktualne, gdyż w 2018 r. liczba tych placówek w stosunku do 2016 r. nieznacznie zmniejszyła się. Najnowsze dane w tym zakresie za 2018 r. są dostępne w BDL GUS.
396.	Błędnie użyty termin mobilność społeczna, który oznacza ruch w obrębie struktury społecznej, np. awans lub degradację względem struktury społecznej (klasowej). Prawdopodobnie chodzi o mobilność przestrzenną, czyli przemieszczanie ludzi w sensie geograficznym i fizycznym – zmiana miejsca pracy, miejsca zamieszkania. Przy tworzeniu dokumentów strategicznych należy wykazać dbałość o właściwie użytą terminologię specjalistyczną.
397.	W działaniach horyzontalnych i działaniach uzupełniających brak wsparcia poprawy dostępności komunikacyjnej lokalnych centrów rozwoju. Małe miasta będące lokalnymi centrami rozwoju na obszarach rolniczych, stanowiące naturalny rynek zbytu wyprodukowanej żywności powinny być dobrze skomunikowane publiczną komunikacją autobusową ze swoim otoczeniem.
398.	W tabeli „Wskaźniki kluczowe przedstawiające stopień realizacji Obszarów wpływających na osiągnięcie celów SZRWRI R 2030” nie zaprezentowano wartości wskaźnika „Udział powierzchni pokrytej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni gmin wiejskich i miejsko-wiejskich” dla roku 2020. Tabelę należy uzupełnić o przedmiotową wartość.
399.	We wskaźniku „Liczba rolników korzystających z TUL” (ostatni wiersz w tabeli) dla wartości bazowej oraz dla roku 2020 przyporządkowano wartości zerowe. Powyższy zapis może budzić wątpliwości i interpretacyjne. W przypisie 102, na tej samej stronie, który odnosi się do opisu wspomnianego wskaźnika, nie ma w tym względzie żadnego wyjaśnienia. Warto zatem uzupełnić informację w tym zakresie. Uzupełnienie informacji w tym zakresie przyczyni się do usunięcia wątpliwości co do interpretacji obecnego zapisu.
400.	Ramy finansowe projektu strategii zostały określone sposób bardzo ogólny. Podkreśla się jedynie potrzebę zwiększenia nakładów krajowych na realizację kierunków określonych w Strategii. Na podstawie zaproponowanych zapisów trudno ocenić, jaka będzie skala inwestycji/działań krajowych w tym zakresie. Zawarto również dość lakoniczny zapis dotyczący finansowania działań Strategii ze środków jst: Wsparciem dla finansowania z poziomu kraju będą środki rozwojowe jednostek samorządu

Lp.	Treść uwagi
	terytorialnego i środki prywatne. Na tej podstawie niemożliwa jest ocena, jakie nakłady będą ponoszone przez stronę samorządową.
401.	<p>System realizacji Strategii opiera się na programach realizowanych w perspektywie 2014-2020. W przypadku zaledwie dwóch programów możemy mówić o dłuższej perspektywie czasowej, co wskazuje na brak planowania strategicznego w całej perspektywie realizacji Strategii. Brak precyzyjnego określenia systemu realizacji do 2030 roku i ogólnie określone ramy nie pozwolą właściwie ocenić efektów realizacji strategii.</p> <p>Tylko dwa z wymienionych programów wykraczają poza perspektywę finansową 2014-2020 i sięgają do roku 2027. Tymczasem horyzont czasowy strategii to rok 2030. Nie doprecyzowano, jak będzie wyglądał system wdrażania po 2027 roku oraz czy zakończenie większości programów w latach 2020-2022 wpłynie na zakres realizacji strategii.</p> <p>Warto też zauważyć, że Plan dla Wsi jest wymieniony dwa razy (jako polityka i jako poszczególne projekty). Biorąc pod uwagę ogólny (kierunkowy) charakter Planu dla Wsi, trudno powiedzieć, że definiuje on system wdrażania strategii - wydaje się, że to raczej strategia będzie jednym z narzędzi do realizacji Planu dla Wsi.</p>
402.	<p>Projekty przypisane są do konkretnych celów szczegółowych oraz kierunków interwencji i dotyczą wszystkich terenów wiejskich i małych miast bądź terenów rybackich.</p> <p>Proponuje się uzupełnienie o projekty dedykowane tylko dla obszarów wiejskich zamkniętego rozwoju, czy też powolnego tempa rozwoju.</p> <p>Należy wspierać obszary wiejskie o najniższym tempie rozwoju.</p>
403.	<p>Proponuje się ujednoczyć:</p> <ul style="list-style-type: none"> - podkłady map wykorzystanych do opracowania kartogramów (część podkładów przedstawia Mierzę Wiślaną i Zalew Szczeciński) - sposób prezentacji danych w legendzie: na części map przedziały są przedstawione rosnąco, na części malejąco. - oznaczenie granic województw: na części kartogramów nie zaznaczono granic. - dane dot. gmin: część kartodiagramów prezentuje dane dla 2412 gmin (miejskich, wiejskich i miejsko-wiejskich, z wyłączeniem 66 miast na prawach powiatu), część dla wszystkich 2478 gmin w Polsce. <p>Należy poprawić liczbę gmin zamkniętego rozwoju zaznaczoną na dwóch ostatnich kartogramach, która po zsumowaniu odpowiednich przedziałów wynosi: 279 i 169 (jest 278 i 166).</p> <p>Proponuje się uzupełnić kartogramy o źródła pochodzenia danych.</p> <p>Korekty wymagają legendy kartogramów:</p> <p>Dochody własne gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2017 r., Zobowiązania gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2017 roku,</p> <p>Dochody z tytułu dotacji z UE w budżetach gmin w latach 2006-2015 w przeliczeniu na 1 mieszkańca,</p> <p>Dochody gmin z tytułu udziałów w PIT i CIT w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2017 r.</p> <p>Na kartogramie Lesistość gmin w 2017 r. pokazano gminy o największej lesistości jako gminy zamkniętego rozwoju.</p> <p>Brakuje syntetycznej mapy wynikowej, która pokazywałaby gminy zamkniętego rozwoju i powolnego rozwoju.</p> <p>Kartogramy przedstawiają niespójne informacje oraz drobne błędy, które proponuje się ujednoczyć, wyjaśnić i poprawić w celu łatwiejszej analizy załącznika</p> <p>Na części kartogramów prezentowane są dane dla wszystkich 2478 gmin w Polsce, na części tylko dla 2412 gmin miejskich, wiejskich i miejsko-wiejskich (z wyłączeniem 66 miast na prawach powiatu).</p> <p>W kartogramach brakuje źródeł pochodzenia danych.</p> <p>W chwili obecnej wartości liczbowe poszczególnych przedziałów nachodzą na siebie. Ponadto w mapie dotyczącej dochodów z tytułu dotacji UE brakuje jednostki w jakiej zaprezentowano dane.</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>Zastosowanie określenia „zamknięty rozwój” ugruntowuje postrzeganie obszarów leśnych czy objętych ochroną prawną, jako niepożądanych dla rozwoju, co prowadzi do m.in. negocjowania ograniczeń w zagospodarowaniu.</p> <p>Mapa syntetyczna ułatwi odczytywanie i interpretację danych.</p>
404.	<p>Strategię warto byłoby uzupełnić o słowniczek (glosariusz) wyjaśniający niektóre pojęcia użyte w dokumencie, np. podejście „silosowe”, Internet rzeczy.</p>
405.	<p>Proponujemy dodanie do wykazu skrótów, skróty niewyjaśnione w dokumencie, np.: PES, JPO i MR.</p> <p>Wykaz skrótów powinien zawierać wyjaśnienie znaczenia wszystkich skrótów występujących w dokumencie.</p>
406.	<p>W strategii bardzo lakonicznie zostało potraktowane wyzwanie, jakim jest gospodarka o obiegu zamkniętym (GOZ).</p> <p>Zagadnienie to będzie bardzo ważnym elementem zmian dla sektora rolno-spożywczego w perspektywie 2021-2027, podobnie, jak Przemysł 4.0.</p> <p>Dla wyzwań związanych z transformacją cyfrową wyodrębniony został oddzielny kierunek, dlatego wydaje się to uzasadnione także w przypadku GOZ.</p>
407.	<p>Zbyt małą rolę w Strategii poświęcono przetwórstwu rolno-spożywczemu i wprowadzaniu innowacji w przedsiębiorstwach należących do tego sektora. Brak propozycji konkretnych działań, które zwiększą absorpcję innowacji w sektorze rolno-spożywczym. Ponadto brak w strategii odniesienia do krajowych i regionalnych inteligentnych specjalizacji.</p> <p>Strategia będzie dokumentem ukierunkującym politykę zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa realizowaną zarówno na poziomie centralnym, jak i samorządowym. Ponadto, w dużym stopniu odnosi się do interwencji wykorzystującej instrumenty polityki UE, dlatego kluczowe jest odniesienie się w dokumencie do zagadnień kluczowych z punktu widzenia polityki rozwoju, takich jak przedsiębiorczość, innowacyjność czy krajowe/regionalne inteligentne specjalizacje.</p>
408.	<p>Zastosowano odmienne podejście do określania wymiaru terytorialnego, niż w KSRR 2030. W przypadku STRATEGII ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU WSI, ROLNICTWA I RYBACTWA 2030 nie wskazano programów rozwoju skierowanych do poszczególnych obszarów, a jedynie ogólne, możliwe do zastosowania mechanizmy, np. dedykowane nabory, wydzielone koperty. Takie podejście przekłada się niedookreślenie systemu realizacji strategii.</p> <p>Brak jasnego określenia instrumentów, za pomocą których zostaną osiągnięte cele strategii zwiększa ryzyko ich niezrealizowania.</p>
409.	<p>Sposób identyfikacji projektów strategicznych odbiega od formuły zaproponowanej w innych Strategiach, np. KSRR 2030, gdzie zidentyfikowane projekty zostały opisane.</p> <p>Dążąc do spójności w dokumentach strategicznych opracowywanych na poziomie krajowym, rekomendowane jest przyjęcie analogicznych rozwiązań; w obecnej formule projekty strategiczne to raczej planowane działania, a nie konkretne projekty.</p>
410.	<p>Strategia zakłada promocję instrumentów współpracy i partnerstwa, m. in. szersze zastosowanie formuły budowania partnerstw trójsektorowych w ramach RLKS, szersze skoordynowanie działań w ramach podejścia LEADER, łączenie działań z różnych źródeł finansowania w celu kompleksowego wsparcia, upowszechnianie instrumentów takich jak RLKS w systemie polityki regionalnej.</p> <p>Koncepcja wykorzystywania wielu funduszy do wdrażania podejścia RLKS wydaje się słuszna, jednakże z zastrzeżeniem skoordynowania zasad przyznawania pomocy w poszczególnych funduszach oraz ujednoliconego podejścia.</p>
411.	<p>W ramach kierunków interwencji dotyczących rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich w Polsce powinno rozważyć się też wpływ innych zagadnień, takich jak m.in. rosnące koszty prowadzenia produkcji roślinnej i zwierzęcej, coraz częstsze masowe choroby roślin i zwierząt, zbyt mała powszechność ubezpieczeń rolniczych oraz zmienność i mała przejrzystość przepisów prawa.</p>
412.	<p>Uwaga dotycząca części pn. Wzrost efektywności i wydajności gospodarstw m.in. przez modernizację i innowacje, Wyzwania gospodarstw o ograniczonym potencjale rozwojowym. Uwaga ta dotyczyła braku elementarnej wiedzy w zakresie obsługi komputera i urządzeń mobilnych wśród najbardziej licznej grupy</p>

Lp.	Treść uwagi
	mieszkańców polskiej wsi - 40, 50 i 60 latków. Powodem takiego stanu może być brak takich urządzeń w gospodarstwach domowych. Dokonane zmiany zostały uwzględnione w wyzwaniach jako: „mała otwartość i brak zaufania do innowacji i umiejętności cyfrowych szczególnie wśród osób po 40 roku życia”.
413.	Uwaga dotycząca działań realizowanych w ramach Celu Szczegółowego II Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska, Kierunek interwencji: Rozwój infrastruktury społecznej i rewitalizacja wsi. W horyzontalnych działaniach zaproponowano zwrócenie większej uwagi na sołectwo, – jako komórkę, która jest najbliższą mieszkańcom wsi. Sołtysi i rady sołeckie najlepiej znają problemy dotyczące obszaru ich działalności, a także mają najskuteczniejsze pomysły, jak je rozwiązać. Wsparcie sołectw stworzy im odpowiednie warunki do działania, poprawi jakość życia mieszkańców wsi, wzmocni poczucie tożsamości regionalnej oraz zwiększy wykorzystanie potencjału obszarów wiejskich. Uwaga została uwzględniona przez resort w opisie systemu realizacji strategii w następujący sposób: „Kluczowymi aktorami polityki rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa są Minister Inwestycji i Rozwoju, jako wiodący w zakresie Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju oraz pozostali Ministrowie realizujący działania rozwojowe na obszarach wiejskich, w rolnictwie i rybactwie, oraz przedstawiciele samorządów województw, którzy pełnią kluczową rolę w procesie programowania, zarządzania i koordynowania działań rozwojowych na poziomie regionalnym. Większą niż dotychczas rolę powinny odgrywać również sołectwa będące jednostkami pomocniczymi gmin, w których sołtysi pełnią rolę łącznika między mieszkańcami sołectwa, a samorządem wyższego szczebla.”
414.	Jest: „niedostateczne uwzględnienie potrzeb rozwoju gospodarstw rolnych oraz rybackich w pracach planistycznych i urbanistycznych na poziomie gminy i powiatu”. Proponuje się zapisać jako: „... w opracowaniach planistycznych i urbanistycznych na poziomie gminy” albo: „... w opracowaniach planistycznych i urbanistycznych na poziomie lokalnym”. Planowanie przestrzenne na poziomie lokalnym realizowane jest na poziomie gminy. Starostwa powiatowe / powiaty nie są wyposażone we władztwo planistyczne nie sporządzają dokumentów z zakresu planowania przestrzennego.
415.	W obszarze II: „wyzwania i potrzeby rozwojowe obszarów wiejskich” wskazano trzy kategorie obszarów wiejskich. Są to obszary: <ul style="list-style-type: none"> • Dynamicznie rozwijające się • Powolnego tempa rozwoju • Zamkniętego rozwoju Wyodrębnione trzy kategorie obszarów wiejskich nie wpisują się podstawowy podział ujęty w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju oraz projekcie Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego. Wątpliwości, czy istnieje potrzeba wprowadzania nowej odrębnej kategoryzacji obszarów. Ponadto, nie do końca wiadomo, w jakim celu wprowadzono wyżej wymieniony podział w części diagnostycznej Strategii. Zawarto co prawda zapis: „Z uwagi na zróżnicowanie potrzeb rozwojowych zakłada się ewentualną delimitację obszarów wiejskich powolnego tempa rozwoju i obszarów wiejskich zamkniętego rozwoju w oparciu o wskaźniki nawiązujące do celów podejmowanej interwencji publicznej i odejście od używania do różnych typów interwencji jednego wskaźnika syntetycznego”. Niemniej ww. podział nie przekłada się w wyraźny sposób na dalsze zapisy Strategii. Ponadto, dokument nie definiuje, czym są obszary zamkniętego rozwoju. Zawiera jedynie „potencjalne” zasady ich delimitacji (załącznik. 3. Str. 162 i nast.). W SOR a także KSRR 2030 (projekt z dnia 17.12.2018) wyodrębniono obszary wiejskie zagrożone trwałą marginalizacją z podziałem na obszary, na których występuje kumulacja problemów społecznych, ekonomicznych i społeczno-ekonomicznych.
416.	Na przedstawionej grafice, układ typów obszarów wiejskich (ujętych w okręgi) sugeruje, że kategorie obszarów „powolnego wzrostu” i „zamkniętego rozwoju” zawierają się w kategorii „obszarów dynamicznie rozwijających się”.
417.	Określone trendy, wyzwania i pułapki rozwojowe zostały przedstawione w podziale na trzy ww. kategorie obszarów, tj. dynamicznie rozwijające się, powolnego tempa rozwoju oraz zamkniętego rozwoju.

Lp.	Treść uwagi
	<p>Wątpliwości budzi przypisanie poszczególnych szans bądź zagrożeń do jednej kategorii obszarów. Dany obszar / gmina może bowiem ze względu na określone zjawiska plasować się w różnych kategoriach. Jednocześnie konkretna szansa bądź zagrożenie przypisana do jednej kategorii obszarów, może odnosić się również do innej kategorii, w której nie została wskazana.</p> <p>Przykłady:</p> <p>Wskazana jako „zagrożenie” dla obszarów wiejskich rozwijających się „niska opłacalność gazyfikacji wsi” będzie również zagrożeniem dotyczących dwóch pozostałych kategorii obszarów.</p> <p>„Duże koszty gospodarki odpadami” będące „zagrożeniem” wskazanym w kategorii obszarów wiejskich powolnego tempa rozwoju, czy „liczne dzikie wysypiska śmieci” w kategorii „obszarów wiejskich zamkniętego rozwoju” mogą stanowić zagrożenie również w pozostałych dwóch kategoriach.</p> <p>W przypadku „szans” określonych dla poszczególnych kategorii obszarów, niemal każda z nich mogłaby zostać przypisana do dwóch pozostałych kategorii obszarów.</p>
418.	<p>Jest: Wyzwania horyzontalne obszarów wiejskich rozwijających się w oparciu o endogeniczne potencjał:</p> <p>Zagrożenia: degradacja krajobrazu przyrodniczego i kulturowego w wyniku niekontrolowanej lub nadmiernej urbanizacji i zajęcia terenów cennych przyrodniczo na cele przemysłowe</p> <p>Nie są to jedyne przyczyny wyraźnie zauważalnej i szybkiej degradacji krajobrazu i różnorodności biologicznej.</p>
419.	<p>Jest: „zwłazcza Podlasia, Roztocza z Polesiem i Pobużem”</p> <p>Wątpliwości, co do użycia terminu „Pobuże”.</p> <p>Zgodnie ze stosowanym podziałem fizyczno-geograficznym Kraju, Pobuże (Kotlina Pobuża), to część Wyżyny Wołyńsko - Podolskiej. Leży prawie w całości na terytorium Ukrainy, w Polsce znajduje się tylko mały fragment regionu. tj. Równina Bełka.</p>
420.	<p>„Wizję polskiej wsi” określono w perspektywie roku 2050. Tymczasem dokument opracowano w perspektywie sięgającej roku 2030. Prawdopodobnie jest to zwykła omyłka, a nie działanie zamierzone przez autorów.</p>
421.	<p>Wskaźniki kluczowe przedstawiające stopień realizacji Zwiększenie celu szczegółowego I SZRWRiR 2030 Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybackiej: – Po wskaźniku „Powierzchnia użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze rolnej” proponuje się dodać wskaźniki:</p> <ul style="list-style-type: none"> – „Powierzchnia ekologicznych gospodarstw rolnych (dane dostępne w GUS). - „liczba przetwórci ekologicznych” <p>Dodanie takich wskaźników jest uzasadnione projektem Rozwój rolnictwa ekologicznego oraz środowiskowych technik w produkcji rybackiej w Kierunku interwencji 1.2 Jakość i bezpieczeństwo żywności.</p> <p>W aspekcie istniejącego trendu, jakim jest coraz bardziej ograniczona, realna dostępność do zdrowej żywności i wzrastające zapotrzebowanie na tego typu żywność, atutem produkcji rolniczej jest dobra jakościowo i zdrowa żywność, produkowana metodami ekologicznymi i tradycyjnymi.</p> <p>Zauważalna znacząco zmniejszająca się liczba gospodarstw ekologicznych, powierzchni upraw ekologicznych i liczby przetwórci ekologicznych prowadzi do wniosku, że jest to mało opłacalny segment rolnictwa i wskazują na niekorzystne mechanizmy, w tym zakresie funkcjonujące w Polsce.</p>
422.	<p>Jest:</p> <p>„Wsparcie rolnictwa na terenach górskich – Wsparcie hodowli bydła mięsnego, kóz i owiec w celu lepszego wykorzystania użytków zielonych, w ramach wdrożenia dla terenów górskich polityki górskiej”.</p> <p>Proponuje się usunąć słowo „mięsnego”.</p> <p>Jeżeli ma być zwiększona produkcja żywności dobrej jakości, to nie należy ograniczać hodowli bydła tylko w celu pozyskania mięsa, ale również promować i zwiększać produkcję mleka dobrej jakości, czyli pozyskiwanego od bydła, które wypasane jest na użytkach zielonych, a nie tylko pochodzącego z zamkniętych ferm hodowlanych.</p>
423.	<p>Sugeruje się zweryfikowanie wskaźnika „odsetek ludności korzystającej z instalacji wodociągów na obszarach wiejskich w ogóle ludności wiejskiej” pod kątem poprawności merytorycznej.</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>Przyjęty wskaźnik najprawdopodobniej odnosi się do ludności korzystającej z sieci wodociągowej, a nie z instalacji. Ma to znaczenie gdyż pojęcie sieci odnosi się do innego rodzaju infrastruktury wodociągowej, niż pojęcie instalacji.</p>
424.	<p>Proponuje się w tabeli: „Wskaźniki pomiaru celu szczegółowego II Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska SZRWRiR 2030 i ich powiązanie SOR” uwzględnić wskaźnik monitorujący rozwój systemów kanalizacyjnych np. w formie: „Odsetek ludności korzystającej z kanalizacji na wsi”.</p> <p>W SZRWRiR 2030 dla kierunku interwencji: „Rozwój liniowej infrastruktury technicznej” określone zostały m.in. działania: „rozwój lub modernizacja infrastruktury wpływającej na poprawę jakości życia” i „rozbudowa infrastruktury wodno-kanalizacyjnej i infrastruktury wodnej”.</p> <p>Mając na uwadze niski poziom dostępności mieszkańców wsi do kanalizacji (40,8% w roku 2017) przy dość dużym dostępie do sieci wodociągowej (85,1% w roku 2017) uważa się, że należy dążyć do osiągnięcia jak największego poziomu skanalizowania i zmniejszenia tej niekorzystnej dysproporcji.</p> <p>Ponadto, rozwój systemów kanalizacyjnych wpływa pozytywnie na jakość życia mieszkańców i stan środowiska (szczególnie wód powierzchniowych), co wpisuje się w cel szczegółowy określony w SZRWRiR 2030 tj. „Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska”.</p> <p>W związku z tym, w celu monitoringu realizacji działań w tym zakresie, zasadne wydaje się wprowadzenie takiego wskaźnika przy założeniu jego ciągłego wzrostu.</p>
425.	<p>Dla działania horyzontalnego: „budowa, rozbudowa i modernizacja sieci gazowej przesyłowej i dystrybucyjnej oraz podziemnych magazynów gazu” proponuję się dodać frazę: „także z wykorzystaniem technologii LNG”.</p> <p>Propozycja docelowego zapisu: „Budowa, rozbudowa i modernizacja sieci gazowej przesyłowej i dystrybucyjnej także z wykorzystaniem technologii LNG oraz podziemnych magazynów gazu”.</p> <p>Ewentualnie proponuje się wprowadzenie odrębnego działania uzupełniającego dotyczącego wykorzystania technologii LNG.</p> <p>Na obszarach peryferyjnych (nie w sensie geograficznym lecz w znaczeniu odległości od gazociągów przesyłowych) lub słabo zaludnionych, budowa gazowej sieci przesyłowej może okazać się nieoptyczna z czysto biznesowego punktu widzenia. Budowa małych sieci dystrybucyjnych, w strukturze wyspowej, z wykorzystaniem technologii LNG może być w takiej sytuacji korzystnym rozwiązaniem na stałe lub do czasu wybudowania gazociągu przesyłowego.</p>
426.	<p>Jest: „Analizy dotyczące wpływu lokalizacji i eksploatacji instalacji emitujących pola elektromagnetyczne oraz infradźwięki na obszarach wiejskich na jakość i długość życia”</p> <p>Proponuje się zmienić na: „Analizy dotyczące wpływu lokalizacji i eksploatacji instalacji emitujących pola elektromagnetyczne oraz infradźwięki na obszarach wiejskich na jakość i długość życia i działania ukierunkowane na ograniczanie niekorzystnych zjawisk.</p> <p>Same analizy to zbyt mało, aby uchronić mieszkańców wsi przed potencjalnie niekorzystnym wpływem lokalizacji i eksploatacji instalacji emitujących pola elektromagnetyczne oraz infradźwięki. W przypadku rozpoznania niekorzystnych zjawisk konieczne będzie podjęcie stosownych działań ukierunkowanych na ich ograniczanie.</p>
427.	<p>Wskazane dla kierunku interwencji „Zrównoważone gospodarowanie i ochrona zasobów środowiska” niektóre działania uzupełniające mają charakter ogólnych zasad, a nie konkretnych działań.</p> <p>Takie ich sformułowanie nie pozwala na ich faktyczną realizację. Wymagają one bowiem dopiero wskazania konkretnych działań (!), które pozwoliłyby na ich wdrażanie.</p> <p>Uwaga ta odnosi się do całości dokumentu. Tego rodzaju zapisy znajdują się również wśród działań przypisanych do innych kierunków interwencji.</p> <p>Przykładowe działania uzupełniające, mające charakter ogólnych zasad:</p> <ul style="list-style-type: none"> • właściwe planowanie przestrzenne na obszarach wiejskich oraz racjonalnej gospodarki gruntami zachowujące unikalne formy krajobrazu rolniczego;

Lp.	Treść uwagi
	<ul style="list-style-type: none"> • zapewnienie warunków dla zrównoważonego wykorzystania zasobów przestrzennych na obszarach wiejskich; • zagwarantowanie planowania przestrzennego z udziałem społeczności lokalnych, uwzględniającego różnicowane potrzeby społeczne, gospodarcze, kulturalne i środowiskowe; • właściwe kształtowanie przestrzenne gruntów przewidywanych w planach zagospodarowania przestrzennego na cele budownictwa i promowanie prowadzenia gospodarki przestrzennej, odpowiadającej faktycznym potrzebom rozwojowym gminy.
428.	<p>Jest: „Wspieranie pozyskiwania i wykorzystania energii z nowych źródeł (gaz z norweskiego szelfu kontynentalnego, LNG, stabilne OZE, energetyka jądrowa przy wykorzystaniu polskiego potencjału przemysłowego i naukowego) (SOR)”.</p> <p>Proponuje się zmienić na: „Wspieranie pozyskiwania i wykorzystania energii z nowych źródeł (m.in. gaz z norweskiego szelfu kontynentalnego, LNG, stabilne OZE, energetyka jądrowa przy wykorzystaniu polskiego potencjału przemysłowego i naukowego) (SOR)”.</p> <p>Proponuje się, by wskazana lista potencjalnych nowych źródeł energii miała charakter otwarty.</p>
429.	<p>W ramach celu II, Kierunek interwencji: Rozwój infrastruktury społecznej i rewitalizacja wsi i małych miast zasadnym wydaje się dołączenie do pakietu działań horyzontalnych zakresu związanego z zabytkami (ruchomymi i nieruchomymi).</p> <p>Należy koncentrować się na ochronie dziedzictwa kulturowego, w aspekcie zachowania go dla przyszłych pokoleń i kultywowania lokalnych tradycji, ale również jako narzędzia budowania szerszej polityki turystycznej regionów, a w konsekwencji czerpania korzyści ekonomicznych przez społeczność lokalną ze zwiększonego ruchu turystycznego.</p>
430.	<p>Brak typowej, standardowej analizy SWOT – w rozdziale „Trendy, pułapki rozwojowe i ..... „ zostały określone szanse i zagrożenia (Opportunities + Threats) brak mocnych i słabych stron oraz (Strenghts + Weaknesses). Tym bardziej, że analiza SWOT jest wymaganym elementem Planu Strategicznego WPR.</p>
431.	<p>W rozdziale Ramy finansowe zbyt optymistycznie przyjęto wzrost udziału środków finansowych jst (budżetów samorządowych) w finansowaniu realizacji Strategii. Aktualnie budżety gmin są w znacznym stopniu obciążone wydatkami związanymi z realizacją inwestycji infrastrukturalnych (wykorzystujących dofinansowanie w ramach programów operacyjnych obecnej perspektywy), zatem jst mają ograniczone możliwości w dysponowaniu wolnymi środkami.</p>
432.	<p>W Strategii podkreślona została rola LEADER i RLKS dla rozwoju wsi. Instrument RLKS odgrywa istotną rolę w rozwoju obszarów wiejskich. Celowym byłoby wzmocnienie istniejących zapisów i zaakcentowanie roli LEADER i RLKS w kolejnych rozdziałach Strategii np. w rozdziale „Cel szczegółowy III Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa Podsumowanie wyników diagnozy ze strategicznymi rozstrzygnięciami” dodać zapis: „Sprawdzonym instrumentem budowy kapitału społecznego jest Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS). Umożliwia on włączenie lokalnych społeczności w proces tworzenia i realizacji strategii rozwoju, wdrażania mechanizmów partnerstwa, innowacyjności, sieciowania i współpracy, wzmocnienia partnerów społecznych, jakimi są organizacje pozarządowe. W ramach RLKS możliwe są działania dotyczące szeregu obszarów, realizujące cele operacyjne i strategiczne: rozwoju przedsiębiorczości i działań proinnowacyjnych, podnoszenia kompetencji i reorientacji zawodowej, tworzenia mechanizmów współpracy regionalnej i ponadregionalnej , czy podnoszenia świadomości ekologicznej”.</p>
433.	<p>Tabela Pozyskiwanie i zwiększanie wydajności zasobów ziemi , Wyzwania gospodarstw o ograniczonym potencjale rozwojowym, Zagrożenia – tiret 1 i tiret 5: zapisy niespójne, zawierają sprzeczne twierdzenia. Niespójność jest zapewne spowodowana syntetycznością zapisu i wyrwaniem z szerszego kontekstu. Prawdą jest, że na wsi panuje przekonanie, że ziemi się nie sprzedaje. Z kolei, w przypadku odstąpienia gruntów innemu producentowi, najczęściej odbywa się to w formie dzierżawy. Rzadko spotykaną formą przekazania jest sprzedaż. Celowym byłaby zmiana zapisu (tiret 5, nawias) na tekst w brzmieniu „(np. poprzez wieloletnią dzierżawę)”.</p>
434.	<p>Tabela Pozyskiwanie i zwiększanie wydajności zasobów ziemi , Wyzwania stojące przed gospodarstwami rozwiniętymi lub w fazie rozwoju, Zagrożenia – tiret 3: czy duże potrzeby w zakresie podnoszenia kwalifikacji</p>

Lp.	Treść uwagi
	i umiejętności zawodowych to rzeczywiście zagrożenie? To raczej Szansa na rozwój nowych technologii, skoro grupa producentów ma zdiagnozowane takie potrzeby. Chyba, że potrzeby są tak duże, że trudne do realizacji.
435.	Tabela Wzrost efektywności i wydajności gospodarstw, Wyzwania horyzontalne, Zagrożenia, proponuję dodać zapisy: „niechęć i niska skłonność do stosowania przez producentów rolnych instrumentów finansowych (pożyczek, kredytów, poręczeń, gwarancji)” oraz „niskie zainteresowanie, innymi niż dotacje UE, źródłami finansowania działań rozwojowych”.
436.	Tabela Wzrost efektywności i wydajności gospodarstw, Wyzwania horyzontalne: w Zagrożenia proponuję dodać zapis o niewystarczającej jakości usług doradztwa rolniczego.
437.	Tabela Wzrost efektywności wydajności gospodarstw, Wyzwania horyzontalne oraz na str. 20 Cyfryzacja rolnictwa i rybactwa, Wyzwania horyzontalne, jako Szanse wskazane są badania i upowszechnianie się rozwiązań Internetu rzeczy i innowacji produktowych. Z kolei na str. 20 we Wzrost efektywności i wydajności gospodarstw, Wyzwania stojące przed gospodarstwami rozwiniętymi lub w fazie rozwoju rozwiązania z zakresu Internetu rzeczy i innowacji produktowych zostały wskazane jako Zagrożenie. Wydaje się to być niespójne.
438.	Wzrost efektywności i wydajności gospodarstw, Wyzwania stojące przed gospodarstwami rozwiniętymi lub w fazie rozwoju, Zagrożenia – tiret 10 wskazano jako zagrożenie „łatwy dostęp do doradztwa”. Wydaje się to niezrozumiałe, szczególnie w powiązaniu z określoną, jako Szansa, dobrze rozbudowaną siecią doradztwa.
439.	Działania uzupełniające, dodać punkt: „efektywne wykorzystanie instrumentu RLKS m. in. do aktywizacji zawodowej mieszkańców wsi, rozwoju przedsiębiorczości, usług społecznych i socjalnych”.
440.	Kierunek interwencji: Rozwój przedsiębiorczości i nowych miejsc pracy, Działania uzupełniające, dodać punkt: „wykorzystanie instrumentu RLKS do rozwoju innowacyjności, powstawania i rozwoju przedsiębiorstw”.
441.	Działania uzupełniające: dodać punkt: „wykorzystanie instrumentu RLKS do rozwoju umiejętności i kompetencji mieszkańców wsi”.
442.	Kierunek interwencji: Rozwój ekonomii i solidarności społecznej na obszarach wiejskich, działania uzupełniające, dodać punkt: „zaangażowanie instrumentu RLKS do aktywizacji społecznej, rozwoju kapitału, usług społecznych i ekonomii społecznej, rozwoju współpracy pomiędzy różnymi podmiotami”.
443.	W rozdziale System realizacji i monitorowania celowym byłoby uwzględnienie wśród jednostek zaangażowanych na poziomie operacyjnym (wdrożeńowym), również samorządów województw. Pozwoli to na pełne wykorzystanie doświadczeń i sprawdzonych, skutecznych rozwiązań obecnego systemu zarządzania PROW i roli poszczególnych jednostek w ramach obecnej perspektywy.
444.	Zastosowanie kopert wojewódzkich, jako metody podziału środków na poszczególne regiony.
445.	Dokument w bardzo dużym stopniu powiela zapisy Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju zamiast je rozwijać. Strategia jest jedną z dziewięciu zintegrowanych strategii rozwoju i powinna precyzować działania i kierunki interwencji w ramach sektora, którego dotyczy.
446.	Strategia nie uwzględnia wymiaru terytorialnego. To w dokumencie strategicznym powinno zostać wskazane zróżnicowane podejście do różnych obszarów wiejskich w zależności od ich specyfiki, a nie na etapie projektowania rozwiązań wdrożeniowych (np. w dokumencie programowym lub na poziomie rozporządzeń) – jak wskazano w Strategii. Inne szanse i wyzwania stoją przykładowo przed rolnictwem w zachodniej Polsce (wielkoobszarowe gospodarstwa), na Podlasiu (rozwinięta produkcja mleka) czy w Polsce południowej (małe rodzinne gospodarstwa).
447.	W perspektywie do 2030 roku Strategia przewiduje raczej pozostawienie obecnego modelu wsi polskiej, nie uwzględniając mogących wystąpić np. gwałtownych zmian klimatycznych (związane z ociepleniem wejście zupełnie nowych typów roślinności, zmian w profilu produkcji dużej części gospodarstw wywołanych geotrendami ekonomicznymi i politycznymi, np. ASF w Chinach, wzrost produkcji rolniczej na Ukrainie, presja na wzrost produkcji roślin energetycznych) oraz brakuje nawiązania do zmian instytucjonalnych i możliwych innowacji społecznych.
448.	Wyzwania obszarów wiejskich w SZRW RiR 2030 analizuje w odniesieniu do trzech grup obszarów: obszarów wiejskich powolnego tempa rozwoju, obszarów wiejskich zamkniętego rozwoju i obszarów wiejskich

Lp.	Treść uwagi
	<p>dynamicznie się rozwijających. W załączniku nr 3 zaproponowano kilka różnych potencjalnych sposobów delimitacji dwóch grup obszarów wiejskich, tj. obszarów wiejskich powolnego tempa rozwoju i obszarów wiejskich zamkniętego rozwoju. Nie jest jednak jasne od czego ma zależeć dobór kryterium delimitacji i czy oznacza to, że każdy podmiot realizujący konkretne działania może swobodnie dobierać kryterium delimitacji tej samej grupy obszarów.</p> <p>Przy omawianiu „Trendów, pułapek rozwojowych i wyzwań sektora rolno-spożywczego i rozwoju obszarów wiejskich” (str.16 i dalej) nie są natomiast podane kryteria podziału na dwie grupy gospodarstw rolnych i rybackich: gospodarstwa o ograniczonym potencjale rozwojowym i gospodarstwa rozwinięte lub w fazie rozwoju i nie podano jakie ma to powiązanie z wyznaczeniem trzech grup obszarów wiejskich.</p>
449.	<p>Wskazano jako rozstrzygnięcie strategiczne: „Należy wspierać zrównoważony rozwój zarówno małych, średnich jak i dużych gospodarstw rolnych”. Jest to bardzo ogólne stwierdzenie, sprzeczne z deklarowaną w wielu innych miejscach dokumentu zasadą podejścia selektywnego.</p>
450.	<p>Niektóre kierunki interwencji wskazane w załączniku nr 1 są bardzo luźno związane z problematyką wsi i obszarów wiejskich np. Adaptacja do zmian klimatu: „Wspieranie pozyskiwania i wykorzystania energii z nowych źródeł (gaz z norweskiego szelfu kontynentalnego, LNG, stabilne OZE, energetyka jądrowa przy wykorzystaniu polskiego potencjału przemysłowego i naukowego) (SOR)”.</p>
451.	<p>W rozdziale „Trendy, pułapki rozwojowe i wyzwania sektora rolno-spożywczego i rozwoju obszarów wiejskich” w obszarze „Środowisko i zmiany klimatu” jako „Zagrożenie/Problem” wskazano wzrost znaczenia i oczekiwań społecznych w zakresie ochrony zasobów środowiska naturalnego w rolnictwie i rybactwie (gleba, woda, powietrze, różnorodność biologiczna), podczas gdy zwiększenie oczekiwań w zakresie ochrony środowiska we wszelkich dziedzinach, także w rolnictwie, stanowi kluczowy element dla zachowania wysokiego poziomu jakości życia ludzi.</p> <p>Proponuje się uzupełnienie fragmentu.</p> <p>Postępujące zmiany klimatu powodowane w dużej mierze przez ingerencję człowieka w środowisko naturalne skutkują nasilającymi się negatywnymi efektami dla wszystkich dziedzin życia ludzi. Coraz częstsze dramatyczne zjawiska pogodowe w postaci katastrofalnych susz lub burz, którym towarzyszą huraganowe wiatry i trąby powietrzne to tylko niektóre przykłady zmian przynoszących szkody m.in. rolnictwu. Obniżający się poziom wód i niewystarczająca retencja wody wydają się największym zagrożeniem dla polskiej gospodarki rolnej w nadchodzących latach.</p> <p>Stąd też ochrona zasobów środowiska naturalnego w rolnictwie ma kluczowe znaczenie dla zachowania odpowiedniego poziomu produkcji rolniczej. Wbrew pozornym krótkotrwałym korzyściom powodowanym przez intensyfikację rolnictwa, odpowiednim działaniem w perspektywie długofalowej jest zachowanie naturalnych zbiorników retencyjnych, które gromadzą wodę, a także np. zachowanie zadrzewień śródpolnych i miedz, które zwiększają różnorodność biologiczną stanowiąc siedlisko życia dla wielu gatunków, które są naturalnymi wrogami pasożytów roślin uprawnych.</p>
452.	<p>W rozdziale „Trendy, pułapki rozwojowe i wyzwania sektora rolno-spożywczego i rozwoju obszarów wiejskich” w obszarze „Środowisko i zmiany klimatu” jako „Zagrożenie/Szansa” wskazano dostrzegalne zmiany klimatu. Należy zwrócić uwagę, że nawet w przypadku pojawienia się możliwości rozwoju „nowych” upraw, bilans dla rolnictwa powodowany przez zmiany klimatu będzie wyraźnie niekorzystny.</p> <p>Proponuje się uzupełnienie fragmentu.</p> <p>Postępujące zmiany klimatu nie powodują łagodnego ocieplania się klimatu i tym samym „przesuwania się” w kierunku północnym dotychczas ukształtowanego systemu rolnictwa w Europie, ale (jak wspomniano w punkcie powyższym) powodują coraz częstsze występowanie licznych negatywnych zjawisk, które mimo wzrostu poziomu technicznego producentów rolnych, skutkować będą niższą produkcją rolną.</p>
453.	<p>W rozdziale „Trendy, pułapki rozwojowe i wyzwania sektora rolno-spożywczego i rozwoju obszarów wiejskich” w obszarze „Uwarunkowania międzynarodowe, w tym związane z członkostwem w UE” jako „Problem” wskazano rosnące ambicje UE w zakresie podejmowania i promowania nowych zobowiązań na forum globalnym w zakresie ochrony klimatu i środowiska. Mimo związanych z tym kosztownych dostosowań dla sektora rolno-spożywczego są to działania niezbędne dla zachowania odpowiedniej jakości produkcji rolnej w okresie następujących zmian klimatu.</p> <p>Proponuje się przededagowanie fragmentu lub rezygnację z proponowanego zapisu.</p>

Lp.	Treść uwagi
	Unia Europejska przewodzi ruchowi działań prośrodowiskowych na świecie. Wiąże się to z kosztami, które spoczywają na jej obywatelach, w tym na producentach rolnych. Trzeba jednak wziąć pod uwagę, że prowadzone przez UE działania są niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania gospodarki w dłuższym okresie. Problemem jest zatem brak podobnych uzasadnionych ambicji krajów z innych regionów świata, a nie ambicje Unii Europejskiej.
454.	<p>W rozdziale „Trendy, pułapki rozwojowe i wyzwania sektora rolno-spożywczego i rozwoju obszarów wiejskich” w obszarze „Otoczenie instytucjonalne” jako „Problem” wskazano rosnące znaczenie zadań instytucji działających na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego i bezpieczeństwa żywności. Wymaga to wzmocnienia koordynacji i zarządzania politykami oraz zwiększenia efektywności procesów monitorowania zagrożeń w sektorze rolno-spożywczym, tym niemniej bezpieczeństwo konsumentów powinno stać na pierwszym miejscu.</p> <p>Proponuje się przededagowanie fragmentu lub rezygnację z proponowanego zapisu.</p> <p>Rosnące znaczenie zadań instytucji działających na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego i bezpieczeństwa żywności i tym samym zwiększenie efektywności procesów monitorowania zagrożeń nie może być uznawane za problem w kontekście odnotowywania takich procederów jak sprzedaż mięsa z padłych lub chorych zwierząt, z którym mieliśmy do czynienia niedawno w Polsce.</p>
455.	<p>W zdaniu „Duże znaczenie pośrednie na wielkość produkcji roślinnej mają również czynniki antropogeniczne (pozaprzrodnicze), które wpływają na sposób użytkowania ziemi” proponuje się dodać: „Do takich czynników można zaliczyć m.in. systemy uprawy roli, typ gospodarki rolnej, sposób gospodarowania.....”.</p> <p>W czynnikach antropogenicznych brak jest wymienionych przykładów takich czynników. Proponuje się uzupełnienie.</p>
456.	<p>W zdaniu „Biorąc pod uwagę negatywne skutki zmian klimatu oraz sukcesywnie pogarszający się stan zasobów Morza Bałtyckiego...” proponuje się usunięcie słowa „sukcesywnie” lub zastąpienie innym słowem.</p> <p>Słowo sukcesywnie kojarzone jest zazwyczaj ze zmianą pozytywną, a tutaj ma wydźwięk negatywny, więc proponuje się usunięcie słowa lub zastąpienie np. słowem „stopniowo, etapowo”.</p>
457.	<p>Brak regionalizacji.</p> <p>Brak w dokumencie elementów uwzględniających zróżnicowanie obszarów wiejskich w Polsce. Wsparcie i działania w poszczególnych regionach (np. województwach) powinny być dostosowane do specyfiki poszczególnych obszarów.</p>
458.	<p>Uwaga do punktu: Wyzwania horyzontalne: zagrożenia.</p> <p>Uzupełnienie zapisu o: Utrudnienia w sprzedaży gruntów rolnych ograniczają efektywność wykorzystania ich potencjału.</p> <p>Rolnicy, którzy nie mają pomysłu na swoje gospodarstwa o słabym potencjale produkcyjnym lub ze względu na wiek napotykają na ogromne przeszkody formalne w zbyciu swoich gruntów na rzecz zainteresowanych powiększeniem swoich gospodarstw.</p>
459.	<p>W części dotyczącej zagrożeń odnoszących się do Wyzwań gospodarstw o ograniczonym potencjale rozwojowym wymieniono brak wiedzy lub niska skłonność do jej zdobywania i łatwy dostęp do doradztwa.</p> <p>Należy przeformułować zapis, ponieważ jego druga część nie jest zagrożeniem.</p> <p>Łatwy dostęp do doradztwa powinien być traktowany jako aspekt pozytywny w kontekście wyzwań stojących przed gospodarstwami o ograniczonym potencjale rozwojowym.</p>
460.	<p>Uwaga do punktu: Wyzwania gospodarstw o ograniczonym potencjale rozwojowym – zagrożenia.</p> <p>Po zapisie Mała skłonność i umiejętności w zakładaniu działalności gospodarczej oraz jej wysokie koszty uzupełnienie o: Wykluczenie możliwości wsparcia PUP na rzecz osób posiadających ziemię.</p> <p>Wysokie koszty prowadzenia działalności zniechęcają do jej podejmowania. Osoby ubezpieczone w ZUS-ie, a posiadające grunty rolne są wykluczone ze wsparcia PUP (świadczenia, szkolenia , wsparcia na rzecz zmiany profilu zawodowego.</p>
461.	<p>Uwaga do punktu: Organizacja sprzedaży, współpraca i podział korzyści ...Wyzwania horyzontalne – zagrożenia.</p> <p>Uzupełnienie zapisu o: Wykluczenie rolników ze sprzedaży produktów własnych poza targowiskami.</p>

Lp.	Treść uwagi
	Większość miast podejmuje uchwały o zakazie sprzedaży na ulicach pod naciskiem kupców prowadzących działalność w lokalach handlowych i opłacających podatki lokalne.
462.	<p>Wśród zagrożeń dotyczących Rozwoju produktów spożywczych i przetwórstwa rolno-spożywczego wymieniono niski poziom powiązania Regionalnych Inteligentnych Specjalizacji z ukierunkowaniem wsparcia publicznego na rzecz rozwoju nauki i przemysłu. Należy zweryfikować zasadność zawarcia tej tezy, ponieważ nie jest ona prawdziwa.</p> <p>W wielu regionach, w tym w województwie zachodniopomorskim, przetwórstwo rolno-spożywcze jest włączone do Regionalnych Inteligentnych Specjalizacji, co umożliwia m.in. udzielanie wsparcia publicznego na jego rozwój, zwłaszcza w obszarze działalności badawczo-rozwojowo-innowacyjnej np. w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych. W tej sytuacji nie można mówić o niskim powiązaniu RIS z ukierunkowaniem ww. wsparcia.</p>
463.	<p>Uwaga do punktu: Rozwój infrastruktury technicznej – wyzwania horyzontalne – szanse.</p> <p>Uzupełnienie zapisu o: Możliwość wykorzystania lokalnych zasobów biomasy i energii słonecznej na potrzeby gospodarstw domowych oraz wspieranie budowy biogazowni.</p> <p>Biogaz należy wykorzystywać do produkcji energii elektrycznej i ciepłej w systemie kogeneracji, a w pobliżu większych aglomeracji na potrzeby transportu publicznego. Należy także rozwijać systemy przydomowych oczyszczalni ścieków obligatoryjnie zarządzanych przez spółki komunalne.</p> <p>Duże nakłady inwestycyjne, niskie zużycie gazu, wysokie koszty amortyzacji to powody, dla których nie opłaca się budować sieci przesyłowych gazu. Bogate państwa, np. Szwecja nie realizują takich przedsięwzięć. Energia z OZE jest możliwa na poziomie gospodarstwa wiejskiego. Jest szansą na zwiększenie niezależności energetycznej od gazu i ropy.</p> <p>Podobnie z siecią kanalizacyjną – przydomowe oczyszczalnie, dotowane i obligatoryjne dla wszystkich odbiorców wody. Zarządzanie poprzez spółki komunalne jest gwarancją prawidłowej, nie inwazyjnej środowiskowo eksploatacji.</p>
464.	<p>Uwaga do punktu: Zarządzanie rozwojem obszarów wiejskich – wyzwania horyzontalne - szanse.</p> <p>Uzupełnienie zapisu o: Wzmocnienie roli „oddolnego” projektowania rozwoju obszarów wiejskich oraz odgórnego, m.in. ze strony MRiRW, wspierania tego rozwoju.</p> <p>Obszary wiejskie są bardzo zróżnicowane, i stosowanie takich samych narzędzi nie zapewni ich prawidłowego rozwoju. Działania oddolnej wiedzy, doświadczenie wójtów, burmistrzów są nieodzowne w prawidłowym formułowaniu kierunków rozwoju OW.</p>
465.	<p>Województwo zachodniopomorskie nie powinno zostać wymienione jako region o najmniej korzystnych warunkach do prowadzenia produkcji roślinnej.</p> <p>W KSRR2030 region wskazany został jako lider w produktywności w zakresie rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa.</p>
466.	<p>Zmiana zapisu: Rybołówstwo morskie wykonywane jest w województwach zachodniopomorskim, pomorskim i warmińsko-mazurskim.</p> <p>Uwarunkowania nie pozwalają na wykonywanie rybołówstwa w pozostałych regionach. Zamiast tak oczywistych zapisów zasadne jest wskazanie struktury tego sektora.</p>
467.	<p>Uwaga dotycząca zapisu: Blisko połowa zakładów (122) znajduje się na terenie woj. pomorskiego i zachodniopomorskiego.</p> <p>Konieczne doprecyzowanie, który z regionów jest liderem w tym zakresie.</p>
468.	<p>Uwaga do punktu: Udział gospodarstw indywidualnych pow. 1 ha prowadzonych przez osoby do 40-ego roku życia</p> <p>W tabeli wskaźników przyjęto wzrost takich gospodarstw. Czy słusznie?</p> <p>Tendencje demograficzne zakładają starzenie się społeczeństwa, a w rolnictwie zmniejszenie ilości osób zajmujących się produkcją rolną. Czy zatem wzrost o 4,6 % jest możliwy?</p>
469.	<p>Wśród działań horyzontalnych zapisano: realizacja projektów badawczych (krajowych i międzynarodowych) ukierunkowanych na rozwiązania innowacyjne w sektorze rolno-spożywczym. Proponuje się uwzględnienie projektów regionalnych.</p>

Lp.	Treść uwagi
	W związku z tym, że sektor rolno-spożywczy pojawia się wśród regionalnych inteligentnych specjalizacji (np. w województwie zachodniopomorskim jako nowoczesne przetwórstwo rolno-spożywcze) w działaniach horyzontalnych należy uwzględnić realizację projektów badawczych na poziomie regionalnym.
470.	<p>Wśród działań uzupełniających wymieniono: modernizacja w rolnictwie i rybactwie wykorzystująca możliwość adoptowania najnowszych technologii, w tym m.in. w zakresie automatyzacji, cyfryzacji, hodowli i rozwoju biogospodarki.</p> <p>Czy na pewno chodzi o adoptowanie technologii?</p> <p>Proponuje się zweryfikować, czy nie chodzi raczej o adaptowanie najnowszych technologii z obszarów rolnictwa i rybactwa do warunków polskich.</p>
471.	<p>Należy uzupełnić dane dotyczące wskaźnika Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto na rok 2030.</p> <p>Nie została wskazana wartość wskaźnika na rok 2030.</p>
472.	<p>Wskaźnik obciążenia demograficznego osobami starszymi na obszarach wiejskich osiąga w prognozie na rok 2020 i 2030 nieakceptowalnie niskie, w porównaniu ze wskaźnikami kluczowymi wartości.</p> <p>Wobec negatywnych trendów demograficznych, w tym starzenia się społeczeństwa, oczekiwanie odwrócenia trendu na obszarach wiejskich nie wydaje się prawdopodobne.</p>
473.	<p>W działaniach uzupełniających wymieniono: dalszy rozwój technologii cyfrowych. Proponuje się doprecyzować zapis tak, aby odnosił się do obszarów wiejskich.</p> <p>Działanie zostało sformułowane zbyt ogólnie. Poziom zaawansowania technologii cyfrowych wpływa zarówno na sytuację w miastach, jak i na terenach wiejskich, więc sam ich rozwój nie gwarantuje wyrównania poziomu życia mieszkańców obydwu ww. obszarów.</p>
474.	<p>Uwaga do punktu: System realizacji i ramy finansowe.</p> <p>Ze względu na strategiczny charakter dokumentu nie uwzględnia się ram finansowych oraz nie przypisuje się działań do poszczególnych gmin i województw – czy słusznie?</p> <p>Wizja, cel główny i cele szczegółowe przewidują radykalną poprawę jakości życia, pracy i otoczenia mieszkańców OW, i słusznie. Czy nie należy oszacować kosztów tych zmian i źródeł ich finansowania? Czy gminy przy ciągle rosnących kosztach oświaty, pomocy społecznej, infrastruktury drogowej, powiaty przy deficytach na finansowanie szkół i szpitali będą w stanie realizować swoje zadania? Czy nie należałoby mieć alternatywnej wersji realizacji i zarządzania rozwojem na wypadek niekorzystnych zjawisk zewnętrznych i w ramach UE?</p>
475.	<p>Mapy wykonane według niejednolitego wzorca. Mapa „Zobowiązania gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2017 r. (w zł)” jest mało czytelna. Mapa „Korzystający z instalacji wodociągowej w ludności ogółem w 2017 r.” również jest mało czytelna.</p> <p>W ostatniej części dokumentu, mapy są wykonane według niejednolitego wzorca – niespójna kolorystyka, różna jakość (rozdzielczość), różna szerokość obramowania (granic) kraju, województw, gmin.</p> <p>Proponuje się ujednoczyć mapy według powyższych zastrzeżeń; ujednoczyć kolorystykę, najlepiej stosując jedynie odcienie zielonego dla cech stymulujących i czerwonego dla destymulujących (stosując obydwa kolory jedynie w przypadku zjawiska dwubiegunowego).</p> <p>Mapa „Zobowiązania gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2017 r. (w zł)” – ze względu na zastosowaną kolorystykę jest mało czytelna. Mapa „Korzystający z instalacji wodociągowej w ludności ogółem w 2017 r.”, pomimo zastosowania domyślnie prawidłowych (równych) przedziałów bardzo traci na czytelności, ze względu na skrajnie dużą liczebność ostatniego przedziału. Dla zwiększenia czytelności mapy, zamiast równych przedziałów można zastosować równą liczebność w przedziałach.</p>
476.	<p>W związku z uznaniem w SZRWIR za obszary wiejskie terytorium kraju z wyłączeniem miast liczących powyżej 5 000 mieszkańców zakres oddziaływania tej Strategii na miasto Lublin będzie znikomy.</p> <p>Z perspektywy Lublina sprawą istotną jest natomiast zwrócenie dużej uwagi w ww. dokumencie na rozwój sektora rolno-spożywczego. Przemysł spożywczy jest wg przeprowadzonych analiz branżą priorytetową w procesie rozwoju gospodarczego Lublina. Fakt ten został potwierdzony w zapisach obowiązującej Strategii rozwoju Lublina na lata 2013–2020 (SRL2020).</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>Biorąc pod uwagę cele strategiczne sformułowane w SZRWRR można odnieść wrażenie, że realizacja SRL2020 przyczynia się w znaczący sposób do ich stopniowego osiągnięcia. W przypadku Lublina jako „lokomotywy rozwoju” możemy śmiało przyjąć, że następuje tzw. „dyfuzja rozwoju”, poprzez stwarzanie najlepszych warunków do budowania w miastach solidnego zaplecza służącego rozwojowi rolnictwa, m.in. tworzenia w Lublinie firm zajmujących się przetwórstwem spożywczym, produkcją artykułów spożywczych, ich magazynowaniem i dystrybucją, B+R oraz kształceniem.</p> <p>Należy również zwrócić szczególną uwagę na fakt, że Lublin jest siedzibą Uniwersytetu Przyrodniczego, gdzie właściciele gospodarstw rolniczych kształcą się na wielu kierunkach związanych produkcją rolną, podnosząc znacząco swoje kompetencje. A to właśnie kompetencje mają kluczowe znaczenie w umiejętności adopcji najnowszych technologii, cyfryzacji, innowacji i potencjału ich tworzenia w celu wykorzystania dużego w Lubelskim potencjału rozwojowego w sektorze rolno-spożywczym.</p> <p>Miasto Lublin systemowo sprzyja zawiązywaniu się wszelkich inicjatyw klastrowych „kojarząc” ze sobą przedsiębiorców, uczelnie wyższe posiadające zaplecze badawczo-rozwojowe, instytucje otoczenia biznesu i administrację publiczną. Kluczowym w osiągnięciu większych dochodów z produkcji rolnej wydaje się „sieciowanie” producentów poprzez m.in. zawiązywanie spółdzielni czy łączenia w klastry. W Lublinie funkcjonują takie organizacje (Lubelski Klaster Biotechnologiczny, Lubelski Klaster Branży Spożywczej), których zadaniem jest promocja innowacyjnie przetworzonych w zaawansowanym technologicznie procesie produktów pochodzących z obszarów rolniczych.</p> <p>Istotnym jest również fakt istnienia na terenie Lublina dużych przedsiębiorstw produkujących maszyny rolnicze, przyczyniający się do usprawnienia i automatyzacji w produkcji rolniczej.</p> <p>W świetle powyższego można (na przykładzie Lublina) stwierdzić, że ośrodki miejskie mimo nieobjęcia ich terytoriów definicją obszaru wiejskiego – w realny sposób przyczyniają się do rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich realizując własne, mądrze przygotowane i poprawnie zarządzane strategie rozwojowe.</p>
477.	<p>Strategia składa się z dwóch, wyraźnie różnych części, które są niespójne i zawierają albo powtórzenia albo zaprzeczenia. Nie wiadomo czego dotyczy pierwsza część (strony 11-15) – raz mowa jest SZRWRR a raz o SOR. Rozumiem, że pierwsza część to jest diagnoza – ale na stronie 15, rozdział Pułapki Rozwojowe mowa jest o diagnozie w kontekście SOR? Brakuje jakiegokolwiek wstępu do stron 11-15. Zdefiniowania co to jest zagrożenia, problem, szansa? Strony 11-15 zawierają zbiór uwag luźno z sobą powiązanych, mało konkretnych i słabo zredagowanych. Nie ma informacji skąd pochodzą te uwagi. W uwagach miesza się opis stanu rzeczy z propozycjami konkretnych działań. Pułapki rozwoju nie odnoszą się w ogóle do uwag ze stron 11-15. Modele gospodarstw oraz samorządów opisane w pierwszej części są interesujące ale kompletnie pominięte w analizach drugiej części. Można się tylko domyśleć, iż pierwsza część strategii stanowi dorobek zespołów wojewódzkich. Jeśli tak jest to należałoby to dokładniej opisać we wprowadzeniu do tej części.</p> <p>Wydaje się, iż druga część strategii bazuje na własnych analizach autora lub autorów i kompletnie pomija dorobek pierwszej części (tzw. regionalnej). Takie podejście zaprzecza idei wskazanej we wprowadzeniu jakoby sposób opracowania strategii był partycypacyjny. Powierzenie misji tworzenia diagnoz regionalnych wojewodom i odr-om a nie na przykład izbom rolniczym czy urzędowi marszałkowskiemu jest też istotną słabością podejścia partycypacyjnego. Ta słabość powiela się z resztą w części merytorycznej strategii.</p>
478.	<p>Opis infrastruktury wiejskiej, tej społecznej i technicznej przypomina hasło „Polska w ruinie”. Dla osoby znającej problematykę rozwoju obszarów wiejskich jest jasne, że w opisie tym dokonano uogólnień i uproszczeń a na pewno nie uwzględniono różnic pomiędzy regionami.</p>
479.	<p>Strategia nie uwzględnia zróżnicowania regionalnego sektora rolno-spożywczego. Kwestia ta pojawia się zdawkowo w kilku miejscach opracowania.</p>
480.	<p>Diagnoza albo pomija albo bardzo skrótowo traktuje analizę otoczenia rolnictwa czyli przemysł środków produkcji, przemysł przetwórczy, handel produktami rolnymi i spożywczymi. Podobnie brakuje analizy pozycji polskiego sektora rolno-spożywczego na tle Unii Europejskiej oraz Świata. Diagnoza nie odnosi się również do planowanych zmian w wspólnej polityce rolnej UE a kierunki tych zmian zostały już wyznaczone. A przecież to ta polityka będzie w dużym stopniu wpływała na ekonomikę gospodarstw rolnych po stronie kosztów oraz przychodów.</p>
481.	<p>W strategii dużo pisze się o konieczności współpracy rolników, organizacji spółdzielczości wiejskiej czy też grup producentów rolnych. Nie dokonano jednak żadnej analizy działań podejmowanych w tym obszarze w przeszłości. W samym województwie wielkopolskim w rejestrze grup widnieją 603 podmioty. Większość z</p>

Lp.	Treść uwagi
	nich albo już się wykreśliła albo nie prowadzi żadnej działalności. Zasadnicze pytanie brzmi dlaczego tak się dzieje. Co trzeba zrobić, aby rolnicy wreszcie potrafili z sobą współpracować skutecznie. Jakie wnioski płyną z doświadczeń istniejących grup producentów rolnych. Czy grupy te można „reaktywować” czy integratorem rolników będą w przyszłości koncerny spożywcze, tak jak to już się wydarzyło na rynku drobiu a dzieje się na rynku trzody chlewnej w postaci tzw. tuczków nakładczych. To jest jedna z kluczowych kwestii do rozwiązania a potraktowana w strategii bardzo skrótowo i hasłowo. Podobnie obszarem potraktowanym skrótowo jest woda. Polska jest jednym z krajów EU o najmniejszych zasobach wody na 1 mieszkańca. Woda jest jednym z kluczowy czynników ograniczających produkcję rolniczą.
482.	Działania w różnych obszarach podzielone są na horyzontalne i uzupełniające. Nie wiadomo po co zastosowano taki podział i co on oznacza. Listy tych działań są bardzo długie i zawierają szereg powtórzeń. Ta część strategii wymaga przerehabilitacji pod kątem wyboru kilku działań, które w największym stopniu przyczynią się do osiągnięcia danego celu. Oczywiście wszystko jest ważne ale budując strategię należy skupiać się na rzeczach najważniejszych. W innym przypadku strategia będzie nie wykonalna i zabraknie w kraju urzędników do jej implementacji.
483.	W obszarze działań strategia jest źle zbilansowana. Bardzo dużo mówi się o działaniach na rynku rolnym, czyli w obszarze, gdzie Państwo ma najmniejszy wpływ a pomija się kwestie bezpieczeństwa, ASF, analiz branżowych.
484.	Rozstrzygnięcie strategiczne, iż należy wspierać wszystkie gospodarstwa jest próbą zadowolenia wszystkich a przez to nikogo. Brakuje definicji co to jest gospodarstwo małe, średnie i duże. Należy to odnieść do branży oraz kierunku produkcji. Warto byłoby wskazać minimalną wielkość gospodarstwa o danym kierunku produkcji gwarantująca dochód rolniczy zapewniający rodzinie rolnika godziwe życie.
485.	Zabrakło analizy konkurencyjności polskiego rolnictwa na rynku globalnym wynikającego z naszych szczegółowych uwarunkowań klimatycznych, przyrodniczych i ekonomiczno-społecznych. Autorom zabrakło odwagi aby wskazać „Inteligentne Specjalizacje” w obszarze rolnictwa, a więc kierunki, które będą dawały szanse poprawy dochodów rolniczych ze względu na nasze unikalne przewagi konkurencyjne na rynku. Rolnik oczekuje takiej analizy planując rozwój swojego gospodarstwa. Strategia nie zawiera w sobie podejścia sektorowego czy branżowego. Powoduje to, iż szczególnie proponowane działania dla celu poprawa opłacalności są bardzo ogólne i nie odnoszą się do problemu dochodowości gospodarstw rolnych z uwzględnieniem kierunku produkcji. Rolnicy oczekują od Państwa wskazania jakie sektory w Polsce mogą się rozwijać i być konkurencyjne w kontekście globalnym. Ważne jest również wskazanie minimalnego wolumenu produkcji w danym sektorze zapewniającego rolnikowi i jego rodzinie godziwe warunki życia.
486.	Kwestia ASF pojawia się w Strategii dwukrotnie – raz w słowniku a raz w jako przykład zagrożenia. Z punktu widzenia rolników w Wielkopolsce, producentów trzody jest to jedno z największych wyzwań stojących przed tym sektorem, na którym powinny się skupić władze państwowe. Uważamy, że problem ten powinien być potraktowany priorytetowo w takim ważnym, strategicznym dokumencie. Podobnie po macoszemu został potraktowana kwestia tragicznej sytuacji morza Bałtyckiego i populacji dorsza.
487.	Zastrzeżenia budzą lata wybrane dla wskaźników bazowych określających pomiar poziomu osiągnięcia celów. Brakuje spójności, to znaczy wskaźniki bazowe pochodzą z różnych lat w zależności od danej cechy a niektóre wskaźniki bazowe pochodzą z bardzo odległych czasów, np. roku 2010. W tak ważnym dokumencie jest to albo zasadniczy błąd metodologiczny lub celowa manipulacja (właściwe podkreślić).
488.	Najstabszą częścią strategii jest model zarządzania rozwojem. Ten model można nazwać centralistycznym. Opiera on się na braku uwzględnienia różnic regionalnych i specyfiki danego regionu, pominięciu roli województw samorządowych w planowaniu i implementowaniu tego rozwoju, oparciu całego systemu wdrażania na jednostkach centralnej administracji publicznej, ODR-ach, spółkach skarbu państwa, KOWR. To zaprzeczenie idei „Myśl globalnie i działaj lokalnie” oraz cofnięcie się do czasów gospodarki centralnie planowanej. Poszczególne zapisy wyraźnie wskazują, że rząd będzie bezpośrednio komunikował się z gminami pomijając pozostałe szczeble samorządu. W wyniku takiego podejścia prezentowana strategia jest archaiczna i nie będzie skuteczna. Już dzisiaj publiczna administracja rolnicza jest niewydolna i słabo opłacana co skutkuje brakiem kadr o wysokich kompetencjach. Przykładem są państwowe służby weterynaryjne czy ARiMR, która nie dotrzymuje żadnych terminów weryfikacji wniosków o pomoc czy o płatność.

Lp.	Treść uwagi
489.	Strategia kompletnie pomija rolę samorządu rolniczego w kreowaniu rozwoju rolnictwa. W całym tekście wyrażenie izby rolniczej pojawia się tylko jeden raz i to w marginalnym znaczeniu.
490.	W ostatnim okresie czasu odbył się szereg spotkań w ramach „Rolniczego Okrągłego Stołu”. Projekt strategii w ogólnie nie odnosi się do materiału i pomysłów zebranych podczas pracy pod stolikami. Naszym zdaniem należy uzupełnić strategię właśnie o analizy branżowe i wyniki prac tych zespołów. Szczególnie dotyczy to celu 1 – poprawa opłacalności produkcji rolniczej.
491.	<p>Naszym zdaniem Strategia zamiast zajmować się wszystkim powinna być skoncentrowana na następujących, kluczowych wyzwaniach (rozstrzygnięciach strategicznych) dla rozwoju rolnictwa, obszarów wiejskich oraz rybactwa i rybołówstwa:</p> <p>Cel szczegółowy I Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybackiej – powinno być: Tworzenie warunków zwiększania opłacalności produkcji rolnej i rybackiej</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ ASF ☐ INTELIGENTNE ROLNICZE SPECJALIZACJE, KONKURENCYJNE SEKTORY, STRATEGIE WOJEWÓDZKIE I BRANŻOWE ☐ POZYCJA ROLNIKA NA RYNKU I SKUTECZNA WSPÓŁPRACA ROLNIKÓW, OGRANICZANIE RYZYKA ☐ WDRAŻANIE INNOWACJI I DORADZTWO ROLNICZE ☐ BUDOWANIE POLSKIEJ MARKI ŻYWNOŚCI NA RYNKACH ZAGRANICZNYCH ☐ NOWE WYZWANIA WPR <p>Cel szczegółowy II Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ WODA ☐ BEZPIECZEŃSTWO ŻYWNOŚCI ☐ RATUNEK DLA BAŁTYKU ☐ SMOG <p>Cel szczegółowy III Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa powinno być: Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ EDUKACJA I WYRÓWNYWANIA SZANS EDUKACYJNYCH, EDUKACJA DOROSŁYCH, DORADZTWO ☐ WDRAŻANIE INNOWACJI I DORADZTWO BIZNESOWE ☐ ZDECENTRALIZOWANE ZARZĄDZANIE ZMIANĄ POPRZEZ REGIONALNE I BRANŻOWE STRATEGIE ROZWOJU SEKTORA PODEJŚCIE LIDER ORAZ WYKORZYSTANIE PARTNERÓW LOKALNYCH (WOJEWÓDZKIE IZBY ROLNICZE, ODR, KOŁA GOSPODYŃ, KOWR, UM), BUDOWANIE KAPITAŁU SPOŁECZNEGO DLA ZMIANY
492.	<p>Odptyw zatrudnionych w rolnictwie do sektorów pozarolniczych nie jest zagrożeniem a szansą.</p> <p>Rolnictwo w Polsce ciągle charakteryzuje się rozdrobnioną strukturą (mowa o tym jest w kolejnych rozdziałach strategii) i nadmiernym zatrudnieniem, co jest między innymi powodem niskich dochodów rolniczych. Odptyw zatrudnionych w rolnictwie uwolni miejsca dla rolników, którzy pozostaną i będą chcieli się rozwijać. Rozwój polskiej gospodarki w kierunku branż nierolniczych daje dzisiaj szansę na lepsze wykorzystanie zasobów siły roboczej w Polsce i wzrost PKB. Utrzymywanie siły roboczej w sektorze rolniczym charakteryzuje raczej biedniejsze kraje i hamuje rozwój.</p>
493.	<p>„Rozdrobnienie sektora...”</p> <p>Akapit kompletnie niezrozumiały. Pomieszano zagrożenia z działaniami. Zdanie w nawiasie niezrozumiałe. Przewagi konkurencji... powinno chyba być przewagi konkurencyjne. Należy pozostawić określenie Rozdrobnienie sektora ... i krótkie wyjaśnienie, iż jest ono przyczyną niskich dochodów rolnika i jego słabej pozycji rynkowej.</p>
494.	„Zmieniające się uwarunkowania...”

Lp.	Treść uwagi
	Problem czy Zagrożenie a może wyzwanie. W treści pomieszano uwarunkowania przyrodniczo-klimatyczne z zjawiskami ekonomicznymi, podażą i popytem. Eksponować na zewnątrz? Co to znaczy? Czy strategia dotyczy też gospodarki wodnej? Punkt należy przenieść do innego obszaru (środowisko i zmiany klimatu).
495.	„Wzrasta zamożność...” Z jednej strony jest to szansa ale z drugiej zagrożenie. Świadomy konsument będzie wywierał presję na kolejne ograniczenia w zakresie oddziaływania rolnictwa na środowisko co będzie skutkowało wzrostem kosztów produkcji. Już dzisiaj rolnicy mają bardzo złą prasę a konsumenci nie rozumieją wielu aspektów produkcji rolniczej.
496.	„Generalny wzrost...” Pomieszano kilka różnych zjawisk. Zapis bardzo nieprecyzyjny i niejasny. Ponownie wymieszano diagnozę z receptami. Wzrost poziomu dochodów zazwyczaj powiązany jest z wzrostem świadomości i ograniczenia marnowania żywności. Można to opisać prościej. Np. <i>Zmiany w dochodach konsumentów, w powiązaniu z zmianą świadomości i stylu życia są szansą na rozwój produkcji żywności ekologicznej z zachowaniem warunków ochrony środowiska oraz dobrostanu zwierząt.</i>
497.	„Następuje globalny...” Należy podkreślić lub dodać, że wzrost ten dotyczy w głównej mierze muzułmanów co ma bardzo istotne znaczenie dla rozwoju rynków rolnych w kierunku produkcji drobiu i wołowiny w systemach halal. Będzie się to kłócić z ruchami konsumenckimi w Europie protestującymi przeciwko takiemu ubojowi.
498.	„Rośnie znaczenie...” Należy dodać, iż takie oczekiwania wobec rolnictwa na terenie EU oznaczają ograniczenie produkcji rolniczej i wzrost kosztów jej produkcji.
499.	Nowe sektory gospodarki Bardzo cenne uwagi ale nie pasują do obszaru Środowisko..., można je przenieść do kolejnego obszaru Wykorzystanie...
500.	„Zachodzą...” Uwaga bardzo ogólna. Co to znaczy ...niekontrolowana urbanizacja... Przeznaczenie gruntów ornych na inne cele musi się przecież odbywać według określonych procedur i przepisów. Rozwój gospodarki wymaga nowych terenów. Tu trzeba pogodzić różne interesy rozwojowe.
501.	„Zmniejsza się udział...” To nie jest problem. To jest korzystne zjawisko wynikające z rozwoju gospodarczego kraju. To jest też szansa dla rolników, którzy pozostaną w branży. Ten sam tort podzieli między siebie mniej osób a pozostałe osoby będą uzyskiwały dochody z innych działów gospodarki.
502.	„Następuje migracja...” Powinno być: Następuje migracja ludności miejskiej na obszary wiejskie... To jest rzeczywiste zagrożenie dla rolników. Mieszczuchom, którzy przeprowadzają się na wieś wiecznie coś przeszkadza (zapach, hałas, szczekanie psa itd.) Ma to to realne groźne skutki dla rolników w obszarze nowych inwestycji w budynki do produkcji zwierzęcej. Takie inwestycje są oprotestowywane i rolnicy nie mają szansy się rozwijać. Migracja produkcji zwierzęcej na tereny podmiejskie ze względu na bliskość rynków zbytu dotyczy może pszczoł, rekreacyjnych stadnin koni i ma charakter marginalny.
503.	„Następują duże zmiany...” Punkt bardzo ogólny a zmiany te w takim dokumencie jak strategia należy potraktować bardzo szczegółowo. Jedne będą zagrożeniem a inne szansą.
504.	„Rosnące ambicje...” To jest rzeczywisty problem, ale jeśli nie zaczniemy go rozwiązywać już teraz to kolejne pokolenia już sobie z nim nie poradzą. Tu trzeba otwarcie rozmawiać z rolnikami i pokazywać konieczność uwzględniania interesów całego społeczeństwa a nie tylko ich partykularnego.
505.	Pułapki rozwojowe Brak wstępu i rozwinięcia o co chodzi w tych pułapkach, dlaczego to jest ważne i jak zostało użyte w dalszej części strategii. Przeklejone z SOR ale po co? Pułapka dotycząca rozwoju sieci handlowych nie ma większego

Lp.	Treść uwagi
	sensu. Pułapka przeciętnego produktu – jasne, że jogurt nie będzie statkiem kosmicznym ale czy to oznacza, że jest przeciętny?. Określenie przeciętny jest mało precyzyjne i może być odbierane jako pejoratywne. Sam wskaźnik jest bardzo mylący ponieważ zdecydowana większość technologii jest do Polski i importowana więc te nakłady są ponoszone gdzie indziej.
506.	Wyzwania strategiczne W stopce wyjaśniono skąd pochodzi ten materiał. Materiał i podejście są ciekawe ale niespójne z dalszymi częściami Strategii. Bardzo trudne do przeczytania ze zrozumieniem. Bardzo dużo punktów, dużo powtórzeń i niespójności. Jeżeli rzeczywiście materiał ten posłużył do opracowania dalszych części Strategii to należy wskazać w jaki sposób go wykorzystano a sam materiał przenieść do załącznika.
507.	„Zasady...” Rozdział ten zaczyna się kolejną, inną diagnozą i brakuje powiązania z poprzednimi rozdziałami.
508.	„Dotychczasowy model...” Nie można zgodzić się z tak postawioną tezą. Realizowane obecnie wydatki socjalne są bowiem wynikiem rozwoju gospodarczego generowanego głównie przez te krytykowane „lokomotywy rozwoju”.
509.	„Wizja...” Wizja bardzo ogólna i odległa w czasie. Może lepiej zastosować wizję konkretną i skoncentrowaną na najbliższych kilku latach
510.	We wskaźnikach ujęto lata bazowe 2010, 2014, 2015, 2017 – należy zastosować jednolity okres dla wszystkich wskaźników np. rok 2018. Przyjmowanie bazy wskaźników odległych już historycznie oraz różnych jest przykładem „kreatywnej księgowości”.
511.	Uwaga ogólna: Podsumowanie diagnozy Tekst bardzo ogólny, dotyczy wszystkich sektorów i całego kraju. Brak jest analiz sektorowych i regionalnych. Szczególnie w kontekście celu jakim jest zwiększenie opłacalności .. należy dokonać analiz sektorowych oraz regionalnych i wskazać te sektory, w których osiągnięcie celu będzie możliwe i oparte na przewagach konkurencyjnych, które posiadamy jako kraj. Ta uwaga w zasadzie powoduje, że dalsze części opracowania w zakresie poprawy opłacalności są bardzo ogólnikowe a tzw. rozstrzygnięcia strategiczne mało konkretne. Rozstrzygnięciem strategicznym i praktycznym z punktu widzenia rolnika byłoby wskazanie sektorów rolnictwa w powiązaniu z ich lokalizacją, które z uwagi na warunki przyrodnicze, klimatyczne i inne mają największe szanse rozwoju w globalnej gospodarce.
512.	„Silne zróżnicowanie...” Błędem a co najmniej dużym uproszczeniem jest dzielenie gospodarstw na towarowe oraz rodzinne. Gospodarstwa rodzinne też są towarowe, powiększają się i zwiększają swój udział w produkcji żywności. Z tekstu nie wynika co autor ma na myśli pisząc ..gospodarstwa towarowe?
513.	Rozstrzygnięcie strategiczne: Należy wspierać... Zapis bardzo ogólny i nieprecyzyjny. Brakuje definicji co to jest gospodarstwo małe, średnie i duże. Należy to odnieść do branży oraz kierunku produkcji. Warto byłoby wskazać minimalną wielkość gospodarstwa o danym kierunku produkcji gwarantująca dochód rolniczy zapewniający rodzinie rolnika godziwe życie.
514.	Rozstrzygnięcie strategiczne: Celem przekrojowym ...; Powtórzenie. To nie jest rozstrzygnięcie strategiczne. To jest powtórzenie Celu I.
515.	Rozstrzygnięcie strategiczne: Gospodarstwa rolne ... Zbędne ograniczenie. Wszystkie gospodarstwa rolne mogą być prosumentami. Nie widzimy tu konieczności ograniczania takich działań tylko do wskazanej grupy gospodarstw.
516.	Rozstrzygnięcie strategiczne: Celem przekrojowym: Zbędny zapis. Zapis bez większego znaczenia.
517.	Wskaźniki: lata referencyjne Opieranie się w tak ważnym dokumencie pisanym w roku 2019 i dotyczącym perspektywy lat 2030 na wskaźnikach bazowych z roku 2010 (dochody, średnia gospodarstw) jest chyba pomyłką.

Lp.	Treść uwagi
518.	<p>Rozwój spółdzielczości rolniczej – powinno być rozwój współpracy gospodarczej rolników.</p> <p>Nie ma żadnego logicznego argumentu dla wspierania formy spółdzielczej jako formy współpracy gospodarczej rolników. Rolnicy mogą i powinni współpracować w różnych formach, od na przykład prostego porozumienia w zakresie wspólnego użytkowania maszyny, poprzez tworzenie nieformalnych grup zakupowych aż do budowy podmiotów posiadających osobowość prawną takich jak spółdzielnie czy spółki. Narzucanie sztywnych form współpracy kreuje barierę do takowej.</p>
519.	<p>Działania horyzontalne – występuje powtórzenie w zakresie rozwoju rynków lokalnych.</p>
520.	<p>Działania horyzontalne a działania uzupełniające – można śmiało zrezygnować z takiego podziału i zlikwidować powtórzenia dla poprawy czytelności tekstu.</p> <p>Brak definicji co jest czym, powtórzenia, redakcja.</p>
521.	<p>„Dalszy rozwój nowoczesnych rynków hurtowych...”</p> <p>Trudno dzisiaj nazwać istniejące rynki hurtowe jako nowoczesne, działanie mocno dyskusyjne, wymagające głębszej refleksji</p>
522.	<p>„Wykorzystanie potencjału produkcyjnego...” można wykreślić.</p> <p>Uwaga bardzo ogólna i nie wiadomo co chodzi.</p>
523.	<p>Żywność wysokiej jakości – co to jest?</p> <p>Pojęcie bardzo nieprecyzyjne, żywność musi spełniać wymogi określone w przepisach prawa. Co jest żywnością niskiej jakości a co jest żywnością wysokiej jakości, co jest standardem?</p>
524.	<p>„Kontrola i nadzór...” - to chyba jest zasadnicze działanie a nie uzupełniające.</p> <p>Należy zrezygnować z niejasnego podziału na zadania horyzontalne i uzupełniające</p>
525.	<p>Uwaga ogólna – za dużo o jakości a za mało o bezpieczeństwie.</p> <p>Proponowane działania powinny przede wszystkim skupiać się na obszarach będących w kompetencji podmiotów publicznych czyli bezpieczeństwie żywności, standardów produkcji oraz jej właściwym oznakowaniu. Jakość żywności stanowi domenę podmiotów prywatnych. To one dostosowują parametry jakościowe do potrzeb swoich konsumentów.</p>
526.	<p>„Nośnikiem innowacji...”. Teza nieprawdziwa, wymienione innowacje dotyczą procesów kontroli i monitorowania instrumentów WPR a nie rolnictwa.</p> <p>Nośnikiem innowacji w polskim rolnictwie i przemyśle spożywczym są firmy zachodnie, dostawcy maszyn, urządzeń, rozwiązań technologicznych czy też materiału genetycznego. To jest bardzo ważna kwestia z punktu widzenia opłacalności produkcji rolniczej i wartości dodanej generowanej przez cały sektor. Wartość ta jest właśnie przejmowana przez globalne koncerny dostarczające know-how.</p>
527.	<p>„Poszerzenie i rozwój rynków zbytu...” - można wykreślić jako powtórzenie punktów ze strony 52.</p>
528.	<p>„Obecny niedostateczny poziom dostępności i jakości infrastruktury na obszarach wiejskich jest jedną z przyczyn wciąż niskiego zróżnicowania gospodarczego wielu z tych obszarów, a w konsekwencji – przyczyną niskiego poziomu mobilności zawodowej”.</p> <p>Teza bardzo ogólna i zbyt daleko idąca. Zdanie powinno się zaczynać: Istnieją jeszcze obszary o niedostatecznym .... Dane przytoczone w opracowaniu ilustrują taką właśnie tezę. Skoro co piąta wieś nie ma dostępu do Internetu szerokopasmowego to znaczy, że 80% wsi ma taki dostęp.</p>
529.	<p>Energetyka prosumencka – wiadomości radia TOK FM, 06.06.2019, godziny poranne – wzrasta liczba instalacji fotowoltaicznych i jednocześnie wzrasta liczba odmów przyłączania ich do sieci przez państwowych operatorów.</p> <p>Strategia powinna wskazać narzędzia skutecznego zmuszenia operatorów sieci energetycznych do włączania nowych instalacji prosumenckich, w tym tych na obszarach wiejskich.</p>
530.	<p>„Luka w dostępie do edukacji” – likwidacja gimnazjów przyczyni się do powiększenia się tej luki.</p> <p>To właśnie gimnazja spowodowały wyrównanie szans edukacyjnych młodzieży wiejskiej. Teza ta jest potwierdzona bardzo dobrymi wynikami testów międzynarodowych młodzieży polskiej w wieku gimnazjalnym.</p>

Lp.	Treść uwagi
531.	W tym kontekście powinny być promowane wartości rodzinne, jak również małżeństwa, dzietność, więzi międzypokoleniowe. To bardzo osobiste i intymne kwestie, nie powinny stanowić przedmiotu strategii sektorowej dla rolnictwa.
532.	„Biała” i „srebrna” gospodarka – można to nazwać wprost. Nie wszyscy czytelnicy zrozumieją o co chodzi.
533.	Prawne zarządzanie rozwojem – STOP CENTRALIZACJI. Cały rozdział począwszy od strony 96 pokazuje najłabszą stronę prezentowanej strategii. W zasadzie całkowicie pomija on rolę województw samorządowych w kreowaniu rozwoju lokalnego a eksponuje rolę władz centralnych. To zaprzeczenie idei „Myśl globalnie i działaj lokalnie” oraz cofnięcie się do czasów gospodarki centralnie planowanej. Poszczególne zapisy wyraźnie wskazują, że rząd będzie bezpośrednio komunikował się z gminami pomijając pozostałe szczeble samorządu. W wyniku takiego podejścia prezentowana strategia jest archaiczna i nie będzie skuteczna. Kompletnie pomija się rolę samorządu rolniczego w kreowaniu rozwoju rolnictwa. W całym tekście wyrażenie izby rolnicze pojawia się tylko jeden raz i to w marginalnym znaczeniu.
534.	W zakresie akapitu: „Procesy starzenia się populacji (..) - po stwierdzeniu „(..) poprzedzoną migracją edukacyjną”, - proponuje się umieścić zapis: „oraz wzrastającym odsetkiem ludności wiejskiej w wieku poprodukcyjnym”. Zasadniczo, udział ludności w wieku poprodukcyjnym wskazuje na procesy starzenia się populacji.
535.	W zakresie akapitu: „Ze względu na zachodzące zmiany (...). Zapis: „zwiększenie dostępności usług opiekuńczych nad dziećmi oraz osobami starszymi na wsi”, zastąpić: „zwiększenie dostępności usług opiekuńczych nad dziećmi oraz osobami niesamodzielnymi na wsi”. „Ustawa o pomocy społecznej wskazuje, że pomoc w formie usług opiekuńczych przysługuje osobom samotnym, które z powodu wieku, choroby, niepełnosprawności lub innej przyczyny wymagają pomocy innych osób, a są jej pozbawione”, więc ograniczanie spektrum wymienionych osób niesamodzielnych, którym takie usługi mogłyby być świadczone jest niewystarczającym działaniem.
536.	W zakresie akapitu: „(biogospodarka, zielona gospodarka)” zapis „oczekiwać należy, że w perspektywie najbliższych 3-5 lat wzrośnie” zastąpić: „oczekiwać należy, że kolejne lata przyniosą wzrost(...)”. Ze względu na długookresowy charakter strategii, zamieszczenie wskazań konkretnych lat będzie niespójne.
537.	Przypis 84 „Perspektywy rozwoju zielonych miejsc pracy(...)” należy uzupełnić o wydawcę. Przypis będzie kompletny i rzetelny po dopisaniu wydawcy: Urząd Marszałkowski Woj. Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
538.	W dymku: „Rozstrzygnięcie strategiczne: „wyeliminowanie ubóstwa” zastąpić „ograniczenie ubóstwa”, dodatkowo można przenieść niniejszy dymek pod lub w obrębie akapitu drugiego na str. 80. Okres obowiązywania strategii jest zbyt krótki na wyeliminowanie ubóstwa, w tej sytuacji bardziej wskazane będzie użycie sformułowania „ograniczenie”.
539.	Sformułowanie dodatkowego dymka w zakresie „Rozstrzygnięcia strategicznego”: „Tworzenie i umacnianie istniejących powiązań funkcjonalnych obszarów wiejskich z małymi miastami. Wzmocnienie roli małych miast i centrów gminnych jako lokalnych ośrodków wzrostu”. Wynika z opisu diagnozy.
540.	W tabeli zmienna: pn. „współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi” należy zweryfikować. Wartości wskaźnika w latach 2020 i 2030 wykazują tendencję rosnącą, tymczasem ich poziom powinien być niższy niż w roku bazowym, tak jak w przypadku wskaźnika: „Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi na obszarach wiejskich”.
541.	W ramach działań uzupełniających, w punkcie aktywizacja zawodowa kobiet(..) po stwierdzeniu formy wsparcia i opieki dla dzieci i młodzieży warto rozważyć dopisanie „oraz osób niesamodzielnych”,(...). Adekwatne stwierdzenie warto dodać na str. 144, w ramach Kierunku interwencji III.1. Odpowiedź na zmiany demograficzne i ich następstwa – wiersz 9.

Lp.	Treść uwagi
	Kobiety na obszarach wiejskich nie podejmują aktywności zawodowej również z powodu opieki nad niesamodzielnymi/i członkiem/członkami rodziny (np. nad osobą starszą niezdolną do samodzielnej egzystencji).
542.	Przypis 95 można zamieścić w ramach tekstu głównego „Działań uzupełniających”. Zapis jest istotny z punktu widzenia realizacji interwencji w zakresie „wzrostu umiejętności i kompetencji mieszkańców wsi”.
543.	Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu, po zapoznaniu się z dokumentem, wnosi o doprecyzowanie zapisów odnoszących się do działań w ramach celu szczegółowego III tj. Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa w obszarze interwencji: odpowiedź na zmiany demograficzne i ich następstwa (str. 84-85 SZRWRiR 2030). Doprecyzowanie dotyczy zapisu: ☒ Działania uzupełniające: zaangażowanie młodzieży w życie lokalnych społeczności w tym uczestnictwo w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczności. Z uwagi na zmiany jakie zachodzą w ostatnich latach na rynku pracy, pracodawcy, a w ich imieniu również służby zatrudnienia, stoją przed wyzwaniem związanym z niedoborem pracowników. Ważnym jest, aby w dokumentach strategicznych znalazły się szczegółowe zapisy dotyczące aktywizacji i pozyskania dla rynku pracy dostępnych zasobów kadrowych ale także innych działań podejmowanych na rzecz zatrudnienia. Stąd prośba o konkretne wskazanie działań i kategorii osób młodych ujętych w tym zapisie. Ponadto, uwzględniając zróżnicowanie regionalne rolnictwa i udziału w PKB, a także odsetka osób pracujących w rolnictwie, pomoc jak i środki finansowe kierowane na obszary wiejskie powinny uwzględniać te różnice. Jednocześnie, po zapoznaniu się z dokumentem, Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu uznaje, iż zapisy zawarte w SZRWRiR 2030 są merytorycznie poprawne i w sposób nowatorski odpowiadają na zapotrzebowanie branży rolniczej.
544.	Chów i hodowla koni została całkowicie pominięta w dokumencie Strategii. Brak jakichkolwiek informacji o pogłowie, użytkowaniu itd. Zarówno w celu szczegółowym jak i w żadnym z kierunków interwencji autorzy nie znaleźli miejsca dla branży reprezentowanej przez ponad 1500 hodowców zrzeszonych w Wojewódzkim Związku Hodowców Koni w Warszawie. Znaczenie hodowli koni w województwie mazowieckim oraz ich różnorodnych form użytkowania (np. sport, agroturystyka, rekreacja, hipoterapia itd.) oraz produkcji materiału rzeźnego jest bardzo duże, co m.in. przejawia się w generowaniu miejsc pracy w różnych branżach (od turystycznej, poprzez rekreacyjną, terapeutyczną do innych pokrewnych). W związku z tym uważamy, że branża ta nie zasługuje na kompletne pominięcie i marginalizację spowodowane przyjęciem dokumentu Strategii w takiej formie.
545.	Moim zdaniem po I powinna być ustalona jednakowa marża na towary kupowane od producentów gdy w przypadku spadku cen skupu towary w handlu będą musiały być obniżone, gdy taka marża będzie założmy wynosić 20% od producenta do konsumenta łańcuch pośredników automatycznie się zmniejszy gdyż nie będzie im się opłacało po minimalnych marżach obracać towarem. po II oznakowanie żywności by konsumenci wiedzieli z jakiego kraju pochodzi żywność, produkty roślinne, mięso itd po III zakaz wywozu z poza Unii, na nas producentów nakładane są różne wymagania dotyczące przestrzegania stosowania nawozów sztucznych i środków ochrony roślin, a przywozi się do UE mięso, zboże z Ukrainy gdzie nie ma żadnych ograniczeń i nikt tego nie kontroluje. po IV mleko - spółdzielnie mleczarskie skupują mleko w cenie 1,30 za litr przy tłuszczu 4,0% i białko 3,30%, a mleko kupowane w sklepie moim zdanie nie powinno nazywać się mlekiem tylko produktem mleko zastępczym.
546.	Wnikliwie analizując zapisy projektu Strategii, Zarząd ZGWRP przytacza zapisy Stanowiska XVII Kongresu Gmin Wiejskich w sprawie polityki rozwoju obszarów wiejskich: „Związek Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej z nadzieją przyjmuje cele i spodziewane rezultaty wpisane w „Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju” (SOR), przyjętą przez Radę Ministrów 14 lutego 2017 r. Liczy szczególnie, że założenia ujęte w „Pakcie dla obszarów wiejskich”, będącego integralną częścią SOR oraz w „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa”, wkrótce zostaną rozpisane na działania z przyjęciem odpowiednich instrumentów do ich realizacji. Mogłoby to być istotnym krokiem w przełamaniu impasu rozwojowego

Lp.	Treść uwagi
	<p>znacznej części obszarów wiejskich i przyczynić się do trwałego, społecznie i gospodarczo zrównoważonego rozwoju na obszarach wiejskich.”</p> <p>W ocenianej Strategii zgadzamy się z opisanymi trendami, zagrożeniami, szansami i problemami obszarów wiejskich. Wyrażamy zadowolenie z powoływania się w Strategii na wcześniejsze stanowiska i opinie Związku Gmin Wiejskich w zakresie wyzwań dla obszarów wiejskich. Jesteśmy zbieżni z autorami Strategii w ocenie stanu wsi polskiej i obszarów z terenami wiejskimi w zakresie problemów demograficznych i infrastrukturalnych.</p> <p>Gminy wiejskie i miejsko-wiejskie ciągle stoją przed ogromnymi wyzwaniami rozwojowymi, związanymi z zapewnieniem podstawowego standardu usług dla mieszkańców. Ciągłe ponad 60 % gospodarstw domowych nie posiada dostępu do kanalizacji, a 15 % do sieci wodociągowej. Ponad 55 % dróg gminnych to drogi gruntowe. 33 % gospodarstw nie ma dostępu do szerokopasmowej sieci internetowej oraz telefonii komórkowej. 30 % miejscowości jest wykluczonych z dostępu do publicznego transportu drogowego. Skala zróżnicowania standardów życia w miastach i na obszarach wiejskich jest wyzwaniem dla polityków, instytucji publicznych i organizacji społecznych. Aby powstrzymać wyludnianie się obszarów wiejskich, ich marginalizację i procesy pauperyzacji zamieszkujących je obywateli - trzeba zapewnić mieszkańcom odpowiednią jakość życia. Nie można zapominać o miejscach pracy, szczególnie dla kobiet wychowujących dzieci. Obszary wiejskie wymagają reorientacji trendów gospodarczo-społecznych i oderwania ich od schematycznego powiązania tylko z rolnictwem i gospodarką żywnościową.</p> <p>Zarząd ZGWRP pozytywnie ocenia określone w Strategii „Zasady i cele rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa do 2030 r.”, a także proponowane rozstrzygnięcia strategiczne oraz działania i kierunki interwencji. Jesteśmy zgodni, że nowy model rozwoju kraju zakłada rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Zakłada również jak najpełniejsze wykorzystanie indywidualnych potencjałów terytorialnych oraz rozwój oparty o inwestycje, innowacje, eksport oraz wysoko przetworzone produkty. W celu wykorzystania tych potencjałów, w powiązaniu ze zrównoważonym rozwojem obszarów poza aglomeracjami, Zarząd wnosi aby w ostatecznym kształcie Strategia była wzmocniona o następujące działania, wynikające z naszych wcześniejszych stanowisk:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Działaniom zrównoważonego rozwoju winno służyć niwelowanie regionalnych dysproporcji rozwojowych w ramach regionalnych programów operacyjnych. • Wprowadzenie w planowaniu przestrzennym standardów urbanistycznych uwzględniających ochronę krajobrazu, rewitalizację obszarów wiejskich, przeciwdziałanie nadmiernemu rozpraszaniu zabudowy osadniczej oraz ściślejsze powiązanie planowania przestrzennego z planami (strategiami) rozwoju gmin. • Zmiana podejścia w procesie planowania, realizacji i finansowania inwestycji infrastrukturalnych realizowanych na obszarach o rozproszonej zabudowie. Musi nastąpić zróżnicowanie parametryzacji urządzeń i instalacji infrastrukturalnych względem miejsca ich planowania i realizacji. • Prawne umożliwienie użycia siedlisk gospodarstw do prowadzenia działalności gospodarczej. • Faktyczne wsparcie oświaty wiejskiej, uwzględniające to, że poprzez likwidację gimnazjów obniżona została ranga, a tym samym poziom wykształcenia uzyskiwanego na miejscu. • Wykluczenie tzw. białych plam dostępu do transportu publicznego poprzez maksymalne uproszczenie zasad jego funkcjonowania na terenach wiejskich. <p>Zapisy Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju oraz obecne projekcje dotyczące struktury potencjalnych źródeł finansowania działań rozwojowych przewidzianych w SOR wskazują, że po 2020 r. ciężar finansowania inwestycji rozwojowych będzie przenoszony w większym stopniu na środki krajowe (zarówno publiczne, jak i prywatne). Znaczenie środków UE będzie relatywnie mniejsze, choć nadal istotne. Oceniając dotychczasową politykę rozwojową obszarów wiejskich Zarząd ZGWRP stwierdza, że dotychczasowe instrumenty wsparcia tych procesów są niewystarczające. Stąd właśnie wynikają różnice w jakości życia mieszkańców miast i wsi. Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030 zawiera zarówno działania będące w kompetencji przede wszystkim Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, pozostałych resortów i jednostek samorządu terytorialnego. Jest to bardzo ważne, gdyż oparcie realizacji Strategii głównie na środkach pochodzących z Wspólnej Polityki Rolnej, a w odniesieniu do rozwoju obszarów wiejskich na II filarze WPR będzie działaniem bardzo ograniczonym i niewspółmiernym w stosunku do potrzeb. Jeżeli sytuacja w tym zakresie nie ulegnie zmianie w stosunku do minionych okresów, to kolejne</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>dokumenty strategiczne odnoszące się do rozwoju obszarów wiejskich - w sferze diagnozy i identyfikacji stanu oraz zagrożeń nie będą się wiele różnić od niniejszej Strategii. Stąd też Zarząd ZGWRP opowiada się za wzmocnieniem instrumentów finansowych wspierających Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w realizacji Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 20130. Zarząd jednoznacznie wskazuje, że w tym celu niezbędne są nowe wizje, programy oraz innowacyjne spojrzenie na wsparcie finansowe szans rozwoju obszarów wiejskich. Wnosimy także aby uwzględnić w tym zakresie następujące uwagi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zastosowanie w programach wspierających rozwój obszarów wiejskich takich instrumentów finansowych, które realnie wpłyną na zmniejszenie dysproporcji w zakresie infrastruktury technicznej i społecznej pomiędzy obszarami wiejskimi a miejskimi, w tym utworzenie krajowego Funduszu Rozwoju Polskiej Wsi. • Wzmocnienie mechanizmu wyrównawczego w finansowaniu gmin z obszarami wiejskimi i wprowadzenie subwencji ekologicznej dla gmin objętych różnego rodzaju formami ochrony przyrody, jako rekompensaty za ograniczenia rozwojowe tych obszarów. • Utworzenie specjalnych, nie tylko unijnych, instrumentów finansowych dedykowanych dla obszarów wiejskich na eliminację niedomagań w sferze gospodarki wodno-ściekowej (liniowej i rozproszonej). • Zdecydowane zwiększenie finansowania w krajowym programie budowy dróg lokalnych. Podobne programy należy stworzyć w regionach. Programy te powinny preferować partnerstwo, także partnerstwo publiczno-prywatne i systemy szkieletowe. • Prawne umożliwienie użycia siedlisk gospodarstw do prowadzenia działalności gospodarczej. • Rozwinięcie mechanizmów finansowania lokalnej przedsiębiorczości poprzez kreowanie i wzmacnianie lokalnych instytucji finansowych, takich jak: banki spółdzielcze, fundusze poręczeniowe, pożyczkowe i gwarancyjne. Wprowadzić preferencje podatkowe z refinansowaniem utraconych przez samorządy dochodów własnych.
547.	<p>Głównym celem Strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030 jest wzrost dochodów mieszkańców obszarów wiejskich ... i obszarów rybackich przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym polskiej wsi</p> <p>Zgodnie z zamieszczoną w strategii definicją:</p> <p>Obszary wiejskie w Polsce, zgodnie z metodologią ich wyodrębniania przez Główny Urząd Statystyczny, opartą na podziale administracyjnym, definiowane są jako tereny położone poza granicami administracyjnymi miast. Są to zatem obszary gmin wiejskich oraz części wiejskie gmin miejsko-wiejskich (wg metodologii GUS obszary wiejskie w Polsce na koniec 2016 r. zajmowały 93% powierzchni kraju i były zamieszkiwane przez około 39,8% ogółu ludności).</p> <p>Natomiast</p> <p>Jako obszar rybacki rozumie się tereny skoncentrowane wokół obszarów morskich, jezior, stawów rybnych, rzek i estuariów, ze znaczącym poziomem zatrudnienia lub produkcji w sektorze rybactwa. Obszary rybackie to zarówno gminy wiejskie, jak i miejskie</p>
548.	<p>W części kierunków interwencji zasadnym wydaje się umożliwienie wdrażania ich (w całości lub w części) za pośrednictwem podejścia RLKS w nowym okresie programowania – dotyczy to takich kierunków interwencji jak:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dostępność wysokiej jakości usług publicznych, - Rozwój infrastruktury społecznej i rewitalizacja wsi i małych miast, - Odpowiedź na zmiany demograficzne i ich następstwa, - Rozwój przedsiębiorczości, w tym tworzenie nowych miejsc pracy oraz poprawa jakości istniejących miejsc pracy - Rozwój ekonomii i solidarności społecznej na obszarach wiejskich - Poprawa stanu środowiska naturalnego, w tym poprzez podnoszenie świadomości społecznej w tym zakresie.

Lp.	Treść uwagi
	<p>Sugerujemy aby podejście RLSK możliwe było do zastosowania w różnych kierunkach interwencji – w części działań w których LGD mają doświadczenie i kompetencje a jednocześnie mechanizmy, które poprawiałyby efektywność wdrażania tych działań na terenach wiejskich.</p> <p>Wydaje się, że LGD na obecnym etapie swojego rozwoju posiadają wystarczające doświadczenie, kompetencje oraz potencjał organizacyjny do pełniejszego udziału we wdrażaniu strategii rozwoju obszarów wiejskich w skali kraju. Ponadto charakterystyka kierunku interwencji „Budowa i rozwój zdolności do współpracy w wymiarze społecznym i terytorialnym” mówiąca o zastosowaniu instrumenty RLKS wskazuje ten instrument jako narzędzie w ramach Strategii, które będzie służyło wdrażaniu polityki na szczeblu regionalnym i lokalnym i będzie wykorzystywane w ramach wdrażania różnych funduszy UE w przyszłym okresie programowania. Takie podejście (naszym zdaniem słuszne) wymagałoby nakreślenia i wskazania w Strategii chociaż przybliżonych kierunków interwencji lub działań w ramach których instrument ten mógłby być wykorzystywany. Poniżej przedstawiono wykaz przykładowych Kierunków interwencji oraz przypisanych do nich działań, które mogłyby być realizowane za pośrednictwem podejścia RLKS w nowej perspektywie finansowej. Wskazano tutaj te kwestie których wdrożenie w ramach RLKS byłoby naszym zdaniem bardziej efektywne, skoordynowane i kompleksowe w porównaniu z podejściem klasycznym.</p> <p>Kierunek interwencji: Dostępność wysokiej jakości usług publicznych:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury; - tworzenie gospodarstw edukacyjnych, przygodowych, artystycznych, wiosek tematycznych i różnego typu ośrodków zajmujących się animacją kulturalną oraz rozwijaniem zainteresowań w różnych dziedzinach. - działania aktywizujące potencjalnych liderów, szkolenia dające im wiedzę i wsparcie pozwalające na budowanie pozytywnego klimatu do zmian. - rozwój usług aktywizujących osób starszych oraz osób z niepełnosprawnościami, bowiem mogą być oni również bardzo dobrymi liderami zmian i animatorami wielu istotnych działań na rzecz innowacji. <p>Kierunek interwencji: Rozwój infrastruktury społecznej i rewitalizacja wsi i małych miast:</p> <ul style="list-style-type: none"> - udoskonalenie realizacji zintegrowanych działań rewitalizacyjnych (realizowanych na podstawie programów rewitalizacji) ukierunkowanych na wsparcie obszarów zdegradowanych, w tym po byłych państwowych gospodarstwach rolnych (w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym, przestrzenno-funkcjonalnym, technicznym); - rozwój turystyki zdrowotnej m.in. poprzez lepszą jej organizację i koordynację a także budowanie wizerunku Polski jako destynacji turystyki zdrowotnej, <p>Kierunek interwencji: Odpowiedź na zmiany demograficzne i ich następstwa:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tworzenie warunków dla rozwoju „białej” i „srebrnej” gospodarki oraz ekonomii społecznej zakorzenionej w społeczności lokalnej; - zaangażowanie młodzieży w życie lokalnych społeczności w tym uczestnictwo w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczności. <p>Kierunek interwencji: Rozwój ekonomii i solidarności społecznej na obszarach wiejskich:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wykorzystanie sportu i aktywności fizycznej jako narzędzia budowy kapitału społecznego (wolontariat sportowy, lokalne inicjatywy sportowe, włączanie społeczne poprzez sport grup defaworyzowanych – np. osoby niepełnosprawne, ubogie) - wsparcie rozwoju sektora pozarządowego, w tym poprzez m.in. ekonomizowanie działalności, zwiększanie jego udziału w realizacji zadań publicznych, itp. <p>Kierunek interwencji: Rozwój przedsiębiorczości, w tym tworzenie nowych miejsc pracy oraz poprawa jakości istniejących miejsc pracy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wsparcie okołorolniczej i pozarolniczej przedsiębiorczości, w tym z wykorzystaniem różnych form wspólnotowego działania (m.in. spółdzielni), - wykorzystanie potencjału rolnictwa do prowadzenia działalności gospodarczej towarzyszącej produkcji rolniczej, a także wspierania pozarolniczej przedsiębiorczości;

Lp.	Treść uwagi
	<p>- dofinansowanie dla tworzenia i rozwoju mikroprzedsiębiorstw na obszarach wiejskich, poprzez m.in. tworzenie miejsc pracy oraz poprawę jakości istniejących miejsc pracy.</p>
549.	<p>Kierunek interwencji: Budowa i rozwój zdolności do współpracy w wymiarze społecznym i terytorialnym. Sugerujemy rozszerzenie zapisów dotyczących RLKS i przypisanie temu mechanizmowi bardziej konkretnych celów i zadań, które sprawdziły się w poprzednim i obecnym okresie programowania. Sugestia ta dotyczy takich kwestii (których brak w opisie przedmiotowego podejścia) jak:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozwój przedsiębiorczości na terenach wiejskich, ukierunkowanej na wykorzystanie charakterystycznych dla danego regionu zasobów, w tym rozwój ekonomii społecznej, - wspieranie rozwoju „srebrnej” gospodarki oraz generalnie działania ukierunkowane na osoby starsze (aktywizacja, integracja, itp.), - rewitalizacja obszarów wiejskich i małych miast (infrastrukturalna i „mięka”) – na bazie m.in. doświadczenie we wdrażania działań typu „Odnowa i rozwój wsi” oraz aktywizacji mieszkańców, - rozwój lokalnych marek turystycznych związanych z unikalnymi walorami i zasobami (wioski tematyczne, turystyka zdrowotna, itp.) - wsparcie rozwoju przetwórstwa lokalnych produktów i kreowania marek regionalnych i lokalnych w tym zakresie. <p>W opisie przedmiotowego Kierunku interwencji wskazano bardzo ogólne zapisy odnoszące się do RLKS mówiące o nim jako o mechanizmie realizacji polityki rozwoju, bez wskazywania obszarów tematycznych w ramach których mechanizm ten mógłby/powinien być stosowany. Sugerujemy rozszerzenie przedmiotowego opisu.</p>
550.	<p>Wymiar terytorialny wdrażania Strategii – sugerujemy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wskazania instrumentu RLKS jako głównego instrumentu terytorialnego na terenach wiejskich służącego do wdrażania polityki rozwoju obszarów wiejskich do roku 2030 - wskazania jako jednej z metod terytorializacji działań znaczących preferencji finansowych dla obszarów (województw), które zdecydują się na wdrażanie instrumentu RLKS na odpowiednio wysokim poziomie alokacji ze wszystkich funduszy EFSI. <p>Pozytywne dotychczasowe doświadczenia we wdrażaniu inicjatywy Leader oraz fakt pokrycia przeważającej części obszarów wiejskich kraju terenem działania LGD, determinują instrument RLKS do odgrywania większej roli we wdrażaniu polityki rozwoju obszarów wiejskich do roku 2030.</p> <p>Ponadto inicjatywa Leader i sam RLKS z uwagi na swój zasięg terytorialny i skoordynowanie celów 3 sektorów gospodarki, mogą odgrywać znacznie większą rolę w integracji polityki rozwoju na szczeblu regionalnym i lokalnym – te cechy oraz doświadczenie ostatnich lat wskazują, że podobnych zalet na skalę kraju trudno doszukać się w innych instrumentach terytorialnych możliwych do zastosowania na terenach wiejskich.</p> <p>Dodatkowo, należy przewidzieć znaczące konsekwencje finansowe dla tych województw, które zdecydują się wykorzystać instrument RLKS w szerokim zakresie w ramach regionalnych programów operacyjnych przy wykorzystaniu wsparcia ze wszystkich funduszy EFSI. Tworzenie istotnych zachęt finansowych dla regionów podejmujących się tego wyzwania może pozwolić na rzeczywiste upowszechnienie instrumentu terytorialnego w kraju.</p>
551.	<p>Załącznik 3. Zróżnicowanie terytorialne rozwoju obszarów wiejskich – z uwagi na bardzo dużą wagę przedmiotowego zagadnienia dla terytorialnego wymiaru wdrażania Strategii a w konsekwencji także zróżnicowania form i intensywności wsparcia dla poszczególnych regionów kraju, zasadne wydaje się doprecyzowanie zapisów przedmiotowego Załącznika. Zastosowane w tym działaniu sformułowania mówiące o „potencjalnych sposobach delimitacji dwóch grup obszarów wiejskich” oraz wskazanie „jednych ze sposobów delimitacji” sugerują, że kwestia wyboru wskaźników służących delimitacji pozostaje kwestią otwartą a podane wskaźniki są tylko niewiążącymi przykładami.</p> <p>Proponujemy - bądź doprecyzowanie na etapie Strategii zestawu wskaźników które będą służyły do delimitacji omawianych dwóch grup obszarów wiejskich - lub pozostawienie tej kwestii do rozstrzygnięcia na poziomie bardziej szczegółowych dokumentów strategicznych dotyczących okresu planowania do roku</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>2030. Wspomniana duża waga przedmiotowego zagadnienia oraz zaawansowany proces budowy przedmiotowej Strategii sugerowałyby to drugie rozwiązanie.</p> <p>Duża waga sposobów delimitacji dwóch grup obszarów wiejskich dla np. dystrybucji środków UE w kolejnym okresie programowania determinuje potrzebę poddania szerszej analizie i konsultacji wybór wskaźników służących tej delimitacji.</p>
552.	<p>Działania i projekty strategiczne skoncentrowane wokół trzech celów szczegółowych SZRW RiR są tylko częścią interwencji publicznej jaka zostanie zaadresowana do 2030 r. do obszarów wiejskich ..... i rybackich i sektora rolno-spożywczego. Pozostałe działania i projekty niezbędne dla wzrostu dochodów mieszkańców i wzrostu spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym obszarów wiejskich są przedstawione w pozostałych strategiach rozwoju:</p> <p>Zgodnie z definicjami przytoczonymi powyżej obszary wiejskie i rybackie są różnie definiowane; więc zarówno cele jak i działania, projekty powinny być realizowane na całym obszarze objętym strategią.</p> <p>Podobnej korekty należy dokonać w treści całej strategii i poprzez dopisanie obszarów rybackich.</p>
553.	<p>Brak uwzględnienia specyfiki rybołówstwa morskiego.</p> <p>Brak uwzględnienia specyfiki rybołówstwa morskiego, nie wiadomo które z licznie przytoczonych informacji odnoszą się do rybołówstwa morskiego, które hodowli, które przetwórstwa czy rybactwa śródlądowego.</p> <p>Brak wskazania specyfiki problemów poszczególnych sektorów/gałęzi - wszystko razem do jednego worka. Diagnoza jest bardzo lakoniczna, nie zwraca niestety uwagi na bieżące problemy rybołówstwa morskiego, brakuje konkretów (foka, zasoby Bałtyku, sytuacja rybołówstwa przybrzeżnego, bezpieczeństwa produktów morskich (dioksyny, pasożyty), wpływu zmian środowiskowych na rybołówstwo.</p>
554.	<p>Cel 2</p> <p>Kierunek interwencji: Dostępność wysokiej jakości usług publicznych</p> <p>Kierunek interwencji: Rozwój infrastruktury społecznej i rewitalizacja wsi i małych miast</p> <p>Działania uzupełniające:</p> <p>- upowszechnienie instrumentów typu RLKS w systemie realizacji polityki regionalnej / lokalnej ramach programów rewitalizacji</p>
555.	<p>Proponuję by dokument uzupełnić o opis głównych kierunków transformacji polskiej wsi i opis wyobrażenia jak ta wieś ma wyglądać i funkcjonować w perspektywie do roku 2030.</p> <p>Czytając dokument odnosi się wrażenie, że strategia jest zbiorem wielu inicjatyw luźno ze sobą związanych, realizowanych do tej pory i tych nowych inicjatyw bez wyraźnego nadrzędnego celu przewodniego.</p> <p>Poprzez realizację zadań w sposób podobny do dotychczasowego nie sposób dokonać istotnej zmiany</p> <p>W związku z brakiem kaskadowania celów wg zasady od ogółu do szczegółu ryzyko wykonywania zadań wzajemnie przeciwnych jest prawie PEWNE !</p> <p>Mnogość celów luźno ze sobą związanych naraża na niebezpieczeństwo rozproszenia powodując zmniejszenie efektywności.</p> <p>Ogólne cele strategiczne powinny być rozłożone na cele cząstkowe co uprawdopodobniałoby możliwość zharmonizowania działań z celami nadrzędnymi.</p>
556.	<ul style="list-style-type: none"> • Opracowanie „Kodeksu dobrych wiejskich praktyk urbanistycznych” • Dostosowanie regulacji prawnych i organizacyjnych, które umożliwią poszczególnym samorządom i je zobowiążą do zaprojektowania poszczególnych miejscowości wg wcześniej opracowanego „kodeksu dobrych wiejskich praktyk urbanistycznych” popartych przepisami prawnymi odnoszącymi się do lokacji wsi w kontekście własności gruntów potrzebnych, aby plany można było zrealizować. <p>Obecnie brakuje elementów pozwalających na przejęcie gruntów potrzebnych do zaplanowanych wcześniej działań rozwojowych.</p> <p>Planowanie wsi nie jest możliwe z racji możliwości zablokowania praktycznie każdej inicjatywy przez pojedynczego właściciela stojącego w opozycji do zgłoszonej propozycji – tej odnoszącej się do urbanistycznego kształtu wsi, przebiegu infrastruktury liniowej typu gazociągi, wodociągi, kanalizacja, sieci elektryczne, teletechniczne, itp.</p>

Lp.	Treść uwagi
	<p>Potrzebne są takie rozwiązania prawne, strategiczne i taktyczne, które umożliwią planowanie i późniejszą realizację planów. Dzisiejsze MPZP w wielu sytuacjach są martwe i nie pozwalają na realizację polityki przestrzennej.</p> <p>W długiej perspektywie czasu protest pojedynczych osób niweczy wszelkie plany i zamierzenia społeczne związane z urbanizacją.</p> <p>„Kodeks dobrych wiejskich praktyk urbanistycznych” z racji na bardzo niską świadomość społeczeństwa w zakresie ładu przestrzennego i urbanizacji jest niezbędny, aby rozwój Polskiej wsi mógł następować we właściwym kierunku.</p>
557.	<p>Jako uzupełnienie poprzedniego punktu proponuję dodanie zapisów wskazujących potrzebę powstrzymania powstawania rozproszonej zabudowy na polskiej wsi i skoncentrowania zabudowy w taki sposób by wieś podlegała urbanistycznemu i rolniczemu uporządkowaniu, podążała w kierunku tworzenia wielofunkcyjnych osad wiejskich z wyraźnym wskazaniem stref mieszkalnictwa nierolniczego, gospodarczych i rolniczych, tworzących dobre warunki do tworzenia zwartych społeczności wiejskich.</p> <p>Chaotyczny sposób zagospodarowania wsi powoduje, że wieś staje się mało atrakcyjnym i mało elastycznym miejscem do gospodarowania, czy zamieszkania dla ludzi. Szczególnie mało atrakcyjna staje się dla tych mieszkańców, którzy pracując najemnie zapewniają możliwość rozwoju rolnictwa i działalności pozarolniczej.</p> <p>Wieś rozproszona to wieś mniej elastyczna, o trudniejszym dostępie do mieszkań, szkoły, sklepu, sąsiedztwa, sklepu, wymagająca samochodu do przemieszczania się, ograniczająca powszechność wykorzystania pieszego, rowerowego przemieszczania się, utrudniająca zmianę pokoleniową nieruchomości mieszkaniowych, gdzie koszty wykonania chodników, dróg, infrastruktury na 1-go mieszkańca są nieuzasadnienie wysokie.</p> <p>Dlatego wieś przegrywa z miastem (za wyjątkiem terenów wiejskich zlokalizowanych blisko miasta z dobrym dojazdem do miasta).</p>
558.	<p>Proponuję wprowadzenie celu polegającego na zmianie definicji określającej rolnika, a także zaadresowanie rolnego systemu podatkowego i ubezpieczeniowego wyłącznie do osób prowadzących zarobkową działalność rolniczą.</p> <p>Przebudowa systemu prawnego i podatkowego powinna zapewnić rolnikom dostęp do podstawowego zasobu jakim jest ziemia rolnicza i spowodować że ziemia będzie wykorzystywana do celów rolniczych.</p> <p>Obecnie funkcjonujące prawo, nawyki powodują, że rolnik na wsi często nie ma dostępu do ziemi, ponieważ jest ona „zarezerwowana” przez jej rolniczo biernych właścicieli na inne cele w przyszłości np. sprzedaż, budowa domu, działalność usługowa, wytwórcza, możliwość ubezpieczenia się w KRUS, dopłaty bezpośrednio, zabezpieczenie na przyszłość, inwestycja, itp.</p> <p>Obecny stan prawny szczególnie w województwach tj. Małopolska, Śląsk, Świętokrzyskie, Podkarpackie doprowadził do stanu, gdzie rozdrobnienie gruntów jest tak duże, że nie sposób pozyskać grunty o powierzchni umożliwiającej osiągnięcie opłacalnej wartości ekonomicznej produkcji rolnej. W związku z powyższym występuje bardzo duże zagrożenie, iż gospodarujące pokolenie jest ostatnim, które zamierza się zajmować rolnictwem.</p>
559.	<p>Wprowadzić zmiany w zasadach, dobrych praktykach wspieranych przez Państwo w zakresie budowy, rozbudowy infrastruktury liniowej, które pozwolą na realizację wszystkich jej elementów (wodociąg, kanalizacja, sieć elektryczna, teletechniczna, droga itp.) w jednym procesie inwestycyjnym wraz z zapewnieniem możliwości ich sprawnego wykonania (rozwiązanie problemu sprzeciwu pojedynczych właścicieli gruntów).</p> <p>Obecnie prowadzone inwestycje prowadzone są nieefektywnie z racji na oddzielne wykonywanie poszczególnych elementów infrastrukturalnych, co powoduje, że powstaje niekontrolowana i chaotyczna, droga w utrzymaniu i kolizyjna infrastruktura podziemna i nadziemna.</p> <p>Chaos i wielokrotność realizowanych prac ma bardzo niekorzystny wpływ środowiskowy (np. wielokrotnie utylizowane i kładzione nawierzchnie asfaltowe).</p> <p>Uporządkowanie w zakresie strategii tworzenia infrastruktury liniowej spowoduje polepszenie jej jakości i wielomiliardowe oszczędności na etapie wykonania, a także później, na etapie utrzymania infrastruktury.</p>

Lp.	Treść uwagi
560.	<ul style="list-style-type: none"> Ochrona korytarzy drogowych – szczególnie dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych <p>Możliwość lokalizowania budynków w bezpośrednim sąsiedztwie dróg o wysokiej kategorii i uzyskiwanie pozwoleń na lokalizację indywidualnych dojazdów do posesji powoduje, że charakter dróg zmienia się z tranzytowego na mieszaninę tranzytowego i osiedlowego, co z kolei prowadzi do większej wypadkowości, zwiększenia czasu podróży, wykluczania gospodarczego poszczególnych regionów.</p> <p>Brak zabezpieczenia korytarzy drogowych powoduje potrzebę przebudowy dróg, budowę obwodnic, wykupu nieruchomości zabudowanych na potrzeby przebudowy dróg, niepotrzebnie zwiększając koszty tych inwestycji.</p> <p>Problematyka ściśle związana z „dobrą” urbanizacją.</p>
561.	<p>Proponuję by MRiRW przejęło kompetencje i odpowiedzialność za rozwój i nadzór nad właściwym rozwojem terenów wiejskich i mniejszych miast (np. do wielkości 20 000 mieszkańców) aby usprawnić rozwój terenów wiejskich.</p> <p>Małe miasteczka są jednostkami pełniącymi funkcje handlowe, usługowe, węzłów komunikacyjnych, w ten sposób uzupełniając zadania ważne dla otaczających je wsi. W przeważającej ilości miasta te nie są w stanie funkcjonować bez wsi i wieś nie jest w stanie funkcjonować bez tych miasteczek, jako dostawców szeregu usług średniego i wyższego rzędu.</p> <p>Dlatego polityka rozwoju wsi powinna zostać rozszerzona także na mniejszej wielkości obszary miejskie. Rozwiązanie takie pozwoli lepiej skoordynować rozwój obszarów wiejskich poprzez lepsze powiązanie potrzebnych funkcji.</p>
562.	<p>Proponuję by otworzyć programy wsparcia dla rolników, którzy dysponując dużym areałem upraw rolnych zainwestują w tworzenie zadrzewień śródpolnych.</p> <p>Zadrzewienia śródpolne to bardzo ważny element szeroko pojętego ekosystemu naturalnie wspierającego uprawy rolnicze. Powoduje wzrost bioróżnorodności, jest oazą życia wielu gatunków owadów, ptaków, ssaków, która zatrzymuje wilgotność, stanowi barierę wiatrową, obniża temperaturę, zapewnia mikro cyrkulację wody, itp.</p> <p>Poprzez bioróżnorodność przyczynia się do zmniejszenia prawdopodobieństwa wystąpienia inwazji szkodników, a tym samym zmniejsza ilość wykorzystywanych środków ochrony roślin. W skali makro zatrzymuje olbrzymie ilości wody pozytywnie wpływając na stosunki wodne.</p>
563.	<p>Proponuję by w zakresie rozwoju łańcuchów sprzedaży postawić na rozwój nisko wolumenowych kanałów sprzedaży, których beneficjentem będą głównie nieduży producenci produktów rolniczych (niszowa produkcja produktów ekologicznych).</p> <p>Obecnie nieduży producenci produktów rolnych (rolnicy) prowadzą sprzedaż samodzielnie, często korzystając z lokalnych punktów targowych. Taka forma sprzedaży jest bardzo czasochłonna i trudna zarówno dla producenta jak i odbiorcy, posiada duże ograniczenie terytorialne.</p> <p>Rozwój nisko wolumenowej sieci sprzedaży opartej o produkty wysokiej jakości, gdzie jakość odgrywa najważniejszą rolę, a cena przesuwana na dalszy plan mogą stanowić zachętę dla mniejszych gospodarstw do utrzymania działalności, rozwoju umiejętności rolniczych i przetwarzania produktów rolniczych, pozwolić na zaspokojenie popytu na ekologiczne produkty w dużych miastach, rozwinąć kanał B2B dla sieci gastronomicznych i niesieciowych jednostek detalicznej sprzedaży produktów spożywczych.</p>
564.	<p>W odniesieniu do przedstawionych materiałów należało by określić dokładne cele rozwoju i sposoby dojścia do wyznaczonych celów. W pierwszej kolejności należy maksymalnie ograniczyć biurokrację i zdjąć z rolnika szereg obowiązków (papierkowej roboty). Głównym celem powinno być zatrzymanie ludzi na wsiach, czyli wsparcie mniejszych i małych gospodarstw. A więc poprawa struktury agrarnej (scalanie działek) gospodarowanie na wielu rozdrobnionych działkach utrudnia pracę. Uruchomienie programów modernizacyjnych dla mniejszych czyli coś w stylu modernizacji małych gospodarstw. Skąd wziąć na to środki? Ograniczyć wsparcie dla dużych gospodarstw. 100% dopłat tylko do 50ha, do 50ha do 100ha 50%. Powyżej 100ha brak dopłat. Są w stanie utrzymać się same. Małe gospodarstwa gwarantują różnorodność i dobrze wpływają na klimat.</p>